

Hans H. Ørberg

LINGVA LATINA

PER SE ILLUSTRATA

Pars II

ROMA AETERNA

EXERCITIA LATINA II

Hans H. Ørberg

LINGVA LATINA

PER SE ILLUSTRATA

Pars II

ROMA AETERNA

EXERCITIA LATINA II

Hans Ørberg

LINGVA LATINA PER SE ILLVSTRATA

Pars I:

Familia Romana (1-58510-201-6; hard cover 1-58510-238-5)
Latine Disco: Student's Manual (1-58510-050-1)
Grammatica Latina (1-58510-223-7)
Exercitia Latina I (1-58510-212-1)
Latin-English Vocabulary (1-58510-049-8)
Lingva Latina: Familia Romana CD-ROM for PC (87-90696-08-5)

Pars II:

Roma Aeterna (87-997016-8-5)
Exercitia Latina II (978-1-58510-067-5)
Indices (87-997016-9-3)
Instructions for Part II (1-58510-055-2)
Latin-English Vocabulary (1-58510-052-8)
Lingva Latina: Roma Aeterna CD-ROM For PC (87-90696-09-3)

Ancillaries:

Caesaris: Commentarii De Bello Gallico (87-90696-06-9)
Colloquia Personarvm (1-58510-156-7)
Menaechmi ex Plauti Comoedia (1-58510-051-X)
Petronivs: Cena Trimalchionis (87-90696-04-2)
Plautus: Amphitryo (87-997016-7-7)
Sallustius & Cicero: Catilina (87-90696-11-5)
Sermones Romani (97-90696-07-7)
Transparency Masters & CD w/ images (Mac/PC) (1-58510-239-3)

Instructor's Materials:

Latine Doceo: Companion for Instructors (1-58510-093-5)
Lingva Latina Set for Instructors: Teacher's Materials & Answer Keys for I&II (1-58510-074-9)

For College Students:

Lingva Latina: A College Companion (978-1-58510-191-7)

For further information on the complete series and new titles, visit www.pullins.com.

Copyright © 2007 Hans Ørberg

ISBN 10: 1-58510-067-6

ISBN 13: 978-1-58510-067-5

This book is published by Focus Publishing / R. Pullins Company, PO Box 369, Newburyport MA 01950. All rights are reserved. No part of this publication may be produced, stored in a retrieval system, produced on stage or otherwise performed, transmitted by any means, electronic, mechanical, by photocopying, recording, or by any other media or means without the prior written permission of the publisher.

If you have received this material as an examination copy free of charge, Focus Publishing/R. Pullins Company retains the title to the material and it may not be resold. Resale of any examination copies of Focus Publishing/R. Pullins Company materials is strictly prohibited.

15 14 13 12 11 10 9 8 7 6 5

0310W

INDEX LECTIONVM

Cap. XXXVI

Lēctiō I: v. 1–86, ex. 1–5	1
Lēctiō II: v. 87–184, ex. 6–8	3
Lēctiō III: v. 185–263, ex. 9–11	4
Lēctiō IV: v. 264–370, ex. 12–15	6
Lēctiō grammatica, ex. 16–18	7

Cap. XXXVII

Lēctiō I: v. 1–88, ex. 1–3	8
Lēctiō II: v. 89–180, ex. 4–7	10
Lēctiō III: v. 181–285, ex. 8–11	12
Lēctiō grammatica, ex. 12–14	13

Cap. XXXVIII

Lēctiō I: v. 1–74, ex. 1–4	14
Lēctiō II: v. 75–147, ex. 5–7	16
Lēctiō III: v. 148–213, ex. 8–10	18
Lēctiō grammatica, ex. 11–13	19

Cap. XXXIX

Lēctiō I: v. 1–65, ex. 1–3	20
Lēctiō II: v. 66–156, ex. 4–7	21
Lēctiō III: v. 157–234, ex. 8–10	23
Lēctiō IV: v. 235–316, ex. 11–13	24
Lēctiō grammatica, ex. 14–16	25

Cap. XL

Lēctiō I: v. 1–69, ex. 1–3	26
Lēctiō II: v. 70–150, ex. 4–6	27
Lēctiō III: v. 151–217, ex. 7–9	29
Lēctiō IV: v. 218–299, ex. 10–13	30
Lēctiō grammatica, ex. 14–16	31

Cap. XLI

Lēctiō I: v. 1–68, ex. 1–3	33
Lēctiō II: v. 69–137, ex. 4–6	34
Lēctiō III: v. 138–196, ex. 7–9	36
Lēctiō IV: v. 197–231, ex. 10–12	37
Lēctiō grammatica, ex. 13–14	38

Cap. XLII

Lēctiō I: v. 1–84, ex. 1–3	39
Lēctiō II: v. 85–173, ex. 4–6	41
Lēctiō III: v. 174–253, ex. 7–10	42
Lēctiō IV: v. 254–353, ex. 11–13	43
Lēctiō V: v. 354–393, ex. 14–16	45
Lēctiō grammatica, ex. 17–19	46

Cap. XLIII

Lēctiō I: v. 1–76, ex. 1–3	47
Lēctiō II: v. 77–153, ex. 4–6	48
Lēctiō III: v. 154–230, ex. 7–9	50
Lēctiō IV: v. 231–298, ex. 10–12	51
Lēctiō V: v. 299–358, ex. 13–14	53
Lēctiō grammatica, ex. 15–16	54

Cap. XLIV

Lēctiō I: v. 1–90, ex. 1–2	55
Lēctiō II: v. 91–158, ex. 3–5	56
Lēctiō III: v. 159–246, ex. 6–8	58
Lēctiō IV: v. 247–333, ex. 9–11	59
Lēctiō V: v. 334–406, ex. 12–15	60
Lēctiō VI: v. 407–473, ex. 16–18	61
Lēctiō grammatica, ex. 19–20	63

Cap. XLV

Lēctiō I: v. 1–89, ex. 1–3	64
Lēctiō II: v. 90–167, ex. 4–6	65
Lēctiō III: v. 168–228, ex. 7–9	67
Lēctiō IV: v. 229–287, ex. 10–12	68
Lēctiō V: v. 288–343, ex. 13–15	69
Lēctiō VI: v. 344–413, ex. 16–17	71
Lēctiō grammatica, ex. 18–19	72

Cap. XLVI

Lēctiō I: v. 1–123, ex. 1–3	72
Lēctiō II: v. 124–214, ex. 4–5	74
Lēctiō III: v. 215–305, ex. 6–8	75
Lēctiō IV: v. 306–477, ex. 9–11	76
Lēctiō grammatica, ex. 12–13	78

Cap. XLVII

Lēctiō I: v. 1–103, ex. 1–2	79
Lēctiō II: v. 104–206, ex. 3–5	79
Lēctiō grammatica, ex. 6–7	81

Cap. XLVIII

Lēctiō I: v. 1–90, ex. 1–2	82
Lēctiō II: v. 91–179, ex. 3–4	83
Lēctiō III: v. 180–271, ex. 5–6	84
Lēctiō IV: v. 272–388, ex. 7–8	85
Lēctiō V: v. 389–508, ex. 9–10	86
Lēctiō VI: v. 509–614, ex. 11–12	87
Lēctiō VII: v. 615–745, ex. 13–14	88
Lēctiō VIII: v. 746–865, ex. 15–16	89
Lēctiō grammatica: v. 866–873, ex. 17–18	90

Cap. XLIX

Lēctiō I: v. 1–101, ex. 1–2	91
Lēctiō II: v. 102–178, ex. 3–4	92
Lēctiō III: v. 179–275, ex. 5–6	93
Lēctiō grammatica: v. 276–295, ex. 7–8	94

Cap. L

Lēctiō I: v. 1–128, ex. 1–2	95
Lēctiō II: v. 129–275, ex. 3–4	96
Lēctiō III: v. 276–383, ex. 5–6	97
Lēctiō IV: v. 384–506, ex. 7–8	98
Lēctiō V: v. 507–601, ex. 9–10	99
Lēctiō VI: v. 602–680, ex. 11–12	100
Lēctiō grammatica: v. 681–694, ex. 13–14	101

Cap. LI

Lēctiō I: v. 1–118, ex. 1–2	102
Lēctiō II: v. 119–215, ex. 3–4	103
Lēctiō III: v. 216–279, ex. 5–6	104
Lēctiō IV: v. 280–326, ex. 7–8	105
Lēctiō grammatica: v. 327–383, ex. 9–10	106

Cap. LII

Lēctiō I: v. 1–123, ex. 1–2	107
Lēctiō II: v. 124–241, ex. 3–4	108
Lēctiō III: v. 242–354, ex. 5–6	109
Lēctiō IV: v. 355–483, ex. 7–8	110
Lēctiō V: v. 484–617, ex. 9–10	112
Lēctiō VI: v. 618–724, ex. 11–12	113
Lēctiō grammatica: v. 725–740, ex. 13–14	114

Cap. LIII

Lēctiō I: v. 1–152, ex. 1–2	115
Lēctiō II: v. 153–303, ex. 3–4	116
Lēctiō III: v. 304–412, ex. 5–6	117
Lēctiō grammatica: v. 413–435, ex. 7	118

Cap. LIV

Lēctiō I: v. 1–93, ex. 1–2	119
Lēctiō II: v. 94–178, ex. 3–4	120
Lēctiō III: v. 179–272, ex. 5–6	121
Lēctiō IV: v. 273–373, ex. 7–8	122
Lēctiō V: v. 374–492, ex. 9–10	123
Lēctiō VI: v. 493–617, ex. 11–12	124
Lēctiō grammatica: v. 618–642, ex. 13–14	125

Cap. LV

Lēctiō I: v. 1–106, ex. 1–2	126
Lēctiō II: v. 107–214, ex. 3–4	127
Lēctiō III: v. 215–344, ex. 5–6	128
Lēctiō IV: v. 345–471, ex. 7–8	129
Lēctiō grammatica: v. 472–481, ex. 9–10	130

Cap. LVI

Lēctiō I: v. 1–60, ex. 1–2	131
Lēctiō II: v. 61–139, ex. 3–4	131
Lēctiō III: v. 140–231, ex. 5–6	133
Lēctiō IV: v. 232–325, ex. 7–8	134
Lēctiō grammatica: v. 326–359, ex. 9–10	135

NOTAE

abl.	ablātīvus	part.	participium
acc.	accūsātīvus	pass.	passīvum
āct.	āctīvum	perf.	perfectum
adi.	adiectīvum	pers.	persōna
adv.	adverbium	plūr., pl.	plūrālis
cēt.	cēterī -ae -a	plūsquamperf.	plūsquamperfectum
comp.	comparātīvus	pos.	positīvus
coni.	coniūctīvus	praes.	praesēns
dat.	datīvus	sing., sg.	singulāris
dēcl.	dēclīnātiō	sup.	superlātīvus
dēp.	dēponens	voc.	vocātīvus
ex.	exercitium	[1, 2, 3, 4]	coniugātiō I, II, III, IV
f., fēm.	fēmīnīnum	1, 2, 3	persōna I, II, III
fut.	futūrum	–	thema praesentis
gen.	genetīvus	~	thema perfectī
imp.	imperātīvus	≈	thema supīnī
imperf.	imperfectum		finis thematis
ind.	indicātīvus	/	sive
inf.	īnfinītīvus	<	factum ex
m., masc.	masculīnum		
n., neutr.	neutrum		
nōm.	nōminātīvus		
p.	pāgina		

EXERCITIA LATINA

CAPITVLVM TRICESIMVM SEXTVM

Lēctiō prīma (versūs 1–86)

Exercitium 1

Exemplum: Altī mūrī Rōmam cingunt = Rōma altīs mūrīs cingitur.

1. Magnum incendium templum Iovis cōsūmptis = ...
2. Columnae pulcherrimae tēctum templi sustinent = ...
3. Signa deōrum forum exōrnant = ...
4. Cloāca palūdem siccāvit = ...
5. Nūntius victōriae populum dēlectat = ...
6. Clāmor hostium Rōmānōs excitāvit = ...
7. Fuga celeris exercitum servāvit = ...
8. Poena sevēra hominēs scelestōs dēterret = ...
9. Timor mortis nōs perturbat = ...
10. Cantus avium mē dēlectat = ...

Exercitium 2

1. Ex urbe antiq̄uissimā, quae ā fōrmā moenium 'Rōma _____' vocābatur, nihil _____ [= superest].
2. _____ est parva domus pauper quae strāmentō _____ [= operitur].
3. _____ dicitur summus mōns arduus _____ [= validis] mūrīs mūnītus.
4. Dē saxō Tarpēiō hominēs scelestī _____ [= prōiciēbantur].
5. Templum est aedificium _____ [: ubi diī adōrantur].
6. Postquam rēx L. Tarquinius Superbus ā Brūtō Rōmā _____ est, duo _____ populō Rōmānō praepositī sunt.
7. Templum _____ [= magnificum et deō dignum] in summō Capitōliō situm Iovī Optimō Māximō _____ [= sacrum factum] est.
8. Hoc templum cum _____ [: igne] cōsūmptum esset, ā Domitiānō _____ est et iterum _____ [= sacrātum].
9. Templum Iovis Capitōlinī aurō et gemmīs _____ [= clārē lūcet] et columnae ē _____ pulcherrimō factae sunt.
10. In _____ templi est ingēns _____ [= signum] Iovis in altā _____ sedentis.
11. Imperātor victor ducēs hostium in _____ ante currum suum dūcit.
12. Post triumphum Capitōlium ascendit, ut Iovī _____ faciat.
13. In templō Iūnōnis Monētae, quod in summā Arce _____ [= situm] est, nummī efficiuntur ex _____ pretiōsīs, aurō, argentō, aere.
14. _____ est metallum ex quō assēs efficiuntur.
15. _____ est _____ [= magnum] aedificium in quō tabulae et litterae pūblicae _____ [= salvae cūstōdiuntur].
16. In forō Rōmānō ōlim _____ [= locus ūmidus] erat.
17. Aqua palūdis cloācā _____ [= sub terrā sitā] in Tiberim _____ est; ita _____ [< siccum factum] est forum.
18. Forum Rōmānum multīs aedificiīs pūblicīs cingitur, in iīs duābus _____, Aemiliā et Iūliā.
19. _____ est aedificium ā Iūliō Caesare _____ [= aedificātum] quō _____ Rōmānus convenire solet.
20. Senātus Rōmānus cōnstat ex DC _____, cīvibus nōbilissimīs.
21. Locus _____ est quō multī hominēs conveniunt.
22. _____ dicitur pars urbis cum viīs domibusque.
23. In tabernīs Rōmānīs multae mercēs _____ [= vēnduntur].

Cap. XXXVI

Lēctiō I

nōm + acc + āct =

nōm + abl + pass

aes
 amplus
 arx
 augustus
 basilica
 casa
 ceber
 cella
 cōnsecrāre
 cōsul
 cūria
 dēducere
 expellere
 exstruere
 firmus
 incendium
 locāre
 marmor
 metallum
 palūs
 praecipitare
 quadrātus
 reficere
 restāre
 sacer
 sacrāre
 sacrificium
 sēdēs
 senātor
 senātus
 servāre
 siccāre
 simulācrum
 splendēre
 subterrāneus
 tabulārium
 tegere
 triumphus
 vēnīre
 vīcus

acc + ĩnf
nōm + ĩnf

Exercitium 3

Exempla: "Mercurius nūntius deōrum est":

(Hominēs) dīcunt/nārrant/putant 'Mercurium nūntium deōrum esse':

Mercurius nūntius deōrum esse dīcitur/nārrātur/putātur.

"Rōmulus frātre suum necāvīt":

'Rōmulum frātre suum necāvīsse' dīcunt/nārrant:

Rōmulus frātre suum necāvīsse dīcitur/nārrātur.

- Dīcunt 'Iūli___ domin___ sevēr___ es___':
Iūli___ domin___ sevēr___ es___ dīcitur.
- 'Iān___ duās faciēs hab___' dīcunt:
Iān___ duās faciēs hab___ dīcitur.
- 'Rōmul___ Palātium mūnīv___' dīcunt/nārrant:
Rōmul___ Palātium mūnīv___ dīcitur/nārrātur.
- Dīcunt 'prīm___ mūr___ Rōmān___ quadrāt___ fu___':
Prīm___ mūr___ Rōmān___ quadrāt___ fu___ dīcuntur.
- 'Cinn___ versiculōs in mē scrib___' nārrant:
Versiculōs in mē nārrātur scrib___ Cinn___.
- Dīcunt 'Solōn___ vir___ sapient___ et iūst___ fu___':
Sol___ vir sapiēns et iūst___ fu___ dīcitur.
(Sapientia Solōnis ab omnibus laudātur.)

sapientia -ae f
< sapiēns

Exercitium 4

Exempla: locus celeber, celeberrimus

via celebris, celeberrima

forum celebre, celeberrimum

- Templum est locus sac___ et aedificium sac_____.
- Via Sac___ dīcitur via quae ad templa sac___ forī Rōmānī dūcit.
- Ex omnibus templis sac___ Rōmānis sac_____ est templum Iovis Capitōlinī.
- Nūllus locus tam celeb___ est quam forum Rōmānum: illud forum est locus urbis celeb_____.
- Via Latīna nōn est tam celeb___ quam via Appia; haec est via Rōmāna celeb_____.
- Forum Tūsculānum nōn tam celeb___ est quam forum Rōmānum.
- Achillēs fuit dux bellī āc___ et fortis.
- Apud Trōiam pugna āc___ (bellum āc___) fuit.
- Bellum Trōiānum fuit omnium āc_____.

Exercitium 5

- Cūr urbs Rōma in collibus sive montibus locāta est? ...
- Quod nōmen est campī quī inter collēs et Tiberim patet? ...
- Moenia Rōmulī antiquissima quam fōrmam habēbant? ...
- Num Rōmulus in domō magnificā habitābat? ...
- Ubi sita est 'domus Augustāna'? ...
- In Capitōliō quod templum clārissimum est? ...
- Illud templum ā quō aedificātum et ā quō sacrātum est? ...
- Cūr templum Iovis Capitōlinī iterum sacrātum est? ...
- Quō imperātor post triumphum ascendit? ...
- Quod templum in summā Arce situm est? ...
- Ubi situm est Tabulārium? ...
- Quōmodo siccātum est forum Rōmānum? ...
- Cūr medium forum appellātur 'lacus Curtius'? ...
- Quae sunt aedificia pūblica amplissima in forō Rōmānō? ...
- Quō senātus Rōmānus convenire solet? ...

sacer sacr|a sacr|um
ācer ācr|is ācr|e
sup
sacerrim|us -a -um
ācerim|us -a -um

Lectiō secunda: versūs 87–184

Exercitium 6

Exempla:

media Italia = medium (= media pars) Italiae

prīma/postrēma aestās = initium/fīnis (= prīma/postrēma pars) aestātis

summus/īnfimus mōns = summum/īnfimum (= summa/īnfima pars) montis

1. In medi_____ for_____ Rōmānō [= in mediō forī Rōmānī] ōlim lacus erat.
2. Itaque medi_____ for_____ Rōmānum [= medium forī Rōmānī] etiam nunc 'lacus Curtius' appellātur.
3. Naxos in medi_____ mar_____ Aegaeō [= in mediō maris Aegaeī] sita est.
4. Hōra sexta dīcitur 'merīdiēs', id est medi_____ di_____ [= medium diēi].
5. Sōl altissimus est hōrā sextā vel merīdiē, id est medi_____ di_____ [= mediō diēi].
6. Sexta hōra noctis est medi_____ nox [= medium noctis].
7. Postrēm_____ mēns_____ Iūnius est prīm_____ aestās [= postrēma pars mēnsis Iūniī est initium aestātis].
8. Arx dīcitur summ_____ mōns arduus [= summum montis arduī].
9. In summ_____ mont_____ Capitōlinō [= in summō montis Capitōlinī] templum Iovis situm est.
10. Tabulārium in īnfim_____ Capitōli_____ [= in īnfimā Captōliī parte] situm est.
11. Cūria ad īnfim_____ Argilēt_____ [= ad īnfimam partem Argilēti] locāta est.
12. In postrēm_____ cōmoedi_____ [= in fīne cōmoediae] spectātōrēs plaudunt.
13. In postrēm_____ libr_____ [= in fine libri] est index vocābulōrum.

Exercitium 7

1. Ex Rōstrīs _____ verba faciunt ad populum.
2. Is locus ōrnātur _____, quae ē _____ [↔ puppibus] nāvium captārum ērepta sunt.
3. Cicerō fuit ōrātor _____ [= clārissimus].
4. Rōstra antīqua ā Iūliō Caesare _____ [↔ exstrūcta] sunt.
5. Vesta est dea _____ [= ignis domesticī].
6. In _____ [= templō] Vestae, quae fōrmam _____ habet, ignis semper _____.
7. Ignis ille, quī numquam _____ [↔ accenditur], Rōmam urbem _____ [= perpetuam, sine fine] esse significat.
8. _____ est domus rēgis, idemque nōmen habet domus _____ māximī, quī cēterīs sacerdotibus _____ [= praepositus] est.
9. Sacerdotēs sacrificia faciunt ac rēs _____ [< deus] cūrant.
10. Post mortem Iūlius Caesar '_____ [= dīvīnus] Iūlius' nōminātus est.
11. Mōs Rōmānōrum est corpus hominis mortuī _____ [= ūrere].
12. Templum Sātūrnī senātus populusque Rōmānus incendiō cōsūmptum _____ [= refēcit].
13. Id templum est _____ populī Rōmānī, ubi pecūnia pūblica _____ ac servātur.
14. Ōlim _____ inter duās _____ [= partēs cīvium] inimicissimās, _____ et _____, populum Rōmānum dīvidēbat.
15. _____ [↔ discordiā] restitūtā, aedēs Concordiae aedificāta est.
16. Haec aedēs, cum _____ [< vetus] _____ [= ad terram lāpsa] esset, in meliōrem _____ [= fōrmam] restitūta est.
17. In Carcere subterrāneō sordidō foedus _____ sentitur (nāsō).
18. Dīvō Vespasiānō ā filiō aedēs _____ [= sacrāta et dōnāta] est.

Lectiō II

aedēs
aerārium
aeternus
āra
ārdēre
aurātus
boārius
clīvus
collābi
concordia
cremāre
dēdicāre
dēpōnere
dēstruere
discordia
dīvīnus
dīvus
ēminēre
exstinguere
faciēs
factiō
focus
illūstris
odor
ōrātor
patriciī
pecūs
plēbēiī
pontifex
porticus
praeficere

prōmunturium
prōra
rēgia
restituere
rōstrum
rotundus
triumphāre
vetustās

dat/abl plūr
-īs *m fn*
-ibus *m fn*
-ābus *f*

coniūnx
domesticus
geminī
sapientia
Apollō -inis, Ἀπολλων
Cerēs -eris, Δημητηρ
Diāna -ae, Ἄρτεμις
Iūnō -ōnis, Ἥρα
Iuppiter Iovis, Ζεὺς
Mārs -rtis, Ἄρης
Minerva -ae, Ἀθηνῆ
Mercurius -i, Ἑρμῆς
Neptūnus i, Ποσειδῶν
Sātarnus -i, Κρονός
Venus -eris, Ἀφροδίτη
Vesta -ae, Ἑστία
Vulcānus -i, Ἡφαίστος

Lēctiō III

arcuātus
balneae
bibliothēca
committēre
ductus
exercēre
genetrīx
glōriārī
ibidem
incohāre
indūcere
intericere
later
latericius
longitūdō
marmoreus
mausōlēum
monumentum
renovāre

19. In _____ deōrum inter columnās stant signa _____
[= aurō operta].
20. _____ Capitōlinō imperātōrēs _____ [*<* triumphus] in
Capitōlium ascendunt.
21. In forō _____ [*<* bōs] bovēs aliaeque _____ [= bēstiae
agricolārum] vēneunt.
22. Ibi locāta est _____ Māxima, in quā sacrificia fiunt Herculī deō.
23. _____ est mōns quī in mare _____.

Exercitium 8

Nōmina deōrum et deārum

1. Porticus sub Capitōliō sita sex di_____ et sex de_____ sacrāta est.
2. Illī duodecim diī sunt: Iuppiter cum tr_____ sorōr_____, Iūn_____ et Vestā et
Cer_____, ūnō frātre, Neptūnō, quattuor fili_____, Mār_____, Mercuriō,
Vulcānō, Apoll_____, du_____ fili_____ virginibus, Minervā et Diānā, et cum
Ven_____, quae item I_____ filia esse putātur.
3. Iūnō est Iovis soror atque _____ [= uxor].
4. Sātarnus est pater Iovis et Iūn_____ et Vestae et Cer_____ et Neptūnī.
5. Apollō, deus sōlis, et Diāna, dea lūnae, Iovis filiī _____
[: eōdem diē nātī] sunt.
6. Vesta est dea focī rērumque _____ [*<* domus], Cerēs dea
frūgum.
7. Aedēs Iovis Capitōlinī etiam du_____ de_____, Iūnōnī et Minervae,
cōnsecrāta est.
8. Minerva, Iovis filia virgō, dea artium ac _____ [*<* sapiēns] est.
9. Nōmina deōrum Graeca et Latīna: *Zeus* _____, *Hēra* _____,
Hestia _____, *Dēmētēr* _____, *Poseidōn* _____,
Arēs _____, *Hermēs* _____, *Hēphaistos* _____,
Apollōn _____, *Athēnē* _____, *Artemis* _____,
Aphrodītē _____, *Kronos* _____.

Lēctiō tertia: versūs 185–263

Exercitium 9

1. Inter Palātium et Aventīnum _____ est [= interest] vallis Murcia.
2. Circus Māximus ā Caesare _____ [= novus factus] est.
3. Ad Pharsālum Caesar exercitum Pompēiī _____ [= vicit].
4. Caesar novum forum fēcit cum templō Veneris _____ [= māttris].
5. Caesar ad pedēs _____ [= signī] Pompēiī necātus est.
6. C. Octāviānus, quī necem Caesaris _____ voluit, cum Brūtō et
Cassiō proelium _____ [= coepit].
7. Post victōriam novum templum, quod ante proelium Mārtī deō
_____ [= prōmiserat], _____ [= aedificāre coepit].
8. Hoc _____ [*<* monēre] victōriae suae templum Mārtis
_____ [*<* ulcisci] nōmināvit.
9. Augustus multa nova opera _____ [*<* marmor] extrūxit in locō
veterum domuum quae ē _____ aedificātae erant.
10. Itaque hīs verbīs _____ est [= gloriōsē dīxit]: “Marmoream
relinquō urbem quam _____ [*<* later] accēpī.”
11. In _____ Augustī ossa prīncipis servantur.
12. In campō Mārtiō sitae sunt _____ [= balnea pūblica] quae
_____ Agrippae appellantur.

13. In thermīs Rōmānī lavantur atque _____ [= eōdem locō] corpora _____ natandō, currendō, luctandō.
 14. Aquae _____ veterrimus, quī ab Appiō Claudiō in urbem _____ est, habet _____ [< longus] prope XII mīlium passuum.
 15. Prope Rōmam sunt longī aquae ductūs _____ [< arcus].
 16. In _____ servantur librī.

statua
 superāre
 thermae
 ulcisci
 ultor
 vovēre

Exercitium 10

Exemplum:

Caesar Cūriam aedificandam cūrāvit = Caesar cūrāvit ut Cūria aedificārētur.

acc + gerundivum
 + cūrāre

1. Pompēius cūrāvit ut theātrum aedificārētur =
2. Caesar cūrāvit ut Circus Māximus renovārētur =
3. Appius Claudius Caecus cūrāvit ut via Appia mūnirētur =
4. Augustus cūrāvit ut aedēs collāpsae reficerentur =
5. Caesar cūrāvit ut novum forum fieret =
6. Post incendium necesse est cūrāre ut nova domus aedificētur =
7. Sacerdōtum negōtium est cūrāre ut sacrificia fiant =

Exercitium 11

1. Cūr 'Rōstra' vocātur locus ex quō orātōrēs verba faciunt? ...
2. Quid est rōstrum nāvis? ...
3. Quis fuit Cicerō? ...
4. Quandō clauditur aedēs Iānī? ...
5. Quandō Iānus tertium clausus est? ...
6. Estne quadrāta aedēs Vestae? ...
7. Quid significat ignis Vestae semper ardēns? ...
8. Quid est officium virginum Vestālium? ...
9. Quis habitat in Rēgiā? ...
10. Pontifex māximus quis est? ...
11. Quid aedificātum est eō locō quō corpus Caesaris cremātum erat? ...
12. Ubi est aerārium populī Rōmānī? ...
13. Quī sunt Castor et Pollūx? ...
14. Quandō aedēs Concordiae aedificāta esse dicitur? ...
15. Quid appellātur carcer Rōmānus subterrāneus? ...
16. Quot statuae in porticū deōrum stant? ...
17. Quid est forum Boārium? ...
18. Cui deō in ārā Māximā sacrificia fiunt? ...
19. Ubi est Circus Māximus? ...
20. Ubi C. Iūlius Caesar necātus est? ...
21. Cūr Venus ā Iūliō Caesare 'genetrīx' vocābātur? ...
22. Quōmodo Octāviānus necem Caesaris ultus est? ...
23. Brūtō et Cassiō victīs quod templum aedificāvit? ...
24. Quālem urbem Augustus sē relinquere glōriātus est? ...
25. Ubi servantur ossa Augustī? ...
26. Quārē Rōmānī in thermās eunt? ...
27. Unde et quōmodo aqua in thermās dēducitur? ...

Lēctiō IV

absūmere
adimere
aereus
candēlābrum
collocāre
dēlere
flamma
incendere
inīre
īnsānus
laurus
magnitūdō
morbus
orīgō
pōns
praeclārus
probāre
splendidus
stāgnum
tuba
vestibulum

abl et acc temporis
quandō? abl
quamdiū? acc

Lēctiō quārta: versūs 264–370

Exercitium 12

1. Ex incendiō altae _____ surgunt.
2. Cum māximum incendiū Rōmam _____ [= cōnsūmeret], Nerō scaenam _____ [= intrāvit], ut incendiū Trōiae caneret.
3. Tyrannus ille _____ [↔ mente sānus] ipse urbem _____ [= accendisse] putātur.
4. Post Rōmae incendiū Nerō sibi domum _____ [< splendēre] aedificāvit, quae 'domus aurea' appellāta est.
5. In _____, id est in locō clausō ante iānuam, ingēns statua _____ [< aes] Nerōnis _____ [= locāta] erat.
6. Vespassiānus, quī opus Nerōnis nōn _____ [< probus], domum auream dēstrūxit et in locō _____ [= lacūs] amphitheātrum aedificāvit.
7. Titus Iūdaeōs vicit, urbem et templum eōrum _____ [= perdidit] et rēs sacrās iīs _____ [↔ dedit].
8. _____ dīcitur rāmus et folia quibus imperātor triumphāns ōrnātur.
9. _____ est mala valētūdō.
10. _____ est magna lucerna quā domus illūstrātur.
11. Cantū _____ milītēs ante proelium convocantur.
12. Hadriānus _____ Aelium in Tiberī fēcit.
13. Vergilius scrīpsit carmen _____ [= clārissimum] cui titulus est *Aenēis*.
14. Urbs Rōma ā parvā _____ [< orīri] ad mirābilem _____ [< magnus] crēvit.

Exercitium 13

1. Circus Flāminius ann_____ ducentēsīm_____ vicēsīm_____ [CCXX] ante Christum nātum exstrūctus est ā C. Flāminiō, quī e_____dem tempor_____ viam Flāminiam mūniendam cūrāvit.
2. Vergilius id_____ Octōbr_____ nātus est ann_____ septuāgēsīm_____ [LXX] ante Christum nātum et ūn_____ et quīnquāgintā ann_____ vixit.
3. Senātus in templum Iovis Statōris convēnit e_____ di_____ qu_____ Cicerō ōrātiōnem prīmam in Catilīnam habuit.
4. Caesar novem ann_____ in Galliā bellum gessit.
5. Caesar necātus est id_____ Mārti_____ quārt_____ ann_____ postquam Pompēium vicit.
6. Octāviānus ūndēvīgintī ann_____ nātus dux exercitūs fuit.
7. Nerva ann_____ tantum et quattuor mēns_____ imperāvit.
8. Cum exercitus prīm_____ lūc_____ profectus magnīs itineribus di_____ noct_____ que prōcēderet, militibus pauc_____ hōr_____ noct_____ dormire licuit.

Exercitium 14

Divide hōs versūs in pedēs dactylōs et spondēōs appositīs notīs (— ∪ ∪ | — —):

1. Iūnō | Vestā Mī | nerva Ce | rēs Dī | āna Ve | nus Mārs
Mercuri us Iovi' Neptū nus Vulcānus^A pollō.
2. *Hīc^ubi nunc Rōma'st^or bis capu t^arbor^e t^herbae*
et pau cae pecu dēs et casa rāra fu it.
3. *Iuppiter^arce su ā cum tōtum spectat^i n^orbem*
nīl nisi Rōmā num quod tue ātur^ha bet.

Exercitium 15

1. Cūr Nerō urbem incendisse putābātur? ...
2. Quid ēgit Nerō post incendium Rōmae? ...
3. Quid aedificātum est in locō domūs aureae? ...
4. Quae templa Vespasiānus aedificāvit? ...
5. Quam gentem Titus in Oriente vicit et quam urbem delēvit? ...
6. Quās rēs sacrās Titus Iūdaeis adēmit? ...
7. Ubi situs est arcus Titī? ...
8. Quid est stadium? ...
9. Columna Trāiānī ubi locāta est? ...
10. Quae sunt māxima Hadriānī opera? ...
11. Quis post Hadriānum imperium accēpit? ...
12. Quid Ovidius poēta Rōmam appellat? ...
13. Quis est dux Trōiānus ā quō populus Rōmānus orīginem trahit? ...
14. Quis poēta carmen praelārū dē Aenēā scrīpsit? ...

Lēctiō grammatica**Exercitium 16**

Syllabae acūtae sunt quae vōce māiōre seu clāriōre leguntur quam cēterae.

In vocābulis binārum syllabārum syllaba prior acūta est.

In plērisque vocābulis longiōribus acūta est syllaba paenultima; sīn

paenultima in vōcālem brevem dēsinit, syllaba anteaenultima est acūta.

In hīs vocābulis dūc lineam [___] sub syllabam acūtā!

1. e-rant	13. ap-pā-rē-re	25. pon-ti-fex	37. tri-um-phus
2. va-lē	14. trī-gin-tā	26. mū-nī-tus	38. cōn-se-quī
3. fe-rōx	15. a-mī-cus	27. pri-us-quam	39. cōn-se-qui-tur
4. in-gēns	16. pū-bli-cus	28. iu-ven-tūs	40. sa-lū-tā-tus
5. pa-lūs	17. im-pe-ri-um	29. sa-cer-dōs	41. sa-lū-tāns
6. pa-lū-dis	18. cir-cum-da-re	30. cōn-sti-tu-it	42. in-tel-le-git
7. si-mi-lis	19. in-ter-fi-cit	31. in-sti-tu-e-re	43. in-tel-lēx-it
8. ser-vī-lis	20. in-ter-fec-tus	32. Nep-tū-nus	44. re-fer-re
9. an-tī-qua	21. se-nā-tor	33. ge-ne-trīx	45. re-ci-pe-re
10. Au-gus-tus	22. se-nā-tō-rēs	34. the-ā-trum	46. re-ci-pit
11. con-ve-nit	23. in-te-gra	35. il-lī-us	47. du-o-de-cim
12. con-vē-nit	24. ce-ler-ri-mus	36. in-te-ri-or	48. du-cen-tī

Exercitium 17

Datur singulāris alicuius cāsūs. Dā plūrālem eiusdem cāsūs!

Exemplum: abl sg rēge bonō, pl rēgibus bonīs.

1. acc sg servum fidum, pl ...	9. abl sg litterā Graecā, pl ...
2. nōm/acc sg opus difficile, pl ...	10. dat/abl sg virō sapientī, pl ...
3. abl sg diē longō, pl ...	11. nōm sg hostis superbus, pl ...
4. dat sg bestiae ferae, pl ...	12. abl sg vōce clārā, pl ...
5. nōm sg magna pars, pl ...	13. abl sg versū brevī, pl ...
6. acc sg collem altum, pl ...	14. acc sg nautam Rōmānum, pl ...
7. dat sg meae sorōrī, pl ...	15. acc sg currum novum, pl ...
8. gen sg militis fortis, pl ...	16. gen sg passūs, pl ...

Lēctiō grammatica

(syllaba) paen-ultima
(< paene ultima) =
secunda ā fine
ante-paen-ultima
= tertia ā fine

sing > plūr

Exercitium 18

1. adimere, ad_____isse, ad_____um esse
2. augēre, _____isse, _____um esse
3. collābī, col_____um esse
4. cōstituere, cōn_____isse, cōn_____um esse
5. dēlere, _____isse, _____um esse
6. dēstruere, dē_____isse, dē_____um esse
7. expellere, ex_____isse, ex_____um esse
8. extinguere, ex_____isse, ex_____um esse
9. exstruere, ex_____isse, ex_____um esse
10. incendere, in_____isse, in_____um esse
11. operīre, _____isse, _____um esse
12. orīrī, _____um esse
13. praeficere, prae_____isse, prae_____um esse
14. reficere, re_____isse, re_____um esse
15. restituere, re_____isse, re_____um esse
16. tegere, _____isse, _____um esse
17. ulcīscī, _____um esse
18. vēnīre, _____isse
19. vovēre, _____isse, _____um esse

prae-ficiō -iunt
re-ficiō -iunt

vēn-eō -eunt

Cap. XXXVII*Lēctiō I*

amplectī
anguis
arvum
āvehere
benignus
clipeus
conclāmāre
cōfugere
contingere
corripere
cūra
cūstōs
dēcurre
dēmittere
discumbere
diūturnus
dolus
explicāre
fabricāre
fēstus
frōns frondis
fūnis
immolāre
īnsānia
īnspicere
iūstitia

CAPITVLVM TRICESIMVM SEPTIMVM*Lēctiō prīma: versūs 1–88***Exercitium 1**

1. Rēx Sātūrnus mākīmā _____ [*< iūstus*] fuit; _____ [*< rēx*] eius erat tempus beātum.
2. Sātūrnālia dicuntur diēs _____ mense Decembrī quibus servī cum dominīs _____ [= *accumbunt*].
3. Faunus Euandrō _____ [= *fugientī*] _____ colenda dedit.
4. Fīlius rēgis Latīnī in prīmā _____ [*< iuvenis*] mortuus est.
5. In Italiā pāx _____ [*< diū*] erat, cum Trōia ā Graecīs capta est.
6. Graecī hōc _____ ūsī sunt: equum ligneum _____ [*< faber*] et militibus complēvērunt.
7. Minerva dea Trōiānīs _____ erat [= *bene volēbat*].
8. Trōiānī, cum Graecōs _____ [*< advectōs*] esse putārent, sine _____ exiērunt et _____ [= *magnitūdinem*] equī mirābantur.
9. Lāocoōn ā summā arce _____ civēs monuit nē dōnum illud _____ ā Graecīs infidīs acciperent.
10. Hasta quam Lāocoōn in equum ligneum misit nōn _____ ad militēs _____ [= *latentēs*], sed in _____ [= *lignō dūrō*] stetit.
11. Paulō post duo _____ terribilēs Lāocoontem, dum ad āram taurum _____, petunt.
12. Anguēs corpus eius _____ [= *complectuntur*] neque is sē _____ [*< implicāre*] potest.
13. Simul anguēs duōs filiōs eius _____ [= *rapiunt*] et membra eōrum _____ [= *mollia, invalida*] edunt.
14. Inde sub _____ [= *scūtum rotundum*] Minervae _____ [= *fugiunt*], ubi nēmō eōs _____ [= *tangere*] audet.

15. Trōiānī _____ [= subitō timōre] perturbātī _____
[= simul clāmant] ‘dōnum Graecōrum in arcem Minervae dūcendum esse.’
16. Tanta erat _____ [< insānus] Trōiānōrum ut equum ligneum in
urbem traherent, dum templa _____ [= foliīs] exōrnant.
17. Etsī _____ [= ex interiōre parte] arma _____ [< sonus]
audiunt, nēmō partem equī interiōrem _____ cōnātus est.
18. Cassandra fātum Trōiae _____ nec quisquam eī crēdēbat.
19. Plūrimīs Trōiānīs ille diēs _____ [= summus, ultimus] fuit.
20. Equō _____ [= apertō] Graecī per _____
ad terram lāpsī sunt.
21. Urbis _____ [> cūstōdīre] occidērunt et portās patefēcērunt.
22. _____ est instrūmentum bellī quō mūrī dēstruuntur.
23. Catilīna arma _____ [< scelus] contrā patriam cēpit.

iuventūs
māchina
mōlēs
occultus
patefacere
pavor
penetrāre
penitus
praedicere
profugus
rēgnum
rōbur
scelerātus
sonāre
suprēmus
suspectus
tener

acc + *īnf pass* + iubēre

-*ndum esse dicit*
= -(r)ī *iubet*

Exercitium 2

Exempla: Dominus: “Dāvus vocandus est. Vocā Dāvum!”

Dominus ‘Dāvum vocandum esse’ dīcit = Dominus Dāvum vocārī iubet.

- Gubernātor ‘mercēs eīciendās esse’ dīxit = Gubernātor iussit.
- Dominus ‘servum improbum pūniendum esse’ dīcit =
- Rēx ‘Daedalum in labyrinthum dūcendum esse’ dīxit =
- Caesar dīxit ‘novam Cūriam aedificandam esse’ =
- Augustus ‘Iānum tertium claudendum esse’ dīxit =
- Trōiānī dīxērunt ‘equum in arce locandum esse’ =
- Aliī ‘eum in mare prōiciendum aut ūrendum esse’ dīxērunt =
- Aliī ‘interiōrem equī partem inspiciendam esse’ dīxērunt =

Exercitium 3

- Incolae Italiae prīmī quī fuērunt? ...
- Quālis rēx fuit Sātarnus? ...
- Quid Sātarnālibus fierī solet? ...
- Unde vēnit Euander et quid eī dedit Faunus? ...
- Latīnō rēgī quot liberī erant? ...
- Quō dolō Graecī ūsī sunt ut Trōiam caperent? ...
- Ubi Trōiānī equum ligneum invēnērunt? ...
- Omnēsne eum in urbem dūcendum esse cēnsēbant? ...
- Quid Lāocoōn civēs suōs monuit? ...
- Quid eī accidit cum equum hastā percussisset? ...
- Hoc videntēs quid dīxērunt Trōiānī? ...
- Quōmodo equus ligneus in urbem tractus est? ...
- Quae fuit Cassandra et quid ēgit? ...
- Quid factum est cum sōl occidisset? ...
- Quōmodo cēterī Graecī urbem intrāvērunt? ...

Lēctiō II

aedēs pl
 āmēns
 barba
 coma
 concēdere
 concidere
 conicere
 crīnis
 culmen
 dēfēnsor
 dēfigere
 dominārī
 egēre
 ēlābī
 ērigere
 flagrāre
 gemere
 gemitus
 haerēre
 incitāre
 infirmus
 inūtilis
 laeva
 moritūrus
 nātus
 nēquiquam
 pandere
 pavidus
 quondam
 resonāre
 ruere
 sacra
 somnium
 speciēs
 stringere
 tēlum
 trabs
 trucidāre
 turris
 ululātus
 undique
 vādere
 vinculum

Lēctiō secunda: versūs 89–180

Exercitium 4

1. Hector, quī Aenēae in somnīs appāruit, _____ et _____
[= capillōs] cruentōs gerēbat.
2. Ille graviter _____ Aenēam monuit ut ex urbe _____
[= ārdentī] fugeret:
3. “*Heu, fuge, _____ deā, tēque hīs*” ait “*ēripe flammīs!*
Hostis habet mūrōs. _____ altō ā _____ Trōia.”
4. Hōc _____ [*< somnus*] turbātus Aenēas _____
[= sine mente] gladium _____ [= ēdūxit] et iuvenēs ad
pugnam _____.
5. Sacerdōs Apollinis _____ [= rēs sacrās] tenēns vix ex _____
[= pīlīs/sagittīs] Graecōrum _____ est [= effūgit].
6. “... *Incēnsā Danaī _____* [= dominī sunt] *in urbe*”
inquit magnō cum _____ [*< gemere*].
7. Iuvenēs audācēs _____ [*part fut < morī*] in hostēs _____
[= eunt].
8. Cassandra crīnibus _____ ā templō Minervae trahēbātur, nec
manūs, quae _____ tenēbantur, ad caelum _____
[= tollere] potuit.
9. Trōiānī, cum hanc _____ ferre nōn possent, _____
[= ex omnibus partibus] in mediōs hostēs _____
[= sē praecipitābant].
10. Apud _____ [= domum] Priamī ācerrimē pugnābātur.
11. Culminibus domōrum dēstrūctīs Trōiānī laterēs _____ que in
hostēs _____ [*< con- + iaciēbant*].
12. Magnum ātrium _____ [*< ululāre*] fēminārum _____ .
13. Tandem frāctīs cardinibus forēs _____ [= collābuntur].
14. Graecī in ātrium penetrantēs _____ [= eōs quī dēfendunt]
_____ [= crūdēliter occīdunt].
15. In manū senis _____ [*< > firmī*] tēlum _____ est.
16. Hecuba, quae cum filiabus _____ [= territīs] circum āram
sedēbat, “*Iam nōn tēlīs _____*” inquit, “*sed auxiliō deōrum.*
Hūc tandem _____! Haec āra tuēbitur omnēs”
17. Tēlum Priamī _____ [= frūstrā] in clipeō Pyrrhī _____
[= fīxum est].
18. Ille _____ [= sinistrā] _____ [= crīnem] rēgis
prehendit et dextrā gladium in latere eius _____.
19. Priamus _____ [= ōlim] rēx fuit multārum gentium.
20. _____ est aedificium altē ēminēns.

Exercitium 5*Exemplum:*

Dum Ariadna dormit/Cum Ariadna dormiret, Thēseus abiit = Ariadnā dormiente Thēseus abiit.

1. Dum Latinus in Italiā rēgnat, Trōia ā Graecis capta est = ...
2. Dum puerī puellaeque canunt, equus ligneus in urbem tractus est = ...
3. Dum Trōiānī dormiunt, Graeci ex equō ligneō exiērunt = ...
4. Cum hominēs perterriti clamarent, Aenēas excitātus est = ...
5. Dum Priamus spectat, filius eius trucidātus est = ...
6. Cum Venus dūceret, Aenēas salvus domum rediit = ...
7. Dum Nerō imperat, incendium Rōmae ortum est = ...
8. Dum multī plaudunt, victōria nūntiātur = ...

*abl abs cum part praes
= dum + praes ind /
cum + imperf coni*

Exercitium 6*Exempla:*

Cum hostēs victi essent/Postquam hostēs victi sunt, imperātor triumphāvit = Hostibus victis imperātor triumphāvit.

Augustus, cum Antōnium vīcisset/postquam Antōnium vīcit, Iānum clausit = Antōniō victō Augustus Iānum clausit.

1. Cum rēx Tarquinius expulsus esset, duo cōsulēs elēcti sunt = ...
2. Caesar, cum multās domūs privātās destrūxisset, novum forum fēcit = ...
3. Postquam Titus mortuus est, Domitiānus imperāvit = ...
4. Cum equus ligneus in litore collocātus esset, Trōiānī exiērunt = ...
5. Lāocoōn, cum equum hastā percussisset, ab anguibus necātus est = ...
6. Postquam rēx Priamus occisus est, Aenēas domum rediit = ...
7. Cum nox iam cōsumpta esset, Aenēas ad sociōs revertit = ...
8. Thēseus, cum Ariadnam Naxī reliquisset, in patriam rediit = ...
9. Postquam lucernae accēnsae sunt, dominus librum poscit = ...
10. Postquam ālās cōfēcit, Daedalus cum filiō suō evolāvit = ...
11. Cum ēiectae essent mercēs, nāvis servāta est = ...

*abl abs cum part perf
= postquam + perf ind
/ cum + plusquamperf
coni*

Exercitium 7

1. Cuius filius erat Aenēas? ...
2. Quid Hector Aenēam monuit? ...
3. Quōmodo Aenēas ē somnō excitātus est? ...
4. Quid Panthūs Aenēae dē fortūnā patriae interrogantī respondit? ...
5. Quid Aenēas iuvenēs Trōiānōs hortātus est? ...
6. Quid Cassandrae accidit? ...
7. Ubi ācerrimē pugnābātur? ...
8. Quōmodo Trōiānī in aedibus Priamī inclūsī sē dēfendēbant? ...
9. Quōmodo Aenēas in rēgiam penetrāvit? ...
10. Quid ibi agēbant fēminae? ...
11. Frāctis rēgiae foribus quid ēvēnit? ...
12. Num rēx Priamus quietē hostēs exspectābat? ...
13. Quid dixit Hecuba cum maritum senem arma capere vidit? ...
14. Ubi interfectus est Politēs? ...
15. Quōmodo periit Priamus? ...

Lectiō III

participium praesentis

alloquī
aura
commovēre
comprehendere
cōferre
dūdum
efferre
famulus
fragor
fulgēre
horror
īnstaūrāre
inultus
lūmen
micāre
nepōs (bis)
obtruncāre
onus
pariter
patrius
perfundere
pius
prōdigium
quā
quīn etiam
recūsāre
rēgius
repetere
respicere
restinguere

Lectiō tertiā: versūs 181–285

Exercitium 8

1. *Quidquid id est, timeō Danaōs – et dōna* _____ [= cum... ferunt].
2. *Anguēs oculis* _____ [= quī ārdent] Trōiānōs prōspiciunt.
3. *Nēmō Cassandrae rēs futūrās* _____ [= cum... praediceret] crēdebāt.
4. *Hector graviter* _____ [= dum... gemit] Aenēam monuit ut ex urbe _____ [= quae flagrābat] fugeret.
5. *Graecis undique* _____ [= quī... prōcurrēbant] Trōiānī vī et armīs resistēbant.
6. *Laterēs trabēsque in hostēs mūrōs* _____ [= quī... ascendēbant] conciciēbant.
7. *Pyrrhus senem* _____ et in sanguine filii _____ [= dum tremat et... lābitur] ad āram occidit.
8. *Coniūnx pedēs viri* _____ [= quī abit] complectitur.
9. *Pius Aenēas patrem* _____ et filium manū _____ [= dum... portat et... dūcit] domō ēgressus est.
10. *Creūsa maritum* _____ [= quī aberrābat] sequi nōn potuit.
11. *Uxor virō* _____ [= quī stupēbat] apparuit et "... valē! ..." inquit.
12. *Haec ubi dicta dedit,* _____ et multa _____ dīcere [(virum) quī lacrimābat et multa volēbat dīcere] dēseruit ...
13. *Aenēas frūstrā imāginem eius* _____ [= quae effugiēbat] amplectī cōnātus est.

Exercitium 9

1. *Rēgem* _____ [= trucidātum] vidēns Aenēas _____ [*< horrēre*] _____ est.
2. *Pater Anchīsēs domō fugere* _____ [= nōluit], etsi filius et parvus . . . [= filius filii] eī suāsērunt ut sēcum fugeret.
3. *Aenēas: "Sine tē hinc pedem* _____ [= hinc ēgredi] nōlō. *Reddite mē Danaīs! Sinite* _____ [= renovāta] _____ *proelia! Numquam omnēs hodiē moriēmur* _____!"
4. *Tum mirābile* _____ visum est: _____ [= lūx] ārdēns in Iūli capite apparuit.
5. *Dum parentēs ignem* _____ [= exstinguunt], ā laevā _____ [= tonitrus fit] magnō _____ [= strepitū] et simul stēlla _____ [= subitō splendēns] caelum percurrit.
6. *Anchīsēs manūs ad caelum* _____ [= extendit] et deōs _____: *"Iam iam nūlla mora est, sequor et* _____ [= ubi] dūcītis adsum, *dī* _____ [*< pater*]! *Servāte domum, servāte* _____!"
7. *Aenēas patrem ex urbe portāvit, nec filiō* _____ id _____ grave fuit.
8. _____ [= servōs] iussit extrā urbem ad _____ [= parvum collem] convenire.
9. *Aenēas per tenebrās prōcēdēns* _____ [= aequē] patrī ac filiō timēbat.
10. *Quī* _____ [= nūper] telis hostium nōn _____ [= permovēbātur] iam omnī _____ [= ventō levī] et omnī sonō terrēbātur.
11. _____ [= ubi primum] clipeōs et gladiōs _____ [= fulgentēs] vidit, ē nōtā viā discessit nec ad uxōrem suam _____ [*< >*] prōspexit].

12. Extrā urbem multōs _____ invēnit, sed cum uxōrem deesse vidēret, domum patriam _____; _____ etiam rēgiam Priamī revīsīt.
13. Hūc Graecī dīvitiās Trōiae _____ [= in eundem locum ferēbant].
14. Creūsa eī terram _____ [= fertilem] et _____ [< rēx] coniugem prōmīsīt, sed prius eī per _____ [= ingentia] maria nāvīgandum erat.
15. Aenēās manum Creūsae _____ [=prehendere] cōnātus est.

revīsere
socius
tendere
tonāre
tumulus
ūber
ubi (+ perf)
vāstus

Exercitium 10

- Rōmānī hostēs moen_____ prohibuērunt.
- Brūtus populū Rōmānū rēgn_____ liberāvit.
- Incendiō Rōmae magna pars urbis dom_____ vacua facta est.
- Iuppiter, arc_____ su_____ cum tōtum spectat in orbem, nīl nisi Rōmānū quod tueātur habet.
- “Heu, fuge, nāte deā, tēque h_____” ait ”ēripe flamm_____!”
- “Crēditis āvectōs hostēs? aut ūlla putātis dōna carēre dol_____ Danaum? ...”
- “Iam nōn tēl_____ egēmus, sed auxili_____ deōrum.”
- Anchīsēs loc_____ sē movēre recūsāvit.

ablātīvus sēparātīvus
(<sēparāre ↔ iungere)

Exercitium 11

- Quōs Aenēās domī dēseruerat? ...
- Quid Venus Aenēae filiō suō suāsīt et quid prōmīsīt? ...
- Quid respondit Anchīsēs cum Aenēās eum rogāret ut sēcum fugeret? ...
- Num Aenēās patrem senem domī relinquere voluit? ...
- Quod prōdigium effēcīt ut Anchīsēs filiū suū comitārētur? ...
- Quō Aenēās famulōs convenīre iussīt? ...
- Quid fēcīt Aenēās nē pater senex fatigārētur? ...
- Quam ob rem ē nōtā viā discessīt? ...
- Cūr Aenēās in urbem revertīt? ...
- Quālem domū suā invēnit? ...
- Quid vidit apud rēgiam Priamī? ...
- Quid factum est cum Aenēās uxōrem suā quaereret? ...
- Quid Creūsa Aenēae prōmīsīt? ...
- Quō Aenēās sine coniuge rediit? ...
- Quōs ibi invēnit? ...
- Quārē tot hominēs eō convēnerant? ...

Lēctiō grammatica**Lēctiō grammatica****Exercitium 12**

Quod genus (m/f/n)?

Quī cāsus (nōm/acc/gen/dat/abl/voc)? Uter numerus (sg/pl)?

Exemplum: flūmen n: flūminis gen sg, flūmina nōm/acc pl.

- urbs _____: urbis _____, urbe _____, urbium _____.
- mōns _____: montem _____, montibus _____/_____.
- annus _____: annōs _____, annī _____ aut _____.
- scelus _____: scelus _____/_____, scelerum _____.
- via _____: viā _____, viās _____, viārum _____.
- nauta _____: nautae _____/_____ aut _____, nautis _____/_____.
- templum _____: templō _____/_____, templī _____, templa _____/_____.

8. rēx ____: rēgī _____, rēge _____, rēgēs ____/____.
9. portus ____: portūs _____ aut ____/____.
10. porta ____: portās _____, portīs ____/____.
11. tempus ____: temporī _____, temporibus ____/____.
12. amicus ____: amicō ____/____, amīce _____.
13. rēs ____: reī ____/____, rēs _____
aut ____/____.
14. avis ____: avī _____, ave _____, avēs ____/____.
15. carmen ____: carmine _____, carmina ____/____.
16. manus ____: manū _____, manum _____,
manuum _____.
17. collum ____: collī _____, colla ____/____,
collīs ____/____.
18. collis ____: collis ____/____, collī _____,
collēs ____/____.

Exercitium 13

gen → nōm

*Datur genetīvus. Dā nōminātīvum!**Exemplum: gen corporis, nōm corpus*

1. gen mortis, nōm _____	19. gen maris, nōm _____
2. gen pontis, nōm _____	20. gen faciēi, nōm _____
3. gen flōris, nōm _____	21. gen operae, nōm _____
4. gen equitis, nōm _____	22. gen operis, nōm _____
5. gen portūs, nōm _____	23. gen aedis, nōm _____
6. gen cornūs, nōm _____	24. gen sēdis, nōm _____
7. gen pecoris, nōm _____	25. gen rēgis, nōm _____
8. gen capitis, nōm _____	26. gen pontificis, nōm _____
9. gen lectī, nōm _____	27. gen arcis, nōm _____
10. gen tēctī, nōm _____	28. gen princīpis, nōm _____
11. gen agrī, nōm _____	29. gen virtūtis, nōm _____
12. gen theātrī, nōm _____	30. gen palūdis, nōm _____
13. gen aeris, nōm _____	31. gen flūminis, nōm _____
14. gen iūris, nōm _____	32. gen orīginis, nōm _____
15. gen bovis, nōm _____	33. gen liberōrum, nōm _____
16. gen itineris, nōm _____	34. gen thermārum, nōm _____
17. gen senis, nōm _____	35. gen castrōrum, nōm _____
18. gen hiemis, nōm _____	36. gen moenium, nōm _____

Exercitium 14

con-iciō -iunt

cor-ripiō -iunt

ē-gredior -iuntur

1. attingere, at _____ isse, at _____ um esse
2. complēre, com _____ isse, com _____ um esse
3. cōnferre, con _____ isse, col _____ um esse
4. conicere, con _____ isse, con _____ um esse
5. cōnsistere, cōn _____ isse
6. contingere, con _____ isse, con _____ um esse
7. corripere, cor _____ isse, cor _____ um esse
8. ēgredī, ē _____ um esse
9. ērigere, ē _____ isse, ē _____ um esse
10. haerēre, _____ isse
11. occidere, oc _____ isse
12. pandere, _____ isse, _____ um esse
13. perfundere, per _____ isse, per _____ um esse

14. recēdere, re _____ isse
15. respicere, re _____ isse
16. revīserere, re _____ isse
17. sonāre, _____ isse
18. stringere, _____ isse, _____ um esse
19. stāre, _____ isse
20. suādēre, _____ isse
21. tonāre, _____ isse
22. vādere, _____ isse

re-spiciō -iunt

CAPITVLVM DVODEQVADRAGESIMVM

Cap. XXXVIII

Lēctiō prīma: versūs 1–74

Lēctiō I

Exercitium 1

Exemplum: Post Faunum Latinus rēgnāvit. Qui [: is] bonus rēx fuit.

1. Latinus filiam habēbat iam mātūra virō. _____ multī virī petēbant.
2. Euander profugus in Italiam vēnit. _____ rēx Faunus arva colenda dedit.
3. Aenēae dormientī Hector appāruit. _____ eum hortātus est ut fugeret.
4. Cassandra in vinculis trahēbatur. _____ speciem civēs ferre nōn poterant.
5. Rēx Priamus senex arma cēpit. _____ cum coniūnx eius vidēret, ei suāsīt ut ad āram cōnfugeret.
6. Rēx tēlum in Pyrrhum coniēcit. _____ Pyrrhus “Nunc morere!” inquit.
7. Subitō stēlla per caelum lābitur. _____ cum post montem Īdam occidisset, Anchīsēs deōs alloquitur.
8. Aenēās tēla hostium cōnspexit. _____ rē perturbātus ē nōtā viā discessit.
9. Aenēās ‘Creūsam’ vocābat. _____ cum diū fēcisset, uxor virō appāruit.
10. Extrā urbem Aenēās multōs sociōs invēnit. _____ omnēs posterō diē sēcum trāns montēs dūxit.
11. Aenēās deōs precātus est. _____ factō patrem certiōrem fēcit.

... Qui...

... Quae...

... Quod...

adeō
adstāre
aequor
certiōrem facere

citō

condere

cōnsidere

curvus

dēferre

discernere

interdiū

linquere

longinquus

nimbus

noctū

parēs

pestilentia

pondus

posterī

potīrī

prōvehere

quoad

repentīnus

sacrificāre

sēdēs

stupefacere

subducere

Exercitium 2

1. Rēx Thrāciae Polydōrum, quem Priamus ad eum miserat cum magnō aurī _____, obtruncāvit et aurō _____ est.
2. Itaque Trōiānī profugī novam urbem in Thrāciā _____ nōluērunt.
3. _____ [= celeriter] Thrāciam reliquērunt et in altum _____ sunt.
4. Dēlī Apollō Trōiānis et _____ eōrum novam terram prōmisit.
5. In Crētā, cum nāvēs in lītus _____ [↔ dēductae] essent, foeda _____ [= morbus multōrum] eōs afficere coepit.
6. Simul sōl flagrāns agrōs _____ [= tam valdē] _____ [= igne siccābat] ut nūllās frūgēs ferre possent.
7. Hīc dī Penātēs _____ [= nocte] Aenēae vīsī sunt ante lectum _____ et eum monēre ut aliam _____ in terrā _____ [↔ propinquā] peteret nēve in Crētā _____ [= sēdem caperet].
8. Aenēās _____ [= stupēns factus] _____ [= patrem] suum dē eā rē _____ fēcit.
9. Nāvēs rūrsus vāstum _____ [= mare] percurrēbant, cum _____ [= nūbēs] _____ [< repente] caelum operuit.
10. Tempestāte ortā gubernātor cursum nōn tenuit, cum diem noctemque _____ nōn posset.
11. Nec sōl _____ [↔ noctū] nec stēllae noctū vidēbantur!

torrere
totidem
tumidus
unda
volucris

12. Trēs diēs et _____ [: item trēs] noctēs nāvēs caecae errābant, _____ quārtō diē ad insulās Strophadēs _____ sunt.
13. Synōnyma: arcuātus et _____, turgidus et _____, avis et _____, parvus flūctus et _____, sacrificium facere et _____, relinquere et _____.

Exercitium 3

Perfectum indicātivī verbī dēpōnentis.

- Graecī dolō _____ sunt [*< ūtī*].
- Octāviānus necem Caesaris _____ est [*< ulcīscī*].
- Augustus 'sē urbem marmoream relinquere' _____ est [*< glōriārī*].
- Graecī in insulam propinquam _____ sunt [*< proficīscī*].
- Anguēs Lāocoontem _____ sunt [*< complectī*]; ita ille Minervae supplicium _____ est [*< patī*].
- Graecī per fūnem dēmissum ad terram _____ sunt [*< lābī*].
- Pugna ācris ante templum _____ est [*< orīrī*].
- Anchīsēs manūs ad caelum tendēns deōs _____ est [*< alloquī*].
- Aenēās cum patre et filiō domō _____ est [*< ēgredī*].
- Polydōrō interfectō rēx Thrāciae aurō _____ est [*< potīrī*].
- Apollō Trōiānis novam terram _____ est [*< pollicērī*].
- Penātēs Aenēam sic _____ sunt [*< cōnsōlārī*]: "Nōs quī tē per mare _____ sumus [*< sequī*] posterīs tuīs imperium dabimus."

Exercitium 4

- Quid Trōiānī profugī fēcērunt hieme? ...
- Quandō nāvēs dēdūxērunt et profectī sunt? ...
- Quō primum nāvīgāvērunt? ...
- Cūr in Thrāciā novam urbem condere nōluērunt? ...
- Quid fēcērat rēx Thrāciae, ut aurō Priamī potīrētur? ...
- Cui deō sacra est insula Dēlos? ...
- Quid Apollō Trōiānis et posterīs eōrum pollicitus est? ...
- Quid prohibuit nē Trōiānī in Crētā cōsiderent? ...
- Quōs Aenēās noctū in somnis ante lectum adstāre vīdit? ...
- Quam sēdem dī Penātēs Aenēam quaerere iussērunt? ...
- Cui Aenēās dicta Penātium rettulit? ...
- Quid ēvēnit in mediō marī Ioniō? ...
- Cūr gubernātor nec sōlem nec stēllās aspicere poterat? ...
- Quō nāvēs quārtō diē dēlātae sunt? ...
- Harpūiae quae sunt? ...
- In insulā Leucadiā quid fēcit Aenēās ad templum Apollinis? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 75–147

Exercitium 5

sē
sibi
suus -a -um

- Augustus: "Urbem marmoream relinquitur." Augustus dīxit ' _____ urbem marmoream relinquitur.'
- Nerō: "Quasi homō tandem habitāre coepit!" Nerō dīxit ' _____ quasi homin _____ tandem habitāre coepit.'
- Lāocoōn: "Time Danaōs..." Lāocoōn dīxit ' _____ Danaōs tim _____' / 'Danaōs ā _____ tim _____.'
- Aenēās: "Patrem meum portābō, nec mihi grave erit hoc onus." Aenēās dīxit ' _____ patrem _____ port _____, nec _____ grave _____ [= futūrum esse] id onus.'

5. Aenēās: “Filiū meū mēcum dūcam.” Aenēās dīxit ‘ ____ filiū _____ cum duct _____ .’
6. Aenēās: “Ubi est uxor mea? cūr mē nōn sequitur?” Aenēās interrogāvit ‘ubi _____ uxor ____? cūr ____ nōn sequ _____?’
7. Andromachē: “Dīc mihi: Hector meū ubi est?” Andromachē Aenēam ōrāvit ut _____ dīc _____ ubi Hector _____ .
8. Andromachē: “Ego et Helenus in Ēpīrum abductī sumus; postea vērō Helenus Chāoniā potītus est et mē uxōrem dūxit.” Andromachē nārrāvit ‘ ____ et Helen ____ in Ēpīrum abduct _____; postea vērō Helen ____ Chāoniā potīt _____ et ____ uxōrem dūx _____.’
9. Aenēās: “Quae perīcula mihi vītanda sunt?” Aenēās ab Helenō quaesīvit ‘quae perīcula _____ vītanda _____?’
10. Aenēās: “Dī immortalēs! Servāte mē et sociōs meōs!” Aenēās ōrat ut dī immortalēs ____ et sociōs _____ serv _____ .

Exercitium 6

1. Quod dē Andromachē nārrātur _____ est [= vix crēdī potest].
2. Helenus Chāoniā, parte Ēpīrī _____ [*extrā*], potītus esse et Andromachēn, _____ Hectoris, uxōrem dūxisse nārrātur.
3. Andromachē in _____ [= silvā sacrā] sacrificābat et _____ Hectoris invocābat.
4. _____ [= ut prīmum] Aenēam _____ [= recognōvit], _____ [= territa] _____ [*pallēscere*], quia eum mortuum esse _____ [= arbitrābātur].
5. Dum Andromachē fortūnam suam nārrat et dē _____ [*cadere*] Aenēae quaerit, Helenus vēnit et Aenēam ad cēnam _____ [= vocāvit].
6. Helenus, postquam _____ [= bovēs iuvenēs] immolāvit, Aenēam dē perīculīs quae ā fretō Siculō nautīs impendent certiōrem fēcit.
7. Scylla ex _____ obscurō nāvēs in saxa trahit, et Charybdis nāvēs in _____ [= vorāginem] mergit.
8. _____ [= melius est] tōtam Siciliam _____ quam mōnstra illa terribilia _____ [= cognōscere quālia sint].
9. Helenus _____ erat, quī divīnō modō rēs futurās praedīcere poterat.
10. Cum Trōiānī inde _____ essent [= discessissent], post sōlis _____ [*occidere*] in lītus exiērunt.
11. Mediā nocte profectī, cum iam _____ ruberet, Italiae lītus cōspexērunt.
12. Anchīsēs _____ vīnō implēvit atque deōs sīc invocāvit: “*Dī maris et terrae tempestātumque _____!*”
13. Trōiānī in terrā illā Graecōrum _____ [*mora*] nōluērunt.

Exercitium 7

1. Cuius uxor fuerat Andromachē? ...
2. Trōiā captā quis Andromachēn et Helenum in Ēpīrum abdūxerat? ...
3. Ā quō Pyrrhus interfectus est? ...
4. Quō rēgnō Helenus potītus est et quam uxōrem dūxit? ..
5. Quid Andromachē agēbat in lūcō extrā urbem? ...
6. Quid Andromachē ab Aenēā quaesīvit? ...
7. Quōmodo Helenus Aenēam sociōsque eius recēpit? ...
8. Quid Aenēās Helenum interrogāvit? ...
9. Quid Helenus dē fretō Siculō nārrāvit? ...
10. Quid Trōiānīs profugīs suāsit? ...

agnōscere
antrum
aurōra
circumīre
cāsus
dīgredi
experīrī
exterrēre
extrēmus
gurges
incrēdibilis
invītare
iuventus
lūcus
Mānēs
morārī
occāsus
pallēscere
patera
potēns
praestāre
rērī
ut (+ perf)
vidua
vātēs

11. Quod dōnum Ascanius accēpit ab Andromachē? ...
12. Mediā nocte profectī quid Trōiāni primā lūce cōnspexērunt? ...
13. Quōmodo Anchīsēs Italiam salūtāvit? ...
14. Cūr Trōiāni in eā regiōne Italiae morārī nōluērunt? ...
15. Cui deae sacrificāvērunt antequam ad Siciliam profectī sunt? ...

Lēctiō III

Lēctiō tertia: versūs 148–213

cum inversum

(in-vertere = ordinem
inter sē mūtāre)

Exercitium 8

Exemplum: Cum nautae haec falsa nārrārent, Arīōn repente intrāvit
= Nautae haec falsa nārrābant, cum Arīōn repente intrāvit.

1. Cum omnēs dēspērārent, subitō prōdigium visum est = Omnēs
2. Cum iam portis appropinquārent, Anchīsēs exclāmat... =
3. Cum Aenēās dormiret, Hector eī appāruit =
4. Cum Aenēās diū uxōrem vocāvisset, imāgō Creūsae eī appāruit =
5. Cum Trōiāni iam arva nova colerent, pestilentia eōs afficere coepit =
6. Cum iam aurōra rubēret, procul humilēs collēs appāruērunt =
7. Cum vix haec dīxisset, Polyphēmum vidērunt =

acūtus

cavus

concurrere

cōnfectus

cōnferre sē

contremēscere

ēdere

egomet

ēmittere

flētus

fūmus

genitor

horribilis

incidere

incitāre

īnfandus

īnfōrmis

lapis

nīmīrum

ortus

quicumque

scopulis

sepelire

sepulcrum

supplex

terror

trepidus

vescī

Exercitium 9

1. Ā fretō Siculō audiēbātur fragor _____ [*< horrēre*] quem
_____ flūctibus pulsātī _____ [*< ē + dabant*].
2. “_____ [= scīlicet] haec est illa Charybdīs” inquit Anchīsēs.
3. Ex monte Aetnā _____ āter et flammae in caelum surgunt.
4. Nōnumquam _____ [= parva saxa] cum māximō fragōre ex
monte interiōre _____.
5. Ante sōlis _____ [*< orīri*] vir fame _____ exiit ē silvīs.
6. Ad lītus sē _____ cum _____ [*< flēre*] precibusque.
7. _____ [= orāns] manūs ad Trōiānōs extendit et “Hinc tollite mē”
inquit, “in quās _____ terrās mē abdūcite!”
8. Vir Graecus, cum _____ [*< terrēre*] eius cessisset, nārrāre coepit
dē mōnstrō _____ [= horrendō] quī carne hūmānō _____.
9. “Ego _____ [= ego ipse]” inquit “vidī eum duōs sociōs meōs dēvorāre!”
10. Graecī hastam _____ in Cyclōpis oculō unō et sōlō dēfixērunt.
11. Trōiāni _____ [= pavidī] Polyphēmum caecum accēdere vidērunt,
mōnstrum horrendum, _____, *ingēns, cui lūmen adēptum!*
12. Fūnēs _____ [= secuērunt] et nāvēs rēmīs _____
[= citō ēgērunt].
13. Clāmōre Polyphēmī _____ [= valdē tremuit] terra et mōns
_____ [= penitus vacuus] resonuit.
14. Cēteri Cyclōpēs _____ [= in eundem locum cucurrērunt].
15. In Siciliā _____ [= pater] Aenēae mortuus est et in monte
Eryce _____.
16. _____ Anchisae situm est in monte Eryce.

Exercitium 10

1. Cūr Trōiāni per fretum Siculum nōn nāvīgāvērunt? ...
2. Quō deinde advectī sunt? ...
3. Cūr Trōiāni perterriti in silvīs latuērunt?
4. Quid ex monte Aetnā ēmittitur? ...
5. Quī vir ex silvīs prōcessit? ...
6. Cūr ille exterritus restitit? ...
7. Quid Anchīsēs virum ignōtum interrogāvit? ...

8. Quid vir Graecus respondit?
9. Quomodo Ulixēs necem sociōrum suōrum ultus erat? ...
10. Ūnō oculō perditō nōne Polyphēmus alterō oculō vidēre poterat? ...
11. Quid Trōiānī Polyphēmum agere vidērunt? ..
12. Quid fēcērunt Trōiānī, ut quam celerrimē fugerent? ...
13. Ā quō benignē receptī sunt in Siciliā? ...
14. Quem Aenēās in monte Eryce sepelivit? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 11

Prōnōmen dēmōnstrātivum hic haec hoc.

hic haec hoc

	singulāris			plūrālis		
	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>	<i>m</i>	<i>f</i>	<i>n</i>
1. <i>nōm</i>	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
2. <i>acc</i>	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
3. <i>gen</i>	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
4. <i>dat</i>	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
5. <i>abl</i>	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
6. H_____ modō dēclīnātur h_____ prōnōmen.
 7. Dēclīnātiō h_____ prōnominis haud facilis est.
 8. H_____ prōnomina *hic, iste, ille* appellāntur 'dēmōnstrātīva'.
 9. H_____ prōnominibus dēmōnstrantur rēs et hominēs.
 10. Dēclīnātiō h_____ prōnōminum bene discenda est.
 11. H_____ libellō titulus est EXERCITIA LATINA.
 12. H_____ libellus multa exercitia continet.
 13. H_____ pāgina exercitium habet de h_____ prōnōmine: *hic haec hoc*.
 14. Exercitia quae h_____ libellō continentur discipulis solvenda sunt.
 15. Quī h_____ libellum legit et h_____ exercitia solvit grammaticam Latinam discit.

Exercitium 12

Quod tempus? futūrumne (fut) an praesēns indicātivī (praes ind) an praesēns coniūctivī (praes coni)?

-et -ētur: praes ind?
praes coni?
fut?

Exempla: neget: praes coni; auget: praes ind; leget: fut.

1. dolet: _____; colet _____; ambulet _____.
2. scribet: _____; habet: _____; turbet _____.
3. movet: _____; vīvet: _____; servet: _____.
4. gaudet: _____; claudet: _____; laudet: _____.
5. vocet: _____; docet: _____; dūcet: _____.
6. manet: _____; canet: _____; cēnet: _____.
7. amet: _____; timet: _____; sūmet: _____.
8. aget: _____; neget: _____; auget: _____.
9. pāret: _____; ōret: _____; curret: _____.
10. portet: _____; patet: _____; mittet: _____.
11. iaciet: _____; cruciet: _____; sciet _____.
12. nūntiet: _____; sentiet: _____; rapiet: _____.
13. fatētur: _____; ūtētur: _____; mūtētur: _____.
14. fruētur: _____; tuētur: _____; statuētur: _____.

dī-gredior -iuntur

Exercitium 13

1. agnōscere, _____isse
2. concurrere, con_____isse
3. condere, con_____isse, con_____um esse
4. contremēscere, con_____isse
5. dīgredī, dī_____um esse
6. ēdere, ē_____isse, ē_____um esse
7. efferre, ex_____isse, ē_____um esse
8. excēdere, ex_____isse
9. incīdere, in_____isse, in_____um esse
10. linquere, _____isse, _____um esse
11. pallēscere, _____isse
12. prōcēdere, prō_____isse
13. resistere, re_____isse
14. sentīre, _____isse, _____um esse
15. sepelīre, _____isse, _____um esse
16. torrēre, _____isse, _____um esse

Cap. XXXIX

Lēctiō I

abripere
arcēre
bellicōsus
colligere
crēber
disicere
dispellere
ferīre
impellere
iūdicium
iūdicāre
memor
mōlēs
nāre
pontus
rēgīna
rigēre
scēptrum
sēdāre
sinus
tridēns
vadum
vertex
volvere

CAPITVLVM VNDEQVADRAGESIMVM*Lēctiō prima: versūs 1–65***Exercitium 1**

1. Iūnō, deōrum _____ [*f* < *rēx*], Irāta erat ob _____ Paridis, quī Venerem deam pulcherrimam esse _____ [= *cēnsuerat*].
2. Huius rei _____ [= *reminiscēns*] Iūnō ā Latiō _____ [= *prohibēbat*] Trōiānōs, quī novam urbem condere cupiēbant.
3. *Tantae _____ erat Rōmānam condere gentem!*
4. Iūnō Aeolum, rēgem ventōrum, rogāvit ut classem Trōiānōrum submergeret aut _____ [= *in variās partēs iaceret*].
5. Simul atque Aeolus montem hastā _____ [= *pulsāvit*], ventī mare turbant et magnōs flūctūs ad litora _____ [= *circumagunt*].
6. Per caelum obscūrum _____ [= *frequentia*] fulgura micant.
7. Membra frīgētia _____ [= *flectī nōn possunt*].
8. Aliae nāvēs in saxa periculōsa _____ [*< ab + rapiuntur*], aliae ab altō in _____ [*<→ altum*] feruntur.
9. Ūna nāvis ingentī flūctū _____ [= *pulsātur*] et in _____ [= *vorāginem*] mergitur.
10. *Appārent rārī _____ [= *natantēs*] in gurgite vāstō.*
11. Neptūnus vērō flūctūs turbidōs _____ [*<→ turbāvit*] et nūbēs _____ [= *in variās partēs pepulit*].
12. Aenēas septem nāvēs _____ [*<→ sparsit*] in _____ [= *lītus curvum*], ubi īnsula portum efficit inter duōs scopulōs.
13. _____ [*< trēs + dēns*] est _____ Neptūnī, cui imperium _____ [= *maris*] datum est.
14. Rōmulus fuit rēx _____ [= *bellī studiōsus*].

Exercitium 2

1. Quī pecūni_____ cupit est _____ pecūni_____.
2. Quī patri_____ amat _____ patri_____ est.
3. Quī vi_____ ignōrat vi_____ _____ est.
4. Quī litter_____ studet _____ litter_____ est.
5. Pōculum vīn_____ implētur; iam pōculum _____ est vīn_____.
6. Neptūnus mar_____ imperāre potest; is deus mar_____ _____ est.
7. “Dī mar_____ et terr_____ tempestāt_____ que _____!”
8. Iūnō Paridis iūdici_____ meminerat. Paridis iūdici_____ _____ Iūnō Trōiānōs persequēbatur.

adi + gen
amāns
cupidus
ignārus
memor
plēnus
potēns
studiōsus

Exercitium 3

1. Quam urbem Iūnō ante omnēs dīligēbat? ...
2. Quamobrem Trōiānōs ōderat Iūnō? ...
3. Quam deam Paris pulcherrimam esse iūdicāverat? ...
4. Cūr Minerva Graecōrum classem disiēcerat? ...
5. Quōmodo Iūnō classem Trōiānōrum disiēcit? ...
6. Quis est Aeolus et quid est officium eius? ...
7. Cūr Aenēās optāvit ut prō patriā pugnāns occidisset? ...
8. Cūr nāvēs nec vēlīs nec rēmīs agī poterant? ...
9. Trēs nāvēs quō tempestāte abreptae et aliae trēs quō lātae sunt? ...
10. Quid factum est ante ipsius Aenēae oculōs? ...
11. Cui datum est imperium maris? ...
12. Cum mare tantā tempestāte miscērī vidēret, quid fēcit Neptūnus? ...
13. Quō vectae sunt nāvēs quae ex tempestāte supererant? ...
14. Quid fēcērunt Trōiānī ē nāvibus ēgressī? ...

Lēctiō secunda: versūs 66–156

Lēctiō II

Exercitium 4

Dā contrāria!

Exemplum: Omnēs loquuntur: nēmō tacet.

1. Multī dormiunt: _____.
2. Vīta urbāna mihi molesta est: Vīta _____ mihi _____ est.
3. Servus numquam abest: Servus _____.
4. Aestās est tempus calidum: _____ est tempus _____.
5. Calor vīneīs prōdest: _____ vīneīs _____.
6. Vesperī sōl occidit: _____ sōl _____.
7. Discipulus piger reprehenditur: Discipulus _____.
8. Nōn omnēs dīvitēs beātī sunt: Nōn omnēs _____ sunt.
9. Agricola in sōle labōrat: Agricola in _____.
10. In montem ascende!: In _____!
11. Aestāte nāvēs dēdūcuntur: _____ nāvēs _____.
12. Puppis est pars nāvis posterior: _____ est pars nāvis _____.
13. Puer versūs intellegit quia facilēs sunt: Puer versūs intellegit _____ sunt.

animus
 aper
 appellere
 cēlare
 cervus
 clam
 comitātus
 -cumque, quī- quae-
 decor
 dēvenire
 discrimen
 dūrāre
 ēlūdere
 explorāre
 fēlix
 forsan
 gestāre
 gradī
 honōs
 hostia
 impius
 incūsāre
 nebula
 nūdāre
 obviam
 onerāre
 ōrae
 patefacere
 praeda
 quicumque
 resurgere
 simulāre
 tendere
 thēsaurus
 vēnārī
 vōsmet

ablātivus limitātiōnis
 < limitāre = finīre,
 finēs statuere
 (significātiōnis)

Exercitium 5

1. Aenēās septem _____ ē magnō grege sagittis occidit.
2. Hanc _____ sociīs suīs dīvisit, quōs sic cōnsōlātus est:
3. "Ō socii! ... Revocāte _____ [↔ timōrem] *maestumque timōrem mittite!* _____ [= forsitan] *et haec ōlim meminisse iuvābit!*
4. *Per variōs cāsūs, per tot _____ [= pericula] rērum _____ [= imus] in Latium, sēdēs ubi fāta quiētās ostendunt: illic fās rēgna _____ Trōiae.*
5. _____ [< dūrūs] *et _____ rēbus servāte secundis!*"
6. Posterō diē Aenēās nova loca _____ [= inspicerē] cōstituit.
7. Ūnō Achātē _____ [< comitārī] per silvam _____ [= ambulat].
8. Ibi Venus eī _____ iit [= occurrit], quae arcum et sagittās _____ [= gerēns] _____ [< similis] sē in silvā _____ [= ferās persequī].
9. Venus ab Aenēā quaesivīt 'an forte vidisset sorōrem suam _____ [= porcū ferum] persequentem.'
10. Aenēās deam aliquam sē vidēre arbitrātus "Quae _____ es" inquit, "sīs nobīs _____ [= favēns] et doceās nōs quibus in _____ versēmur."
11. Prōmīsīt 'sē multās _____ illī deae immolātūrum esse.'
12. Venus 'sē Karthāginiēsem esse' dīxit, 'nec tālī _____ dignam.'
13. Pygmalion, rēx Tyrī, frātre suū Sychaeum _____ [= occultē] necāvit et scelus suū diū _____ [= occultāvit].
14. In somnīs Sychaeus uxōrī suae Dīdōnī appāruit, pectus suū vulnerātum _____ [< nūdus] et scelus rēgis _____ [↔ cēlāvit].
15. Sychaeus mortuus uxōrī veterēs _____ aurī et argentī mōnstrāvit eīque suās ut nāvēs aurō _____ [< onus] et ex patriā excēderet.
16. Dīdō cum cīvibus quī rēgem _____ [↔ pium] ōderant ad ōram Āfricae _____ [= pervēnit], ubi novam urbem condidit.
17. Aenēās nārrāvit 'sē tempestāte ad ōram Libyae _____ esse.'
18. Postrēmō, cum dea dīvinō _____ [< decēre] fulgēret, Aenēās mātrem suam agnōvit eamque _____ [= accūsāvit]: "Ō māter crudēlis! Quid filium tuum _____ [= fallis ac dērīdēs]?"
19. _____ est nūbēs quae terram operit.

Exercitium 6

Exemplum: Quīntus pedē et brachiō aeger est.

1. Iūnō Aeolō Nympham fōrm_____ pulcherrimam uxōrem prōmīsīt.
2. Nerō ment_____ sānus nōn erat.
3. Vulcānus alter_____ ped_____ claudus est.
4. Hostēs numer_____ superiōrēs fuērunt.
5. Paucae nāvēs, numer_____ septem, ē tempestāte servātae sunt.
6. In labyrinthō vīvēbat terribile mōnstrum nōmin_____ Mīnōtaurus.
7. Via Appia aliās viās longitūdīn_____ superat
8. Frāter mē aetāt_____ māior est.
9. Nulla dea Venerī pār est pulchritūdīn_____.
10. Me_____ sententi_____ Vergilius et Ovidius ingeni_____ comparandī nōn sunt.

Exercitium 7

1. Quid Aenēas ē scopulō prōspiciēns vidit? ...
2. Quot cervōs occidit? ...
3. Quibus illam praedam partitus est? ...
4. Quōmodo Trōiānī virēs et animum restituērunt? ...
5. Quis Aenēae in silvā obviam iit? ...
6. Cūr Aenēas mātrem suam nōn agnōvit? ...
7. Quid deam interrogāvit? ...
8. Unde Didō in Āfricam vēnerat? ...
9. Cūr illa Tyrō fūgit? ...
10. Quōmodo Dīdō scelus Pygmalionis cognōvit? ...
11. Unde Dīdō magnum aurī pondus quaesīvit? ...
12. Quō Tyrii profugī vēnērunt? ...
13. Quid Aenēas deae nārrāvit? ...
14. Quid Venus Aenēae nūntiāvit? ...
15. Quōmodo Aenēas mātrem suam agnōvit? ...
16. Cūr nēmō Aenēam et Achātēn vidēre poterat? ...
17. Quō Venus sē contulit? ...

Lēctiō tertiā: versūs 157–234

Lēctiō III

Exercitium 8

1. Hector in somnīs Aenēam monuit _____ deōs Penātēs cap _____ atque ex urbe incēnsā fug _____.
2. Aenēas arma cēpit, _____ patriam dēfend _____.
3. Aenēas iuvenēs hortātur _____ sē arm _____ et strictīs gladiīs in mediōs hostēs sē praecipit _____.
4. Venus Aenēae suāsit _____ celeriter domum ad suōs fug _____.
5. Filius et nepōs Anchisae suādēt _____ omnēs suōs sēcum perd _____.
6. Multī Trōiānī eō convēnerant, _____ cum Aenēā proficisc _____.
7. Helenus Aenēam dissuāsit _____ per fretum Siculum nāvīgā _____.
8. Iūnō rēgem Aeolum ōrāvit _____ classem Aenēae disic _____.
9. Posterō diē Aenēas exiit, _____ nova loca explōrā _____.
10. Sychaeus in somnīs uxōrī suāsit _____ ex patriā excēd _____.
11. Ilioneus: “Tē ōrāmus _____ nōs ab ōrīs Āfricae arce _____ . Nōn vēnimus, _____ praedam faci _____ Hoc tantum ōrāmus _____ nōbīs lic _____ classem subdūcere et nāvēs frāctās reficere.”
12. Venus Aenēam nebulā circumfūdīt, _____ quis eum cernere pos _____.
13. Penātēs Aenēam monuērunt _____ longum fugae labōrem recūsā _____ : “Tū longum fugae labōrem _____ recūsāv _____ [= nōlī recūsāre]!”
14. Andromachē dubitābat an Aenēas vīveret, sed ille eam hortātus est _____ dubitā _____ : “Vivō equidem. _____ dubitāv _____ [= nōlī dubitāre]!”

ut/nē + *coni*

Exercitium 9

1. Aenēas et Achātēs collem _____ [= ascendunt] quī urbī Karthāginī _____.
2. Aenēas admirātur _____ [< industrius] cīvium, quī novis aedificiīs _____ [↔ culmina] locant.
3. “Ō _____ [= fēlicēs], *quōrum iam moenia surgunt*” inquit Aenēas, tum urbem intrat et singula opera _____ [= īnspicit].
4. In novō templō imāginēs bellī Trōiānī _____ erant.
5. Aenēas, cum in imāginibus Graecōs et Trōiānōs _____ [= bellum gerentēs] vidēret, lacrimīs vultum _____.

addūcere
Auster
bellāre
caterva
compellere
fortūnātus
fundāmentum
genus
imminēre

incēdere
industria
īnstāre
lūstrāre
obtūnsus
ōrdiri
paenitēre
perfundere
pingere
saltem
scandere
solium
statuere
superbia

6. Trōiānōs vīdit cēdentēs, cum Achillēs currū _____ [= premeret].
7. Hīc Dīdō rēgīna ad templum _____ [= prōcessit] magnā iuvenum _____ [= multitūdine] comitāta, atque in _____ altō cōnsēdit.
8. Subitō Aenēas quōsdam sociōs suōs _____ [↔ abdūcī] vīdit.
9. Īlioneus rēgīnae nārrāvit "Trōiānōs _____ [= Notō] disiectōs ad ōrās Āfricae _____ [↔ dispulsōs] esse."
10. Tum Dīdō sic _____ est [= loquī coepit]:
"Quis _____ [= gentem] *Aeneadam*, quis *Trōiae nesciat urbem?* ...
Nōn _____ [↔ acūta] *adeō gestāmus pectora Poenī.*"
11. "*Urbem quam* _____ [= cōstituō] *vestra est. Subdūcite nāvēs!*"
12. Trōiānī, sī in Italiam ire nōn liceret, in Siciliam _____ redire cupiēbant.
13. Aenēas: "Mē nōn _____ miserō Graecō auxiliū tulisse."
14. Tanta erat _____ [< superbus] Nerōnis ut domum auream sibi aedificāverit.

Exercitium 10

1. Quid Aenēas et Achātēs mīrābantur ex colle dēspicientēs? ...
2. Num quis eōs urbem intrantēs vīdit? ...
3. Quae imāginēs in templō Īnōnis pictae erant? ...
4. Quamobrem Aenēas magnum gemitum dedit? ...
5. Quālis erat Dīdō rēgīna ad templum incēdēs? ...
6. Ubi Dīdō cōnsēdit et quid agēbat? ...
7. Quī hominēs ad rēgīnam adductī sunt? ...
8. Quid Īlioneus Dīdōnem ōrāvit? ...
9. Quid Īlioneus dē sē et sociīs suīs nārrāvit? ...
10. Num cāsus Trōiae Dīdōnī ignōtum erat? ...
11. Quid Dīdō Trōiānīs pollicita est? ...
12. Hoc audientēs quid Aenēas et Achātēs cupiēbant? ...

Lēctiō IV

abolēre
apparāre
conticēscere
cōram
dapēs
error
faciēs
fax
fūnus
gignere
īncius
īnsīdiae
intentus
libāre
ministra
obstupēscere
paulātim
pendēre
praemittere
purpura
quiēs

Lēctiō quārta: versūs 235–316

Exercitium 11

1. Aenēas: "Ō rēgīna! Dum _____ [= stēllae] in caelum surgent, semper honōs tuos manēbit!"
2. Dīdō, cum Aenēam _____ [= praesentem] aspiceret, _____ [= stupēns facta est].
3. Dīdō: "Tūne ille Aenēas quam Anchīsēs et Venus _____?
Quārē agite, ō, tēctīs, iuvenēs, _____ [= subite] *nostrīs!* ...
Nōn ignāra malī miseris _____ [= auxiliū ferre] *discō.*"
4. In rēgiā suā Dīdō magnificum convīvium _____ [= parāvit].
5. _____ [= lectī] yeste _____ et _____ Tyriā strātī sunt.
6. Aenēas Achātē _____ [= ante mīsit], quī Ascanium arcesseret.
7. Venus cūrāvit ut Cupīdō, _____ [= fōrmā] mūtātā, prō Ascaniō venīret.
8. Centum ministrī et totidem _____ [f] convīvis _____ [= cibum] et vīnum apposuērunt.
9. Lucernae quae dē tēctō _____ et _____ ārdentēs triclinium illūstrābant.
10. Dīdō _____ [= nesciēs] Cupīdinem in gremium accēpit.
11. Cupīdō _____ [↔ subitō] marītum mortuum ē memoriā Dīdōnis _____ [= dēlēre] coepit et novum amōrem accendere _____ [= cōnātus est].

12. Dīdō, postquam Iovem precāta est, vīnum in mēnsam _____.
13. Omnēs _____ [= loquī dēsīerunt] atque _____ [= attentī] Aenēam audīvērunt nārrantem _____ [= quōmodo] Trōia _____ [= dolō] Graecōrum capta atque incēnsa esset.
14. Cum _____ [< errāre] suōs et _____ patris [= patrem sepultum esse] in Siciliā nārrāvisset, tandem _____ [= somnō] sē dedit.

sīdus
succēdere
succurrere
temptāre
torus
ut *adv*
vestis picta

acc + inf + iubet/iussit
= *nōm + inf + iubētur*
/iussus est

Exercitium 12*Exemplum:*

(Dominus) servum tacere iubet/iussit = servus tacere iubetur/iussus est.

- (Rēgīna) Tyriōs discumbere iubet = Tyri _____ discumbere iub _____.
- (Rēx) Daedalum inclūdī iussit = Daedal _____ inclūdī _____.
- (Cicerō) Catilinam ex urbe ēgredi iubēbat = Catilin _____ ex urbe ēgredi iub _____.
- (Caesar) Gallōs arma pōnere iussit = Gall _____ arma pōnere _____
Gallī arma posuerunt, ut iussī erant.

Exercitium 13

- Cūr Aenēas deō similis ante Dīdōnem stābat? ...
- Quam ob rem ille grātiās ēgit rēgīnae? ...
- Quōmodo Dīdō Aenēam recēpit? ...
- Quid ad cēterōs Trōiānōs missum est? ...
- Quibus rēbus ōrnātum est triclinium? ...
- Quae mūnera Aenēas Dīdōnī darī iussit? ...
- Quod cōsīlium Venus in animō versābat? ...
- Cūr nēmō Cupīdinem prō Ascaniō venientem agnōvit? ...
- In quō lectō accubuit rēgīna? ...
- Quis in gremiō eius cōsīdit? ...
- Quid Cupīdō in gremiō Dīdōnis sedēns effēcit? ...
- Quōmodo illūstrābātur triclinium? ...
- Quid Dīdō deōs precāta est? ...
- Quōmodo Iōpās convīvās dēlectābat? ...
- Quid Dīdō Aenēam rogāvit? ...
- Num ille libenter cāsum Trōiae nārrāvit? ...
- Ā quō factō finem nārrandī fēcit? ...

*Lēctiō grammatica**Lēctiō grammatica***Exercitium 14***Utrum praesens indicatīvī (ind) an coniunctīvī (coni)?**Exemplum:* claudat: coni; laudat: ind.

- volat: _____; colat: _____
- ēducāt: _____; ēducat: _____
- sentiat: _____; nūntiat: _____
- nārrat: _____; currat: _____
- cōgat: _____; rogat: _____
- dōnat: _____; pōnat: _____
- emat: _____; amat: _____
- sacrificat: _____; perficiat: _____
- occīdat: _____; trucīdat: _____
- negat: _____; legat: _____
- vertat: _____; certat: _____
- canat: _____; cēnat: _____
- cūrat: _____; ūrat: _____
- vīvat: _____; servat: _____

-at: *ind?*
coni?

-it
-unt -ere
-iunt -ere
-iunt -ire
-eunt -ire

Exercitium 15

Datur persōna 3 singularis praesentis indicatīvi āctīvi (-it).

Dā persōnam 3 plūrālis (-unt/-iunt/-eunt) et īnfīnitivum praesentis (-ere/-ire)!

Exemplum: venit, veniunt, venīre.

	<i>pers 3 sing</i>	<i>pers 3 plūr</i>	<i>īnf praes</i>
1. plaudit	plaud_____	plaud_____	plaud_____
2. audit	aud_____	aud_____	aud_____
3. pūnit	pūn_____	pūn_____	pūn_____
4. pōnit	pōn_____	pōn_____	pōn_____
5. alit	al_____	al_____	al_____
6. salit	sal_____	sal_____	sal_____
7. tollit	toll_____	toll_____	toll_____
8. mollit	moll_____	moll_____	moll_____
9. discit	disc_____	disc_____	disc_____
10. efficit	effic_____	effic_____	effic_____
11. gerit	ger_____	ger_____	ger_____
12. parit	par_____	par_____	par_____
13. perit	per_____	per_____	per_____
14. aperit	aper_____	aper_____	aper_____
15. redit	red_____	red_____	red_____
16. reddit	redd_____	redd_____	redd_____

Exercitium 16

1. accumbere, ac_____isse
2. appellere, ap_____isse, ap_____um esse
3. colligere, col_____isse, col_____um esse
4. compellere, com_____isse, com_____um esse
5. conticēscere, con_____isse
6. dīligere, dī_____isse, dī_____um esse
7. disicere, dis_____isse, dis_____um esse
8. dispellere, dis_____isse, dis_____um esse
9. ēlūdere, ē_____isse, ē_____um esse
10. gignere, _____isse, _____um esse
11. impellere, im_____isse, im_____um esse
12. incēdere, in_____isse
13. obstupēscere, ob_____isse
14. pingere, _____isse, _____um esse
15. restāre, re_____isse

dis-iciō -iunt

Cap. XL

Lēctiō I

capra
cinis
concupere
coniugium
cupidō
dīlēctus
extemplō
fulmen
furere
grandō

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM

Lēctiō prīma: versūs 1-69

Exercitium 1

1. Fēmina amōre flagrāns _____ somnum capere nōn potest.
2. Didō, cui certum erat nullī virō _____ [< coniūnx] sē iungere, tamen amōrī Aenēae _____ [= resistere nōn potuit].”
3. Didō: “Nōn dubitō _____ ille deā nātus sit... Sed _____ [= utinam] Iuppiter mē _____ percutiat priusquam fidem fallō!”
4. Anna sorōrem suam _____ [= cāram] suāsīt nē _____ [= grātō] amōrī repugnāret atque ut sacrificiīs ā dīs _____ peteret.
5. Ita animum sorōris amōre _____ [= incendere] temptat.

6. Mulier _____ [= amēns] flammā amōris ūritur.
7. Aenēae opēs suās _____ [= glōriōsē ostendit] et, novō conviviō parātō, postquam Aenēās discessit, lectō eius relictō _____.
8. Dum Dīdō et Aenēās in montibus vēnantur, _____ [= statim] tonāre incipit atque imber _____ mixtus _____ [= sequitur].
9. Aenēās et Dīdō eandem _____ [= idem antrum] petunt.
10. Fāma est mōnstrum volāns, cui tot _____ [= vigilantēs] oculī sunt quot _____ [= pennae] in corpore.
11. Fāma nārrābat 'Aenēam cum Dīdōne _____ [= eīdem lectō in cubuisse] eōsque in _____ vītā agere, turpī _____ captōs!'
12. Neque vērō Dīdō fāmam _____ [= cūrāt].
13. _____ ferae sunt bēstiae quae montēs arduōs ascendere possunt.
14. Ascanius ācrī equō cervōs _____ [= praeter cervōs it] leōnem quaerēns.
15. Germānī sunt hostēs Rōmānōrum _____ [= quī vincī nōn possunt].
16. _____ est quod igne relinquitur.
17. Magna est _____ [$<$ potēs] deōrum.

incumbere
 inflammāre
 īsequī
 invictus
 luxus
 ostentāre
 placidus
 placitus
 plūma
 potentia
 praeterīre
 quīn
 respicit
 spēlunca
 succumbere
 velim
 venia
 vigil

dubitō num/an + coni
 = nōn crēdō + acc +
īnf

nōn dubitō quīn + coni
 = crēdō + acc + īnf

Exercitium 2

1. Nōn crēdō fābulam vērā esse = Dubitō _____ fābula vērā _____.
2. Crēdō fabulam vērā esse = Nōn dubitō _____ fābula vērā _____.
3. Nōn crēdō Neptūnum marī imperāre posse = Dubitō...
4. Crēdō Deum nōs servāvisse = Nōn dubitō...
5. Nōn crēdō Nerōnem urbem incendisse = Dubitō...
6. Crēdō gentem Iūliam ā Venere ortā esse = Nōn dubitō...
7. Dīdō: "Crēdō eum deā nātum esse" = "Nōn dubitō..."

Exercitia 3

1. Cūr Dīdō placidē dormire nōn poterat? ...
2. Cui amōrem suum fassa est? ...
3. Cūr Dīdōnī certum erat nullī virō nūbere? ...
4. Num Anna sorōrī suae suāsit ut novō amōrī repugnāret? ...
5. Quae gentēs Karthāginem cingunt? ...
6. Quārē Dīdō et Anna templa deōrum adeunt? ...
7. Quid Dīdō Aenēae ostentat? ...
8. Quārē novum convivium Aenēae parat? ...
9. Quid facit postquam Aenēās dīgressus est? ...
10. Sōlusne Aenēās in montēs vēnātum iit? ...
11. Quās bēstiās Ascanius quaesivit? ...
12. Cūr Dīdō et Aenēās in spēluncā dēvērunt? ...
13. Quae dea amantēs eō dūxit? ...
14. Quōmodo facta nova ā multis hominibus cognōscuntur? ...
15. Quid tum fāma nārrābat dē Dīdōne et Aenēā? ...

Lēctiō secunda: versūs 70–150

Exercitium 4

Exemplum: Rēgī Latīnō ūna filia erat = Rēx Latīnus ūnam filiam habēbat.

1. Trōiānīs classis xx nāvium erat =
2. Dīdō coniugem habēbat Sychaeum =
3. Īlioneus: "Rēx nōbīs erat Aenēās" = "...."
4. Aenēās vestem pretiōsam habēbat =
5. Erat illī ēnsis gemmīs fulgēns =

Lēctiō II

nōm + acc + (habēre)
 = dat + nōm + (esse)

abrumper
 admonere
 admovere
 advocare
 alatus
 amictus
 astrum
 attonitus
 aula
 conubium
 cunctari
 decedere
 deferre
 demens
 dissimulare
 evanescere
 excipere
 famula
 hibernus
 infensus
 mandare
 mandatum
 mereri
 misereri
 moribundus
 nectere
 nefas
 obmutescere
 omnino
 ornare
 perfidus
 poenas dare
 praesentire
 querella
 qui (si qui...)
 quoties
 refellere
 sponte
 struere
 subicere
 suscipere
 thalamus
 tigris
 uber

6. Aenēas in animō habēbat Dīdōnem dēserere =
7. Aenēas: "Tū mihi uxor nōn es" = "...."
8. Dīdō: "Sī saltem infāntem dē tē habērem = "...."
9. Dīdō: "Nōn est tibi dīvīna parēns!" = "...."
10. Quot caelō stēllae, tot sunt tuae Rōmae puellae =
11. Fāma est mōnstrum quod tot oculōs, tot linguās, tot aurēs habet quot plūmās in corpore =

Exercitium 5

1. Iuppiter, cum Aenēam Karthāgine morārī vidēret, "Quid _____?" inquit, "Nāviget! Hoc est _____ [= imperium] meum."
2. Mercurius ālās pedibus _____ et pedibus _____ [< āla] in Āfricā volat, ut mandātum Iovis ad Aenēam _____.
3. Aenēas, quī _____ [= palliō] pretiōsō indūtus erat, imperiō Iovis _____ [= stupefactus] _____ [= mūtus factus est].
4. Mandātō Iovis dēlātō, Mercurius ex oculīs Aenēae _____.
5. Trōiānōs _____ [= ad sē vocāvit] iisque _____ [= imperāvit] ut classem clam _____ [= parātam facerent].
6. Rēgīna, quae id quod futūrum erat _____, Aenēam sic appellat:
7. "Spērāsne" inquit, "tē tantum _____ [↔ fās] _____ [= cēlāre] posse et _____ tempore [= hieme] ex meā terrā clam _____ [= excēdere]?"
8. Dīdō Aenēam ōrāvit ut suī _____ [< miser] nēve sē hostibus _____ [= inimicissimīs] dēsereret.
9. Dīdō: "Sī saltem filium dē tē habērem, sī _____ [= aliquī] parvulus Aenēas in _____ [= rēgiā] meā lūderet, nōn _____ [= plānē] dēserta vidērer."
10. Aenēas nōn negāvit 'Dīdōnem bene _____ esse [= meruisse] dē sē', sed negāvit 'sē eī _____ [= coniugium] prōmīsisse.'
11. Aenēas: "Dēsine _____ [< querī] tuīs mē incendere! Nōn meā _____ [= voluntāte] Italiā petō."
12. Dīdō dicta Aenēae nōn _____, sed dicit 'eum _____ datūrum esse [= pūnītum irī]!'
13. Aenēas multa dīcere parāns _____ [= dubiē morātur], sed Dīdō sermōnem _____ et aufugit.
14. _____ [= ancillae] rēgīnam collāpsam _____ et in lectō pōnunt.
15. _____ noctū surgunt _____ [= sīdera], totiēs imāgō patris Aenēam _____ [= monet].
16. Venus Aenēam ab armīs Graecōrum servāvit, ut posterī eius Rōmānī tōtum orbem sub lēgēs _____ [< sub + iacerent].
17. Leō et _____ sunt bēstiae ferae māximae.
18. Tigris nūtriēns _____ ad pullōs suōs _____, ut lac bibant.
19. Quī fidem fallit homō _____ est.
20. *Synōnyma*: cubiculum coniugum et _____; āmēns et _____; moriēns et _____; accipere et recipere et _____.

Exercitium 6

1. Quārē Iuppiter Mercurium Karthāginem mīsit? ...
2. Quid Iuppiter Mercuriō mandāvit? ...
3. Quālem Mercurius Aenēam invēnit? ...
4. Quid Aenēas dei imperiō attonitus sē interrogābat? ...
5. Quid sociīs suīs mandāvit? ...
6. Quō annī tempore Trōiānī nāvigāre parābant? ...
7. Quōmodo Dīdō cōnsilia Aenēae cognōvit? ...
8. Quid Dīdō hospitem suum ōrāvit? ...
9. Quōs hostēs rēgina timēbat? ...
10. Coniugēsne erant Aenēas et Dīdō? ...
11. Cūr Aenēas in Italiam proficīscī cupiēbat? ...
12. Quam grātiam Dīdō sibi referendam esse putābat? ...
13. Quid rēgina sē spērāre dixit? ...
14. Cūr Aenēas nihil ad haec respondit? ...
15. Quō famulae rēginam collāpsam ferunt? ...

Lēctiō tertia: versūs 151–217

Exercitium 7

1. Lȳdia: “Ō, _____ beāta sum! _____ est Deī ergā mē amor!”
2. Dīdō: “_____ hospes tēctīs nostrīs successit! _____ nōbilis, _____ fortis! _____ bella nārrābat!”
3. Hector in somnīs Aenēae appāruit, sed _____ erat, _____ mūtātus ab illō Hectore quī victor rediit!
4. Īcarus: “Ō, _____ parvae īnsulae in mari īngentī sunt!”
5. Anna: “_____ erit potentia Poenōrum, _____ glōria tua, sī cum duce Trōiānōrum tē coniūnxeris!”
6. _____ dolōre Dīdō afficiēbātur! _____ gemitūs dabat!

Exercitium 8

1. Aenēas amīcam suam dolentem _____ [= cōsōlārī] cupiēbat.
2. Trōiānī _____ [= imperia] deōrum _____ sunt [= perfēcērunt].
3. Dīdō supplex virum _____ [= valdē ōrat] ut paulum morētur.
4. Aenēas nec flētū nec precibus movētur: fāta _____ [= prohibent].
5. Tūm īnfēlix Dīdō morī cupit: _____ eam vītae.
6. Dum sēcum rem _____ [= dē rē cōgitat], multīs prōdigīis et vātum _____ [< praedicere] terrētur.
7. Sorōrem rogat ut sub _____ [= caelō apertō] _____ ērigat et arma Aenēae et _____ [= vestīmenta] lectumque _____ [= coniugum] super impōnat.
8. “Ita” inquit “amōre virī et cūrīs _____ [= liberārī] possum.”
9. Anna īnscīa iussa _____ [= exsequitur].
10. Dīdō, cum _____ [= imāginem] Aenēae super lectum posuisset, iūxtā _____ [= āram] precābātur.
11. Intereā omnia ad _____ [< discēdere] Trōiānōrum parāta erant.
12. Tūm Aenēae in somnīs appāruit Mercurius ab _____ [= summō āere] missus eumque monuit ut fugere _____ [= properāret].
13. “Imperiō dei _____ [= gaudētēs] pāreāmus!” inquit, et ēnse ē _____ ēreptō fūnēs incīdit.
14. Māximō _____ [= ārdentī studiō] Trōiānī nāvēs solvērunt et litus dēseruērunt.
15. Rēs _____ est quae facile mūtātur.

Lēctiō III

quam...!
quantus...!
quantum...!
quālis...!
quot...!
quī quae quod...!

aethēr
altāria
ārdor
carina
collūcēre
discessus
dīvum
effigiēs
exsequī
exsolvere
exuvia
fervēre
festīnāre
implōrāre
iugālis
iussum
mūtābilis
obstāre
ovāre
peragere
praeceps
praedictum
reputāre

rogus
sōlārī
taedēre
vāgīna

16. _____ est trabs nāvis īnfīma.
17. *Synōnyma*: _____ ire et sē praecipitāre; _____ et lūcēre;
_____ et ārdēre.

Exercitium 9

1. Quōmodo Trōiānī iussa deōrum exsequuntur? ...
2. Quid vidit Didō ex summā arce prōspiciēns? ...
3. Num Aenēas precibus rēgīnae commōtus est? ...
4. Quid tum infēlix Didō facere cōstituit? ...
5. Quae prōdigia eam terrēbant? ...
6. Quid Didō sorōrem suam rogāvit? ...
7. Quās rēs super rogum pōnī iussit? ...
8. Num Anna cōsiliū sorōris intellēxit? ...
9. Ubi Didō deōs precābātur? ...
10. Noctū dum aliī dormiunt quid ēgit rēgīna? ...
11. Cūr Trōiānōs classe persequī nōluit? ...
12. Quī deus Aenēae in somnīs apparuit? ...
13. Quid Mercurius Trōiānōs facere iussit? ...
14. Quōmodo Aenēas fugam festīnāvit? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 218–299

Exercitium 10

Exempla:

Didō Aenēam orat ut suī misereātur: “Miserēre meī!” Aenēas: “Profectō tuī misereor, Didō.” Aenēas Didōnis miserēbātur, sed tamen eam reliquit.

Hostēs: “Victī sumus. Miserēre nostrī, victor!” Victor: “Ego vestrī nōn misereor!” Victor hostiū victōrum nōn miserētur.

genetivus

1. meī nostrī
2. tuī vestrī
3. suī

miserērī, obliviscī,
meminisse + *gen*
amor, memoria, imāgō
+ *gen*

1. Didō: “Nōlī me _____ obliviscī!” Didō timet nē Aenēas su _____ obliviscātur.
2. Aenēas: “Numquam tu _____ obliviscar. Semper tu _____ meminerō. Sed amor tu _____ mē hīc tenēre nōn potest.”
3. Nautae: “Miserēminī nostr _____, pīrātae!” Pīrātae: “Nōs vestr _____ nōn miserēmur.” Pīrātae naut _____ nōn miserentur.
4. Ariadna: “Sōla dēserta sum. Nēmō me _____ miserētur!” Bacchus: “Equidem tu _____ misereor, Ariadna. Ob amōrem tu _____ tē hinc mēcum dūcam.”
5. Didō: “Utinam infantem dē tē habērem, quī memoriā tu _____ referret mihi!” Filius memoriā patr _____ referre potest.
6. Syra: “Nōlō in speculō imāginem aspicere me _____!”
7. Didō: “*Vixī et quem dederat cursum fortuna perēgī et nunc magna me _____ sub terrās ībit imāgō.*”

Exercitium 11

advena
colōnus
cubile
dēbellāre
exorīrī
fortitūdō
iaculum
illūdere
impōnere
īnsepultus
mementō!

1. Didō cum Aenēam abire vidēret “_____ [= ō], Iuppiter!” ait “Abībit _____ [< advenīre]?”
2. Didō intellegit Aenēam sibi _____ [= sē elūsisse].
3. Iūnōnem et Furiās _____ [*f* < ultor] invocat.
4. Precātur ut Aenēas in bellō cadat _____ [: sine fūnere] atque ut aliquī ultor _____ [= oriātur] quī Trōiānōs persequātur.
5. Oculōs _____ [< sanguis] volvēns rogum cōscendit et nōtō _____ [= lectō, torō] incubuit.
6. _____ [= ultima] eius verba fuērunt: “*Sic iuvat ire sub umbrās!*”
7. In Siciliā, cum annus _____ ex fūnere Anchīsae, Aenēas lūdōs magnificōs apparāvit.

8. _____ est pīlum quod procul iacitur.
9. Imperātor _____ [< fortis] militum laudat.
10. Vir quī patriam relinquit ut novam terram incolat _____ dīcitur.
11. Hic liber ad _____ [< ūtī] discipulōrum scrīptus est.
12. *Tū regere imperiō populōs, Rōmāne, _____ [< meminisse]!
Hae tibi erunt artēs: pācisque _____ mōrem,
parcere subiectīs et _____ superbōs.*

novissimus
praeterire
prō!
sanguineus
ultrix
ūsus

Exercitium 12

Exemplum: Pudet eum ita fēcisse = Pudet eum factū suī.

1. Didō: "Taedet mē vīv _____" = "Taedet mē vīt _____."
2. Didōn _____ vīv _____ taedēbat = Didōn _____ vīt _____ taedēbat.
3. Militēs Rōmānī fūgērunt! Milit _____ Rōmān _____ fūg _____
pudet = Milit _____ Rōmān _____ fug _____ su _____ pudet.
4. Cōsul iniūriam fēcit. Cōsul _____ paenitet iniūriam fēc _____
= Cōsul _____ paenitet iniūri _____ su _____.
5. Discipulus prāvē scrīpsit (mendum fēcit). Discipul _____ prāvē scrīps _____
pudet; discipulus, qu _____ mend _____ su _____ pudet, sē excūsāt.
6. Fēmin _____ Trōiān _____ longē err _____ taedēbat. Fēminae, qu _____
long _____ errōr _____ taedēbat, nāvēs incendērunt.
7. Fēminae in Siciliā relictæ sunt, etsī e _____ male fēc _____ paenitēbat
= ... etsī e _____ malefici _____ su _____ paenitēbat.

verba *impersōnālia*
pudet, taedet, paenitet
+ acc + *Inf/gen*

verbum *im-persōnāle*
= cui dēsunt persōnae
praeter 3 sing, ut licet,
oportet, pudet

Exercitium 13

1. Unde Didō prōspexit classem Trōiānōrum prōcēdentem? ...
2. Num quid fēcit ut nāvēs cursū prohibēret? ...
3. Quid rēgīna sē facere potuisse dixit? ...
4. Quās deās Didō invocāvit? ...
5. Quod fātum optābat Aenēae? ...
6. Quid posterōs suōs Karthāginiēnsēs hortāta est? ...
7. Quid fēcit Didō postquam rogum ascendit? ...
8. Novissima verba eius quae fuērunt? ...
9. Quōmodo comitēs mortem rēgīnae lūxērunt? ...
10. Aenēās Karthāginem respiciēns quid vidit? ...
11. Quō nāvēs Trōiānae inde vectae sunt? ...
12. Ā quō Trōiānī in Siciliā exceptī sunt? ...
13. Quid Aenēās in Siciliā apparāvit? ...
14. Cūr plēraeque fēminae Trōiānae in Siciliā relictæ sunt? ...
15. Quō Aenēās inde profectus est? ...
16. Quō Sibylla vātēs eum dūxit? ...
17. Quid pater Anchisēs filiō suō ostendit apud Īnferōs? ...

Lēctiō grammatica

Exercitium 14

Dā imperātivum et vocātivum!

Singulāris

Plūrālis

1. Val _____, m _____ marīt _____!	Val _____, meī liberī!
2. Heu fug _____, nāt _____ deā!	Fug _____, Trōiānī!
3. Tac _____ et aud _____, Sext _____!	Tac _____ et aud _____, discipulī!
4. Tū sequ _____ mē, serv _____!	Sequ _____ mē, servī!
5. Ag _____! curr _____, Mārc _____!	Ag _____, ō tēctīs, iuvenēs, succēd _____ nostrīs!
6. Intu _____ caelum, nauta!	Intu _____ caelum, nautae!

imperātivus
vocātivus

7. Man___! nōl___ abire, Iūl___!	Man_____! nōl_____ abire, socii!
8. Serv___ mē, Neptūn___!	Dī immortalēs, serv_____ nōs!
9. Part___ mēcum, Lūc___!	Part_____ praedam, militēs!
10. Laet___, Tit___, m___ fīl___!	Laet_____, cīvēs mei!
11. Fer mihi vīnum, Dāv___!	Arma, virī, fer_____ arma!
12. Dīc quid cēseās, Cornēl___!	Dīc_____ quid cēseātis, amīcī!
13. Domin___! salvum mē fac!	Impetum fac_____, militēs!
14. Dūc puerum hūc, Achāt___!	Subdūc_____ nāvēs, Trōiānī!
15. Aequō animō es, Aenē___!	Es_____ clēmētēs, victōrēs!

Exercitium 15

persōna: 1, 2, 3
 numerus: sg, pl
 tempus: praes, imperf,
 fut, perf, plūsqperf,
 fut perf
 modus: ind, coni
 genus: āct, pass, dēp

Quae persōna (1/2/3)? uter numerus (sg/pl)? quod tempus (praes/imperf/fut/
 perf/plusqperf/fut perf)? uter modus (ind/coni)? quod genus (āct/pass/dēp)?

Exempla: dīcis 2 sg praes ind āct; agerentur 3 pl imperf coni pass.

1. (v. 2) flagrat ...	26. (v. 120) vidērer ...
2. (v. 7) successit ...	27. (v. 125) loquar ...
3. (v. 8) nātus sit ...	28. (v. 133) vīdī ...
4. (v. 10) nārrābat ...	29. (v. 146) dabis ...
5. (v. 12) potuī ...	30. (v. 154) cōnferunt ...
6. (v. 14) agnōscō ...	31. (v. 156) afficiēbātur ...
7. (v. 15) velim ...	32. (v. 158) vidēret ...
8. (v. 15) dēvoret ...	33. (v. 162) doceat ...
9. (v. 19) habeat ...	34. (v. 172) terrent ...
10. (v. 21) agēs ...	35. (v. 176) reddat ...
11. (v. 22) nōveris ...	36. (v. 181) perīi ...
12. (v. 24) dīmīsisī ...	37. (v. 182) volō ...
13. (v. 24) repugnābis ...	38. (v. 193) comitābor ...
14. (v. 25) cingant ...	39. (v. 197) merita es ...
15. (v. 27) minātur ...	40. (v. 201) potes ...
16. (v. 27) reor ..	41. (v. 206) vidēbis ...
17. (v. 30) coniūnxeris ...	42. (v. 208) attigerit ...
18. (v. 80) nāviget ...	43. (v. 215) pāreāmus ...
19. (v. 91) morāris ...	44. (v. 221) abībit ...
20. (v. 96) agat ...	45. (v. 222) illūserit ...
21. (v. 100) ōrñent, parent ...	46. (v. 223) capient ...
22. (v. 109) ōrñās, properās ...	47. (v. 231) tulissem ...
23. (v. 113) ōdērunt ...	48. (v. 238) implōret ...
24. (v. 115) exstīnxī ..	49. (v. 244) exoriātur ...
25. (v. 118) habērem ...	50. (v. 246) dabuntur ...

Exercitium 16

ex-cipiō -iunt

- concupere, con_____isse
- ēvānēscere, ē_____isse
- excipere, ex_____isse, ex_____um esse
- fallere, _____isse, _____um esse
- flectere, _____isse, _____um esse
- illūdere, il_____isse
- merēri, _____um esse
- nectere, _____isse, _____um esse
- obmūtēscere, ob_____isse
- refellere, re_____isse
- subicere, sub_____isse, sub_____um esse
- succumbere, suc_____isse

sub-iciō -iunt

CAPITVLVM VNVM ET QVADRAGESIMVM

Lēctiō prīma: versūs 1-68

Exercitium 1

1. _____ [= certum est] Trōiānōs ōlim in Latium vēnisse.
2. Rēx Aborigīnum inter _____ [= principēs] prōcessit et Aenēam ad colloquium _____.
3. Latīnus _____ [< nōbilis] Aenēae admīrātus amīcitiā et _____ [< socius] cum Trōiānīs fēcit.
4. Rēx Aenēae filiā suā Lāvīniā in _____ dedit.
5. Ex eō mātīmōniō brevī _____ [: filius] _____ [< vir] fuit.
6. Ante _____ [< advenīre] Aenēae Lāvīniā Turnō, rēgī Rutulōrum, _____ fuerat.
7. Turnus _____ patiēbātur advenam sibi praelātum esse.
8. Itaque Latīnō Aenēaeque _____ [↔ cōfidēbat] iisque bellum _____.
9. Rutulīs victīs et Latīnō interfectō, Aenēās animōs Aborigīnum sibi _____ utramque gentem 'Latīnōs' appellandō.
10. Mezentius, rēx Etrūscōrum, quī Caere, in _____ [< opēs] tum oppidō, rēgnābat, _____ Latīnōrum nimium crēscere cēnsēbat.
11. Ille societātem cum Rutulīs _____ et Latīnīs bellum intulit.
12. Aenēās _____ suās in aciem ēdūxit.
13. Post proelium Latīnīs _____ [= secundum] Aenēās _____ [= nūllō locō] appāruit.
14. Cum Ascanius sive Iūlus, filius Aenēae, nōndum _____ [= mātūrus aetate] esset, Lāvīniā prō puerō rēgnāvit.
15. Nec tamen inter rēgnum _____ [< mulier] et Ascaniī _____ [< puer] ūlla gēns _____ [< finis] Latīnīs bellum intulit.
16. Ascaniō alterum nōmen est 'Iūlus': gēns 'Iūlia' Iūlum _____ nōminis suī esse putat.
17. Filius Aenēae novam urbem condidit, quae ab _____ [= locō ubi sita erat] in longō monte Albānō 'Alba Longa' appellāta est.

Exercitium 2

1. *Viv_____ , mea Lesbia, atque am_____!*
2. Aenēās: "Quaecumque es, s_____ nōbis fēlix et doce_____ nōs quō sub caelō et quibus in ōrīs versēmur."
3. Aenēās: "Dī tibi praemia digna fer_____!"
4. Dīdō: "Ille meōs, p̄rimus quī mē sibi iūnxit, amōrēs abstulit, ille habe_____ sēcum serv_____ que sepulcrō!"
5. Iuppiter: "Nāvig_____! Hoc est mandātum nostrum!"
6. Aenēās: "Imperium deī oventēs pare_____!"
7. Dīdō: "Sī necesse est virum impium Italiā attingere, at bellō ex finibus suīs pulsus auxiliū implōr_____ vide_____ que indigna suōrum fūnera!"
8. "Nec in pāce rēgnō fru_____, sed ipse ante diem cad_____ insepultus!"

Exercitium 3

1. Ubi postrēmō ēgressī sunt Trōiānī profugī? ...
2. Quōmodo rēx Latīnus Trōiānōs excēpit? ...
3. Quid Latīnus Aenēam interrogāvit? ...
4. Quid fēcit Latīnus cum respōnsum Aenēae audīvisset? ...
5. Cui Lāvīniā, filia Latīnī, spōnsa erat? ...

Cap. XLI

Lēctiō I

adventus
 auctor
 conciliāre
 cōstat
 cōpiae
 ēvocāre
 diffidere
 finitimus
 inferre
 iungere, societātem i.
 mātīmōnium
 molestē pati
 muliebris
 nusquam
 nōbilitās
 opēs
 opulentus
 p̄rimōrēs
 prosperus
 pūbēs
 pueritia
 situs
 societās
 spōnsus
 stirps
 virilis

coniunctivus hortātivus

6. Num Turnus Lāvīniam uxōrem dūxit? ...
7. Quid fēcit Turnus cum Lāvīnia Aenēae in mātirimōnium data esset? ...
8. Cūr victōrēs Latīnī ex eō proeliō nōn laetī abiērunt? ...
9. Aenēās sōlus rēx factus quōmodo animōs Aborīginum sibi conciliāvit? ...
10. Turnus Rutulīque victī ad quem cōnfūgērunt? ...
11. Quōrum rēx erat Mezentius? ...
12. Num Etrūscī Latīnōs proeliō vicērunt? ...
13. In eō proeliō quid Aenēae accidit? ...
14. Quis rēgnāvit inter pueritiam Ascaniī? ...
15. Utra mātēr Ascaniī erat, Creūsane an Lāvīnia? ...
16. Ubi Ascanius rēx novam urbem condidit? ...
17. Quī finis erat inter Latīnōs et Etrūscōs? ...

Lēctiō II

adipīscī
adolēscere
alveus
ambō
avus
cāsū
comprimere
concilium
crūdēlītās
cūstōdia
dēdere
falsō adv
grātulārī
hostilis
icere
īnsidiae
interimere
iussū
lambere
latrō
lēgāre
legere
lupa
mītis
necessitās
partus
praebēre
prōcreāre
puerilis
saltūs
sēgnis
servīlis
sitīre
sōlitūdō
stabulum
suspīcārī
vāgitus

Lēctiō secunda: versūs 69–137

Exercitium 4

1. Ascanius _____ [= genuit] Silvium, quī ita nōminātus est quia _____ [= forte] in silvīs nātus erat.
2. Omnibus rēgibus Albānis 'Silvius' cognōmen erat, ut Rōmulō Silviō, quī post Agrippam Silvium rēgnum _____ est [= accēpit].
3. Rōmulus Silvius, fulmine _____ [= percussus], Aventīnō rēgnum _____ [= reliquit].
4. Amūlius frātrem Numitōrem rēgnō pepulit, filium eius _____ [= interfēcit] et filiam eius Ream Silviam virginem Vestālem _____ [= ēlēgit].
5. Ita perpetuā _____ [< virgō] spem _____ [< parere] eī adēmit.
6. Vestālis, cum geminōs filiōs peperisset, 'sē ā deō Mārte vī _____ esse' affīrmāvit.
7. Amūlius īfantēs in fluvium mitti iussit: tanta fuit rēgis _____ [< crūdēlis]!
8. Nec vērō periērunt puerī quī _____ [< iubēre] rēgis expositī erant.
9. _____ enim, in quō puerī expositī erant, aquā recēdente in siccō relictus est.
10. Tum _____ [f< lupus] _____ [< sitis] ad _____ [< vāgīre] _____ [< puer] cursum flexit.
11. Lupa tam _____ [↔ ferōx] fuisse dīcitur ut īfantibus ūbera sua _____ [= offerret] eōsque linguā _____.
12. _____ [= duo simul] puerī ā Faustulō, pāstōre rēgiō, inventī sunt.
13. Ut _____ [= adulēscētēs fuērunt] in _____ [= silvīs montium] vēnābantur, neque _____ [= pigri] domī manēbant.
14. Etiam in _____ praedam ferentēs impetūs faciēbant et praedam iīs ēripuērunt.
15. Sed latrōnēs ex _____ [= locō occultō] Remum cēpērunt atque _____ [↔ vērē] accūsāvērunt 'eum ex agrīs Numitōris praedās agere _____ [< hostis] in modum!'
16. Itaque Remus Numitōrī ad supplicium _____ [= trādītus] est.
17. Numitor, quī Remum in _____ [< cūstōs] habēbat, cum geminōs esse frātres audīvisset, nepōtēs suōs servātōs esse _____ [= crēdere incipiēbat], et Remō rem aperuit.
18. Item Faustulus _____ [< necesse] coactus Rōmulō rem aperuit.
19. Haud _____ [< servus] ingenium erat Rōmulō et Remō.

20. Amūliō occisō, geminī Numitōrem, _____ suum, _____
[↔ cōnsōlantēs] appellant eumque 'rēgem' salūtant.
21. Ille _____ advocātō scelera frātris et originem nepōtum ostendit.
22. Ōlim circā montem Palātīnum vāstae _____ [*sōlus*] erant.
23. Sātūrnī templum _____ [= *vetus*] est.
24. _____ est casa pecoris.

vetustus
virginitās

Exercitium 5

Dē participiō perfectī

1. Dīdō: "In litus _____ [*ēicere*] tē excēpī, classem _____
[*āmittere*] restitui..." Haec _____ [*loquī*] sermōnem abrumpit.
2. Famulae eam _____ [*collābi*] suscipiunt.
3. Latīnus nōbilitātem virī _____ [*admīrārī*] amīcitiā cum
Aenēā fēcit.
4. Ita sōlus rēx duārum gentium _____ [*fieri*] Aenēās utramque
gentem 'Latīnōs' appellāvit.
5. Alba condita est xxx ferē annō post Lāvīnium _____ [*condere*].
6. Ascanii filius, cāsū in silvīs _____ [*nāscī*], 'Silvius' vocātus est.
7. Rōmulus Silvius fulmine _____ [*icere*] Aventīnō rēgnū lēgāvit.
8. Aventīnus _____ [*sepelire*] in eō colle quī nunc pars urbis Rōmae
est nōmen collī dedit.
9. Virgō Vestālīs vī _____ [*comprimere*] geminōs filiōs peperit.
10. Ita _____ [*gignere*] et _____ [*educāre*] puerī adolēverunt.
11. Latrōnēs ob praedam _____ [*āmittere*] irātī Remum cēpērunt.
12. Cum Remus _____ [*capere*] Numitōrī dēditus esset, Faustulus
metū _____ [*cōgere*] Rōmulō rem aperuit.
13. Rōmulus Albam _____ [*proficīscī*] rēgiā oppugnat.
14. Frātrēs in medium _____ [*prōgredi*] avum suum 'rēgem'
salūtāverunt.
15. Līvius scrīpsit cxlii librōs *Ab urbe* _____ [*condere*].
16. Augustus mortuus est annō xiv post Christum _____ [*nāscī*].

participium perfectī

Exercitium 6

1. Cūr rēgibus Albānīs cognōmen fuit 'Silvius'? ...
2. Uter ē duōbus Procae filiīs rēgnū accēpit? ...
3. Quōmodo rēx factus est Amūlius? ...
4. Quid fēcit Amūlius nē posterī Numitōris rēgnārent? ...
5. Quid Reae Silviae virginī Vestālī accidit? ...
6. Quid Amūlius geminīs Reae Silviae fierī iussit? ...
7. Ubi servī rēgis geminōs exposuērunt? ...
8. Geminīne in flūmine submersī sunt? ...
9. Cūr nōn fame periērunt geminī expositī? ...
10. Quis lupam infantēs alentem et lambentem invēnit? ...
11. Quid pāstor rēgius dē geminīs fēcit? ...
12. Rōmulus et Remus adulēscentēs quid agēbant? ...
13. Ā quibus Remus captus est et rēgī dēditus? ...
14. Quid latrōnēs Rōmulum et Remum accūsāverunt? ...
15. Num Numitor Remum sibi dēditum pūnīvit? ...
16. Quamobrem Faustulus crēdebat sē filiōs rēgiōs educāre? ...
17. Cum originem suam cognōvissent, quid geminī fēcērunt? ...
18. Amūliō occisō quis rēx factus est? ...

Lēctiō III

abdere
 abigere
 armentum
 auspicārī
 auspicium
 clāva
 conditor
 cōnfūsus
 cōnsulere
 convenīre
 discrimen
 duplex
 eximius
 facinus
 inde
 interire
 molestē ferre
 mūgīre
 rītus
 sacrum
 trānsilire
 trepidāre
 vultur

-cumque:

quī-cumque = quisquis

quae-cumque

quod-cumque = quid-
quid

quō-cumque = quōquō

quō-cumque tempore
= quāndō-cumquequō-cumque locō
= ubi-cumque

Lēctiō tertiā: versūs 138–196

Exercitium 7

1. Cum geminī urbem condere vellent, necesse fuit deōs _____, uter rēgnāret; nec enim aetātis _____ inter eōs fierī poterat.
2. Inter frātrēs _____ [= statūtum est] ut Rōmulus in Palātiō, Remus in Aventinō _____ [= avēs aspiceret].
3. Remus prior sex _____ aspexit; sed ut hoc _____ nūntiātum est, _____ [= bis tantus] numerus Rōmulō appāruit.
4. Rōmulus igitur in Palātiō urbem condidit; quod cum Remus molestē _____ [= paterētur], novōs mūrōs humilēs _____!
5. _____ [= itaque] Rōmulus frātrē interfecit atque sōlus rēgnāvit in novā urbe, quae 'Rōma' appellāta est ā nōmine _____ [$<$ condere].
6. Rōmulus _____ [= sacrificia] fēcit nōn solum _____ [= modō] Albānō, sed etiam ritū Graecō, ut ab Euandrō Herculī deō īstitūta erant.
7. Herculēs ōlim cum _____ [= bōbus] ad Tiberim vēnerat.
8. Dum Herculēs quiēscit, latrō Cācus aliquot bovēs eius āversās in spēluncam suam trāxit ibique _____ [= cēlāvit].
9. Herculēs bovēs suās quaerēns, cum vestīgia forās versa vidēret, incertus atque _____ [= turbātus] cēterās bovēs inde _____ coepit.
10. Sed cum bovēs quae abigēbantur _____ [= 'mū' facerent], bovēs in spēluncā inclūsae vōcem reddidērunt, quā audītā Herculēs revertit.
11. Cācus, cum eī resisteret, ictus _____ Herculis _____ [= periit].
12. Euander, postquam _____ [= maleficium] Cācī audīvit, Herculem salvēre iussit eique ut Iovis filiō āram vōvit.
13. Bove _____ [= ēgregiā] occīsā, sacrum Herculi factum est.
14. Quī trepidus est _____ dīcitur.

Exercitium 8

1. Aliquis iānuam pulsat. Quī _____ [= quisquis] est, admitte eum!
2. Quod _____ [= quidquid] accidet, bonum animum habēte!
3. "Esne dea an aliqua Nympha? Quae _____ es, sis nōbīs fēlix!"
4. "Hīnc tollite mē! In quās _____ terrās mē abdūcite!"
5. Quō _____ [= quōquō] modō Didō implōrābat, Aenēas nōn movēbātur.
6. Didō: "Exoriātur aliquis nostrīs ex ossibus ultor quī Dardaniōs persequātur colōnōs nunc, ōlim, quō _____ tempore dabuntur vīrēs!"
7. Ascanius, ubi _____ et quā _____ mātrem nātus, filius Aenēae fuit.
8. Rōmulus: "Sīc deinde pereat quī _____ trānsiliet moenia mea!"

Exercitium 9

1. Ubi Rōmulus et Remus urbem condere cōstituērunt?...
2. Quod certāmen inter frātrēs geminōs ortum est? ...
3. Quōmodo geminī deōs cōsuluērunt? ...
4. Quod auspicium Remō vēnit? ...
5. Cūr dii Rōmulō favēre vīsī sunt? ...
6. Quō diē Rōmulus urbem condidit? ...
7. Quōmodo Remus opus frātris dērisit? ...
8. Quid tum fēcit Rōmulus? ...
9. Cui deō Rōmulus Graecō ritū sacrificāvit? ...
10. Quōmodo Herculēs cum armentō suō Tiberim trānsiit?

11. Quid accidit dum Herculēs dormit? ...
12. Cūr Cācus aversās bovēs caudis in spēluncam suam trāxit? ...
13. Quōmodo Herculēs bovēs abditās repperit? ...
14. Quid Herculēs fēcit Cācō? ...
15. Quis Herculem ibi salvēre iussit? ...
16. Quid Herculēs prōmīsīt? ...

Lēctiō quārta: versūs 197–231

Exercitium 10

1. Amūlius _____ [= frāter patris] Reae Silviae fuit.
2. Illō rēgnante Silvia geminōs filiōs partū _____ [= peperit].
3. Iussū rēgis servī geminōs expōnunt: opus _____ [< lacrima]!
4. Servus dīxit ‘sē suspicārī _____ [= aliquem] deum in geminīs esse, sed alterum plūs _____ [= vīrium] habēre.’
5. Nisi Mārs filiīs suis _____ [= auxilium] tulisset, Silvia eōdem diē māter et _____ [: sine liberis] facta esset.
6. _____ [= geminīs parvulis] expositis, servī _____ [= ūmidis] genīs rediērunt.
7. Aquā fluvii _____ [: recēdente] alveus in _____ [= terrā ūmidā mollī] sēdit in silvā _____ [: sine sōle].
8. Lupa _____ [= quae nūper pepererat] gemellōs _____ [= aluit].
9. _____ est nāvīcula levis.
10. Fluvius quī _____ [= tumidus est] latē super rīpas funditur.
11. Vultū _____ [= dēmōnstrātur] nōbilitās generis.

Exercitium 11

Accūsātivus cum infīnitivō

1. Nōtum est veter _____ Rōmān _____ crūdēl _____ fu _____.
2. Ignis Vestae Rōm _____ urb _____ aetern _____ es _____ significat.
3. Augustus glōriātus est ‘marmoream s _____ relinquit _____ urbem...’
4. Venus prōmīsīt ‘s _____ ips _____ filium tūtum ad limen domūs patriae duct _____ es _____.’
5. Creūsa: “Nōn fās est t _____ hinc comitem port _____ Creūsam.”
6. Anchīsēs terr _____ ill _____ longinqu _____ quaerend _____ es _____ cēnsuit.
7. Vir Graecus: “Fateor ‘ _____ Īlium bellō petiv _____.’”
8. Achātēs: “Vidēsne omn _____ tūta es _____ et class _____ soci _____ que servāt _____, ita ut dixit mater tua?”
9. Fāma nārrābat ‘Aenē _____ Trōiā vēr _____ et cum Dīdōne concubu _____; e _____ nunc rēgnī oblit _____ in luxū viv _____ turpī cupidine capt _____.’
10. Fāma rēgīnae dētulit ‘arm _____ class _____ curs _____ que par _____.’
11. Anna: “Crēdisne ciner _____ aut Mān _____ sepult _____ fidem nostram cūr _____? Ego reor nūmine deōrum Trōiān _____ hūc vēr _____.”
12. Aenēās: “Numquam negābō ‘t _____ bene merit _____ es _____ dē mē’ ... Neque ego spērāvī h _____ fug _____ cēlārī pos _____.”
13. Anna nōn intellegit sorōr _____ furent _____ fūnus par _____.
14. Cōnstat Aenē _____ domō profug _____ primō in Macedoniam vēr _____, inde in Siciliam dēlāt _____ es _____, ab Siciliā ad Latium tenu _____.
15. Turnus molestē ferēbat adven _____ sibi praelāt _____ es _____.
16. Mezentius rēbātur op _____ Latīnōrum nimis crēsc _____.

Lēctiō IV

arguere
dēficere
ēdere, partū ē.
fētus
gemellus
lacrimōsus
līmus
linter
nescioquis
nūtrīre
opācus
opem
orbis
patruus
tumēre
ūdus
vigor

nōm + ind:

veterēs Rōmānī
crūdēlēs fuērunt
Rōma urbs aeterna est
“marmoream relinquit
urbem”
“ipsa filium... dūcam”
terra illa longinqua
quaerenda est
“Īlium bellō petivī”
omnia tūta sunt et clas-
sis sociique servātī
“Aenēās... vēnit et ...
concupuit; nunc rēgnī
oblitī... vivunt... captī”
“armātur classis cursus-
que parātur”
“num cinerēs aut Mānēs
fidem nostram cūrānt?”
...Trōiānī hūc vēnērunt
“tū bene merita es dē
mē” neque haec fuga
cēlārī potest
soror furēns fūnus parat
Aenēās...profugus...vē-
nit... dēlātus est...tenuit

advena *mihī* praelātus est
 oppidum... nimis crēscit
 rēgia stirps apud *mē* ^{unt}
 educātur... iussū rēgis
 infantēs expositi *sunt*
 "Mārs pater est"

geminī *sunt* frātrēs: ne-
 pōtēs *meī* servātī *sunt*
 pars gregis abest

"fātum implēbō
 "tū ... augēbis tibi quē
 āra hīc dicābitur"
 pueris nōn nocuit fera!
 Venus dea pulcherrima
 est

17. Faustulō spēs erat rēgi _____ stirp _____ apud sē educ _____, nam iussū rēgis infant _____ exposit _____ es _____ sciēbat."
18. Silvia Vestālis, cum geminōs filiōs peperisset, 'Mārt _____ patr _____ es _____' affirmāvit.
19. Numitor, cum audivisset gemin _____ es _____ frātr _____, nepōt _____ servāt _____ es _____ suspiciābātur.
20. Herculēs, cum part _____ gregis abes _____ sēnsisset, pergīt ad proximam spēluncam.
21. Herculēs ' _____ fātum implēt _____ es _____' ait.
22. Euander: "Māter mea 't _____ deōrum numerum auct _____ es _____' cecinit 'tibi quē ar _____ hīc dicāt _____'."
23. Quis crēdat pueris nōn nocu _____ fer _____ ?
24. Paris Vener _____ de _____ pulcherrim _____ es _____ iudicāvit.

Exercitium 12

1. Cūr gemelli Reae Silviae 'caelestia sēmina' appellantur? ...
2. Quid servi rēgis Amūlii facere iussī sunt? ...
3. Num servi laeti infantēs ferēbant? ...
4. Ā cuius nōmine fluvius Albula 'Tiberis' nōminātus est? ...
5. Quid tunc vidērēs eō locō ubi nunc forum Rōmānum est? ...
6. Cūr servi ad ipsum fluvii cursum prōcēdere nōn potuerunt? ...
7. Quid dixit alter servus cum geminōs comparāret? ...
8. Vultūs infantium aspiciēns quid suspiciābātur? ...
9. Tacitīne fuērunt geminī cum expōnerentur? ...
10. Cūr ūmidis genīs rediērunt servi? ...
11. Quō impulsus est alveus cum pueris? ...
12. Quae bēstia fera primum geminōs expositōs invēnit? ...
13. Num lupa pueris nocuit? ...

Lēctiō grammatica

Exercitium 13

Quī cāsus (nōm/acc/gen/dat/abl/voc)? uter numerus (sg/pl)?
 quae dēclīnātiō (1/2/3/4/5)? quod genus (m/f/n)?

Exemplum: agrum acc sg 2 m < ager; gentium gen pl 3 f < gēns.

1. (v. 4) classe ...	16. (v. 21) spem ...
2. (v. 5) agrum ...	17. (v. 23) uxōris ...
3. (v. 6) arma ...	18. (v. 24) stirps ...
4. (v. 6) nāvēs ...	19. (v. 27) adventum ...
5. (v. 7) rēx ...	20. (v. 30) certāmine ...
6. (v. 8) advenārum ...	21. (v. 35) rēbus ...
7. (v. 10) aciēs ...	22. (v. 39) opēs ...
8. (v. 10) signum ...	23. (v. 45) cōpiās ...
9. (v. 11) ducem ...	24. (v. 60) sitū ...
10. (v. 15) Trōiānōs ...	25. (v. 76) flūminī ...
11. (v. 16) sēdem ...	26. (v. 86) filiae ...
12. (v. 17) gentis ...	27. (v. 88) partūs ...
13. (v. 18) bellō ...	28. (v. 105) frātribus ...
14. (v. 18) dextrā ..	29. (v. 107) pecus ...
15. (v. 20) societātem ...	30. (v. 187) nāte ...

Lēctiō grammatica

cāsus: nōm, acc, gen,
 dat, abl, voc

numerus: sg, pl

dēclīnātiō: 1,2,3,4,5

genus: m, f

Exercitium 14

1. abdere, ab_____isse, ab_____um esse
2. abigere, ab_____isse, ab_____um esse
3. adipīscī, ad_____um esse
4. adolēscere, _____isse
5. arcessere, _____isse, _____um esse
6. comprimere, com_____isse, com_____um esse
7. crēscere, _____isse
8. cōgere, co_____isse, co_____um esse
9. cōfundere, cōn_____isse, cōn_____um esse
10. cōsulere, cōn_____isse, cōn_____um esse
11. dēdere, dē_____isse, dē_____um esse
12. ĩcere, _____isse, _____um esse
13. ĩferre, _____isse, _____um esse
14. ĩstituere, ĩn_____isse, ĩn_____um esse
15. ĩterimere, ĩter_____isse, ĩter_____um esse
16. manēre, _____isse
17. opprimere, op_____isse, op_____um esse
18. recumbere, re_____isse
19. spondēre, _____isse, _____um esse
20. trāsilīre, _____isse

iciō -iunt

CAPITVLVM ALTERVM ET QVADRAGESIMVM

Cap. XLII

Lēctiō prīma: versūs 1–84

Lēctiō I

Exercitium 1*Exemplum:* Hostēs lēgātōs mīserunt, quī (= ut) pācem peterent.

... quī + conī. (finalis)

1. Caesar pontem fēcit, quō Rhēnum trānsī_____.
2. Rōmulus mūrōs aedificāvit, quibus nova urbs dēfend_____.
3. Līctōrēs sūmpsit, quī fascēs et secūrēs ger_____ rēgīque antēi_____.
4. Lēgātōs ad vicīnās gentēs mīsit, quī societātem novō populō pet_____.
5. Rōmulus Sabīnōs Rōmam vocāvit, quī lūdōs spectā_____.
6. Aenēas ad nāvēs praemittit Achātēn, quī Ascaniō haec nūnti_____ eumque in urbem dūc_____.
7. Amūlius geminōs auferri iussit, quī in Tiberim expōn_____.
8. Mēdus dominō pecūniam surripuit, quā amīcae suae dōnum em_____.
9. Senex serit arborēs, quae alterī saeculō prō_____.

Exercitium 2

1. Postquam rēs divīnās _____ [= bonō rītū] fēcit, Rōmulus _____ [= lēgēs] dedit; neque enim hominēs _____ [< ager] sine lēgibus in ūnum populum _____ poterant.
2. Rōmulus rēx duodecim _____ sūmpsit, quī cum _____ et _____ rēgī _____ [= ante rēgem ĩrent], et centum senātōrēs _____ [= lēgit].
3. Fascēs et secūrēs sunt _____ imperīi.
4. Sub monte Capitōlinō Rōmulus _____ aperuit, quō _____ vir, sive liber sive servus, _____ [= cōfugere] poterat.
5. _____ liberī _____ servī [= et l. et s.] multi Rōmam perfūgērunt.

admodum
aegrē
agrestis
anteire
asylum
blandus
cīvitās
coalēscere
concitāre
creāre
cum.. tum

decus
 dēsīgnāre
 discurrere
 ēscendere
 fascis
 fugāre
 hospitālis
 indignātiō
 Insigne
 iūra
 lēgātiō
 lentus
 lictor
 lūdicrum
 mitīgāre
 occāsīō
 opīma, spolia o.
 per fugere
 profugere
 proinde
 quercus
 quilibet
 rīte
 secūris
 spectāculum
 spernere
 spolia
 spoliāre
 vānus
 vicinus

6. Ita _____ [*< cīvis*] aucta est, sed cīvibus mulierēs deerant, neque iīs cōnūbium erat cum _____ [= *fīnitīmīs*] gentibus.
7. Cum finitimī Rōmānōs _____ [= *dēspicerent*], _____ Rōmānōrum haud bene ab iīs recepta est.
8. Rōmānī id _____ passi sunt, sed Rōmulus finitimōs ad _____ [= *lūdōs*] invitāvit eōsque _____ [*< hospes*] recēpit.
9. Dum omnium oculī ad _____ [*< spectāre*] conversī sunt, iuvenēs Rōmānī ad virginēs rapiendās _____.
10. Parentēs virginum irātī _____ [= *aufūgērunt*].
11. Rōmulus _____ [= *īram*] virginum _____ [= *molliēbat*] verbīs _____ [= *conciliantibus*]:
12. “Vōs cum virīs Rōmānīs in mātrimōniō eritis, in societāte fortūnārū omnium et liberōrum; _____ [= *ergō*] mollite iram...!”
13. Cum animī raptārum _____ [= *plānē*] mitīgātī essent, parentēs eārum cīvitātēs _____ [*<→ mitīgābant*].
14. Dum cēterae gentēs _____ [= *tardē*] agunt et _____ [= *tempus idōneum*] exspectant, Caenīnēsēs in agrum Rōmānum impetum faciunt.
15. At _____ [= *frūstrā facta*] est ira sine vīribus: Rōmulus exercitum eōrum _____ [= *in fugam vertit*] atque ipse ducem eōrum occīdit et _____.
16. Post proelium in Capitōlium _____ [= *ascendit*] _____ ducis hostium occīsī prae sē gerēs.
17. Ibi spolia ad _____ sacram dēposuit atque finēs templō Iovis Feretriī _____ [= *statuit*].
18. Spolia quae ad Iovem Feretrium feruntur ‘spolia _____’ appellantur; trēs tantum ducēs Rōmānī id _____ [= *eum honōrem*] adeptī sunt.

Exercitium 3

1. Rōmulus rēx quae insignia sūmpsit? ...
2. Quās rēs gerunt lictōrēs? ...
3. Quid fēcit Rōmulus ut novōs cīvēs alliceret? ...
4. Quot senātōrēs creāvit Rōmulus? ...
5. Cūr cīvibus Rōmānīs uxōrēs deerant? ...
6. Quōmodo Rōmānī societātem et cōnūbium cum finitimīs petivērunt? ...
7. Cūr aliae gentēs lēgātiōnem Rōmānōrum dīmīsērunt? ...
8. Quārē magnus numerus finitimōrum Rōmam vēnērunt? ...
9. Quid finitimī Rōmae mīrābantur? ...
10. Dum hospitēs lūdōs spectant, quid fēcērunt iuvenēs Rōmānī? ...
11. Num parentēs filiās suās dēfendere potuērunt? ...
12. Quōmodo Rōmulus animōs virginum mitīgābat? ...
13. Parentēs virginum raptārum quid faciēbant? ...
14. Quī populus prīmum impetum fēcit in agrum Rōmānum? ...
15. Quid fuit exitus eius proeliī? ...
16. Quid fēcit Rōmulus cum ducem hostium occīdisset et spoliāvisset? ...
17. Cui deō Rōmulus tum templum vōvit? ...
18. Ā Rōmulō ad Augustum quotiēs spolia opīma capta sunt? ...

Lectiō secunda: versūs 85–173

Exercitium 4

1. Ab advenā ignōtō quaeritur ‘_____ nātus sit, _____ veniat, _____ eat?’
2. Aenēas: “Mihi patria erat Trōia. Ill_____ nātus sum, ill_____ fugiō, neque ill_____ redire possum. Nunc dī mē h_____ abire iubent et Italiam petere. _____ [= illic] mihi rēgnūm parātum est et rēgia coniūnx.”
3. Dīdō irā accēnsa Aenēam intuētur h_____ ill_____ volvēns oculos.
4. Rōmulus asyllum aperuit. _____ [= illūc] quilibet homō perfugere poterat.
5. Rōmulus: “Iuppiter!” H_____ in Palātiō prīma urbi fundāmenta iēcī. Arcem iam Sabīnī habent, _____ [= illinc] h_____ armātī tendunt. At tū, pater deum hominumque, h_____ saltem arcē hostēs! H_____ ego tibi templum voveō.”

Exercitium 5

1. Caeninēnsibus victīs, Antemnātēs et Crustumīnī in finēs Rōmānōrum _____, sed facile victī sunt atque oppida eōrum capta.
2. Post hās _____ [↔ victōriās] parentēs et frātrēs raptārum Rōmam _____ [= habitātum iērun].
3. Tarpēia virgō arcem Rōmānam Sabīnīs _____ [= hostibus trādīdit], cum Sabīnī eī aureās _____ prōmīssissent; nec vērō id _____ [= sine poenā] fēcīt, nam ā Sabīnīs necāta est!
4. Rōmānī montem subiērun, ut arcem _____ [= rūsus caperent], sed _____ [↔ aequō] locō pugnāntēs fugātī sunt.
5. Mettius, dux Sabīnōrum, _____ [= sparsōs] ēgit Rōmānōs.
6. Rōmulus Iovem precātus est ut Rōmānīs terrōrem _____ [= adimeret] et fugam _____.
7. Rōmānī _____ [= statim] pugnam _____ [= renovāvērunt] et Rōmulus ad prīmōrēs _____ [: properāvit quasi volāns].
8. Mettius _____ [= clāmābat]: “Vicimus _____ [↔ bellicōsōs] hostēs!” sed Rōmulus cum _____ [= turbā] militum eum pepulit.
9. Mettius _____ [= vix] ē periculō _____.
10. Iam Rōmānī Sabīnōs _____ [= turbāre ac fugāre] coepērunt.
11. Tum Sabīnae, quās cōnūbiī cum Rōmānīs nōn _____ [= taedēbat], sē inter aciēs _____ coniēcērunt patrēs ac virōs ōrantēs ‘nē sanguine _____ [= infandō] sē _____ [= aspergerent]!’
12. Mulierēs Sabīnae id quod ōrābant _____ [= adeptae sunt].
13. Ducēs ad _____ faciendum _____ [= prōcēssērunt].
14. Rēgnūm _____ [= commūne fēcērunt], nec solum commūne, sed etiam _____ [> concordia] fuit rēgnūm duōbus rēgibus.
15. Rōmulus populum in trigintā _____ dīvisit et trēs _____ [< centum] equitum _____.
16. Cīvēs Rōmānī ‘_____’ appellāntur ā Curibus, oppidō Sabīnōrum.

Exercitium 6

1. Oppidīs vicīnīs captīs quō cīvēs migrāvērunt? ...
2. Num Sabīnī arcem Rōmānam vī cēpērunt? ...
3. Quod praemium Tarpēia ā Sabīnīs postulāvit, ut arcem prōderet? ...
4. Quid eī fēcērunt Sabīnī, postquam in arcem acceptī sunt? ...
5. Quā dē causā Rōmānī sub monte Capitōlīnō fugātī sunt? ...
6. Quid fēcīt Rōmulus ut fugam Rōmānōrum sisteret? ...
7. Quid factum est post precēs Rōmulī? ...

Lectiō II

adverbia loci

ubi? hīc ibi = illic
 quō? hūc eō = illūc
 unde? hinc inde = illinc

aegrē
 armilla
 centuria
 clādēs
 clāmitāre
 concors
 cōnfestim
 cōnscrībere
 cōnsociāre
 cūria
 dēmere
 effūsus
 ēvādere
 foedus
 fundere
 globus
 imbellis
 impetrāre
 impūne
 infēstus
 inīquus
 invādere
 iterāre
 migrāre
 nefandus
 pigēre
 prōdere
 prōdire
 prōvolāre
 Quiritēs
 recipērare
 respergere
 sistere

8. Quis Mettium Curtium glōriantem pepulit? ...
9. Proeliō renovātō, utrī superiōrēs erant, Sabīnī an Rōmānī? ...
10. Quōmodo pāx facta est inter Sabīnōs et Rōmānōs? ...
11. Quod foedus ducēs Rōmulus et Tātius fēcērunt? ...
12. Quō nōmine civēs Rōmānī appellātī sunt? ...
13. Populō in trīgintā cūriās divisō, quae nōmina Rōmulus cūriīs imposuit? ...
14. Quot equitum centuriās cōscripsit Rōmulus? ...

Lēctiō III

Lēctiō tertiā: versūs 174–253

Exercitium 7

Exempla:

priusquam/antequam
+ ind/coni

Imperātor milītēs hortātur, priusquam/antequam pugna committitur (*ind.*).
Latīnus ad colloquium prōcessit, priusquam/antequam signum pugnandī
darētur [: nē prius signum pugnandī darētur] (*coni.*).

1. Rōmulus auspiciātus est, priusquam/antequam Rōmam condid_____.
2. Fidēnātēs, priusquam urbs Rōma validior es_____, properāvērunt bellum facere.
3. Hostēs perterritī, priusquam equitēs impetum fac_____, terga vertērunt.
4. Paulō antequam sōl ortus _____, Trōiānī ōram Italiae cōspexērunt.
5. Priusquam portae claud_____ [: claudī potuērunt], Rōmānī in oppidum irruērunt.

Exercitium 8

acceptus
aliquamdiū
arguere
concursum
cōntiō
convalescere
coorīrī
dēlabī
dēnsus
dīmīcāre
excīre
fānum
hodiernus
immittere
īnsīdiae
īnsperātus
irrumperere
militia
modicus
obvius
oppōnere
patrēs
percellere
plēbs
populārī
praesidium
sublimis
vāstāre

1. Cum rēx Tātius Lāvīniī, _____ [< concurrere] factō, interfectus esset, pāx _____ [= nōn spērāta] fuit cum Lāvīniō.
2. Sed bellum ortum est cum Fidēnātibus, quī Rōmam prope sē nimis _____ [= validam fierī] cēnsēbant.
3. Exercitum _____ [< in + mīsērunt], ut _____ [< vāstus] ager inter Rōmam ac Fidēnās.
4. Exercitus cum magnō pavōre agrestium _____ [= vāstābat].
5. Rōmulus partem exercitūs locīs occultīs in _____ locāvīt, ipse ad portās Fidēnārum accēdēs hostēs ad pugnam _____ [= ēvocāvīt].
6. Illī, cum numerum Rōmānōrum _____ [= nōn magnum] contemnerent, ērūpērunt ac Rōmānōs, quī fugam simulābant, persecūtī sunt.
7. Ut Rōmānī ex īnsidiīs exortī in latus eōrum impetum fēcērunt, māximō terrōre _____ [= percussī] terga vertērunt.
8. Rōmānī persequentēs priusquam portae _____ [= contrā pōnerentur] in oppidum _____ [↔ ērūpērunt].
9. Cum Vēientibus prosperē _____ [= pugnāvērunt] Rōmānī.
10. Hīs rēbus domī _____ que gestīs, Rōmulus rēx populō et māximē militibus _____ [= grātus] fuit.
11. Dum rēx _____ militum in Campō habet, tempestās cum tonitrū _____ [= orta] est, quae eum _____ [↔ tenuī] nimbō operuit.
12. Post tempestātem, cum rēx nusquam apparuit, milītēs _____ [= aliquantum temporis] maestī siluērunt.
13. _____ [= senātōrēs] vērō 'rēgem _____ [= ad caelum] raptum esse' dixērunt omnēsque eum 'deum deō nātum' salūtāvērunt.
14. Sed aliquī ex _____ [= plēbēiīs] 'eum ā senātōribus interēptum esse' clam _____ [= accūsābant].

15. Tum senātor "Quirītēs!" inquit, "Rōmulus primā _____ [< hodiē] lūce dē caelō repente _____ mihi _____ fuit [= obviam iit]."
 16. _____ [= templum] in colle Quirīnālī Rōmulō deō dicātum est.
 17. _____ dīcitur numerus militum locātus ad dēfendendum locum.

Exercitium 9

Lēgātī missī sunt...

1. ut pācem pet_____.
2. quī pācem pet_____.
3. ad pācem pet_____.
4. pācem pet_____.
5. pācis pet_____ causā.

cōsiliū, voluntās:

- (1) ... ut + *coni*
- (2) ... quī + *coni*
- (3) ... ad + *ger*
- (4) ... *supinum*
- (5) ... *ger* + causā

Exercitium 10

1. Num Rōmulus mortem rēgis Tatiī lūgēbat? ...
2. Cūr Fidēnātēs Rōmānīs bellum intulērunt? ...
3. Unde Rōmānī in latus Fidēnātium impetum fēcērunt? ...
4. Quōmodo Rōmānī oppidum Fidēnās cēpērunt? ...
5. Vēientibus victīs, cūr Rōmulus urbem eōrum nōn cēpit? ...
6. Quid Vēientēs post clādem fēcērunt? ...
7. Ā Rōmulī rēgnō quot annōs Rōma tūtā pācem habēbat? ...
8. Quī appellābantur equitēs quī corpus rēgis cūstōdiēbant? ...
9. Utrīs Rōmulus rēx grātiōr fuit, patriciīs an plēbēiīs? ...
10. Quid ēvēnit in Campō Mārtiō cum rēx cōntiōnem militum habēret? ...
11. Cum sēdēs rēgia vacua esset, quid senātōrēs affirmābant? ...
12. Omnēsne hoc crēdēbant? ...
13. Quārē Proculus Iūlius fābulam nārrāvit 'Rōmulum sibi obvium fuisse'? ...
14. Quid Rōmulus Proculō imperāvit?
15. Ubi fānum Rōmulō deō dicātum est? ...
16. Quō nōmine appellātur Rōmulus deus? ...

Lēctiō quārta: versūs 254–353

Lēctiō IV

Exercitium 11

1. Aenēas cupidus civibus inclūsīs auxili_____ ferend_____ [= *auxiliū ferendī*] in rēgiam penetrāvit.
2. Dīdō puer_____ intuend_____ [= *puerum intuendō*] incenditur.
3. Aborīginēs ad arcend_____ v_____ advenārum concurrunt.
4. Sabīnī convēnērunt studiō nov_____ urb_____ vidend_____ [= *novam urbem videndī*].
5. Iuvenēs Rōmānī ad rapiend_____ virgin_____ discurrunt.
6. Bīna tantum spolia opīma capta sunt: adeō rāra fuit fortūna e_____ decor_____ adipīscend_____ [= *id decus adipīscendī*].
7. Tatius aur_____ pollicend_____ [= *aurum pollicendō*] Tarpēiae persuāsit.
8. Rōmānī cupiditāte arc_____ recipierand_____ [= *arcem recipierandī*] accēnsī montem subiērunt.
9. Patrēs populō iūs rēg_____ creand_____ [= *rēgem creandī*] dedērunt.
10. Numa cum deā Ēgeriā sermōnēs habuisse dīcitur dē sacr_____ faciend_____.
11. Tum Numa ad sacerdot_____ creand_____ animum advertit.
12. Multitūdō omnis ā vī et armīs ad rēs divīn_____ cūrānd_____ conversa est.
13. Fīnitīmī urbem positam esse ad turbānd_____ omnium pāc_____ crēdiderant.
14. Iam vērō Rōmānōs dīligentissimōs in di_____ colend_____ et in pāc_____ cōservand_____ vīdērunt.

acc/gen/abl + gerundivum adiectivum

adorīrī
aduncus
advertere
ancile
assiduus
auctor fierī
augur
colere
concedere
cōservāre
decernere
deinceps
diligentia
discrībere
externus
fāstus
faustus
flāmen
gener
imperitāre
indicāre
inicere
integrō, dē i.
interrēgnum
interrēx
lituus
mandāre
mirāculum
monitū
nefāstus
nocturnus
peregrīnus
saltāre
sāctus
temperāre
uti
ūtilis
vēlāre
violāre

Exercitium 12

- Interim certāmen fuit dē rēgnō, quia Sabīnī rēgem Sabīnum volēbant, veterēs Rōmānī rēgem _____ [: ex aliā patriā] nōlēbant.
- Nē cīvitatē sine rēge hostēs _____ [↔ internī] _____ [= oppugnārent], senātōrēs imperium inter sē cōsociāvērunt.
- Dēnī _____ [= aliī post aliōs] quīnōs diēs _____ [= imperābant], quōrum pīncipēs _____ appellābantur et rēgnum eōrum _____.
- Cum plēbs postulāret ut novus rēx ā sē creārētur, patrēs plēbī quidem _____ [= cessērunt], sed _____ [= statuērunt] ut, cum populus rēgem creāvīset, patrēs _____ fierent.
- Interrēx: "Quod bonum, _____ fēlixque sit, Quirītēs, rēgem creāte!"
- Numa, cum rēx creātus esset, in arcem dēductus est ab _____, quī _____, id est baculum _____ [= curvum], tenēbat.
- Augur capite _____ [= veste opertō] Iovem precātus est _____ [= ut] certīs signīs Numam rēgem esse _____ [= clārē ostenderet].
- Numa rēx urbem, quam Rōmulus vī et armīs condiderat, dē _____ [= dēnuō] iūre lēgibusque condidit.
- Iānō clausō pācem esse _____ [= nōtum fēcit].
- Annum in XII mēnsēs _____ [= dīvisit] et diēs _____ [< fās] et _____ [< nefās] fēcit, aliāsque rēs _____ [< ūtī] īstituit.
- Sacra īstituit, ut deōrum metum cīvibus _____ [< in + iaceret], et simulābat sē id facere _____ [< monēre] deae Ēgeriae, quācum _____ [< nox] sermōnēs habēre dīcēbātur.
- Hōc dīvinō _____ [= rē mirābilī] animī cīvium permovēbantur.
- Sacerdōs Iovis _____ [= semper praesēns] ' _____ Diālis' appellātur.
- Saliī, sacerdotēs Mārtis, ' _____', arma caelestia, ferentēs et dīvina carmina canentēs per urbem _____ solent.
- Numa Vestālēs lēgit, quās virginitāte _____ fēcit.
- Deinde _____ suum [= marītum filiae suae] pontificem lēgit, cui omnia sacra _____ [= cūranda trādīdit].
- Per omne Numae rēgnum pāx _____ [= servāta] est, nec enim fīnitimī fās putābant _____ [< vīs] cīvitatē quae tantā _____ [< diligēns] deōs _____ [= rēs dīvinās cūrāret].
- Numa cīvitatē Rōmānam cum validam, tum bellī et pācis artibus _____ [↔ turbātā] reliquit.
- Magister: "Animum _____ ad haec vocābula, discipule!"

Exercitium 13

- Post Rōmulum quod certāmen fuit inter patrēs? ...
- Quid patrēs timēbant? ...
- Quī interim Rōmae imperitābant? ...
- Quid tum plēbs postulābat? ...
- Cum patrēs populō concederent, quod iūs sibi retinēbant? ...
- Post interrēgnum quis rēx creātus est? ...
- Cūr senātōrēs rēgem peregrīnum probāvērunt? ...
- Quō augur Numam dēdūxit ut deōs cōsuleret? ...
- Quōmodo Iānus bellum et pācem indicat? ...
- Quotīēs et quandō post Numae rēgnum Iānus clausus est? ...
- Quōmodo Numa Rōmānis deōrum metum iniēcīt? ..

12. Quōs mēnsēs annō addidit Numa? ...
13. Quis est flāmen Diālis? ...
14. Quem Numa pontificem lēgit? ...
15. Cūr finitimī populī Rōmam adortī nōn sunt? ...
16. Comparā duōs rēgēs, Rōmulum et Numam! ...

Lēctiō quīnta: versūs 354–393

Exercitium 14

1. *Respiciunt oculisque _____ sibi quisque puellam.*
2. In mediō _____ [$<$ plaudere] rēx populō signum dedit.
3. Iuvenēs Rōmānī prōtinus _____ [$<$ ex + saliunt].
4. *Ut fugiunt aquilās, timidissima turba, _____, utque fugit vīsōs _____ [= parvula] lupōs sic illae timuēre virōs sine lēge ruentēs, _____ [= mānsit] in nūllā quī fuit ante color.*
5. *Nam timor ūnus erat, _____ [= fōrma] nōn ūna timōris: pars _____ [= scindit] crīnēs, pars sine mente sedet.*
6. *Dūcuntur raptae, _____ [= iugālis] praeda, puellae...*
7. "Nōlī tenerōs ocellōs lacrimīs _____ [= perdere]!"
8. *Rōmule, militibus scīstī dare _____ [= bona] sōlus!*
9. Ante proelium _____ lituō, id est tubā aduncā, canit.
10. Liberī, nātī et _____ [= filiae], dīcuntur '_____ amōris'.
11. Homō supplex humī _____ [\leftrightarrow recumbit].
12. _____ est pater uxōris.

Exercitium 15

1. Equō ligneō in lītor_____ relictō, Graeci in insul_____ propinqu_____ abiērunt.
2. Lāocoōn hastam in lat_____ equī mīsit, sed illa in firm_____ rōbor_____ stetit neque in part_____ interiōr_____ penetrāvit.
3. Anguēs in summ_____ arc_____ cōnfugiunt ibique sub clipe_____ deae latent.
4. Rēgīna Cupīdinem in faci_____ Ascaniī mūtātum in gremi_____ su_____ accipit, īnscia quantus deus in gremi_____ (/super gremi_____) sedeat.
5. Dīdō, quae super lect_____ medi_____ accubat, noctem variō sermone trahit *multa super Priam_____ rogitāns, super Hector_____ multa.*
6. Magnō coortō imbre Dīdō et Aenēās, cum sub tēct_____ concēdere nōn possent, in spēlunc_____ cōnfugiunt.
7. Tarpēia ā Sabinīs poposcit id quod in sinistr_____ man_____ habēbant; ergō Sabinī scūta in e_____ coniēcērunt! Hoc nārrātur super Tarpēi_____.

Exercitium 16

1. Quis poēta scrīpsit librōs quibus titulus est *Ars amātōria*?
2. In illō spectāculō quō conversī erant oculi iuvenum Rōmānōrum? ...
3. Quāndō Rōmulus signum praedae dedit? ...
4. Quid tum fēcērunt Rōmānī iuvenēs? ...
5. Mentēs virginum raptārum quae fuērunt? ...
6. Quibus verbīs iuvenēs virginēs cōnsolābantur? ...
7. Quōmodo mulierēs Sabīnae inter patrēs virōsque pācem fēcērunt? ...
8. Quid mulierēs sēcum ferēbant? ...
9. Quid agēbant parvulī liberī Sabinārum? ...
10. Remōtīs armīs quid fēcērunt socerī et generī? ...
11. Quī tunc ūsus fuit scūtōrum? ...

Lēctiō V

agna
columba
commodum
cōnstāre
corrumpere
exsilire
faciēs
geniālis
laniāre
nāta
notāre
novellus
pignus
plausus
prōcumbere
socer
tubicen

in, sub, super
+ abl/acc

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

praep + acc/abl

Exercitium 17*Praepositio + accusativus (acc) an ablativus (abl)?*

1. ā + : ā senāt _____	19. inter + : inter man _____
2. ab + : ab urb _____	20. intrā + : intrā vāll _____
3. ad + : ad vill _____	21. iuxtā + : iuxtā vi _____
4. adversus + : adversus ōr _____	22. ob + : ob timōr _____
5. ante + : ante templ _____	23. per + : per fenestr _____
6. apud + : apud medic _____	24. post + : post terg _____
7. circum + : circum coll _____	25. prae + : prae dolōr _____
8. citrā/cis + : citrā Tiber _____	26. praeter + : praeter ūn _____
9. contrā + : contrā nātūr _____	27. prō + : prō patri _____
10. cōram + : cōram popul _____	28. prope + : prope oppid _____
11. cum + : cum uxōr _____	29. propter + : propter ir _____
12. dē + : dē cael _____	30. secundum + : s. flūm _____
13. ē + : ē castr _____	31. sine + : sine cūr _____
14. ergā + : ergā parent _____	32. sub + /..... : vidē ex. 15!
15. ex + : ex urb _____	33. super + /..... : vidē ex. 15!
16. extrā + : extrā moen _____	34. suprā + : suprā terr _____
17. in + /..... : vidē ex. 15!	35. trāns + : trāns Rhēn _____
18. infrā + : infrā lūn _____	36. ultrā + : ultrā mar _____

Exercitium 18*-ēre/~ēre: utrum inf. praes. (inf) an ind. perf. pers. 3 plūr. (perf)?**Exemplum: tenēre inf, vēnēre perf (= vēnērunt).*

1. timēre:; timuēre:
2. necāvēre:; cavēre:
3. fēcēre:; decēre:
4. vīdēre:; rīdēre:
5. fūgēre:; augēre:
6. audēre:; dedēre:
7. tulēre:; dolēre:
8. movēre:; mōvēre:
9. ēgēre:; egēre:

Exercitium 19

1. cōnstāre, cōn _____ isse
2. convalēscere, con _____ isse
3. coorīrī, co _____ um esse
4. dēcernere, dē _____ isse, dē _____ um esse
5. ēscendere, ē _____ isse
6. fundere, _____ isse, _____ um esse
7. invādere, in _____ isse, in _____ um esse
8. percellere, per _____ isse, per _____ um esse
9. prōcumbere, prō _____ isse
10. prōdere, prō _____ isse, prō _____ um esse

~ēre (= ~ērunt)
ind perf pers 3 pl

co-oritur

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM TERTIVM

Lēctiō prīma: versūs 1– 76

Exercitium 1

1. Tullus Hostilius, rēx _____ [= ingeniō] ferōx, proximō rēgī _____ [↔ similis] fuit.
2. Cum nepōs esset Hostii Hostiliī, ducis clārissimī, _____ [< avus] glōriā _____ [= incitābātur] ad bellum faciendum.
3. Cum Albānī praedās ex agrō Rōmānō ēgissent, lēgātī Rōmānī Albam missī sunt, ut rēs _____, sed superbē dīmissī sunt.
4. Ergō Albānīs bellum indixērunt, et haec Tullō _____.
5. Eōdem tempore lēgātī Albānī rēs repetentēs Rōmae benignē exceptī sunt atque conviviō rēgis _____.
6. Interrogātī ‘quid petitum vēnissent?’ sē _____ [= excūsāre] coepērunt, ‘cum _____ [= nōlentēs] aliquid quod Tullō _____ [↔ placēret] dictūrī essent.’
7. “Rēs repetitum vēnimus” inquit; “nisi redditae erunt, bellum vōbīs _____ iussī sumus.”
8. Ergō _____ [= ab utrāque parte] bellum parābātur.
9. Hoc bellum inter populōs _____ [= ab eōdem ortōs] _____ [< cīvēs] bellō simile erat.
10. Inter Rōmam et (castra) _____ [< stāre] Albāna breve _____ erat.
11. Rēge Cluiliō mortuō Albānī Mettium _____ [< dictāre] creant.
12. Cōpiīs in aciem ēductis ducēs prōcessērunt ad colloquium dē rē quae ad utrumque populū _____.
13. Mettius Tullum monuit ‘exercitūs pugnāntēs spectātum irī ab Etrūscīs, ut eōs pugnā cōfectōs _____ [= oppugnārent].’
14. Ergō frātrēs _____, ternī Horātīi Cūriātīique, quī forte in utrōque exercitū erant, rogātī sunt ut prō suā utrīque patriā pugnārent.
15. Horātīi et Cūriātīi nec aetāte nec vīribus _____ [= imparēs] fuērunt.
16. Ante pugnam foedus _____ est hīs verbīs: “Is populus cuius cīvēs hōc certāmine vicerit, alterī populō cum bonā pāce imperitābit.”
17. Nōmen ‘fossa Cluilia’ vetustāte _____ [= ē memoriā exiit].
18. Quī senex fierī incipit _____ dīcitur.
19. _____ [= quantō] altiōrēs sunt mūrī, _____ [= tantō] facilius oppidum dēfenditur.

Exercitium 2

1. Domitiānus templū Iovis tantīs dīvitiīs exōrnāvit _____ nihil magnificentius fierī pos _____.
2. Domus Nerōnis ita aurō splendēbat _____ ‘domus aurea’ nōminā _____.
3. Nerō ipse domū suā perfectā ita probāvit _____ ‘sē’ dīc _____ ‘quasi hominē tandem habitāre coepisse!’
4. Rēx Sātūrnus tantā iūstitiā fuisse dīcitur _____ nēmō servī _____ sub illō.
5. Sōl flagrāns agrōs siccōs adeō torrēbat _____ nec herbam nec frūmentum ferre pos _____.
6. Tanta opibus Etrūria erat _____ tōtam Italiā fāmā nōminis suī implēv _____.
7. Tantum opēs Latīnōrum crēverant _____ nūllī finitimī arma movēre ausī s _____.
8. Lupa adeō mītis fuisse dīcitur _____ infantibus ūbera praebē _____.

Cap. XLIII

Lēctiō I

~~abolēscere~~

aggredi

avitus

civilis

cognatus

dictator

dispār

displicere

dissimilis

icere, foedus i.

indicare

indolēs

interesse

invitus

~~abolēscere~~

pertinere

purgare

quō ... eō

renūtiāre

repetere, rēs r.

senescere

spatium

stativa

stimulare

trigeminī

utrimque

ut cōsecūtivum

9. Iam rēs Rōmāna adeō erat valida ____ cuiilibet finitimārum cīvitātum bellō pār es_____.
10. Ā Rōmulō vīribus datīs tantum valuit urbs Roma ____ in XL deinde annōs tūtā pācem habē_____.
11. Tempestās tam dēnsō nimbō rēgem operuit ____ cōspectum eius militibus abstul_____.
12. Pāx ita convēnerat ____ Etrūscīs Latīnisque fluvius Tiberis finis es_____.
13. Inter frātrēs convēnit ____ Rōmulus in Palātiō, Remus in Aventīnō auspicā_____.
14. Forte ēvēnit ____ agrestēs Rōmānī ex Albānō agrō, Albānī ex Rōmānō praedās ag_____.
15. Mōs Rōmānōrum est ____ Sātūrnālibus servī cum dominīs accumb_____.
16. Venus nova cōnsilia in animō versat: ____ Cupīdō prō Ascaniō veni_____ atque rēgīnam amōre incend_____.
17. Patrēs populō concēdendum esse cēnsuērunt -- ita tamen ____ nōn plūs iūris da_____ quam retinē_____.
18. Foedus ictum est inter Rōmānōs et Albānōs hīs lēgibus ____ cuius populi cīvēs eō certāmine vīcissent, is alterī populō imperitā_____.

Exercitium 3

1. Numā mortuō quem rēgem populus creāvit? ...
2. Cuius nepōs fuit Tullus Hostilius? ...
3. Comparā rēgēs Numam et Tullum! ...
4. Quam causam bellī faciendī invēnit Tullus? ...
5. Quārē Rōmānī et Albānī inter sē lēgātōs mīserunt? ...
6. Quōmodo lēgātī Albānī Rōmae exceptī sunt? ...
7. Uter populus prius lēgātōs rēs repetentēs dīmīsit? ...
8. Quid tum fēcērunt lēgātī Rōmānī? ...
9. Cūr bellum inter Rōmam et Albam simile fuit bellō cīvilī? ...
10. Ubi locāta sunt castra Albāna? ...
11. Post mortem rēgis Cluiliī quis fuit dux Albānōrum? ...
12. Cōpiīs in aciem ēductīs, quid Mettius Tullō nūntiāvit? ...
13. In colloquiō ducum quid Mettius sē metuere dīxit? ...
14. Quōmodo Albānī et Rōmānī magnum proelium vitāvērunt? ...
15. Quibus condiōnibus trigeminī dīmīcāvērunt? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 77–153

Exercitium 4

uter, *pl* utrī
neuter, *pl* neutrī
alter, *pl* alterī
uterque, *pl* utrique
utrimque *adv*

1. _____ rēx bellicōsior fuit, Rōmulusne an Tullus?
2. _____ rēx bellicōsus fuit, _____ eōrum pācem servābat.
3. Discordia fuit inter Rōmānōs et Albānōs, cum _____ [: et Rōmānī et Albānī] praedās ex _____ agrīs ēgissent.
4. _____ [= ex utrāque parte] lēgātī ad rēs repetendās missī sunt.
5. Tullus: “Deōs faciō testēs _____ prius populus _____ populi lēgātōs rēs repetentēs superbē dīmīserit!”
6. Bellum _____ omnibus vīribus parābatur.
7. Ante pugnam Mettius “Ineāmus viam” inquit, “quā sine multō sanguine _____ populī dēcernī possit _____ imperent.”
8. In _____ exercitū erant trigeminī frātrēs, Horātiī Cūriātiique; eōs rogant rēgēs ‘ut _____ prō suā patriā dīmīcent’.
9. _____ [: nec Horātiī nec Cūriātiī] recūsāvērunt.

10. Foedus ictum est hīs lēgibus ‘ut populus cuius cīvēs eō certāmine vīcissent is _____ populō cum bonā pāce imperitāret.’
11. Rōmānī et Albānī _____ suōs adhortābantur.
12. Cum singulī superessent, _____ incolumis fuit, _____ vulnerātus.
13. Post pugnam _____ suōs mortuōs sepeliunt.

Exercitium 5

1. Dum utriūque suōs _____ [= hortantur], ternī iuvenēs concurrunt.
2. Duo exercitūs _____ castrīs [= ante castra] stantēs illam pugnam dē publicō imperiō aut _____ [= servitūte] intentī spectant.
3. Arma _____ [= strepitum fēcērunt] nec tantum _____ [
[< movēre] corporum et _____ [
[= in utramque partem] gladiōrum, sed etiam vulnera spectābantur.
4. Tribus Albānīs vulnerātīs, duo Rōmānī _____ [= morientēs] concidērunt, ūnus verō _____ [= incolumis] fuit.
5. Horātius, cum tribus Albānīs vulnerātīs _____ [= nūllō modō] pār esset, intellēxit pugnam dīvidendam esse, ut singulōs vinceret.
6. Ergō fugere coepit, et respiciēns vīdit trēs Albānōs vulnerātōs sē magnīs _____ [= spatiīs interiectīs] persequī.
7. Citō conversus proximum Albānum cecīdit, dum exercitus Albānus alterīs _____ [= clāmōre suādet] ut frātrī auxilium ferrent.
8. Victor gladiō _____ [= nōn tāctus] alterum Albānum interfēcit, priusquam tertius eum cōnsequī posset.
9. Iam tertius Albānus, quī vulnere et cursū fessus _____ [= caedem] frātrum vīderat, sōlus victōrī hostī _____ [= oppositus] est.
10. Horātius citō pugnā _____ est [= pugnam cōnfēcit]: Cūriātiō gladium in _____ dēfīxit eumque spoliāvit.
11. Horātiō spolia Cūriātiī prae sē gerentī obviam vēnit soror, quae Cūriātiō _____ [= spōnsa] fuerat.
12. Ut super frātris umerōs _____ [= pallium] spōnsī agnōvit, _____ [= cum flētū] eum mortuum lūget.
13. Incitātus _____ [
_____ atque gladiō _____!
14. Ob hoc facinus _____ [= crudēle] Horātius ā _____ [= duōbus virīs] in iūs (in iūdicium) vocātus est.
15. Lēgis verba haec erant: “Duumvirī _____ [: scelus māximum] iūdicent. Si vincent, caput _____ [= vēlātō]! Infēlici arborī _____ [= fūne] _____! Verberātō vel intrā vel extrā _____!”
16. In nōmine *Iuppiter* _____ [
_____ littera *p*.

adhortārī
agitātiō
anceps
atrōx
complōrātiō
dēfungī
dēspondēre
duumvirī
exspirāre
flēbilis
gemināre
inclāmāre
increpāre (*bis*)
intāctus
integer
intervāllum
iugulum
mōtus
nēquāquam
obicere
obnūbere
palūdāmentum
perduelliō
pōmērium
prō
restis
servitium
strāgēs
suspendere
trānsfigere

Exercitium 6

1. Quid trigeminis pugnantibus ob oculos versābatur? ...
2. Post primum concursum quid spectāculō fuit? ...
3. Cūr exercitus Albānus gaudiō conclāmāvit? ...
4. Incolumēsne erant trēs Albānī? ...
5. Horātiusne vulnerātus erat? ...
6. Sōlusne Hōrātius simul cum tribus Albānīs pugnavit? ...
7. Quōmodo pugnam eōrum dīvisit? ...
8. Cūr facillimē victus est tertius Cūriātius? ...
9. Quōmodo Horātius victor ā Rōmānīs acceptus est? ...
10. Ubi sepulti sunt duo Horātiū et trēs Cūriātiū?

11. Quid Tullus Mettīo imperāvit? ...
12. Ā quibus hostibus Tullus bellum timēbat? ...
13. Quid Horātius victor rediēns prae sē gerēbat? ...
14. Quis Horātīo obviam iit ante portam Capēnam? ...
15. Quid fēcit Horātius cum soror eius mortem Cūriatīi lūgēret? ...
16. Populusne Rōmānus hoc facinus probāvit? ...
17. Quī iūdicēs perduelliōnem iūdicant? ...
18. Quid est pōmērium? ...

Lēctiō III

Lēctiō tertia: versūs 154–230

Exercitium 7

Mūtā ōrātiōnem oblīquam (...) in rēctam (...) aut rēctam in oblīquam!

Exemplum: Horātius dixit 'sē ad populum prōvocāre': "Ad populum prōvocō."

ōrātiō rēcta: ipsa verba loquentis ("...")

↔ ōrātiō oblīqua ("...")

oblīquus -a -um:

/ līnea oblīqua

| līnea rēcta

1. Hōrātius pater prōclāmāvit 'sē filiam suam iūre caesam iūdicāre!':
"_____ filiam _____ iūre caesam iūdicā_____!"
2. Mettius Fidēnātibus 'sē ad eōs trānsitūrum esse' prōmisit: "Ad _____ trāns_____, Fidēnātēs!"
3. Eques nūntiat rēgī 'abīre Albānōs!': "Ab_____ Albān_____!"
4. Rēx eum 'redire in proelium' iubet: "Red_____ in proelium!"
5. Tullus dixit 'suō iūssū circumdūcī Albānum exercitum': "_____ iūssū circumdūc_____ Albān_____ exercit_____."
6. Post proelium rēx dixit 'iniūssū _____ Albān_____ subi_____ ad montēs': "Iniūssū meō Albānī subiēre ad montēs"
7. Latīnus Trōiānōs interrogāvit 'unde venī_____ et quid quaer_____':
"Unde ven_____ et quid quaer_____?"
8. Trōiānī respondērunt 'sē Trōiā ven_____ et novam sēdem quaer_____':
"Trōiā ven_____ et novam sēdem quaer_____."
9. Rōmulus: "Iuppiter! Dēm_____ terrōrem Rōmānis fugamque foedam sist_____!" Rōmulus Iovem ōrāvit 'ut dēm_____ terrōrem Rōmānis fugamque foedam sist_____!'

Exercitium 8

absolvere

circumdūcere

citātus

colligāre

condemnāre

cōnfluere

cornū

crīmen

cruciātus

decorāre

dēficere

dēfōrmis

dīrigere

foeditās

interclūdere

iūdex

laqueus

liberātor

palam

1. Duumvirī, _____ sevērissimī, Horātium _____ [= poenam meruisse iūdicāvērunt].
2. Līctor manūs eius _____ et collō _____ inicere iūssus est.
3. Horātius vērō ad populum _____, ut novum iūdicium fieret.
4. _____ [< prōvocāre] factā, in eō iūdicīō pater Horātīi senex _____ [= públicē clāmāvit] 'filiam suam iūre caesam esse!'
5. Pater filium suum, quem modo _____ [< decus] ovantemque victōriā vīderat, inter verbera et _____ [< cruciāre] vidēre nōluit, nec populus Rōmānus tam _____ [= foedum] spectāculum ferre potuit.
6. Ergō populus tam grave _____ neglēxit ac _____ [< liberāre] urbis Rōmae _____ [↔ condemnāvit].
7. Virtūs Horātīi eum ā tantā _____ supplicīi [= ā tam foedō supplicīō] dēfendit.
8. Mettius, cum iram _____ [= populī] Albānī sentīret, prāvīs cōsiliīs animōs _____ [= cīvium] sibi _____ temptāvit.
9. Quoniam bellum _____ [↔ clam] gerere nōn audēbat, clam _____ [< prōdere] parābat.
10. Persuāsīt Fidēnātibus ut ā sociīs Rōmānis _____ et cum Vēientibus bellum inferrent Rōmānis.

11. Tullus contrā hostēs dūcit et cum Mettiō et exercitū Albānō castra locat ubi Tiberis et Aniō fluvii _____.
12. In aciē Vēientēs dextrum _____ tenuērunt, sinistrum Fidēnātēs; Tullus Rōmānōs adversus Vēientēs _____, Albānōs contrā Fidēnātēs.
13. Mettius vērō exercitum suum _____ [= paulātim] ad montēs abdūxit!
14. Cum Rōmānī mirārentur cūr Albānī abirent, Tullus prōclāmāvit ‘suō iussū _____ Albānum exercitum ut Fidēnātium terga invādat.’
15. Itaque Fidēnātēs, nē _____ ab oppidō, terga vertērunt.
16. Fidēnātibus fugātīs, Tullus in Vēientēs aliēnō pavōre ac _____ [*< trepidāre*] percussōs, impetum fēcit eōsque fūdit.
17. Equus _____ est quī citō currit.

populārēs
prōclāmāre
prōditō
prōvocāre
prōvocatiō
reconciliāre
sēnsim
trepidātiō
vulgus

Exercitium 9

1. Cūr duumvirī Horātium nōn absolvērunt? ...
2. Quid lictor iussus est? ...
3. Ā duumvirīs condemnātus quid fēcit Horātius? ...
4. Quis Horātium in eō iūdicīō dēfendit? ...
5. Quid pater Horātii populum orābat? ...
6. Quid senex pater ostentāvit? ...
7. Cūr Horātius ā populō Rōmānō absolutus est? ...
8. Quamobrem irātum erat vulgus Albānum? ...
9. Quōmodo Mettius animōs civium reconciliāre cōnātus est? ...
10. Cūr Fidēnātēs ā sociīs Rōmānīs ad Vēientēs dēfēcērunt? ...
11. Ubi proelium cum Fidēnātibus Vēientibusque factum est? ...
12. In aciē contrā quōs instrūcti sunt Albānī? ...
13. Quid fēcit Mettius, cum palam ad hostēs trānsire nōn auderet? ...
14. Quārē Fidēnātēs terga vertērunt? ...
15. Quid Vēientēs ab effūsā fugā arcēbat? ...
16. Inter hoc proelium quid fēcērat Mettius et exercitus Albānus? ...
17. Rōmulus: “Iuppiter! Dēm__ terrōrem Rōmānīs fugemque foedam sist____!”
Rōmulus Iovem orāvit ‘ut dēm____ terrōrem Rōmānīs fugamque foedam sist____.’

Lēctiō quārta: versūs 231–298

Lēctiō IV

Exercitium 10

1. Anchisēs: “Dī caelestēs, sī mē vitam prōdūcere volu_____, hanc patriam mihi servāv_____.”
2. Īlioneus: “Sī rēgem et sociōs salvōs invēn_____, Italiam petēmus.”
3. Didō: “Nisi certum mihi es_____ nullī virō nūbere, amōrī Aenēae fortasse succumb_____.”
4. Anna: “Quanta erit glōria tua, sī cum duce Trōiānōrum tē coniūnx_____!”
5. Didō: “Sī infāntem dē tē habē_____, sī quī parvulus Aenēās in aulā meā lūd_____, nōn omnīnō dēserta vidē_____.”
6. Didō: “Etiam sī pugnae fortūna dubia fu_____, quem metuī moritūra? Facēs in castra tul_____, carīnās flammīs dēlēv_____, filium patremque cum genere extīnx_____ – et ipsa mēmet super eōs iēc_____!”
7. Didō: “Fēlix, heu, nimium fēlix [essem] – sī litora tantum numquam Dardaniae tetig_____ nostra carīnae!”
8. Gemitū et ululātū fēminārum tēcta resonant – nōn aliter quam sī omnis Karthāgō ab hostibus capta es_____ flammaeque furentēs per aedēs hominum atque deōrum volv_____.

sī/nisi
+ fut perf
coni imperf
coni plusqperf

9. "At si quis vestrae deus es _____ originis auctor, in tam praecipiti tempore fer _____ opem."
10. "Fer _____ opem certē, si nōn ope māter egē _____."
11. Haec precātus, velut si sēns _____ auditās precēs, "Hinc" inquit Rōmulus, "Rōmānī, Iuppiter resistere atque iterāre pugnam iubet."
12. Interrēx: "Si rēgem dignum creāv _____, patrēs auctōrēs fient."
13. Rōmule, militibus scīstī dare commoda sōlus: haec mihi sī ded _____ commoda, mīles erō!
14. Horātius ā tribus Cūriātiis victus _____, nisi fugā suā pugnam eōrum dīvīs _____.
15. Tullus: "Albānī ducem secūtī sunt, ut et vōs, si ego inde agmen abdūcere volu _____, fēc _____."
16. Tullus: "Sī ipse discere pos _____ fidem ac foedera servāre, vīvum tē id docu _____."

Exercitium 11

at
centuriō
circumsistere
continēns
cōntiōnārī
culpa
dīmiciātio
dīruere
dīstrahere
dīversus
ductor
duplicāre
ēdicere
effringere
grātulārī
hesternus
illūcēscere
iniussū
īnsānābilis
lacerāre
ligāre
maestitia
miserābilis
occupāre
passim
perfidia
pulvis
quadrigae
ruīna
ruptor
saepire
supplēre
trādūcere
turma
vagārī
violāre

1. Mettius, quī proelium spectāverat, Tullō dē victōriā _____ est.
2. Ubi _____ [= lūcēre coepit], duo exercitūs ad cōntiōnem vocātī sunt.
3. Albānī proximī stābant, ut Tullum dē proeliō _____ [= herī factō] _____ [= prō cōntiōne loquentem] audirent.
4. Militēs Rōmānī Albānōs _____ [= circumdant] .
5. Ibi Tullus dixit 'Albānōs _____ [↔ iussū] suō ad montēs abiisse!'
6. "Nec _____ omnium Albānōrum est" inquit; "ducem secūtī sunt: Mettius est _____ [< dūcere] itineris et foederis _____ [< rumpere]."
7. Tullus, quī nōn magis cum hostibus quam cum _____ [< perfidus] sociōrum dīmiciāverat, hanc _____ [< dīmiciāre] periculōsiōrem esse cēnsēbat.
8. Dum _____ [< centuria] Mettium _____ [= cingunt], Tullus "Meti Fufēti!" inquit "Quoniam tuum ingenium _____ est [= sānārī nōn potest], _____ [= saltem] tū tuō supplicio docē hūmānum genus ea sāncta crēdere quae ā tē _____ sunt!"
9. Cum Mettius ad duōs currūs _____ [= vīctus] esset, _____ [= quaternī equī] in _____ [= contrāriās] partēs concitātī sunt: ita corpus eius _____ [= laniātum] est.
10. Ut Mettius animum inter Fidēnātēs Rōmānōsque ancipitem gesserat, ita corpus eius in duās partēs _____ est.
11. Tullō in animō erat populum Albānum Rōmam _____.
12. Post prōditiōnem Mettiī Alba _____ [= destrūcta] est.
13. Magna erat _____ [< maestus] Albānōrum, cum postrēmum per domōs suās _____ [= errārent].
14. Cum dīruerentur domūs, _____ velut nūbe omnia implēvit.
15. Agmen _____ [: sine intervāllō] migrantium _____ [< miserārī] urbem reliquit.
16. Rōmānī _____ [= ubiq̄ue] pūblica prīvātaque aedificia dīruerunt.
17. Temp̄la ab armātis _____ sunt, nec vērō dīruita, sicut ab rēge _____ erat.
18. Numerus civium Rōmānōrum _____ [< duplex] est: ita Rōma crēscēbat Albae _____ [< ruere].
19. Tullus ex Albānis decem equitum _____ lēgit.
20. Ut urbs expugnētur, necesse est portās _____ [< ex + frangere].
21. In hōc exercitiō vocābula quae dēsunt _____ sunt.

Exercitium 12

1. Posterō diē quō vocātī sunt exercitūs? ...
2. Quī rēgī Rōmānō proximī stābant in cōtiōne? ...
3. Quid dīxit Tullus dē dīmīcātiōne hesternā?
4. Quem rēx Rōmānus prōditiōnis ac perfidiae accūsāvit? ...
5. Quid Tullō in animō erat facere populō Albānō? ...
6. Cūr iuvenēs Albānī ad haec silentium tenēbant? ...
7. Quid Tullus suppliciō Mettīi hūmanum genus docēre volēbat? ...
8. Quārē legiōnēs Rōmānae Albam missī sunt? ...
9. Num civēs Albānī tumultum fēcērunt? ...
10. Cūr cūctī Albānī urbem suam reliquērunt? ...
11. Quid Tullus dē templīs Albānōrum ēdixerat? ...
12. Quot annōs urbs Alba steterat? ...
13. Quantō māior factus est numerus cīvium Rōmānōrum? ...
14. Quī mōns urbī additus est? ...
15. Quō senātus ā Tullō Hostiliō auctus conveniēbat? ...
16. Quōmodo Tullus equitātum suum auxit? ...

Lēctiō quīnta: versūs 299–358

Exercitium 13

1. Eā _____ [= eō tempore] Sabīnī gēns opulentissima erat _____ [= post] Etruscōs.
2. Equitātū auctō, Tullus bellum contrā Sabīnōs summā _____ [= omnibus vīribus] parābat.
3. Ad silvam Malitiōsam Sabīnōs _____ [= plānē vīcit], nam ab equitibus repente _____ turbātī sunt ōrdinēs Sabīnōrum.
4. Interim Albānī sacra Rōmāna _____ aut _____ [< colere] deōrum reliquerant.
5. Pestilentia ortā, tamen rēx iuvenibus nūllam quiētem dabat ā _____ [= officium militum], _____ [= quoad] ipse morbō affectus est.
6. Tum deōs colere coepit atque etiam populum _____ [= metū deōrum] implēvit.
7. Iam populus eum _____ rērum quī sub Numā fuerat dēsiderābat.
8. Postrēmō rēx Iovis fulmine ictus cum domō suā _____ [= flagrāvit].
9. 'Dē _____' est titulus artis _____ [< ōrātor] quam Cicerō adulēscēns scrīpsit dē inveniendīs _____ [< arguere].
10. In librō II huius operis Cicerō _____ Horātiī affert.
11. Cum Horātius, victīs Cūriātiīs, domum sē _____ [= rediret], soror eius _____ [= iterum iterumque] Cūriātium spōnsum nōmināvit cum _____ [= complōrātiōne]; is tum sorōrem suam occīdit – atque accūsātus est.
12. Verba crīminis, ut "Iniuriā sorōrem occīdistī", ' _____ ' dīcitur.
13. _____ est respōsum quō crīmen dēpellitur, ut "Iūre occīdī."
14. Quaeritur in iūdicīō 'Iūrene occīderit?' id quod ' _____ ' dīcitur.
15. ' _____ ' dīcitur causa quā factum dēfenditur, ut "Horātia enim hostium mortem lūgēbat, frātrum neglegēbat, meam victōriam molestē ferēbat."
16. ' _____ ' est respōsum quō ratiō infirmātur, ut "Nec tamen eam ā frātre _____ [= nōn condemnātam] necārī oportuit."
17. ' _____ ' [< iūdicāre] est 'cum Horātia frātrum mortem neglegeret, hostium lūgēret, frātris et populī Rōmānī victōriā nōn gaudēret, oportueritne eam ā frātre indemnātam occīdī?'

Lēctiō V

argūmentum
causa
cōnflagrāre
cultus
dēpulsio
dēvincere
dōnec
identidem
indemnātus
infirmatiō
intentiō
invehere
inventiō
iūdicatiō
lāmentatiō
militia
ope, summā o.
ōrātōrius
quaestiō
ratiō
recipere sē
religiō
secundum
status
suscipere
tempestās

Exercitium 14

1. Exercitū auctō cui gentī Tullus bellum indixit? ...
2. Quae causae huius bellī afferēbantur? ...
3. Cūr victī sunt Sabīnī ad silvam Malitiōsam? ...
4. Dēvictīs Sabīnīs, quid in monte Albānō factum esse nūntiātum est? ...
5. Quid vōx caelestis Albānōs monuisse dicitur? ...
6. Cūr ita monendī erant Albānī? ...
7. Cūr iuvenēs Rōmānī militiam recūsāre coepērunt? ...
8. Ubi rēx iuvenum corpora sāniōra esse rēbātur, domīne an militiae? ...
9. Quid accidit cum rēx ipse quoque morbō affectus est? ...
10. Morbōne mortuus est rēx Tullus? ...
11. Quot annōs ille rēgnāvit? ...
12. In quō librō suō Cicerō causam Horātii affert? ...
13. In eā causā quae est intentiō sive crīmen? ...
14. Quae est dēpulsio huius intentiōnis? ...
15. Quae igitur quaestiō est? ...
16. Tūne sorōrem Horātii iūre caesam esse cēnsēs? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 15*Datur persōna 1 singulāris indicātivī praesentis.**Dā infīnitivum praesentis!**Exempla: negō, negāre; legō, legere; lēgō, lēgāre.**ind praes 1 sg inf praes*

1. -ō, -or	-āre, -ārī
2. -eō, -eor	-ēre, -ērī
3. -ō, -or	-ere, -ī
-iō, -ior	-ere, -ī
4. -iō, -ior	-ire, -īrī
eō	ire
-eō	-ire

1. parō, par_____; pariō, par_____; reperiō, reper_____.
2. dōnō, dōn_____; pōnō, pōn_____; pūniō, pūn_____; cōnor, cōn_____.
3. claudō, claud_____; laudō, laud_____; plaudō, plaud_____; audiō, aud_____.
4. sentiō, sent_____; nūntiō, nūnti_____; mentior, ment_____.
5. redeō, red_____; rīdeō, rīd_____; reddō, redd_____.
6. ēducō, ēduc_____; ēdūcō, ēdūc_____; doceō, doc_____.
7. pārēō, pār_____; pereō, per_____; aperīō, aper_____; prōcreō, prōcre_____.
8. conciliō, concili_____; dēsiliō, dēsil_____; spoliō, spoli_____.
9. cōnficiō, cōnfic_____; cōnsociō, cōnsoci_____; conveniō, conven_____.
10. fugō, fug_____; fugiō, fug_____; vāgiō, vāg_____.
11. servō, serv_____; serviō, serv_____; solvō, solv_____.
12. orior, or_____; morior, mor_____; glōrior, glōri_____; moror, mor_____.
13. complector, complect_____; comitor, comit_____; potior, pot_____.
14. cūstōdiō, cūstōd_____; ōrdior, ōrd_____; prōgredior, prōgred_____.
15. nesciō, nesc_____; nāscor, nāsc_____; nōscō, nōsc_____; secō, sec_____.
16. abigō, abig_____; nāvigiō, nāvig_____; corrigō, corrig_____; ligō, lig_____.
17. veniō, ven_____; vēneō, vēn_____; vēndō, vēnd_____; vēnor, vēn_____.
18. vincō, vinc_____; vinciō, vinc_____; cruciō, cruci_____; efficiō, effic_____.
19. vertō, vert_____; certō, cert_____; nūdō, nūd_____; lūdō, lūd_____.
20. indicō, indic_____; indicō, indic_____; dēdicō, dēdic_____; necō, nec_____.
21. appellō, appell_____ /appell_____; colligō, collig_____ /collig_____.
22. trucidō, trucid_____; occidō, occid_____.

Exercitium 16

1. abolēscere, _____isse
2. aggredī, ag_____um esse
3. dēfungī, dē_____um esse
4. dēspondēre, dē_____isse, dē_____um esse
5. dīrigere, dī_____isse, dī_____um esse

ag-gredior -iuntur

6. diruere, dī _____ isse, dī _____ um esse
7. effringere, ef _____ isse, ef _____ um esse
8. illūcēscere, il _____ isse
9. increpāre, in _____ isse
10. rēri, _____ um esse
11. saepīre, _____ isse, _____ um esse
12. senēscere, _____ isse
13. supplēre, sup _____ isse, sup _____ um esse

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM QVARTVM

Lēctiō prīma: versūs 1–90

Exercitium 1

1. Post mortem Tullī Hostilii interrēx _____ [= concilium ad rēgem creandum] habuit et populus Ancum Mārcium rēgem creāvit.
2. Latīnī, cum novum rēgem ōtiōsum fore crēdebant, _____ [*< incurrere*] in agrum Rōmānum fēcērunt.
3. Ancus iūs _____ scrīpsit quō rēs repetuntur et bellum indīcitur.
4. Lēgātus cum finēs hostium trānsit et cum oppidum et forum _____ [= intrat] _____ [*< postulāre*] peragit Iovem testem faciēns.
5. Sī nōn dēduntur quae _____ [= poscit], post xxxiii diēs bellum hīs _____ [= ferē] verbīs indīcit:
6. “Audi, Iuppiter, dīque omnēs caelestēs vōsque _____ [*< terra*] vōsque _____ [= inferī], ego vōs _____ [= testēs faciō] hunc populum iniūstum esse neque iūs _____ [= solvere]!”
7. Tum _____ [= lēgātus dē iūre bellī] Rōmam redit ut _____ nātū [*: patrēs*] cōnsulat, quō _____ [= modō] iūs adipīscantur.
8. Rēx quemque senātōrem sententiam rogat: “Quid cēnsēs?” et ille: “Pūrō piōque _____ [= bellō] rēs quaerendās cēnseō itaque _____ que [= dēcernōque].”
9. Cum māior pars senātōrum in eandem sententiam ībat, fētiālis hastam _____ [= ferrō mūnitam] sanguineam ēmittēbat in finēs eōrum quī adversus populum Rōmānum _____ [= male fēcērunt].
10. Hōc modō tum Latīnīs bellum indictum est, et id _____ [= eum mōrem] posterī accēpērunt.
11. Cūrā sacrōrum sacerdotibus _____ [= mandātā], Ancus aliquot oppida Latīnōrum vī cēpit et civēs eōrum Rōmam trādūxit.
12. Postrēmō urbem Medulliam, quae magnīs _____ [*< mūnīre*] et praesidiō validō _____ [*< firmus*] erat, expugnāvit.
13. Latīnīs in Aventīnō et valle Murciā sēdēs datae sunt, et Iāniculum quoque urbī adiectum est, nē _____ [= nē umquam] ea arx hostium esset.
14. Ancus aedem Iovis Feretriī _____ [*< amplus*] atque Carcerem aedificāvit, ut civēs ā facinoribus _____ [*< clam*] dētērrerentur.
15. Imperium Rōmānōrum ūsque ad mare _____ [= extentum] est, Ōstia urbs condita et circā eam _____ [*< sāl*] factae.
16. Fētiālis dicitur is quī _____ [= lēgātus mittitur] ad rēs repetendās et bellum indicendum.
17. Homō āmēns suae mentis _____ nōn est.

Cap. XLIV

Lēctiō I

amplificāre
clandestīnus
comitia
compos
cōnsciscere
cōnsentire
dēlinquere
dēmandāre
duellum
exposcere
fermē
ferrātus
fētiālis *adi*
fētiālis *m*
firmāre
incursiō
infernus
ingredi
īstitutum
lēgāre
māiōrēs nātū
mūnitiō
pactō, quō p.
persolvere
postulātum
prōferre
quandō
salinae
terrestris
testārī

Exercitium 2

1. Mortuō Tullō Hostiliō quem rēgem populus Rōmānus creāvit? ...
2. Quis fuit avus Ancī Mārciī? ...
3. Ancusne mōrēs avī suī secūtus est? ...
4. Cūr Latīnī incursiōnem in agrum Rōmānum facere ausī sunt? ...
5. Quod iūs scrīpsit Ancus, ut bella rītū indīcerentur? ...
6. Quārē fētiālis mittēbātur ad finitimōs quī praedam fēcerant? ...
7. Quid faciēbat fētiālis sī rēs quās repetiverat nōn redditae erant? ...
8. Quibus verbīs rēx quemque senātōrem sententiam rogābat? ...
9. Quōmodo fētiālis bellum indīcēbat? ...
10. Quī cultum deōrum cūrābant dum Ancus bellum gerit? ...
11. Cūr difficile erat Medulliam capere? ...
12. Quōmodo Ancus bellō Latīnō rēs Rōmānās auxit? ...
13. Cūr Ancus Mārcius Carcerem aedificandum cūrāvit? ...
14. Quae aedēs ab Ancō amplificāta est? ...

*Lēctiō II**Lēctiō secunda: versūs 91–158***Exercitium 3**

accīre
āles
āmigrāre
aptus
augurium
bona
carpentum
cōgitātiō
cōmis
commigrāre
compōnere
cōnsēnsus
cōspiciuus
dēcēdere
dīvinitus
exsul
fungī
hērēs
honōrāre
indignitās
locus
māternus
novitās
nūntia
nurus
peritus
pilleus
sēditīō
strēnuus
testāmentum
tūtor
volitāre

1. Dēmarātus Corinthius ob _____ [= discordiam] cīvium Tarquiniōs _____ [= migrāvit]; ibi filiōs Lucumōnem et Arruntem genuit.
2. Patre mortuō Lucumō omnium bonōrum _____ fuit, nam Arrūns prior quam pater _____ [= mortuus erat], neque pater sciēbat _____ [= uxōrem filiī] gravidam esse.
3. Itaque Dēmarātus nepōtis in _____ suō oblītus erat, ac puerō egentī Egeriō (/Egerius) nōmen datum est.
4. Tanaquil, uxor Lucumōnis summō _____ nāta, virum suum _____ [= decorātum] vidēre volēbat.
5. Cum Etrūscī Lucumōnem ut _____ [= profugō ē patriā] nātum spernerent, uxor eius Tanaquil eam _____ [*< indignus*] aegrē ferēbat.
6. Ergō virō suō persuāsit ut cum omnibus _____ suis Tarquiniīs ex patriā _____ [*< māter*] _____.
7. Rōma ad honōrem adipiscendum _____ [= idōnea] fuit, quia in novō populō locus est fortī ac _____ [= impigrō] virō.
8. Dum Lucumō cum uxōre _____ [= currū] Rōmam vehitur, aquila repente _____ eius rapuit superque eōs _____ [= hūc illūc volāns] rūsus capitī aptē reposuit.
9. Tanaquil, quae prōdigiōrum _____ [*<=> ignāra*] erat, 'eam _____ [*< āla*] _____ [*f < nūntius*] deōrum vēnisse' dixit, et 'pilleum velut _____ [= ā diīs] virō redditum esse.'
10. Hoc _____ [= auspiciū] animum Lucumōnis _____ [*< cōgitāre*] implēvit dē rēgnō adipiscendō.
11. Lūcium Tarquiniū sē appellāvit, ac Rōmānōs, quibus ob _____ [*< novus*] et dīvitiās _____ [*< cōspicere*] erat, _____ [= benignē] invitābat ac beneficiīs sibi conciliābat.
12. Amicitiam iūnxit cum ipsō Ancō rēge, ac postrēmō _____ [*< tuērī*] rēgis liberīs institūtus est.
13. Ancō mortuō L. Tarquinius magnō _____ [*< cōsentire*] populī rēx creātus est, postquam ōrātiōnem habuit ad conciliandum populum _____ [= aptē cōfectam].
14. Numa Curibus Rōmam in rēgnū _____ [= arcessitus] est.
15. Multī Rōmānī nōbilēs cīvilibus officiīs _____.

Exercitium 4

Exempla: Pāstor “Gaudeō” inquit, “quia repperī ovem, quae aberrāvit.”

Pāstor dicit ‘sē gaudēre, quia reppererit ovem, quae aberrāverit.’

Horātius: “Iūre sorōrem meam necāvī, quod hostem lūgēbat.”

Horātius dīxit ‘iūre sē sorōrem suam necāvisse, quod hostem lūgēret.’

1. Augustus “Marmoream relinquit _____ urbem” inquit, “quam latericiam accēp_____.” Augustus glōriātus est ‘marmoream _____ relinquit _____ urbem, quam latericiam accēp_____.’
2. Trōiānī: “Lāocoōn poenās meritās Minervae dedit, quod hastā scelerātā sacrum rōbur laesit.” Trōiānī Lāocoont_____ poenās meritās Minervae ded_____’ dīcunt, ‘quod hastā scelerātā sacrum rōbur laes_____.’
3. Fāma nārrābat ‘Aenē_____ Trōiā vēn_____, cum quō virō Didō concubu_____’: “Aenēās Trōiā vēnit, cum quō virō Didō concubuit.”
4. Numa dīxit ‘Egeriae monitū _____ sacra quae dīs acceptissima es_____ institu_____’: “Egeriae monitū sacra quae dīs acceptissima sunt institu_____.”
5. P. Horātius pater cīvēs orābat ‘nē _____, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōspex_____, orbem liberis fac_____!’: “Nōlite mē, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōspexistis, orbem liberis facere!”
6. “In novō populō” inquit Tanaquil, “ubi omnis ex virtūte nōbilitās est, erit locus fortī ac strēnuō virō.” Tanaquil dīxit ‘in novō populo, ubi omnis ex virtūte nōbilitās s_____, futūr_____ loc_____ fortī ac strēnuō virō.’
7. Tarquinius orsus est: “Nōn rem novam pet_____, quia duo iam peregrīnī Rōmae rēgnāv_____.” Tarquinius dīxit ‘_____ nōn rem novam pet_____, quia duo iam peregrīnī Rōmae rēgnāv_____.’
8. “Māiōrem partem aetātis eius” inquit, “quā cīvilibus officiīs funguntur hominēs, Rōmae quam in vetere patriā vīxī.” Tarquinius dīxit ‘māiōrem partem aetātis eius, quā cīvilibus officiīs fung_____ hominēs, _____ Rōmae quam in vetere patriā vīx_____.’

orātiō obliqua:

acc + inf

coni post qui quae quod (prōn rel) et quia quod (coniunctiōnēs causālēs)

Exercitium 5

1. Quamobrem Dēmarātus domō Tarquiniōs profūgerat? ...
2. Quot filiī eī erat Tarquiniīs? ...
3. Uter filius prior mortuus est? ...
4. Cūr Dēmarātus nepōtis oblītus est in testāmētō? ...
5. Quae fuit uxor Lucumōnis? ...
6. Quārē Tanaquil virō suō suāsit ut sēcum Rōmam migrāret? ...
7. Quid iīs accidit cum Rōmae appropinquārent? ...
8. Quid Tanaquil id augurium significāre cēnsēbat? ...
9. Rōmae quās spēs Lucumō et Tanaquil habēbant? ...
10. Nōmine mūtātō quem Lucumō sē appellāvit? ...
11. Quōmodo ille inter Rōmānōs fortūnam suam adiuvābat? ...
12. Quōcum L. Tarquinius in rēgiā amīcitiām iūnxit? ...
13. Quōmodo rēx Ancus L. Tarquiniō utēbatur? ...
14. Rēge mortuō quis liberis eius tūtor fuit? ...
15. Quārē Tarquinius puerōs rēgiōs vēnātum dīmīsit? ...
16. Quōmodo Tarquinius plēbis animōs sibi conciliāvit? ...
17. Quem populus Rōmanus tum rēgnāre iussit? ...
18. Tarquiniusne prīmus rēx peregrīnus Rōmae rēgnāvit? ...

Lēctiō III

verba dēp + abl:

ūtī
fruī
fungī
potīrī
vescī

captivus
coepta
cōnfligere
convallis
dēditio
dēlūbrum
diciō
domāre
ērudire
ēvādere
exōrdium
expergīscī
ferre
forī
fōrmula
impedire
incurrere
intervenire
lapideus
praecipuus
praeterquam
revehere
sēcrētum
serva
terminus

Lēctiō tertia: versūs 159–246

Exercitium 6

1. Sabīnī nōn solum v____, sed etiam dol____ ūsī sunt.
2. Post bellum hominēs pāc____fruuntur
3. Rēx offici____ iūdicis fungēbātur.
4. Tarquinius Superbus rēgn____ vī potītus est.
5. Mīnōtaurus carn____ hūmān____ vescēbātur.

Exercitium 7

1. Tarquinius rēx primum Apiolās, oppidum Latīnōrum, vī cēpit atque inde praedam et _____ [= militēs captōs] Rōmam _____.
2. Locum dēsīgnāvit Circō cum spectāculis quae ‘_____’ appellantur.
3. Mūrū _____ [< lapis] aedificāre parābat, sed hīs _____ [= operī coeptō] bellum Sabīnū _____.
4. Equitātū auctō Rōmānī _____ [= vī concurrerunt] cum Sabīnīs, quī Aniēnem trānsierant.
5. _____ [< praeter] quod Sabīnōs fugāvērunt, etiam fugam iīs _____ [= difficilem fēcērunt] ponte incēnsō.
6. Eō proeliō equitū glōria _____ [= prae aliīs magna] fuit, quī ab lateribus _____ [↔ excurrentēs] hostēs in fugam vertērunt.
7. Collātia dēdita est; ecce _____ [= verba] _____ [< dēdere]:
8. Lēgātī interrogantur: “Dēditisne vōs populūque Collātīnū, urbem, agrōs, aquam, _____, _____ [= templa], dīvīna hūmānaque omnia in populī Rōmānī _____?” Respondent: “Dēdimus.”
9. Sabīnīs victīs Tarquinius nōnnūlla oppīda Latīnōrum occupandō omne nōmen Latīnū _____ [= sibi pārēns fēcīt].
10. Deinde pācis opera incohāvit, quōrum _____ [= initium] bellō Sabīnō turbātū erat: forum et _____ [= vallēs] inter collēs cloācis siccāvit et aedis Iovis Capitōlinī fundāmenta iēcīt
11. ‘Eō tempore puerō Serviō Tullīō caput ārsisse’ _____ [= nārrant] ‘nec prius flammam abiisse quam puer suā sponte _____ esset.’
12. Tanaquil virō in (locum) _____ abductō dīxit ‘illum puerum quondam Rōmānīs lūmen futūrum esse.’
13. Ergō puerum velut filiū suū artibus _____ [= educāre] coepērunt, atque iuvenis _____ [= sē ostendit] vērē indolis rēgiae.
14. Incertum est num Servius Tullius _____ [= ancillā] nātus esset.

Exercitium 8

1. Quārē Tarquinius rēx centum novōs senātōrēs lēgit? ...
2. Quibuscum primum bellum gessit? ...
3. Quid fēcīt praedā quam Apiolīs revēxerat? ...
4. Quid prohibuit nē rēx mūrō lapideō urbem circumdaret? ...
5. Quot equitibus adiectīs Tarquinius equitātū suū auxit? ...
6. Quōmodo Rōmānī Sabīnīs fūsis fugam impedīvērunt? ...
7. Quārē Sabīnī lēgātōs ad Rōmānōs mīsērunt? ...
8. Quod oppidum Sabīnōrum Rōmānīs dēditū est? ...
9. Quid interrogātī sunt lēgātī quī Collātium dēditū vēnerant? ...
10. Quōmodo Tarquinius omne nōmen Latīnū domuit? ...
11. Quōmodo ille rēx infima urbis loca siccāvit? ...
12. Cuius templī fundāmenta iēcīt Tarquinius Prīscus? ...
13. Quod prōdigium noctū in rēgiā vīsum est? ...
14. Cūr rēx et rēgīna Servium Tullium filiū locō habuērunt? ...

15. Cui Tarquinius filiam suam dēspōndit? ...
 16. Tūne putās Servium Tullium servā nātum esse? ...

Lēctiō quārta: versūs 247–333

Exercitium 9

- Alter secūr_____ in caput rēgis dēiēcit!
- Post triumphum dux hostium secūr_____ percussus est.
- Arīōn in pupp_____ ascendit ut caneret, tum dē pupp_____ dēsilit.
- Dīdō ex summā turr_____ classem Trōiānam proficiscentem prōspexit.
- Hostēs oppidum oppugnantēs altam turr_____ dēstrūxērunt.
- Quī aquā caret sit_____ patitur, atque postrēmō sit_____ perībit.
- Febris est nimius calor corporis. Quī aegrōtat febr_____ habet; homō sānus febr_____ caret.
- Iāniculum ultrā Tiber_____ situm est.
- In mediō Tiber_____ flūmine parva īnsula est.
- Multae nāvēs in Charybd_____ merguntur.

Exercitium 10

- Ancī filiī, quī aegrē ferēbant sē _____ [= dolō] tūtōris rēgnō prohibitōs esse, Tarquiniō īnsidiās parābant.
- Duōs pāstōrēs dēlēgērunt, quī in rēgiā _____ [= pugnam] simulant.
- Ad rēgem vocātī clāmitābant, sed ā lictōre _____ [= prohibiti] sunt.
- Alter rem ex _____ [= ut convēnerat] ōrditur, et dum rēx in eum intentus sē āvertit, alter secūrim in caput rēgis _____!
- Tanaquil, cum rēgem paene _____ [= mortuum] vidēret, rēgiā claudī iussit, _____ [= testēs] eīēcit, Servium _____ [= celeriter] accivit.
- “Tuum est” inquit, “Servī, sī vir es, rēgnum... Ērige tē deōsque ducēs sequere, quī clārum hoc fore caput dīvinō igne _____.”
- Tum populum alloquitur: “_____ est rēx subitō _____ [*< icere*]; iam ad sē rediit; brevī ipsum vidēbitis.”
- Iubet populum Serviō Tulliō _____ esse [= oboedire].
- “Is” inquit “iūra dabit aliisque rēgis _____ [= officiis] fungētur.”
- Morte rēgis patefactā, Ancī filiī _____ [*< exsul*] iērunt.
- Servius, ingentī hostium exercitū fūsō, rēx omnibus _____ erat.
- _____ [*< cēnsere*] īnstituit, ut mūnera bellī nōn _____ [*< vir*], sed prō _____ [= statū] pecūniae _____ [= discīberentur].
- Postquam omnēs cīvēs _____, populum ex cēnsū in v _____ et in CXCIII _____ distribuit.
- Singulae classēs in _____ [*< senex*] et _____ dīvisae sunt.
- Ita exercitus _____ [*< pēs*] distribūtus est.
- Adiectae sunt XVIII centuriae equitum, atque ūna centuria pauperum quī militiā _____ erant (_____ [*< prōles*] appellātī).
- Servius urbem in IV regiōnēs dīvisit quae _____ appellatae sunt.
- Quī cornū canit _____ dicitur.

Exercitium 11

- Cūr Ancī Mārciī filiī Serviō Tulliō īnsidiās parāvērunt? ...
- Num ipsī rēgem aggressī sunt? ...
- Quōs ad necandum rēgem dēlēgērunt? ...
- Cūr pāstōrēs ad rēgem vocātī sunt? ...
- Quōmodo Servius occīsus est? ...

Lēctiō IV

dēcl III: -is, gen -is,
 acc -im, abl -i:

febris
 puppis
 secūris
 sitis
 turris
 Tiberis
 Charybdis

arbiter
 cēnsere
 cēnsus
 centuria
 classis
 coercere
 compositō, ex c.
 cornicen
 dēicere
 dictō audiēns esse
 distribuere
 exsanguis
 exsulāre
 fraus
 habitus
 ictus
 immūnis
 iūnior
 mūnus
 pedester
 portendere
 probātus
 prōlētariī
 properē
 rixa
 senior
 sōpīre
 tribus
 viritum

6. Cūr Tanaquil rēgiam claudī iussit? ...
7. Quid rēgina populō dixit? ...
8. Quōmodo Servius potestātem suam firmāvit? ...
9. Quōmodo mors Tarquiniī populō patefacta est? ...
10. Quō Ancī filiī ierant? ...
11. Quibus Servius Tullius filiās suās in mātirimōnium dedit? ...
12. Quod pācis opus māximum perfēcit Servius? ...
13. In quot classēs et in quot centuriās distribūtus est populus Rōmānus? ...
14. Quot equitum centuriae factae sunt? ...
15. Quae appellantur regiōnēs quattuor in quās Servius urbem dīvisit? ...

Lēctiō V

Lēctiō quīnta: versūs 334–406

Exercitium 12

accingere
affectāre
agger
ārdēns
condere, lūstrum c.
cōfessiō
conquiescere
continuus
contumēlia
dignitās
facessere
frustrārī
furor
grātuitus
hospitium
inclutus
instīgāre
instinctus
lūstrāre
lūstrum
nūptiae
parricidium
perpellere
privātim
rēgālis
scrīptor
senectūs
suovetaurilia
temeritās

1. Cēnsū perfectō Servius lūstrum _____: exercitum in campō Mārtiō instrūctum _____ [< sūs, ovis, taurus] _____.
2. Eō _____ cēnsa sunt LXXX milia civium (eōrum quī arma ferre possent, ut adicit _____ [< scrībere] antiquissimus Fabius Pictor).
3. Servius collēs Quirinālem et Viminālem urbī addidit, itemque Ēsquiliās, ubi ipse habitābat, ut locō _____ [< dignus] fieret.
4. Urbem _____ [= vāllō], fossis, mūrō circumdedit.
5. Cum primōribus Latīnis pūblicē et _____ [<↔ pūblicē] _____ [< hospes] amicitiasque iūnxit, iisque memorābat 'fānum _____ [= illūstre] Diānae Ephesī ā civitatibus Asiae commūniter factum esse.'
6. Haec saepe iterandō Latīnōs _____, ut cum Rōmānis fānum Diānae in Aventinō aedificārent.
7. Ea erat _____ [= cōnfītērī] Latīnōrum 'Rōmam caput rērum esse.'
8. Gener Serviī, L. Tarquinius, dicēbat 'eum iniussū populī rēgnāre' atque ipse rēgnum _____ [= petēbat].
9. Iuvenis animī _____ [< ārdēre] erat, et Tullia, uxor ferōx, virum _____ [= incitābat] ac suā _____ [= audāciā] implēbat.
10. L. Tarquinius Tulliam, rēgis filiam māiōrem, uxōrem dūxerat, postquam duōbus _____ [< parricīda] domum novīs _____ [< nūbere] vacuam fēcit.
11. Cum Tanaquil duo rēgna _____ [= sine intervāllō] virō ac generō dedisset, Tullia _____ [= quiēscere] nōn poterat priusquam suō virō rēgnum daret.
12. Ergō virum admonēbat ut _____ [= sē armāret] ad solium _____ [= rēgium] occupandum.
13. "Sī ad haec parum est animī, _____ hinc Tarquiniōs aut Corinthum!" inquit Tullia virō suō.
14. Hōc muliebrī _____ [< furere] _____ [= instīgātus] Tarquinius rēgem _____ [= dictis indignīs] crīminibusque increpuit.
15. Ita Serviī Tullii _____ [< senex] in diēs infestior fiēbat.
16. Rēs _____ est quae sine pretiō vel mercēde datur.
17. Quī uxōrī falsa prōmittit eam _____ [< frustrā].

Exercitium 13

Exempla: Hostēs ex omnibus partibus dēcurrere [= dēcurrunt], tēla in vāllum conicere [= coniciunt]; nostrī fortiter repugnāre [= repugnant] neque ūllum frūstrā tēlum mittere [= mittunt].

infinitivus prō indicativō

1. Ferōx Tullia alterum Tarquinium admīr_____ [= admīratur], ‘eum virum esse’ dic_____ [= dicit]; spērnr_____ [= spērnr] sorōrem.
2. Nūllīs verbōrum contumēliīs parc_____ [= parcit] dē virō ad frātrēm.
3. Iam ab scelere ad aliud scelus spect_____ [= spectat] mulier.
4. Nec nocte nec interdiū virum conquiēscere p at_____ [= patitur].
5. Hōc muliebrī furōre īnstinctus Tarquinius circum_____ [= circumit] et concili_____ [= conciliat] sibi patrēs.
6. Admon_____ [= admonet] Tarquiniū Prīscī beneficii ac prō eō grātiām repet_____ [= repetit]; allic_____ [= allicit] dōnīs iuvenēs.

Exercitium 14

Exemplum: Filiō Aenēae nōmen est Ascaniō (/Ascanius).

dativus

1. Puer_____ egent_____ post avī mortem nāt_____ ‘Egeri_____’ (/‘Egerius’) nōmen datum est.
2. Rōmae Lucumō dīxit ‘sibi nōmen esse Tarquini_____ (/Tarquinius).’
3. Puerō dormienti, c_____ Servi_____ Tulli_____ (/Servius Tullius) fuit nōmen, caput ārsisse ferunt.
4. Ūltim_____ rēg_____ Rōmān_____ ‘Superb_____’ (/‘Superbus’) cognōmen datum est.
5. Mercurius: “Iovis iussū veniō. Nōmen Mercuri_____ (/Mercurius) est mihi.”

mihi nōmen est Titō (/Titus)

Exercitium 15

1. Suovetaurilibus quae hostiae immolantur? ...
2. Quot milia civium illō primō lūstrō cēnsa sunt? ...
3. Quis fuit Fabius Pictor? ...
4. Quōs collēs Servius Tullius urbī addidit? ...
5. Ubi rēx ipse habitābat? ...
6. Quōmodo rēx Latīnōs perpulit ut Rōmae fānum cum Rōmānīs facerent? ...
7. Cui deae in monte Aventīnō fānum aedificātum est? ...
8. Ubi situm est inclutum fānum Diānae? ...
9. Cūr Servius ad populum rettulit ‘iubērentne sē rēgnāre’? ...
10. Quam uxōrem L. Tarquinius dūxit priōre uxōre interfectā? ...
11. Quālis fēmina erat Tullia māior? ...
12. Num Tullia māior virum suum priōrem amābat? ...
13. Quid Tullia ferōx virum suum novum hortāta est? ...
14. Quibus virīs Tanaquil rēgnum dederat? ...
15. Quōmodo L. Tarquinius patrēs sibi conciliāvit? ...

Lēctiō sexta: versūs 407–473

Lēctiō VI

Exercitium 16

1. Iam rēs Rōmāna adeō erat valida ut cuilibet finitimārum civitātum bell_____ pār esset.
2. Tullus cum indol_____ tum sp_____ victōriae Mettiō ferōcior erat
3. Forte in duōbus tum exercitibus erant trigeminī frātrēs, Horātii Cūriātiique, nec aetāt_____ nec vīr_____ disparēs.
4. Iamque singulī supererant, sed nec sp_____ nec vīr_____ pārēs.
5. Rēgnāvit Ancus annōs xxiv, cuilibet superiōrum rēgum glōri_____ pār.
6. Nec quisquam iuventūtis Rōmānae ūll_____ art_____ cum Serviō cōferri potuit.

ablativus līmitatiōnis

abhorrere
 admonitū
 amarus
 arripere
 comitatus
 corripere
 fautor
 fertur
 gradus
 intervenire
 iumentum
 legitimus
 licentia
 maledicere
 paternus
 pietas
 potior
 praeco
 praeparare
 profundere
 rota
 sanguinolentus
 sidere
 suffragium
 tingere
 vehiculum

7. Duae Tulliae, regis filiae, longē disparēs mōr_____ erant.
8. Tarquinius, multō et aetāt_____ et vīr_____ validior, medium arripit Servium eumque per gradūs dēiēcit!

Exercitium 17

1. L. Tarquinius armātīs cīnctus in rēgiā sēde _____ [= cōnsēdit] et per _____ patrēs, quī ad hoc _____ [= ante parātī] erant, in Cūriam convenire iussit 'ad rēgem Tarquinium!'
2. Ibi Tarquinius Serviō _____ [= contumēliās dīcere] ōrsus est: 'Servum servā nātum nōn comitiīs habitīs, nōn per _____ populī, nōn auctōribus patribus, rēgnum occupāvisse!'
3. Servius huic ōrātiōnī _____ [= inter hanc ōrātiōnem vēnit] et generum _____ [= reprehendere] coepit, at ille respondit 'sē filium rēgis multō _____ rēgnī hērēdem esse quam servum!'
4. Tumultū factō utrīusque _____ [< favēre] clāmābant, cum Tarquinius Servium _____ [< ad + rapuit] et per _____ dēiēcit!
5. Rēx prope exsanguis, cum domum sē reciperet sine rēgiō _____ [< comitārī], necātus est, id quod _____ [< admonēre] Tulliae factum esse crēditur; nec enim hoc ā cēterō eius scelere _____.
6. Cum Tullia carpentō domum veherētur, aurīga lacrimās _____ [= effundēs] restitit ante corpus rēgis trucidātī in viā iacēns.
7. Tum Tullia carpentum per patris corpus _____ [= sanguineum] ēgisse _____ [= nārratur]!
8. Illa filia sine _____ [< pius] _____ [= patriō] sanguine manūs suās _____ [= ūmidās fēcit].
9. Cum Serviō Tulliō, quī XLIV annōs rēgnāvit, iūsta ac _____ [< lēx] rēgna occidērunt ac rēgia _____ [< licēre] orta est.
10. Serviī senectūs nōn dulcis, sed _____ [= acerba] fuit.
11. Carpentum est _____ [< vehere] duārum _____, quod duōbus _____ [: equīs] vehitur.

Exercitium 18

1. Quid iussit L. Tarquinius in sēde rēgiā sedēs? ...
2. Cūr senātōrēs extemplō ad Tarquinium convēnerunt? ...
3. Quibus verbīs Tarquinius Serviō maledīxit? ...
4. Quōmodo Servium rēgnum occupāvisse dīxit? ...
5. Quis huic ōrātiōnī intervēnit? ...
6. Quid Tarquinius Serviō mīrantī respondit? ...
7. Inter tumultum in Cūriā factum quid fēcit Tarquinius? ...
8. Num rēx Servius salvus domum rediit? ...
9. Cūr admonitū Tulliae rēx necātus esse crēditur? ...
10. Cum Tullia domum redīret, cūr aurīga pavidus restitit? ...
11. Quod scelus foedum impiumque tum Tullia fēcisse nārratur? ...
12. Quot annōs rēgnāvit Servius Tullius? ...
13. Cūr Ovidius coniugium Tulliae 'sceleris mercēdem' appellat? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 19

Adiectīva.

Quī cāsus (nōm/acc/gen/dāt/abl)? uter numerus (sg/pl)? quod genus?
(m/f/n)? quae declinātiō? (1/2/3)?

Exemplum: bonam acc sg f 1 < bonus.

1. (v. 7) avitae ...	17. (v. 53) praesentibus ...
2. (v. 8) proximus ...	18. (v. 67) priōrum ...
3. (v. 9) pūblica ...	19. (v. 68) omnem ...
4. (v. 11) cupidīs...	20. (v. 69) veterum ...
5. (v. 16) ōtiōsum ...	21. (v. 71) novae ...
6. (v. 18) medium ...	22. (v. 73) variā ...
7. (v. 19) necessāriam ...	23. (v. 76) ingentī ...
8. (v. 20) ferōcī ...	24. (v. 76) potēns ...
9. (v. 31) compotem ...	25. (v. 92) impiger ...
10. (v. 33) paucīs ...	26. (v. 93) omnibus ...
11. (v. 36) caelestēs ...	27. (v. 95) magnī ...
12. (v. 37) īfernī ...	28. (v. 107) humiliōrem ...
13. (v. 38) iniūstum ...	29. (v. 112) aptissima ...
14. (v. 40) nostrum ...	30. (v. 114) fortī ...
15. (v. 47) pūrō, piō ...	31. (v. 115) cupidō ...
16. (v. 49) māior ...	32. (v. 137) privātis ...

Exercitium 20

1. arripere, ar_____isse, ar_____um esse
2. colere, _____isse, _____um esse
3. cōnfligere, cōn_____isse, cōn_____um esse
4. cōnsciscere, cōn_____isse, cōn_____um esse
5. cōnsulere, cōn_____isse, cōn_____um esse
6. dēicere, dē_____isse, dē_____um esse
7. dēligere, dē_____isse, dē_____um esse
8. dēlinquere, dē_____isse, dē_____um esse
9. distribuere, dis_____isse, dis_____um esse
10. domāre, _____isse, _____um esse
11. expergīscī, ex_____um esse
12. fungī, _____um esse
13. incurrere, in_____isse
14. ingredi, in_____um esse
15. īnstigāre, īn_____isse, īn_____um/īn_____um esse
16. nūbere, _____isse, _____um esse
17. percellere, per_____isse, per_____um esse
18. portendere, _____isse, _____um esse
19. retinēre, re_____isse, re_____um esse
20. sīdere, _____isse
21. sinere, _____isse, _____um esse
22. solēre, _____um esse
23. tingere, _____isse, _____um esse

ar-ripiō -iunt

dē-icere -iunt

in-gredi -iuntur

Cap. XLV

Lectiō I

dativus finalis+dativus commodi

administrāre
 auctōritās
 collaudāre
 contēptus
 crātis
 dictitāre
 difficulter
 enimvērō
 eōdem
 exsilium
 hospitium
 iactāre
 imminuere
 insolēns
 insōns
 invehere in
 invidia
 invīsus
 māchinārī
 manīfēstus
 manipulus
 minae
 nūptum dare
 paucitās
 prōtrahere
 quicquam

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM QVINTVM

Lectiō prīma: versūs 1–89

Exercitium 1

Exempla: Ariadna Thēseō auxiliō vēnit: filum eī dōnō dedit [= dōnāvit], quod eī salutī fuit ('eī', *dativus commodi*, *indicat cui aliquid bonō sit*).

1. Castor et Pollūx saepe Rōmān_____ in proeliīs auxili_____ vēnērunt.
2. Cum victōria Horāti_____ honōr_____ atque glōri_____ esset, nex sorōris e_____ crīmin_____ fuit.
3. Rapīna virginum Sabinārum iuven_____ Rōmān_____ magnō fuit gaudi_____, at magnō dolōr_____ fuit parent_____, quibus fortūna filiārum cord_____ erat.
4. Iūnō est dea c_____ coniugia cūr_____ sunt [= quae coniugia cūrāt].
5. Mettius: "Memor estō hās duās aciēs spectācul_____ fore Etrūsc_____."
6. Lucumō ob dīvitīs cīv_____ invidi_____ erat [= cīvēs Lucumōnī invidēbant].
7. Tarquinius postulābat ut quam prīmum comitia rēg_____ creand_____ fierent.
8. Servius cēsum īstituit, id quod r_____ pūblic_____ magn_____ ūs_____ [= ūtilissimum] erat et rēg_____ magn_____ honōr_____.
9. Tarquinius Superbus Latīnis dixit 'moram suam hesternam salut_____ s_____ atque ill_____ fuisse.'
10. Turnus minās in rēgem iactāre ausus erat, ea rēs e_____ crīmin_____ fuit.
11. Mīnōtaurus odi_____ erat Athēniēns_____ [= Athēniēnsēs Mīnōtaurum ōderant], Daedalus i_____ admirātiōn_____ erat [= Daedalum admirābantur].
12. Didō Aenēae ēnsem mūner_____ (= dōn_____) dederat.

Exercitium 2

1. L. Tarquinius rēx Serviī fautōrēs aliōsque _____ [= quōs ōderat] interfēcit aut in _____ [< exsul] ēgit.
2. Servium sepelirī vetuit, cum 'Rōmulum quoque īsepultum periisse' _____ [= dīceret].
3. Patrum numerum _____ [= minuit], ut senātōrum _____ [< paucī] senātus _____ [= contemendus] esset.
4. Senātum dē rē pūblicā nōn cōsulēbat, sed suis cōsiliīs rem pūblicam _____ [= regēbat].
5. Cum Tarquinius Octāviō Mamiliō, prīncipi Latīnōrum, filiā _____ dedisset, _____ [= potentia] eius magna erat inter Latīnōs.
6. Latīnī, cum iussū rēgis primā lūce ad concilium convēnissent nec rēx ipse adesset, irātī in rēgem _____ sunt [= rēgī maledixērunt].
7. Turnus Herdōnius, vir _____ [= audāx et superbus], "Haud mīrum est" inquit "eī 'Superbō' datum cognōmen: an _____ [= quīdquam] superbius est quam ēlūdere sic omne nōmen Latīnum!"
8. Postrēmō paulō ante sōlis occāsum Tarquinius intervēnit – atque Latīnōs posterō diē _____ [= in eundem locum] convenīre iussit!
9. Turnus vērō, _____ [= irā et odiō] commōtus, _____ [< minārī] in rēgem _____ [< iacere].
10. Itaque Tarquinius Turnō necem _____ est [= clam excōgitāvit].
11. Gladiīs multīs in _____ [< hospes] Turnī clam illātis, rēx eum falsō accūsāvit 'necem sibi parāre.'
12. Cum gladiī abditī _____ [= prōferrentur], _____ [= profectō] rēs _____ [↔ dubia] vīsa est.
13. Itaque Turnus _____ [= quī nōn delīquerat] sine iūdicīō supplicīō novō affectus est: in aquam mersus _____ super iniectā.

14. _____ [= laudātis] Latīnīs, Tarquinius haud _____
[↔ facile] iis persuāsit ut foedus cum Rōmānīs renovārent.
15. Legiō cōstat ex decem cohortibus, cohors ex tribus _____.

Exercitium 3

1. Quod cognōmen L. Tarquiniō datum est? ...
2. Quid L. Tarquinius dictitābat quārē socerum sepelirī vetāret? ...
3. Omnēsne rēgēs Rōmānī post mortem sepultī sunt? ...
4. Cūr L. Tarquinius Superbus sē cūstōdibus armātīs cīnxit? ...
5. Quōmodo cīvibus Rōmānīs terrōrem iniciēbat? ...
6. Quārē ille rēx senātōrum numerum minuit? ...
7. Num Tarquinius senātum dē rē pūblicā cōsulēbat? ...
8. Quōmodo Latīnōs sibi conciliābat? ...
9. Cūr irātī erant Latīnī ad concilium convocātī? ...
10. Quis ferōcissimē in absentem rēgem invectus est? ...
11. Quid Turnus Herdōnius Latīnōs hortātus est? ...
12. Quōmodo Tarquinius sē pūrgāvit quod tardē venīret? ...
13. Cūr Tarquinius Turnō necem māchinātus est? ...
14. Quid rēx Turnum falsō accūsāvit? ...
15. Quōmodo culpam Turnī dēmōnstrāre cōnātus est? ...
16. Quō suppliciō Turnus affectus est? ...
17. Foedere inter Rōmānōs et Latīnōs renovātō, uter populus superior erat? ...

Lēctiō secunda. versūs 90–167**Lēctiō II****Exercitium 4**

1. C. Octāviānus adulēscēns ūn_____ et vīgintī ann_____ Brūtum et Cassium vīcit.
2. Frātrēs geminī e_____dem aetāt_____ sunt.
3. Aqua Appia habet longitūdinem passuum ūndecim mīl_____ centum nōnāgintā (ex eō suprā terram est opus arcuātum pass_____ sexāgintā).
4. Trōiānī profugī classem vīgintī nāv_____ aedificāvērunt.
5. In asyllum Rōmulī cōnfūgērunt virī omn_____ gener_____.
6. Sabīnī aureās armillās magn_____ ponder_____ brachiō laevō gerēbant.
7. Ecce ānulus aureus gemmātus; eius mod_____ [= eius generis, tālis] ānulus magn_____ preti_____ est.
8. Magister: "Foedae sunt litterae tuae. H_____ mod_____ [= huius generis] litterae legere nōn possum." Discipulus: "Ars scribend_____ difficilis est!"
9. Tullus Hostīlius fuit rēx ingeni_____ bellicōs_____.
10. Ūnā hōrā quadringent_____ ann_____ opus, quibus Alba steterat, funditus dēlētum est.
11. Servius Tullius iuvenis ēvāsit vērē indol_____ rēgi_____.
12. Cīvēs prīm_____ class_____ sunt quī cēsum centum mīl_____ habent.
13. Cīvēs infim_____ ordin_____ 'prōlētārii' appellantur.
14. Serviō Tulliō erant duae filiae, quārum altera ferōc_____ anim_____ erat, altera mīt_____ ingeni_____.
15. Tarquinius Superbus mōrem senātum dē rē publicā cōsulend_____ solvit.
16. Nūntius Sextī dubi_____ fid_____ vidēbātur.
17. Plēbs indignābātur quod ad opera labōr_____ māiōr_____ trādūcēbantur.
18. *Tant_____ mōl_____ erat Rōmānam condere gentem.*

genetivus qualitatis

modus : genus; rēs eius
modi = rēs eius
generis, tālis rēs

aequāre
 assentīre
 assūmere
 dēcutere
 dēliberāre
 imperfectus
 inambulāre
 indignārī
 obīre
 operārīus
 papāver
 pererrāre
 praecipere
 praedārī
 prōmptus
 prōtegere
 prūdētia
 rebellāre
 saevitia
 scīscitārī
 talentum
 tolerāre
 trānsfugere
 ultimum, ad u.
 usquam

Exercitium 5

1. Arte bellandī L. Tarquinius superiōrēs rēgēs _____ [< aequus].
2. Oppidō Volscōrum captō vēndendā praedā XL _____ argentī fēcit.
3. Cum Gabiōs vī capere nōn posset, Sextum filiū Gabiōs _____
 [= ad hostem fugere] iussit patris in sē _____ [= saevus]
 querentem.
4. “Rēx” inquit Sextus Tarquinius “iam etiam liberis suis insidiās parat; ego
 quidem inter tēla patris ēlāpsus nihil _____ [= ūllō locō] mihi
 tūtum crēdidī nisi apud hostēs L. Tarquiniū!”
5. Gabīnōs ōrāvit ut sē ā patris crūdēlitāte _____ [= tuērentur].
6. Ā Gabīnīs bene exceptus, Sextus dīxit ‘dē aliīs rēbus sē iīs _____
 [= cum iīs cōsentire]’, sed eōs ad _____ [= bellum
 renovandum] incitābat.
7. In eō bellō sibi _____ māximam _____ [= sē
 prūdētissimum esse affīrmāvit].
8. Prīmō Sextus cum _____ [= parātissimīs] iuvenum
 _____ [< praeda] ībat.
9. Ad _____ [= postrēmō] dux bellī lēctus, pariter cum militibus
 pericula _____ [= adībat] ac labōrēs _____ [= patiēbātur].
10. Cum Sextus Gabiīs tam potēns esset quam pater eius Rōmae, nūntium ad
 patrem mīsit _____ [= quaesītum] ‘quid sibi faciendum esset?’
11. Rēx nūntiō nihil respondit, sed _____ [= cōgitāre] vidēbatur.
12. In hortō _____ [= hūc illūc ambulāns] summa _____
 capita _____.
13. Nūntius rē _____ sē redīre putābat, sed Sextus intellēxit quid
 pater tacitus _____: ‘prīmōrēs Gabīnōrum interficiendōs esse!’
14. Rōmae _____ [< opus] _____ [= indignum putābant]
 quod opera māximī labōris iīs faciēda erant.
15. Aenēās omnia maria _____ [= per omnia maria errābat].

Exercitium 6

1. Quālis dux bellī fuit Tarquinius Superbus? ...
2. Quod oppidum ex Volscīs cēpit? ...
3. Quantam pecūniam fēcit praedā vēndendā? ...
4. Num Tarquinius Gabiōs vī cēpit? ...
5. Quārē Sextus Tarquinius ad Gabīnōs trānsfūgit? ...
6. Quās fābulās Sextus Gabīnīs nārrāvit? ..
7. Quōmodo Sextus ā Gabīnīs exceptus est? ...
8. Quōmodo effēcit ut Gabīnīs dux bellī fieret? ...
9. Quid fēcit ut militibus cārus esset? ...
10. Quārē Sextus Tarquinius nūntium Rōmam mīsit? ...
11. Cūr rēx huic nūntiō nihil respondit? ...
12. Quid fēcit rēx Tarquinius prō respōnsō? ...
13. Hōc auditō quid Sextus Tarquinius intellēxit? ...
14. Omnēsne prīmōrēs Gabīnī interēptī sunt? ...
15. Cūr Gabiī sine dīmiciōne Rōmānīs dēditī sunt? ...
16. Quod monumentum Tarquinius tum exstruere coepit? ...
17. Quid plēbs Rōmāna indignābatur? ...

Lectiō tertiā: versūs 168–228

Exercitium 7

Exemplum: Solō vir summā sapientiā [= summae sapientiae, sapientissimus] fuit.

1. Praedōnēs tant_____ audāci_____ [= tam audācēs] erant ut portūs Italiae oppugnārent.
2. Rēx Sātūrnus tant_____ iūstīti_____ fuisse dīcitur ut nēmō sub illō servīret.
3. Herculēs bovēs mīr_____ speci_____ sēcum in Latium ēgisse nārrāt.
4. Apud milītēs Sextus māxim_____ cāritāt_____ [= cārissimus] erat.
5. Tanaquil populū iubet bon_____ anim_____ esse.
6. Graecī equū lignēum ingent_____ magnitudin_____ fēcērunt.
7. Tullia, filia impia atque inhūmān_____ crūdēlitāt_____, carpentum per patris corpus ēgit!
8. Venus est dea mīrābil_____ pulchritudin_____.

Exercitium 8

1. Cum anguis ex columnā lignēā ēlāpsus esset, id _____ [*< portendere*] rēgis animum cūrīs _____ [= timidīs] implēvit.
2. Itaque duōs filiōs cum Brūtō Delphōs ad inclutū _____ mīsīt.
3. In eō ōrāculō fātum dīvīnitus praedīcitur ex infimō _____.
4. Brūtus _____ [*< stultus*] simulābat, nē rēgī timendus esset.
5. Eum comitem vel potius _____ [*< lūdere*] Tarquīnīi sēcum dūxērunt.
6. Respōnsō ōrāculī dē mātrem ōsculandā audītō, Tarquīnīi _____ permīsērunt uter prior mātērī ōsculum daret.
7. Brūtus vērō respōnsū nōn ad mātrem hūmānam, sed _____ [= ad aliam rem] spectāre ratus, terram ōsculō tetigit.
8. Tarquīnius Rutulīs, gentī _____ [= valdē potentī], bellum indīxit.
9. Ita rēx _____ [= dīves fierī] cupiēbat, nam aerārium _____ [*< magnificus*] pūblicōrum operum exhaustum erat.
10. Simul praedā animōs cīvium _____ [= mītigāre] volēbat.
11. Cum Ardeam nēquīquam vī adortus esset, urbem _____ [*< ob + sedere*] coepit.
12. In statīvīs rēgīi iuvenēs convīviīs et lūdīs _____ [*< iuvenis*] ōtium _____ [= cōnsūmēbant].
13. Dum cēnant apud Sextum et vīnō _____ [= calidī factī erant], dē uxōribus _____ facta est [= uxōrēs memorātae sunt].
14. ‘Suam’ quisque ‘_____ [= pudīcīssimam] esse’ dīxit.
15. Certāmine ortō Tarquīnius Collātīnus, quī aderat, ‘suam Lucretīam ceterīs _____ [= meliōrem esse]’ dīxit.
16. “Quīn, sī vigor _____ [= iuventūti] inest, cōnscondimus equōs _____ que [= īnspicimusque] praesentēs nostrārum ingenia?”
17. Iuvenēs citātīs equīs Rōmam _____ [= āvehuntur quasi volantēs].
18. Ibi nurūs rēgis in convīviō luxūque cum _____ [*< aequus*] vīdērunt.
19. Nocte _____ [= tardā] Collātīam vērērunt, ubi Lucretīam dēditam lānae inter ancillās sedentem invērērunt.
20. Ergō praemium certāminis dē _____ [*< castus*] uxōrum _____ [= apud] Lucretīam fuit.
21. Ibi Sextum Tarquīnium cēpit mala _____ [= cupidō] Lucretīae _____ [= violandae].
22. In rēgnō Tarquīnīi Superbī senātus populusque Rōmānus _____ imperiī [= sine imperiō] erat.

Lectiō III

ablātīvus quālitātis

aequālis
aliō *adv*
ānxius
āvolāre
castitās
castus
dītāre
expers
īncalēscere
īnvīsere
ījuvenālis
ījuvena
lēnīre
libidō
lūdībriūm
magnificentia
mentīō
obsidēre
ōrāculum
penes
portentum
praepotēns
praestāre
sērus
sors
specus
stultitia
stuprāre
terere

Exercitium 9

1. Quod portentum in rēgiā vīsum est? ...
2. Hōc portentō territus quid rēx fēcit? ...
3. Quis filiīs rēgis comes datus est? ...
4. Nōmen 'Brūtus' quid significat? ...
5. Quid ēgit Brūtus cum frātre suum ā rēge interfectum cognōvisset? ...
6. Quid iuvenēs rēgii ex ōrāculō scīscitātī sunt? ...
7. Quod respōnsum iīs redditum est? ...
8. Quid Brūtus fēcit cum respōnsum ōrāculi audīvisset? ...
9. Quārē Tarquinius Rutulīs bellum fēcit? ...
10. Quamobrem exhaustum erat aerārium? ...
11. Cūr necesse fuit Ardeam obsidēre? ...
12. Quōmodo iuvenēs rēgii in stativīs tempus terēbant? ...
13. Quod certāmen inter iuvenēs pōtantēs ortum est? ...
14. Quōmodo iuvenēs uxōrēs suās experiri cōstituērunt? ...
15. Rōmae quid agentēs nurūs rēgiās invēnērunt? ...
16. Num Lucretia in conviviō inventa est? ...
17. Quae libidō ibi Sextum Tarquinium cēpit? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 229–287

Exercitium 10

1. Multī Trōiānī duc_____ Aenē_____ ē patriā profectī sunt.
2. Ascani_____ puer_____ Lāvīnia rēgnāvit.
3. Rōmul_____ rēg_____ numerus cīvium Rōmānōrum duplicātus est.
4. Tarquinius Superbus nōn auctōr_____ patr_____ rēgnāvit.
5. Brūtus d_____ test_____ iūrāvit 'sē rēgem exāctūrum esse.'
6. T. Mānli_____ cōsul_____ post primum bellum Pūnicum Iānus clausus est.
7. Geminīs expositīs, servī rēgis ūd_____ gen_____ rediērunt.
8. Cum Sabīnīs primō dubi_____ victōri_____, magn_____ utrimque caed_____ pugnātum est.
9. Servius: "Quā tū audāciā, m_____ vīv_____, ausus es in sēde cōnsidere meā?"
10. Sextus dict_____ fact_____ que omn_____ ad fallendum apt_____ Gabīnōs sibi conciliāvit, insci_____ multitudin_____ quid agerētur.
11. Nūntius Sextī, ut r_____ imperfect_____, Gabiōs rediit.
12. Sextus Tarquinius, insci_____ Collātin_____, Collātiā vēnit.
13. Patr_____ et vir_____ praesent_____ Lucretia cultrum in corde dēfixit.

Exercitium 11

1. Postea, cum Sex. Tarquinius Collātia benignē exceptus esset, noctū ex _____ [\leftarrow hospes] cubiculō ad dormientem Lucretiam penetrāvit.
2. Strictō gladiō mulierī _____ [= castae] mortem minātus est, sed illa nec minīs nec precibus ā castitate _____ [= vertī] potuit.
3. Tum Sex. Tarquinius ad metum addit _____ [\leftarrow decus]:
4. "Tēcum mortuā" inquit "_____ [= trucidātum] servum nūdum pōnam, ut in sordidō _____ [\leftrightarrow coniugiō] necāta dicāris!"
5. Tantō terrōre perterrita mulier _____ [= firma, cōstāns] postrēmō vī victa est.
6. Tarquiniō profectō, Lucretia maesta nūntium ad patrem et ad virum mīsīt 'ut cum singulis _____ [= fidīs] amicīs venirent: opus esse _____ [= properātō], rem atrōcem _____ [= accidis].'
7. Adventū virī et patris lacrimae _____ [= ortae] sunt.

abl abs cum nōmine
(subst/adi)adulter
adulterium
dēdecus
dēlictum
dextera
exsequi
extrahere
fidēlis
hospitālis
impudicus
incidere
inclināre
iugulāre

8. Virō quaerenti “_____ [= satisne] salvē?” respondit “Minimē! Quid enim salvī est mulierī āmissā _____ [= castitāte]?”
9. Virōs hortāta est ut _____ [= dextrās] fidemque darent ‘haud impūne fore _____ [> adulterium]!’
10. Virī mulierem miseram cōsōlātī sunt, cum _____ [= culpam] ā coactā in auctōrem _____ [< dēlinquere] āverterent.
11. “Mēns _____ [= dēlinquit]” inquit, “nōn corpus, et unde cōsiliū āfuit, inde culpa abest.”
12. Lucretia: “Ego mē etsī _____ [< peccāre] absolvō, suppliciō nōn liberō; nec ūlla deinde _____ [↔ pudica] Lucretiae exemplō vīvet!”
13. Cultrum in corde dēfixit _____ que in vulnus moribunda cecidit.
14. Cēteris conclāmantibus, Brūtus cultrum cruōre _____ [= cruentum] ē vulnere _____ prae sē tenuit.
15. Brūtus per sanguinem Lucretiae _____ [= dīs testibus affirmāvit] ‘sē L. Tarquiniū cum coniuge et liberis vī _____ [= persecūtūrum] esse nec quemquam rēgnāre Rōmae passūrum!’
16. Mala libidō quae pudicitiam mulieris vī et terrōre vincit vix _____ [f < victor] dīci potest.
17. Morbus _____ est quī _____ [= mortem] fert.

iūrāre
mānāre
mātūrāre
noxa
oboriri
obstinātus
peccāt^{arē}
peccātum
pestifer
pestis
prōlābi
pudicitia
pudicus
satin’
victrix

Exercitium 12

1. Quārē Sextus Tarquinius Collātiā revertit? ...
2. Quō ille post cēnam dēductus est? ...
3. Cēteris dormientibus quid ēgit Sex. Tarquinius? ...
4. Quō terrōre Lucretiae minātus est? ...
5. Sex. Tarquiniō profectō quōs Lucretia advocāvit? ...
6. Quem Collātīnus sēcum dūxit? ...
7. Quōmodo virī Lucretiam cōsōlābantur? ...
8. Quid Lucretia sub veste abditum habēbat? ...
9. Quid tum fēcit mulier violāta? ...
10. Quid iūrāvit Brūtus cultrum Lucretiae prae sē tenēns? ...

Lēctiō quīnta: versūs 288–343

Lēctiō V

Exercitium 13

Exemplum: Ā nostris fortissimē pugnātum est [= nostrī f. pugnāvērunt].

passivum impersonāle

1. Apud aedēs Priamī ācerrimē pugnā_____ [= ācerrima pugna erat].
2. Cum Sabīnīs primō dubiā victoriā pugnāt_____.
3. Bellō Latīnō nusquam dē ūniversā rē dīmīcāt_____, sed Tarquinius singula oppida occupandō omne nōmen Latīnum domuit.
4. Latīnī cum Rōmānīs fānum Diānae fēcērunt; ea erat cōfessiō caput rērum Rōmam esse, dē quō totiēs armīs certāt_____ [= certāmen fuerat].
5. Iuvenēs Delphōs profectī sunt. Quō postquam vent_____ [= vērērunt], ōrāculum petivērunt.
6. Redit_____ [= rediērunt] inde Rōmam.
7. Ex omnibus locis urbis in forum curr_____ [= hominēs currunt]; quō simul ac vent_____ [= vērērunt], praecō populū ad Brūtū advocāvit
8. Rēgnāt_____ [= rēgnāvērunt rēgēs] Rōmae annōs CCXLIV.
9. Nunc _____ bibend_____! Dormiend_____ nōn _____!

abrogāre
bellātor
castīgāre
centuriātus
comprimere
conciēre
exigere
exsecrārī
iners
magistrātus
miseria
mōtus
opifex
orbitās
praefectus
quācumque
rapīna
simultās
stuprum
tribūnus Celerum
ultrō
voluntārius

Exercitium 14

1. Corpore Lucretiae in forum delātō hominēs ad lacrimās et querēllās _____ [= concitantur] .
2. Brūtus lacrimās atque _____ [= sēgnēs] querēllās _____ [= reprehendit] suāsitque ut iuvenēs cum armīs _____ [↔ coacti] adessent.
3. Armāta multitudō pavōrem fēcit _____ [= ubicumque] prōcēdēbat.
4. Rōmae praecō populū advocāvit ad _____ Celerum (nam in eō _____ [= officiō públicō] Brūtus erat).
5. In forō Rōmānō Brūtus orātiōnem habuit dē _____ [> stuprāre] Lucretiae infandō, dē _____ [< orbis] Sp. Lucretiī itemque dē _____ [< miser] et labōribus plēbis.
6. “Rōmānī hominēs” inquit “_____ [= operariī] prō _____ [< bellāre] facti sunt!”
7. Hāc orātiōne Brūtus populū perpulit ut imperiū rēgī _____ [= adimeret].
8. Cum iuuenibus armātīs quī _____ [= suā sponte] nōmina dabant Brūtus Ardeam profectus est, Lucretiō _____ [< praeficere] Rōmae relictō.
9. Intereā Tullia domō profūgit dum omnēs eam _____ [= eī poenās deōrum optant].
10. Rēx Rōmam perrēxit, ut _____ [< movēre] _____ [< con- + premere], sed ille cum liberis suis Rōmā _____ est.
11. Sex. Tarquinius ā Gabīnīs interfectus est ob _____ [↔ amicitiam] quam sibi caedibus et _____ [< rapere] conciverat.
12. Deinde duo cōsulēs comitiīs _____ [< centuria] creati sunt.

Exercitium 15

1. Quō corpus Lucretiae delātum est? ...
2. Hāc rē atrōcī concitātī quid hominēs querēbantur? ...
3. Brūtōne placēbant lacrimae et querēllae hominum? ...
4. Quid Brūtus castīgātor lacrimārum effēcit? ...
5. Quō Brūtus cum armātā multitudīne profectus est? ...
6. Quālem orātiōnem Brūtus habuit in forō Rōmānō? ...
7. Quae facinora nefanda memorāvit? ...
8. Quid dixit dē miseriīs et labōribus plēbis? ...
9. Quōs deōs invocāvit? ...
10. Quid fēcit populū Rōmānus hāc orātiōne incēnsus? ...
11. Tulliane Rōmae mānsit inter hunc tumultum? ...
12. Quārē Brūtus Rōmā Ardeam in castra profectus est? ...
13. Quis eōdem ferē tempore Ardeā Rōmam vēnit? ...
14. Quōmodo Brūtus cāvit nē rēgī obuius fieret? ...
15. Quōmodo Tarquinius Rōmae acceptus est? ...
16. Quid liberis rēgis factum est? ...
17. Cūr Sex. Tarquinius ā Gabīnīs interfectus est? ...
18. Quot annōs Rōmae rēgnātum est? ...
19. Quī primī cōsulēs creati sunt? ...

Lectiō sexta: versūs 344–413

Exercitium 16

1. Sōle occidente Sextus Tarquinius portā _____ [= aere opertā] Collātiā ingressus est et domum Lucretiae petiuit.
2. Lucretia inscia _____ parābat hostī suō: tantum animō _____ [< errāre] erat!
3. Noctū Sextus Tarquinius surgit et in thalamum Lucretiae, _____ [< nūbere] _____ [= castae], venit.
4. Lucretia _____ [= pavida est] ut parva agna _____ [= prehēnsa] cum iacet sub lupō _____ [= ad necem parātō].
5. Effugere nōn potest, nam pectora _____ [= manibus] _____ [= premuntur].
6. Lucretia violāta coniugem et patrem _____ [= senem] advocat.
7. Ut eam lūgentem vident, “Quae causa est lūctūs?” inquiunt, “cui _____ [= fūnus] parās?”
8. *Illā diū _____ [= tacet] _____ que [< pudēre] cēlat amictū ōra, fluunt lacrimae mōre _____ aquae [= ut aqua semper fluēns].*
9. Lucretia, ter frūstrā loquī cōnāta, tandem dēdecus suum _____ ausa est, dum _____ [< mātṛōna] genae ērubescunt.
10. Pater et coniūnx eī coāctae _____ dant [= ignōscunt], sed illa pectus suum cultrō trānsfigit!
11. Dum vir paterque commūne _____ [= iactūram] gemunt, Brūtus cultrum _____ [< genus] sanguine _____ tenēns iūrāvit ‘sē Tarquiniū cum scelerātā coniuge et _____ [= stirpe] Rōmā exāctūrum esse!’
12. Lucretia _____ [= nec vīva nec mortua] comā _____ haec verba _____ [↔] pavida] probāre vīsa est.
13. In forō Brūtus vulnus Lucretiae _____ [= vacuum] patefēcit et rēgis facta nefanda referēns populum concitāvit.
14. Brūtus et Collātīnus, virī _____ [< honōs], cōsulēs creatī sunt iisque _____ [< annus] imperium datum est.

Exercitium 17

1. Quō Sextus Tarquinius sōle occidente vēnit? ...
2. Quōmodo ille domī Collātīnī exceptus est? ...
3. Cūr hospes Collātīnī ‘hostis’ vocātur? ...
4. Num Sextus Tarquinius suspectus fuit Lucretiae? ...
5. Quārē noctū ē lectō surrēxit Tarquinius atque ēnsem strīnxit? ...
6. Quō fīlius rēgis penetrāvit? ...
7. Quid lectō Lucretiae incumbēns dixit? ...
8. Cūr Lucretia neque clāmāvit neque repugnāvit neque effūgit? ...
9. Num Sextus Tarquinius eam precibus aut praemiīs movēre potuit? ...
10. Quid tum Tarquinius sē factūrum esse dixit? ...
11. Quō metū perterrita tandem succubuit mulier? ...
12. Quālem pater et marītus fīliam et uxōrem suam invēnerunt? ...
13. Quid interrogāverunt cum eam ita lūgentem vidērent? ...
14. Cūr Lucretia primō nihil respondit? ...
15. Num vir et pater mulierem violātam accūsāverunt? ...
16. Num Lucretia ipsa sibi veniam dedit? ...
17. Cum Lucretia sē interfēcisset, quid fēcit Brūtus? ...
18. Quōmodo Brūtus populum Rōmānum concitāvit? ...
19. Cūr ille diēs rēgnō suprēmum fuit? ...

Lectiō VI

aerātus
annuus
concutere
damnum
dēprehendere
ēloquī
epulae
error
exsequiae
generōsus
grandaevus
honestus
impavidus
inānis
infēstus
mātṛōnālis
nūpta
palma
pavēre
perennis
prōlēs
pudibundus
pudicus
reticēre
sēmianimis
stillāre
urgēre
veniam dare

Lēctiō grammatica

adi -us (-r)-a -um
 adv -ē (-ō, -im)
 adi -is -e (-r -ris -re,
 -x, -ns)
 adv -iter (-nter, -e)
 adi (comp) -ior -ius
 adv -ius
 numerus quīnque...
 adv -iēs (x)

con-cutiō -iunt
 dē-cutiō -iunt

Cap. XLVI

Lēctiō I

coercēre
 collēga
 commovēre
 cōnsenēscere
 cōsulāris
 cōsulātus
 contendere
 damnāre
 decemvirī
 dēprecātiō
 dictātor
 dictātūra
 dītissimus

Lēctiō grammatica

Exercitium 18

Datur adiectivum (m.). Dā adverbium: -ē/-ō/-iter/-ter/-e/-im/-ius/-iēs.

1. superbus, adv superb_____.	15. postrēmus, adv postrēm_____.
2. iustus, adv iūst_____.	16. ferōx, adv ferōc_____.
3. levis, adv lev_____.	17. libēns, adv liben_____.
4. celer, adv celer_____.	18. facilis, adv facil_____.
5. pulcher, adv pulchr_____.	19. difficilis, adv difficul_____.
6. ācer, adv ācr_____.	20. gravior, adv grav_____.
7. subitus, adv subit_____.	21. fortissimus, adv fortissim_____.
8. benignus, adv benign_____.	22. melior, adv mel_____.
9. cōmis, adv cōm_____.	23. prior, adv pr_____.
10. falsus, adv fals_____.	24. malus, adv mal_____.
11. pār, adv par_____.	25. bonus, adv _____.
12. sapiēns, adv sapien_____.	26. quīnque, adv quinqu_____ (5x).
13. pūblicus, adv pūblic_____.	27. sex, adv sex_____ (6x).
14. prīvātus, adv prīvāt_____.	28. decem, adv dec_____ (10x).

Exercitium 19

1. concière, con_____isse, con_____um esse
2. concutere, con_____isse, con_____um esse
3. dēcutere, dē_____isse, dē_____um esse
4. dēprēndere, dē_____isse, dē_____um esse
5. ērubēscere, ē_____isse
6. exigere, ex_____isse, ex_____um esse
7. favēre, _____isse
8. incalēscere, in_____isse
9. obsidēre, ob_____isse, ob_____um esse
10. opprimere, op_____isse, op_____um esse
11. praestāre, prae_____isse
12. prōlābī, prō_____um esse

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM SEXTVM

Lēctiō prīma: versūs 1–123

Exercitium I

1. Annō _____ quadrāgēsīmō quīntō [CCXLV] ab urbe conditā prō ūnō rēge duo cōsulēs creatī sunt, ut alter alterum _____.
2. Senātuī _____ ut annum imperium habērent, nē _____ [< diūturnus] imperiī eōs insolentēs _____ [= faceret].
3. Cōsulēs sciēbant sē post annum _____ [= sine magistrātū] fore.
4. Prīmī cōsulēs fuērunt Brūtus et Collātīnus, sed Collātīnus coactus est ex urbe migrāre cum omnī _____ suō [= bonīs patris].
5. Brūtus P. Valerium Pūblicolam _____ sibi fēcit.
6. Tarquinius bellum Rōmānis _____ [= mōvit], ut in rēgnum _____ [= rūsus instituerētur].
7. In prīmō proeliō Brūtus cōsul et Arrūns, Tarquiniī filius, _____ sē [= alter alterum] occidērunt.
8. Tarquinius victus Tūsculum sē contulit ibique _____ [< senex].

9. Cum gener Tarquiniī bellum parāret, ut clādem socerī _____
[= ulcīscerētur], _____ Rōmae factus est T. Lārcius.
10. _____ [< dictātor] dignitās māior est quam _____
[< cōsul].
11. _____ equitum dictātōrī _____ [= oboedit].
12. XVI annō post rēgēs exāctōs plēbs Rōmāna, sēditiōne factā, _____
plēbis sibi creāvit, quī plēbēiōs ā patriciīs dēfenderent.
13. Cn. Mārcius, Rōmā expulsus, ad Volscōs _____ [= properāvit] et
exercitum adversus Rōmam dūxit ūsque ad quīntum _____.
14. Lēgātōs pācem petentēs _____ [= dīmisit], sed mātris et uxōris
flētū et _____ [< dēprecārī] superātus exercitum remōvit.
15. Ex magnā familiā Fabiā ūnus _____ [< omnis] ex proeliō superfuit.
16. L. Cincinnātus, quī agrum VI _____ possidēbat, arāns dictātor
factus est; _____ dētersō togam _____ accēpit.
17. Annō _____ alterō [CCCII] ab urbe conditā prō cōsulibus
_____ creatī sunt, quī lēgēs scriberent.
18. Annō post decemvir, quī virginem nōbilem violāre voluit, _____
[= condemnātus] est, et imperium _____ [< cōsul] restitūtum.
19. Annō CCCXV ab urbe conditā Fidēnae et Vēiī rebellāvērunt, sed ambae
cīvitātēs victae sunt atque Fidēnae captae et _____ [= dēlētae].
20. Camillus Vēiōs cēpit, urbem Italiae _____ [= dīvitissimam].
21. Gallī, cum Capitōlium obsidērent et Rōmānī fame _____, aurō
acceptō _____ [↔ prōgressī] sunt.
22. Postea Camillus Gallis _____ eōsque bis vīcit.

diūturnitās
ducentēsimus
excidere
invicem
iūgerum
labōrāre
magister equitum
mīliārium
obsequī
occupāre
omniō
patrimōnium
placēre
praetextus
privātus
reddere
regredi
repudiāre
restituere
sūdor
supervenire
trecentēsimus
tribūnus plēbis
vindicāre

Exercitium 2

1. Rōmulus asylūm aperuit, _____ vāna urbis magnitudō es _____.
2. Sabīnī Tarpēiam necāvērunt, _____ quis impūne patriam suam prōd _____.
3. Numa, _____ rēge absente sacra negleg _____, sacerdotēs fēcit.
4. Iāniculum urbī adiectum est, _____ quandō ea arx hostium es _____.
5. Rēx, _____ ipse rem tam trīstem iūdicā _____, duumvirōs creāvit.
6. Cum rēx pergeret Rōmam, flexit viam Brūtus, _____ obvius fi _____.
7. Pater Verginiam occīdit, _____ stuprum ā decemvirō sustinē _____.
8. Gallī aurum accēpērunt, _____ Capitōlium obsidē _____.
9. Placuit _____ cōsulēs longius quam annum imperium habē _____,
_____ per diūturnitātem potestātis insolentiōrēs redd _____.
10. Horātius pater civēs orābat ' _____ sē orbem liberis fac _____!'
11. Tanaquil Servium orat ' _____ inultam mortem socerī esse sin _____!'

nē (= ut nē) + *coni*

Exercitium 3

1. Quārē prō ūnō rēge perpetuō duo cōsulēs annuī creatī sunt? ...
2. Cūr L. Tarquiniō Collātīnō cōsulātus abrogātus est? ...
3. Quis primum novis cōsulibus bellum intulit? ...
4. Uter cōsul in eō bellō occīsus est? ...
5. Cūr primus annus quīnque cōsulēs habuit? ..
6. Quō Tarquinius Superbus victus sē contulit? ...
7. Quae dignitās māior est quam cōsulātus? ...
8. Quōs plēbs, sēditiōne factā, dēfensōrēs sibi creāvit? ...
9. Quis Rōmānus exercitum adversus patriam suam dūxit? ...
10. Quōmodo L. Quīntius Cincinnātus dictātor factus est? ...
11. Annō CCCII quī prō cōsulibus creatī sunt ad lēgēs scribendās? ...
12. Cūr decemviris potestās sublāta est? ...

13. Cūr Camillō, cum Veiōs et Faleriōs cēpisset, commōta est invidia? ...
14. Quī hostēs urbem Rōmam praeter Capitōlium occupāverunt? ...
15. Cūr Camillus tertium triumphāvit et 'alter Rōmulus' vocātus est? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 124–214

amplius
cēnsor
corvus
honor
iugum
lēgātus
meritum
perdomāre
perseverāre
praesūmere
prōvocāre
quadriennium
sexāgēsīmus
singulāris
sternere
subigere
tīrō
torquis
tribūnus militāris
tribūnus militum
triennium
unguis

Exercitium 4

1. Annō trecentēsīmō _____ quīntō [CCCLXV] ab urbe conditā prō duōbus cōsulibus creati sunt _____ militārēs cōsulārī potestāte.
2. Nec diū _____ [= mānsērunt] tribūnī militārēs, et _____ [= IV annōs] nūlla potestās in urbe fuit.
3. Tribūnī militārēs iterum potestātem _____ [= prae aliis sūmpsērunt] et _____ [= trēs annōs] perseverāvērunt.
4. Camillō mortuō māximus _____ [= honōs] dēlātus est.
5. T. Mānlius 'Torquātus' vocātus est quod in _____ [< singulī] certāmine Gallum occidit et _____ eius aureum collō suō imposuit.
6. _____ [= novīs militibus] lēctīs x legiōnēs factae sunt, id est _____ [= plūs (quam)] sexāgintā milia militum.
7. L. Fūrius 'Corvīnus' dictus est quod _____ eum in pugnā adversus Gallum adiūvit alīs et _____ acūtīs Gallī oculōs verberāns.
8. Itaque Fūrius Gallum, quī eum ad pugnam _____, occidit et ob hoc _____ [< merēre] adulēscēns cōsul factus est.
9. Latīnī, quī ā Rōmānis _____ [= sub imperium coacti] erant, rebellāvērunt, sed superātī sunt et _____ [= funditus domiti].
10. T. Veturiō Sp. Postumiō cōsulibus Samnitēs Rōmānōs vicērunt et sub _____ misērunt, sed ipsī postea ā L. Papiriō cōsule victi sunt.
11. Eō tempore Ap. Claudius _____ [< cēnsere] aquam Appiam indūxit et viam Appiam _____.
12. Singulīs legiōnibus sēnī _____ militum praefecti sunt.
13. _____ est praefectus militum quī imperātōrem adiuvat.

Exercitium 5

1. Quōmodo dignitātēs mūtatae sunt annō CCCLXV a. u. c.? ...
2. Quot civitātēs Camillus eō annō occupāvit et quot triumphōs ēgit? ...
3. Cūr T. Mānlius sibi et posteris suis cognōmen Torquātī accēpit? ...
4. Tīrōnibus lēctīs quot legiōnēs Rōmānae factae sunt? ...
5. Quōmodo M. Valerius Gallum prōvocantem vicit? ...
6. Quod cognōmen eī datum est? ...
7. Quam urbem Alexander condidit eō annō quō Latīnī dēvicti sunt? ...
8. Cūr Q. Fabius Māximus ā dictātōre capitis damnātus est? ...
9. Quō dēdecore Samnitēs exercitum Rōmānum victum affēcērunt? ...
10. Ā quō via Appia strāta est? ...
11. Quis Q. Fabiō Māximō lēgātus datus est? ...
12. Quī cōsulēs Samnitēs dēvicērunt? ...
13. Quot annōs bellum cum Samnitibus gestum est? ...

Lēctiō tertiā: versūs 215–305

Exercitium 6

1. Urbs Rōma condita est ante di_____ ūndecim_____ kalend_____ Māi_____ (a. d. XI kal. Māi.) annō septingent_____ quīnquāg_____ tertī_____ (DCCLIII) ante Christum nātum (a. C. n.).
2. Annō ducent_____ quadrāg_____ quīnt_____ (CCXLV) ab urbe conditā (a. u. c.) sive annō quīngent_____ nōn_____ (DIX) ante Christum nātum (a. C. n.) rēgēs Rōmā exāctī sunt.
3. _____ (XVI) annō post rēgēs exāctōs tribūnī plēbis creatī sunt.
4. Annō a. u. c. trecent_____ sexāg_____ quārt_____ (CCCLXIV) Rōma ā Gallīs capta est.
5. L. Genūci_____ Q. Servili_____ cōsul_____ mortuus est Camillus.
6. T. Veturi_____ Sp. Postumi_____ cōsul_____, annō quadringent_____ _____ (CCCCXXXIII) a. u. c., exercitus Rōmānus apud Caudium victus sub iugum missus est.
7. Ap. Claudi_____ M. Fulvi_____ cōsul_____, annō a. u. c. _____ (CCCCXC), bellum primum contrā Poenōs susceptum est.
8. Poenī classe dēvictī sunt ante di_____ quārt_____ id_____ Mārti_____ (a. d. IV id. Mārt.) annō _____ (DXIII) a. u. c., Q. Lutāti_____ A. Mānli_____ cōsul_____.
9. C. Iūlius Caesar interfectus est id_____ Mārti_____ annō _____ (XLIV) a. C. n., id est annō a. u. c. septingent_____ decim_____ (DCCX).
10. M. Tullius Cicerō nātus est ante _____ nōn_____ Iānuāri_____ (a. d. III nōn. Iān.) annō sescent_____ duodēquīnquāg_____ (DCXLVIII) a. u. c. sive cent_____ sext_____ (CVI) a. C. n.

Exercitium 7

1. Pyrrhus fuit primus hostis Rōmānōrum _____ [< trāns mare].
2. Primō proeliō Pyrrhus vicit auxiliō _____, nam eās bēstiās _____ [= ignōtās] Rōmānī expāvērunt.
3. Quam ob causam Pyrrhō victōria _____ [= data est].
4. Pyrrhus captīvōs Rōmānōs _____ [< honōs] _____ atque eōs sine pretiō Rōmam remisit.
5. Senātus captīvōs Rōmānōs quī redditī erant _____ [= indignōs] habērī iussit.
6. Pyrrhus, cum Fabricium pauperem esse _____ [= cognōvisset], magnīs prōmissīs eum _____ [= incitāvit], ut ad sē trānsiret.
7. Pyrrhus lēgātum mīsīt quī pācem _____ condiōnibus peteret, sed rēgī _____ [= renūtiātum] est, ut ex Italiā recēderet.
8. Medicus Pyrrhī Fabriciō prōmīsīt 'sē rēgem _____ necātūrum esse, sī Fabricius sibi prāmium dedisset', sed Fabricius eum vinctum remīsīt.
9. Hoc admīrātus Pyrrhus dixit 'illum Fabricium difficilīus ab _____ [< honestus] quam sōl ā cursū suō āvertī posse!'
10. Lēgātīs Rōmam missīs Ptolōmaeus amicitiam quam petiverat _____ [= adeptus est].
11. Annō _____ septimō [CCCCLXXVII] a. u. c. cēsus habitus est.
12. Militēs Rōmānī elephantōs _____ [= elephantīs territī sunt].

Lēctiō III

quō annō?

annō -(ēsim)ō

ab urbe conditā: a. u. c.

(post rēgēs exāctōs)

ante Christum nātum:

a. C. n.

post Christum nātum:

p. C. n.

-ō -ō cōsulibus (*abl**abs*)

quō diē?

kal./nōn./id. Iān.–Dec.

= kalendīs/nōnīs/idibus

Iānuāriīs–Decembribus

a. d. III–XIX/prīdiē kal./

nōn./id. Iān.–Dec. =

ante diē III–XIX/prīdiē

kalendās/nōnās/idūs

Iānuāriās–Decembrēs

adversus

aequus

comperire

contingere

elephantus

expavescere

explōrator

honestas

honōrificus

incognitus

infāmis

obtinere

quadringentēsimus

remandare

septuagēsimus

sollicitare

tractare

trānsmarīnus

trux

venēnum

13. Mīles Rōmānus _____ [= ferōcī] vultū adversus hostem prōcēdit.
14. Mīles fortis occīsus _____ vulnere iacet.
15. _____ est mīles quī hostium mōtūs explōrat.

Exercitium 8

1. Cūr Rōmānī Tarentīnīs bellum indīxērunt? ...
2. Ā quō Tarentīnī auxilium petīvērunt contrā Rōmānōs? ...
3. Quībus bēstiīs Pyrrhus ūsus est in proeliō? ...
4. Quōmodo Pyrrhus captīvōs Rōmānōs tractāvit? ...
5. Quam prope Rōmam perrēxit Pyrrhus? ...
6. Quārē lēgātī ad Pyrrhum missī sunt? ...
7. Quid rēx Fabriciō lēgātō prōmīsit, sī ad sē trānsiisset? ...
8. Quārē Pyrrhus Cineam lēgātum Rōmam mīsit? ...
9. Quid Cineās reversus Pyrrhō nārrāvit dē Rōmānīs? ...
10. Quid medicus Pyrrhī Fabriciō prōmīsit? ...
11. Quid Fabricius illī medicō fēcit? ...
12. Num Pyrrhus Rōmānōs contemnēbat? ...
13. Quis Pyrrhum dēvīcit et dē eō triumphāvit? ...
14. Quō fugātus est Pyrrhus? ...
15. Unde lēgātī annō a. u. c. CCCCLXXXI Rōmam vēnērunt? ...
16. P. Semprōniō Ap. Claudiō cōsulibus quās civitatēs Rōmānī condidērunt? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 306–477

Exercitium 9*Praenōmina Rōmāna**Exemplum: C. Iūlius Caesar = Gāius Iūlius Caesar.**praenōmina*

1. A. = ...	9. M'. = ...
2. Ap. = ...	10. P. = ...
3. C. = ...	11. Q. = ...
4. Cn. = ...	12. Sex. = ...
5. D. = ...	13. Ser. = ...
6. K. = ...	14. Sp. = ...
7. L. = ...	15. T. = ...
8. M. = ...	16. Ti(b). = ...

Exercitium 10

calamitās
castellum
complexus
conicere
contingere
dēcipere
dēmergere
fidēs, in fidem accipere
fiscus
grandis
hīstoricus
īnfinītum
īnfringere
īngredi
īnsignis
modius

1. Quīntō annō bellī Pūnicī, parātīs nāvibus _____ [= cum rōstrīs], cōsul C. Duīlius proeliō _____ [< nāvis] Carthāginiēnsēs vīcit.
2. Alter cōsul ā Carthāginiēnsibus fraude _____ est et captus.
3. Classis Carthāginiēnsium ā M. Atīliō Rēgulō victa _____ [= eō unde vēnerat] sē recēpit.
4. In Āfricā Rēgulus multās civitatēs in _____ [= dēditōnem] accēpit et multa _____ [= loca mūnīta] vāstāvit.
5. Postrēmō victus est ultimā _____ [= strāge], nam MM tantum ex exercitū Rōmānō _____ [= retrō fūgērunt], Rēgulus captus in catēnās _____ est.
6. M. Aemilius Paulus civ nāvēs hostium _____ [= submersit], xxx cum _____ [< pugnāre] cēpit.
7. Classis rediēns māximā tempestāte _____ passa est, nec animus Rōmānōrum hāc _____ [= clāde] _____ [= frāctus] est.
8. Metellus in Siciliā Poenōs superāvit et multōs elephantōs cēpit, quōs īngenti _____ [= agmine] in triumphō dūxit.

9. Carthāginiēnsēs Rēgulum, quem cēperant, Rōmam remīs^{ērunt}it, ut pācem et _____ [$<$ permūtāre] captivōrum obtinēret.
10. Rōmae ille _____ 'sē Rōmānum esse [= dīxit 'sē R. nōn esse...'] ex illō diē quō in potestātem Āfrōrum vēnisset.'
11. Itaque uxōrem ā _____ [$<$ complectī] remōvit et senātui suāsit nē pāx cum Poenīs fieret.
12. Victōriā nāvālī ad Aegātēs īsulās _____ [= immēnsa cōpia] aurī et argentī in potestātem Rōmānōrum _____ est.
13. Bellum Pūnicum primum xxiiii annōs _____ [= prōductum] est.
14. Bellō _____ [= perāctō] pāx Carthāginiēnsibus _____ [= data] est.
15. Permūtātī sunt captivī ita ut captivī quōs Rōmānī tenēbant pretiō ex _____ [= aerāriō] solūtō redimerentur.
16. Rēx Hierō cc mīlia _____ frūmentī populō Rōmānō praebuit.
17. _____ est frūmentum ex quō pānis albus fit.
18. Sardīs victīs Rōmānī ubīque pācem habuērunt, quod iīs semel tantum _____ [= acciderat]; ergō Iānus iterum clausus est.
19. Fabius Pictor _____ [= scriptor rērum] bellō Gallicō interfuit.
20. Gallīs victīs Mārcellus _____ [= magnam] praedam Rōmam vēxit.
21. Cum rēgem Gallōrum manū suā _____ [= interēmisset], spolia opīma _____ [= baculō crassō] imposita in Capitōlium tulit.
22. "Aspice ut _____ spoliīs Mārcellus opīmīs _____ [= graditur] victorque virōs _____ omnēs!"

naufragium
nāvālis
negāre
perimere
permūtātiō
perniciēs
pompa
pugnātor
redigere
refugere
retrō
rōstrātus
stīpes
superēminēre
trahere
trānsigere
tribuere
triticum

Exercitium 11

1. Quibus cōsulibus primum bellum Pūnicum coeptum est? ...
2. Ubi Rōmānī Carthāginiēnsēs cōpiīs terrestribus vicērunt? ...
3. Quī dux Rōmānus Poenōs primō proeliō nāvālī vicit? ...
4. Post illam victōriam quō trānslātum est bellum? ...
5. Quōmodo M. Atīlius Rēgulus in Āfricā rem gessit? ...
6. Carthāginiēnsēs in Āfricā victī ā quibus auxilium petivērunt? ...
7. Quō duce exercitus Rēguli victus est? ...
8. Quot nāvēs hostium Aemilius cōsul nāvālī proeliō dēmersit? ...
9. Quid classī victricī redeuntī ēvēnit? ...
10. Num animus Rōmānōrum hāc calamitāte infractus est? ...
11. Ubi L. Caecilius Metellus ducem Poenōrum superāvit? ...
12. Quot elephantōs dux Poenōrum sēcum dūxit et quot Metellus cēpit? ...
13. Quārē Carthāginiēnsēs Rēgulum Rōmam misērunt? ...
14. Num Rēgulus Rōmānis suāsit ut pācem cum Poenīs facerent? ...
15. Cūr ille, uxōre ā complexū remōtā, Carthāginem rediit? ...
16. Quid P. Claudiō Pulchrō contigit cum contrā auspicia pugnāret? ...
17. Annō bellī Pūnicī vicēsīmō tertīō cui bellum commissum est? ...
18. Quot nāvibus in marī contrā Lilybaeum pugnātum est? ...
19. Utra classis eō proeliō nāvālī victrix fuit? ...
20. Carthāginiēnsibus dēvictīs quid captivīs factum est? ...
21. Quārē Rōmānī lēgātōs ad Ptolomaeum misērunt? ...
22. Quid rēx Siciliae Hierō populō Rōmānō dōnō dedit? ...
23. Quōmodo Carthāginiēnsēs bellum renovāre temptābant? ...
24. Cūr annō a.u.c. quīngentēsīmō ūndēvicēsīmō Iānus iterum clausus est? ...
25. Cui bellō historicus Fabius Pictor interfuit? ...
26. Quis spolia opīma tertia tulit? ...

Lēctiō grammatica

nōm -us

gen -ī m

-oris n

-eris n

-eris n

-ūs m/f

Lēctiō grammatica

Exercitium 12*Datur nōminātīvus singulāris: -us.**Dā genētīvum singulāris: -ī/-oris/-eris/-ūs et genus: m/f/n!**Exemplum: annus -ī m, fūnus -eris n, sinus -ūs m.*

1. pectus _____; lectus _____; flūctus _____.
2. sonus _____; onus _____; genus _____.
3. pontus _____; pondus _____; mundus _____.
4. nīdus _____; sīdus _____; gradus _____.
5. rītus _____; lītus _____; frīgus _____.
6. latus _____; status _____; metus _____.
7. lupus _____; opus _____; foedus _____.
8. corpus _____; hortus _____; portus _____.
9. tempus _____; campus _____; pignus _____.
10. vultus _____; vulnus _____; mūnus _____.
11. dolus _____; holus _____; scelus _____.
12. facinus _____; asinus _____; manus _____.
13. porticus _____; dēdecus _____; pecus _____.
14. domus _____; humus _____; vulgus _____.

Exercitium 13

1. cēdere, _____isse
2. comperīre, com_____isse, com_____um esse
3. cōnsenēscere, cōn_____isse
4. contemnere, con_____isse, con_____um esse
5. contendere, con_____isse
6. dēcipere, dē_____isse, dē_____um esse
7. excīdere, ex_____isse, ex_____um esse
8. expavēscere, ex_____isse
9. fluere, _____isse
10. īnfringere, īn_____isse, īn_____um esse
11. lūgēre, _____isse
12. pergere, per_____isse
13. perimere, per_____isse, per_____um esse
14. redigere, red_____isse, red_____um esse
15. referre, _____isse, re_____um esse
16. regredī, re_____um esse
17. subigere, sub_____isse, sub_____um esse
18. trānsigere, trāns_____isse, trāns_____um esse
19. tribuere, _____isse, _____um esse

dē-cipiō -iunt

re-gredior -iuntur

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM SEPTIMVM

Lēctiō prīma: versūs 1–103

Exercitium 1

1. Hōc capitulō continētur _____ quō A. Gellius tempora comparat quibus Graecī Rōmānique illūstrēs _____ [*< flōs*].
2. Quod dicit dē vitā clārōrum hominum _____ [*< ex + carpsit*] ē librīs quī _____ sive _____ [*< annus*] appellantur.
3. Ita nōbīs _____ [*< cōspicere*] aetātum antīquissimārum dedit, nē quid _____ ac prāvum super vitā hominum clārōrum _____ [*> temerārius*] dicerēmus.
4. A. Gellius ā Solōne incipit, quī Athēniēnsibus lēgēs scrīpsit Tarquiniō Rōmae rēgnante, cui _____ [= *cognōmen*] Prīscus fuit.
5. Archilochus, poēta Graecus clārus, Tullō Hostiliō rēgnante _____ [= *carmina*] scrīpsit.
6. Miltiadēs, quī annō CCLX a.u.c. Persās vīcit apud Marathōnem, damnātus ab Athēniēnsibus in vinculis mortem _____ [= *mortuus est*].
7. Aeschylus Athēnis _____ [*< cōmoediās*] scrīpsit paulō antequam Coriolānus, ā tribūnis plēbis _____ [= *incitātus*] ac _____ [= *male tractātus*], ā populō Rōmānō _____ [= *dēfēcit*].
8. Rōmae decemvirī lēgēs XII tabulārum _____ [= *scrīpsērunt*] eōdem tempore quō Empedoclēs in Siciliā _____ [*< philosophus*] _____ [*< nātūra*] studuit.
9. Sophoclēs et Euripidēs, poētae _____ [= *quī tragoediās scrīpsērunt*], ab Athēniēnsibus _____ [*< nōbilis*] sunt.
10. Sōcratēs, _____ Graecus nōbilissimus, _____ [= *damnātus*] ‘iuventūtem corrūpisse’ in carcere venēnō necātus est.
11. In _____ [*< obsidēre*] Capitoliī M. Mānlius Gallōs per ardua _____ [= *clam ascendētēs*] _____.
12. Ex temporibus paucōrum hominum quī hīc memorantur haud difficile est _____ facere dē plūribus quī nōminatī nōn sunt.

Exercitium 2

1. Unde A. Gellius facta excerpit dē vitā clārōrum hominum? ...
2. Cūr A. Gellius nōn ab Homērō, sed ā Solōne incipit? ...
3. Quō rēge Rōmānō rēgnante Solō lēgēs Athēniēnsium scrīpsit? ...
4. Ā quibus occīsus est Hipparchus tyrannus? ...
5. Ubi Persae ab Athēniēnsibus victī sunt Miltiade duce? ...
6. Cūr Cn. Mārcius Coriolānus ad Volscōs dēscīvit? ...
7. Quō duce classis Xerxis ab Athēniēnsibus victa est ad Salamīna? ...
8. Quī lēgēs duodecim tabulārum Rōmae scrīpsērunt? ...
9. Quis historicus bellum Peloponnēsiacum memoriae trādīdit? ...
10. Aeschylus, Sophoclēs, Euripidēs quid scrīpsērunt? ...
11. Quōmodo mortuus est Sōcratēs philosophus? ...
12. Cūr M. Mānlius capitis damnātus est? ...

Lēctiō secunda: versūs 104–206

Exercitium 3

1. Decem mīlia sēsterti_____ /numm_____ [= *sēstertiōrum/nummōrum*].
2. “Ō Iuppiter! Pater de_____ hominumque!”
3. Cincinnātus agrum quattuor iūger_____ colēbat.
4. Sp. Carvilius Rūga iūrāvit ‘uxōrem sē habēre liber_____ quaerundōrum causā’.

Cap. XLVII

Lēctiō I

annālis
 chronicus
 cognōmentum
 commentārius
 coniectūra
 cōscribere
 cōspectus
 convincere
 dēpellere
 dēsciscere
 exagitāre
 excerpere
 flōrere
 incōspectus
 nātūrālis
 nōbilitāre
 obire, mortem o.
 obrēpere
 obsidiō
 philosophia
 philosophus
 poēma
 temere
 tragicus
 tragoedia
 vexāre

Lēctiō II

dēcl II
 gen pl -um = -ōrum

celebrāre
 circumvallāre
 cōmicus
 condere
 cōfidentia
 cōnflīctāre
 cōnstantia
 dēiūrāre
 dēlīrāre
 dēsipere
 deūrere
 dīvortium
 diūtinus
 ecquid
 edepol
 exūrere
 focus
 historia
 hospita
 iūs iūrandum
 libra
 mecastor
 mehercle
 mercārī
 nota
 obtrectāre
 orientālis
 percontārī
 pondō
 prōdere
 prōpōnere
 quīndecimvirī
 quīngentēsīmus
 sacrārīum
 scrīptum
 sterilis
 subinde
 subscribere
 trānsgridi
 vēnundare

Exercitium 4

- Alexander _____ est [= trānsiit] in Asiam et in partēs _____ [< oriēns].
- Paulō post Rōmānī in bellō Samnīticō _____ [= diūtūrnō] ab hostibus _____ [< circum + vāllum] sunt ac sub iugum missī.
- Cēnsōrēs ad nōmen P. Cornēlii Rūfīnī _____ apposuērunt et haec _____: “quod comperimus tē argenti factī cēnae grātiā decem _____ habēre.”
- Quō tempore bellum Pūnicum prīmum coeptum est, Callimachus poēta Alexandriāe _____ [< celeberr] est.
- Annō a.u.c. _____ ūndēvīcēsīmō [DXIX] Sp. Carvilius Rūga _____ cum uxōre fēcit ‘quod _____ esset.’
- Terentius, poēta _____ [↔ tragicus], vīxit post bellum Pūnicum secundum, quod A. Gellius finem _____ adnotātiunculis suis.
- Lūcilius aliōs poētās versibus _____ [= male tractāvit].
- In librō suō prīmō A. Gellius _____ [= fābulam] _____ [= trādit] super librīs Sibyllīnīs.
- Anus _____ [f < hospes] novem librōs ōrāculōrum rēgī Tarquiniō Superbō _____ [= vēndere] voluit.
- Cum rēx pretium _____ esset [= quaesivisset], anus tantum poposcit ut rēx eam aetāte _____ [↔ sapere] putāret.
- _____ cum igne appositō anus trēs librōs _____ [= ussit] et _____ [= continuō post] idem pretium petīvit prō sex reliquīs.
- Iam rēx rīdēns ‘anum _____ [= dēmentem esse]’ dīxit.
- Mulier aliōs trēs librōs _____ [= deussit] et rēgem interrogāvit ‘_____ [= num] reliquōs trēs eōdem pretiō emere vellet?’
- Tarquinius _____ [< cōnstāns] et _____ [< cōnfidere] mulieris admīrātus trēs librōs _____ est [= ēmit] eōdem pretiō quod petītum erat prō novem.
- Librī illī ‘Sibyllīnī’ in _____ [= locum sacrum] _____ [= dēpositī] sunt.
- _____ [xv virī] librōs Sibyllīnōs quasi dīvīnum ōrāculum cōsulunt cum rēs pūblica periculīs _____ [= vexātur].
- Virī et fēminae nōn per eōsdam deōs _____ [= iūrant], ut ex veteribus _____ [< scribere] appāret.
- _____ [= per Castorem!] est _____ fēminārum, _____ [= per Herculem!] virōrum.
- _____ [= per Pollūcem!] est iūs iūrandum virīs et fēminīs commūne.

Exercitium 5

- Quis fuit pater Alexandrī Magnī? ...
- Rēgnum adeptus quō Alexander trānsgressus est? ...
- Quot annōs Alexander rēgnāvit? ...
- Quī fuērunt Platō et Aristotelēs? ...
- Quod bellum Rōmānī gerēbant cum Aristotelēs mortem obiit? ...
- Quā dē causā cēnsōrēs P. Cornēlium Rūfīnum senātū mōvērunt? ...
- Quibus cōsulibus bellum Pūnicum prīmum coeptum est? ...
- Cūr Sp. Carvilius Rūga dīvortium fēcit cum uxōre? ...
- Quid Plautus et Terentius scrīpsērunt? ...
- Quem finem commentārīi sui prōposuit A. Gellius? ...

11. Quid anus hospita rēgī Tarquiniō Superbō obtulit? ...
12. Cūr rēx nōn omnēs librōs novem ēmit? ...
13. Quid fēcit mulier cum rēx librōs emere recūsavit? ...
14. Num rēx trēs librōs minōre pretiō mercātus est? ...
15. Ubi conditī sunt librī Sibyllīnī? ...
16. Cūr fēminae nōn iūrant per Herculem? ...
17. Quod iūs iūrandum fēminārum proprium est? ...

*Lēctiō grammatica**Lēctiō grammatica***Exercitium 6***Verba dēpōnentia**verba dēpōnentia*

1. exīre = ēgred____; exit = ēgred____; exeunt = ēgred____;
exiit = ē____; exī! = ēgred____!
2. timēre = verē____; timeō = vere____; timēmus = verē____;
timēbāmus = verē_____.
3. exspectāre = opperī____; exspectāte! = opperī____!
4. occidere ↔ orī____; occidēns ↔ ori_____.
5. temptāre = cōnā____; temptābat = cōnā____;
temptāvit = cōnā____; temptātūrus = cōnā_____.
6. cēnsēre = arbitrā____ = rē____; cēnsēō = arbitr____ = re____;
cēnsēbat = arbitrā____ = rē_____.
7. ambulāre = grad____; ambulat = gradi____; ambulābat = gradi_____.
8. āmittere ↔ adipisc____; āmittit ↔ adipisc____;
āmīsīt ↔ ad_____.
9. errāre = vagā____; errāns = vagā____; errābam = vagā____;
errābō = vagā_____.
10. interrogāre = percontā____; interrogant = perconta____;
interrogāvērunt = percontā_____.
11. ōrāre = precā____; ōrābit = precā____; ōrēmus! = prec____!
12. emere = mercā____; emō = merc____; emī = mercā_____.
13. prōmittere = pollicē____; prōmittō = pollice____; prōmittit = pollicē____;
prōmīsī = pollic____; prōmīsīt = pollic_____.
14. redīre = revert____; redeō = revert____; redeunt = revert____;
redībō = revert____; redībunt = revert____; redīte! = revert____!
15. dīvidere = partī____; dīvidit = partī____; dīvide! = partī____!
16. gaudēre = laetā____; gaudeō = laet____; gaudeāmus! = laet____!
17. spectāre = intuē____; spectābat = intuē____; spectā! = intuē____!
18. tolerāre = pat____; tolerō = pat____; tolerābam = pat____;
tolerāvī = _____.

Exercitium 7

1. convincere, con_____isse, con_____um esse
2. dēpellere, dē_____isse, dē_____um esse
3. dēsciscere, dē_____isse
4. excerpere, ex_____isse, ex_____um esse
5. exūrere, ex_____isse, ex_____um esse
6. flōrēre, _____isse
7. trānscredī, trāns_____um esse

trāns-gredior -iuntur

Cap. XLVIII

Lectiō I

adigere
 alveus
 assensus
 assentiri
 assuēscere/adsuēscere
 blandiri
 cōferre (arma)
 differre
 diripere
 dispōnere
 exsuscitāre
 habilis
 haudquāquam
 hiberna
 impeditus
 magistrātus
 memorābilis
 merēre (stipendia)
 nūti
 oppidānus
 praetōrium
 prōmovēre
 succēdere
 trāicere (bis)
 ultrō
 vixdum

CAPITVLVM DVODEQVINQVAGESIMVM

Lectiō prīma: versūs 1–90

Exercitium 1

1. Bellum _____ [< memorāre] est bellum Pūnicum secundum, quō duae māximae gentēs inter sē arma _____.
2. Indignābantur Rōmānī quod Poenī victī victōribus _____ [= sine causā] arma īferrent, Poenī quod Rōmānī victīs superbē imperitāvissent.
3. Hannibal puer patrī Hamilcarī _____ [< blandē rogābat] ut cum exercitū in Hispāniam dūcerētur.
4. Tum Hamilcar, antequam excercitum in Hispāniam _____ [= trādūceret], filium iūre iūrando _____ [= ad iūs iūrandum coēgit] ‘sē, cum primum posset, hostem fore populō Rōmānō!’
5. Mortuō Hamilcare gener eius Hasdrubal eī _____ [= in locum eius secūtus est]; is foedus cum Rōmānīs renovāvit, id quod bellum _____ [= bellō moram attulit].
6. Hasdrubal Hannibalem _____ [= vix adhūc] pūberem ad sē arcessivit, ut puer militiae _____ [: mōrem nōsceret militiae].
7. In senātū Carthāginiēnsī Hannō dīxit ‘Hannibalem domī tenendum esse sub lēgibus, sub _____ [< magister], nē quandō parvus ille ignis incendium ingēns _____ [= excitāret/suscitāret]!’
8. Paucī Hannōnī _____ [= assentiēbant], et Hannibal in Hispāniam missus est, ubi triennium sub Hasdrubale _____.
9. Ingenium Hannibalis _____ [= aptum] fuit ad omnēs rēs quae magnō futūrō ducī agendaerant.
10. Iuvenis Hannibal _____ [= labōrābat] ut exercitū cārus esset.
11. Ergō, Hasdrubale obtruncātō, Hannibal in _____ castrōrum dēlātus omnium _____ [< assentire] ‘imperātor’ nōminātus est.
12. In Hispāniā Hannibal, postquam Cartalam, urbem Olcadum, expugnāvit et _____ [< dis- + rapuit], exercitum in _____ dēdūxit.
13. Vere in Vaccaeōs bellum _____ [↔ remōvit] et Arbocalam oppidum cēpit, etsi ab _____ [= civibus oppidī] diū dēfensum est.
14. Carpētānōs Tagum flūmen _____ [= transeuntēs] adortus est, elephantīs in ripā _____ [= variīs locīs positīs].
15. Cum hostēs aquam ingressī essent, equitēs impetum fēcērunt in agmen _____ [= quod mōtū impediēbatur]; ita _____ [= nēquāquam] parī certāmine in mediō flūminis _____ concurrērunt.

Exercitium 2

1. Quod bellum memorābile T. Līvius librīs XXI–XXX nārrat? ...
2. Ad quod iūs iūrandum Hamilcar Hannibalem puerum adēgit? ...
3. Quamobrem bellum cum Rōmānīs dilātum est? ...
4. Quis in locum Hamilcaris successit? ...
5. Hasdrubalne nova bella gessit in Hispāniā? ...
6. Quod foedus populus Rōmānus fēcit cum Hasdrubale? ...
7. Quārē Hasdrubal Hannibalem vix pūberem ad sē arcessī voluit? ...
8. Quid Hannō dē ēa rē cēnsuit in senātū Carthāginiēnsī? ...
9. Quōmodo Hannibal in Hispāniam missus ab exercitū exceptus est? ...
10. Hasdrubale occisō quis imperātor nōminātus est? ...
11. Quibus Hannibal dux primum bellum intulit et quam urbem cēpit? ...
12. Cartalā captā et dīreptā, quō exercitus dēductus est? ...

13. Ubi Hannibal posterō annō proelium commisit cum Carpētānīs? ...
14. Carpētānīs superātis, omnīsne Hispānia Carthāginiēnsium erat? ...
15. Cūr Saguntīnīs libertās servābatur? ...

Lēctiō secunda: versūs 91–179

Lēctiō II

Exercitium 3

1. Lēgātīs Saguntīnīs _____ [= inductīs], senātuī placuit 'lēgātōs Saguntum mittī, quī Hannibalī _____ [= imperārent] ut ā Saguntīnīs, sociīs Rōmānōrum, abstinēret!'
2. Lēgātiōne dēcrētā _____ [= nec adhūc] missā, Hannibal Saguntum aggressus est, agrīs circā _____ [= funditus vāstātis].
3. Ubi duo mūrī iungēbantur _____ erat quī in _____ [= aequam] vallem _____ [= spectābat, versus erat].
4. Adversus eum Carthāginiēnsēs _____ [tēcta quibus prōteguntur militēs] ēgērunt, sub quibus _____ [māchinās quibus mūrī feriuntur]. moenibus admōvērunt, nec vērō mūrū _____ [< quater] potuērunt, nam hōc locō mūrū _____ [= firmē mūnītus] erat.
5. Saguntīnī fortiter _____ [= resistēbant] ac _____ [= tēlis (missīs)] hostēs _____ [= remōvērunt].
6. In hōc certāmine _____ [< tumultus] ipse Hannibal, dum mūrū _____ [= temere] subit, _____ [= iaculō] ictus est.
7. Tum nōn multum aberat _____ dēsererētur _____ [< oppugnāre].
8. Nec vērō Poenī, quī urbem _____ [= circum obsidēbant], ab _____ [< apparāre] operum ac mūnitiōnum cessāvērunt.
9. Renovātā pugnā pars mūrī ita quassāta est ut _____ [< prō + caderet], sed oppidānī hostēs prōcurrentēs _____ [= retrō ēgērunt].
10. Lēgātī Rōmānī ab Hannibale dīmissī sunt, cum iīs respondēret 'nōn _____ [adv < tūtūs] eōs Saguntum aditūrōs esse.'
11. Hōc respōnsō _____ [= ad iram incitātī] lēgātī Carthāginem profectī sunt, ut Hannibalem _____ [= dēdī exposcerent].
12. Hannō ūnus in senātū Carthāginiēnsī Rōmānīs _____ [= grātum facere] temptāvit, cum 'Hannibalem Rōmānīs dēdendum esse!' cēnsēret.
13. Cum is _____ [= orātiōnis finem fēcisset], nēmō eī assēnsit.
14. Interim māior in _____ [= māior cotidiē] fit _____ [↔ spēs] Saguntīnōrum ac minor _____ [< exspectāre] auxiliī, cum tam procul Rōma, _____ [= ūna et sōla] spēs, esset.
15. Hannibal _____ [= cinctus] armīs et legiōnibus vivēbat.
16. Dum Rōmānī _____ [= consulunt inter sē], Saguntum _____ [= dēlētum] est.

angulus
apparātus
ariēs
circumsedēre
cōsultāre
dēnūntiāre
dēposcere
dēspēratiō
(in) diēs
ēmūnīre
excscindere
exspectātiō
grātificārī
incautus
intrōducere
irritāre
missile
necdum
obsistere
oppugnātiō
perōrāre
pervāstāre
plānus
prōcidere
quassāre
(nōn multum abest) quīn
redigere
submovēre
succingere
trāgula
tumultuārius
tūtō adv
ūnicus
vergere
vīnea

Exercitium 4

1. Quārē Saguntīnī lēgātōs Rōmam mīsērunt? ...
2. Lēgātīs audītis quid senātuī placuit? ...
3. Quī nūntius Saguntō allātus est lēgātiōne dēcrētā necdum missā? ...
4. Rē iterum ad senātum relātā, omnēsne lēgātōs mittendōs cēnsēbant? ...
5. Cūr haec sententia vicit? ...
6. Quōmodo Hannibal Saguntum aggressus est? ...
7. Quibus māchinīs mūrī quassārī possunt? ...
8. Prīmōne impetū Carthāginiēnsēs intrā mūrōs Saguntī penetrāvērunt? ...
9. Quid Hannibalī accidit in tumultuāriīs certāminibus? ...

10. Quid Hannibal lēgātīs quī Rōmā vēnērunt respondit? ...
11. Quō lēgātī dīmissī profectī sunt? ...
12. Quid Hannō in senātū Carthāginiēnsī cēnsuit? ...
13. Num senātus Carthāginiēnsis sententiam Hannōnis secūtus est? ...
14. Quid lēgātīs Rōmānīs respōsum est? ...
15. Inopiā omnium crēscēte quae Saguntīnīs erat ūnica spēs? ...

Lēctiō III

Lēctiō tertiā: versūs 180–271

assignāre
 auctōritās
 comparāre
 equester
 ēvenīre
 excidium
 insuper
 inviolātus
 labōriōsus
 maeror
 mentiōnem (facere)
 mōmentum
 obligāre
 omittēre
 parturire
 Periochae
 pervādere
 praetor
 privātum
 quīnquerēmīs
 sēmet
 sortīrī
 statīō
 succlāmāre
 summa
 trānsitus

Exercitium 5

1. Alorcius ad _____ [= praefectum urbis] Saguntinum dēductus pācis condiōnēs dūrissimās Saguntīnīs attulit:
2. ‘Hannibalem urbem iīs adēptūrum esse et locum _____ in quō novam urbem aedificārent.’
3. Omnī aurō et argentō ad Hannibalem delātō, oppidāni inermēs ex urbe exīre iubēbantur; ita _____ [= incolumēs] servārī poterant.
4. Ut haec audivērunt, primōrēs, aurō et argentō ex publicō _____ que in ignem coniectō, plērīque _____ [= sē] ipsī eōdem praecipitāvērunt.
5. Ex hōc pavor et trepidatiō tōtam urbem _____.
6. Mox, cum turris prōcidisset et urbs _____ [< stāre] cūstōdiisque solitīs nūdāta esset, exercitus Poenōrum omnibus vīribus impetum fēcit et urbem _____ [= brevissimō tempore] cēpit.
7. Saguntī _____ [< excindere] nūntiātō, _____ [< maerēre] et ira metusque dē _____ rērum [= ūniversis rēbus] senātōrēs cēpit.
8. Cōsulēs prōvinciās _____ [< sors] sunt: Hispānia Cornēliō, Āfrica Semprōniō _____ [= sortibus mandāta est].
9. Utrīque magnae cōpiae pedestrēs et _____ [< equus] datae sunt, atque _____ [= praetereā] alterī nāvēs longae CLX, alterī LX _____ [< v + rēmus].
10. His _____ [= parātis] lēgātī Carthāginem missī sunt, quī bellum indicērent ‘sī publicō cōsiliō Hannibal Saguntum oppugnāvisset.’
11. Senātus Carthāginiēnsis lēgātīs respondit ‘foedus quod Hasdrubal sine _____ [< auctor] suā icisset cum Rōmānīs, sē _____ [= officiō tenēre] nōn potuisse; ergō iūre oppugnātum esse Saguntum.’
12. “Proinde” inquit Poenus “_____ [= nōlīte] Saguntī _____ facere [= Saguntum memorāre], et quod diū _____ animus vester, aliquandō pariat!”
13. Postrēmō Rōmānus “Bellum vōbīs dō!” inquit, et omnēs Carthāginiēnsēs _____ [< sub + clāmāvērunt]: “Accipimus!”
14. Posterō annō Hannibal post _____ [< labor] _____ [< trānsire] Alpium in Italiam dēscendit.
15. Breviārium librōrum Livīi ‘_____’ appellantur.

Exercitium 6

1. Quem nūntium Alorcius Hispānus Saguntīnīs attulit? ...
2. Quid victor Hannibal Saguntīnīs imperāvit? ...
3. Quōmodo Saguntīnī corpora sua inviolāta servāre poterant? ...
4. Num Saguntīnī omne aurum et argentum suum Hannibalī dedērunt? ...
5. Saguntī excidiō nūntiātō quid Rōmānī sentiēbant? ...
6. Utrī cōsulī Hispānia prōvincia et utrī Āfrica sortibus ēvenit? ...
7. Quot legiōnēs in eum annum dēcrētae sunt? ...
8. Iuvenēsne lēgātī in Āfricam missī sunt? ...

9. Quid lēgātī Rōmānī Carthāginiēnsēs percontātī sunt? ...
10. Utrum iūre an iniūriā oppugnātum est Saguntum? ...
11. Utrum Carthāginiēnsēs voluērunt, pācemne an bellum? ...
12. Quō Hannibal, Saguntō captō, exercitum in hiberna dēdūxit? ...
13. Posterō annō quod flūmen Hispāniae Hannibal exercitum trādūxit? ...
14. Quōs montēs trānsgressus est ut in Italiam venīret? ...
15. Ubi Hannibal primum cum Rōmānīs cōnflīxit? ...
16. Quis dux Rōmānus in eō proeliō vulnerātus est? ...
17. Quid Cn. Cornēlius Scīpiō in Hispāniā ēgit? ...

Lēctiō quārta: versūs 272–388

Exercitium 7

1. In Etrūriae palūdibus Hannibal ob continuās _____ oculum āmisit.
2. C. Flāminius cōsul auspiciīs neglētīs neque _____ [= hostiīs] immolātīs adversus Hannibalem profectus est.
3. Ad lacum Trasumennum Hannibal equitēs in insidiīs locāvit ad _____ [< angustus] inter montem et lacum.
4. Via interest _____ angusta [= valdē angusta], deinde lātior _____ [= patēns fit] campus, suprā quem montēs _____ [= surgunt].
5. Hannibal levem _____ [< armātus] post montēs circumdūxit, ipse in campō patentī castra locāvit.
6. Flāminius _____ [= locō nōn explōrātō] exercitum per _____ [= angustias] dūxit in campum, quī dēnsā _____ operiēbatur.
7. Ex _____ [= ā fronte] tantum hostēs cōspexit, sed clāmōre undique ortō sē _____ [= inexpectātīs] insidiīs circumventum sēnsit.
8. Tam _____ [= repentina] rēs fuit ut vix arma _____ [= parāta fierī] possent.
9. Cum cōsul prae strepitū audirī nōn posset, sibi quisque dux _____ que [< adhortārī] factus est, ac tantō ārdōre pugnābant ut nēmō eōrum sēserit eum mōtum terrae quī multās domōs _____ [= dēlēvit].
10. Eques Insuber cōsulem _____ [= agnōscēns] “Ēn” inquit “hic est quī agrōs et urbem nostram est _____ [= populātus]...”
11. Equō _____ [< sub + datīs] per _____ [= dēnsōs] hostēs impetum fēcit cōsulemque _____ [= hastā] trānsfixit!
12. Rōmānī fugiētēs _____ [= vagantēs] dīversīs itineribus Rōmam petīvērunt.
13. Cum populus magistrātūs ē Cūriā ēvocāret, M. Pompōnius _____ [= magistrātūs iūdicīis praefectus] “Pugnā” inquit “magnā victī sumus.”
14. Ad portās stetit multitudō hominum quī aliquōs _____ [= cognātōs] suōs aut nūntiōs dē iīs opperiēbantur.
15. Obviīs _____ [= obviōs circumstībant] nec _____ [= abripī] poterant priusquam omnia _____ [= in + quaesīvissent]
16. Duae mātres, cum filiōs suōs _____ [= salvōs] redeuntēs vidērent, nimiō gaudiō _____ sunt [= exspirāvērunt].
17. Alia insuper clādēs nūntiāta est: ‘C. Centēnium _____ [: qui priōre annō praetor fuit] cum IV milibus equitum circumventum!’
18. Itaque populus dictātōrem et magistrum equitum creāvit iisque mandātum est ut mūrī firmārent et pontēs flūminum _____ [= dēstruerent].
19. Iam Rōmānīs prō urbe dīmicandum erat, _____ [= quoniam] Italiam tuērī _____ [= nōn potuerant].

Lēctiō IV

adhortātor
(ex) adversō
angustiae
armātūra
assurgere
āvellere
calcar
circumfundī
cōnferus
dēpopulārī
exanimāre
expedire
faucēs
imprōvisus
inexplōrātō
inquirere
lancea
nebula
nequire
nōscitāre
patēscere
per-(angustus)
praetor
propinquus
prōpraetor
prōsternere
quandō
repēns
rescindere
sōspes
subdere
vagus
victima
vigiliae

Exercitium 8

1. Quōs montēs lacus Trasumennus subit? ...
2. Ubi Hannibal equitēs in insidiis locāvit? ...
3. Quid C. Flāminius cōspexit postquam angustiās superāvit? ...
4. Cūr impetus Poenōrum Rōmānis imprōvisus fuit? ...
5. Quae spēs salutis militibus Rōmānis erat? ...
6. Quamdiū ad lacum Trasumennum pugnātum est? ...
7. Cūr eques Insuber cōsulem Rōmānum petiuit? ...
8. Num C. Flāminius incolumis ex eō proeliō rediit? ...
9. Quid fugam Rōmānōrum impedīvit? ...
10. Quot Rōmāni in aciē caesi sunt et quot effūgerunt? ...
11. Quī magistrātus eam clādem Rōmānis nūntiāvit? ...
12. Quōmodo Rōmāni nūntiōs dē suōrum fortunā petēbant? ...
13. Senātū cōsultante quae alia clādēs ex Umbriā nūntiāta est? ...
14. Quem populus Rōmānus dictātōrem creāvit? ...

*Lēctiō V**Lēctiō quīnta: versūs 389–508***Exercitium 9**

aditus
 aequāre
 affluere
 alligāre
 aquārī
 aquātor
 callidus
 cavē (nē)
 commūnīre
 contrādicere
 criminārī
 cūctātor
 cuneus
 dēficere
 ēvehere
 funda
 fūnestus
 impatientia
 inīquus
 insidēre
 interpōnere
 irruere
 macte (virtūte estō)
 obruere
 oplēre
 praetervehere
 prōminēre
 recēns
 sarmentum
 vicus

1. Ecce Ennī versus dē Q. Fabiō Māximō _____ [*< cūctārī*]:
Ūnus homō nōbīs cūctandō restituit rem.
2. Cum magister equitum dictātōrem _____ [= *accūsāret*] ut
‘timidum’ et ‘sēgnem’, imperium eōrum _____ [*< aequus*] est.
3. Hannibal sub Calliculam montem clausus erat ā Rōmānis quī montem
_____ [= *occupātum tenēbant*].
4. At dux ille _____ dēcepit Rōmānōs, nam _____
[= *virgīs*] ad cornua boum _____ et incēnsīs eōs territōs fugāvit.
5. Cōsulēs Paulus et Varrō ad Cannās _____ [= *parvum oppidum*]
bīna castra _____ [= *mūnīverunt*], quibus Aufidus flūmen
_____ [*< ad + fluēbat*].
6. _____ quī ex minōribus castrīs _____ [= *aquam*
petēbant] liberīorem _____ [*← adīre*] ad flūmen habēbant; quibus
fugātis Numidae equitēs ad ipsās prope portās castrōrum _____
sunt.
7. Posterō diē ob _____ [*< impatiēns*] Varrōnis aciē instrūcta est,
etsī Paulus collēgae _____ [= *verbīs resistēbat*].
8. Varrō laevum, Paulus dextrum cornū tēnēbat, quibus _____
[= *inter quōs positus*] erat Cn. Servīlius Geminus.
9. Poenīs nōn aequa erat frōns, sed _____ ā mediā aciē
_____ [= *ēminēbat*].
10. Eum cuneum Rōmāni impulērunt, sed Āfri eōs in medium _____
[*< in + ruentēs*] circumdēderunt et inclūsērunt.
11. Pugna _____ [= *impār*] fuit quod inclūsī cum circumfūsis atque
fessī cum _____ [= *novīs et integrīs*] pugnābant.
12. Paulus cōsul, etsī _____ graviter ictus erat, proelium restituit,
sed postrēmō necesse fuit equum omittēre, quia vīrēs etiam ad equum
regendum eum _____ [= *eī deerant*].
13. Dum cōsul cruōre _____ [= *complētus/opertus*] in saxō sedet,
Cn. Cornēlius Lentulus tribūnus militum equō _____ [= *praeter*
eum vectus] “L. Aemili...” inquit, “cape hunc equum! ... Nē _____
[*< fūnus*] hanc pugnam morte cōsulis fēceris!”

14. Ad ea cōsul "Tū Cornēli" inquit, "_____ virtūte estō! Sed _____ (nē) absūmās [= nōlī absūmere] tempus ē manibus hostium ēvādendī!"
15. Hīc hostēs cōsulem tēlis _____ [= operuērunt tēlis suprā iniectīs].

Exercitium 10

1. Cūr dictātōri Q. Fabiō Māximō cognōmen 'Cūctātōri' datum est? ...
2. Quid M. Minucius magister equitum dictātōrem crīminābatur? ...
3. Quid ēgit Fabius Māximus cum legiōnēs Minuciī in discrimine essent? ...
4. Quōmodo Hannibal in monte Calliculā Rōmānōs dēcēpit? ...
5. Quid Q. Fabius Māximus abiēns novōs cōsulēs monuit? ...
6. Castrīs apud Cannās locātīs, unde Rōmānī aquābantur? ...
7. Quid aquātōribus ē castrīs ēgressīs ēvēnit? ...
8. Quid fēcit Varrō posterō diē? ...
9. In aciē ubi locātī sunt equitēs? ...
10. Pulsīs equitibus Rōmānīs peditēsne cōstābant? ...
11. Cūr inīqua Rōmānīs erat pugna cum Āfris? ...
12. Cūr Paulum cōsulem virēs dēficiēbant? ...
13. Quid Cn. Lentulus cōsulī sauciō obtulit? ...
14. Num Paulus equō Lentulī servātus est? ...

Lēctiō sexta: versūs 509–614

Lēctiō VI

Exercitium 11

1. Militēs quī Cannās perfūgerant extemplō captī sunt, cum vicus nūllō _____ [= nūllā mūnitiōne] prōtegerētur.
2. Proeliō Cannēnsī caesa sunt XLVIII mīlia hominum, in hīs ambō cōsulum _____, ~~XX~~XIX tribūnī militum, aliquot _____ et _____ [: quī cōsulēs et praetōrēs fuerant], LXXX senātōrēs.
3. Hannibal tantō bellō _____ [= dēfūctus] quiētem sibi et fessīs militibus dedit.
4. Maharbal verō "Immō" inquit "diē quīntō victor in Capitōliō _____ [= cēnābis]! Sequere! Cum equite _____ [↔ sequar]!"
5. Ut Hannibal dixit 'tempore opus esse ad cōsiliū _____ [= reputandum]', ille "Vincere scīs, Hannibal" inquit, "victōriā ūtī nescīs!"
6. Intereā, cum Hannibal castra Rōmāna minōra ā flūmine _____ [$< \text{ex} + \text{clausisset}$], dēditō _____ [↔ sēra] facta est.
7. Ex castrīs māiōribus _____ IV [circiter IV] mīlia peditum et CC equitēs Canusium perfūgērunt; quibus mulier Āpula dīves frūmentum, vestem, _____ [$< \text{via}$] dedit.
8. Eōdem tempore totidem militēs Rōmānī, nōn agmine sed _____ [= vagī] per agrōs, Venusiam ad cōsulem Varrōnem pervēnērunt.
9. Hīs _____ [$< \text{reliquus}$] collēctīs, iam aliqua _____ exercitūs cōsulāris erat.
10. Hannibal per Campāniam Neāpolim petivit, sed moenia firmissima eum ab urbe oppugnandā _____ [= dēterruērunt].
11. Inde Capuam profectus ā Campānīs receptus laetus ac _____ [$< \text{libet}$] ūnum diem _____ [= fēstum habuit], dum urbem vīsīt.
12. Posterō diē in senātū ōrātiōne _____ [= valdē blandā] Campānīs grātiās ēgit 'quod suam amicitiam societātī Rōmānae _____ [= praetulissent]' et iīs prōmisit 'brevī caput Italiae omnī Capuam fore!'
13. _____ est magistrātus quī aedificia pūblica, viās ac lūdōs cūrat.

absterrere
ad
aedilis
celebrare
cōsulāris
epulārī
excludere
libēns
mātūrus
mūnimentum
pālārī
pēnsāre
perblandus
perfungī
praecēdere
praepōnere
praetōrius
quaestor
reliquiae
speciēs
viaticum

Exercitium 12

1. Quō cōsul C. Terentius Varrō cum quīnquāgintā equitibus perfūgit? ...
2. Quot Rōmānī proeliō Cannēnsī caesī esse dīcuntur? ...
3. Cūr clādēs Cannēnsis gravior foediorque fuit quam Alliēnsis? ...
4. Quid Maharbal Hannibalī suāsīt post proelium Cannēnse? ...
5. Cūr Hannibal nōn statim adversus Rōmam prōgressus est? ...
6. Quis Rōmānōs quī Canusium perfūgerant adiūvit? ...
7. Cūr castra minōra dēditiōnem mātūram fēcērunt? ...
8. Omnēsne quī in māiōra castra perfūgerant Poenīs sē dēdidērunt? ...
9. Quot milītēs Rōmānī Venusiam ad cōsulem pervēnērunt? ...
10. Quid cōsul Varrō senātuī litterīs nūntiāvit? ...
11. Quō Hannibal post Cannēnsem pugnam profectus est? ...
12. Cūr urbem Neāpolim nōn oppugnāvit? ...
13. Quōmodo Hannibal ā Campānīs receptus est? ...
14. Quid Hannibal Campānīs prōmīsīt? ...

*Lēctiō VII**Lēctiō septima: versūs 615–745***Exercitium 13**

acervus
 commeātus
 cōnsciscere
 cōnsultum
 dēscribere
 dīmīdium
 ductus
 ecquōs
 ēnervāre
 explēre
 expōnere
 exuere
 grātēs
 insigne
 luxuriārī
 obequitāre
 pālus
 prōcōsul
 profitērī
 specularī
 supplēmentum
 suprā
 tolerābilis
 trāscendere
 vidēlicet

1. In senātū Carthāginiēnsī Māgō rēs ab Hannibale gestās _____
 [= nārrāvit] et 'deīs _____ [= grātiās] agendās esse' dīxit.
2. "_____ [= plūs quam] cc mīlia hostium occīdit" inquit,
 "Rōmānōs bīnīs castrīs _____ [= Rōmānīs bīna castra adēmit] ..."
3. In vestibulō cūriāe effūdit tot ānulōs aureōs ut _____ [= dīmīdia
 pars] trēs modiōs _____ [= complēret].
4. Adiēcīt 'nēminem nisi equitem Rōmānum id _____ gerere.'
5. Māgō '_____ [[<] supplēre], pecūniam, _____
 [= frūmentum, cibum...] Hannibalī mittendum esse' dīxit, atque Himilcō
 Hannōnem increpāre coepit.
6. Hannō respondit 'bellum aliquā _____ [[<] tolerāre] condiōne
 fīniendum esse, nec Hannibalī supplēmentō et commeātū opus esse, cum
 exercitūs hostium occīdisset et bīna castra cēpisset praedae _____
 [= scīlicet] plēna.'
7. "_____ [= num quōs] lēgātōs Rōmānī ad Hannibalem mīsērunt
 dē pāce?" interrogāvit Hannō.
8. Pauci Hannōnī assentiēbant: ingentī cōnsensū senātūs _____
 factum est ut magnum supplēmentum Hannibalī mitterētur.
9. In hībernīs exercitūs Hannibalis ita _____ est [= in luxū vīxit] ut
 _____ [= invalida fierent] corpora.
10. Tib. Semprōnius Gracchus _____ [: quī priōre annō cōsul fuit]
 Poenōs ad Beneventum vicit.
11. Syrācūsīs Archimēdēs interfectus est, cum intentus esset fōrmīs quās in
 pulvere _____.
12. Hannibal _____ [= explōrandī] causā ad ipsam portam Capēnam
 _____ [= equō vectus est].
13. Capuā captā Campānī principēs venēnō mortem sibi _____
 [= sē interfēcērunt].
14. Q. Fulvius senātōrēs Campānōs ad _____ alligātōs secūrī ferīrī iussit.
15. Cum nēmō imperium Hīspāniae suscipere vellet, P. Scīpiō adulēscēns
 _____ est [[<] prō- + fassus est] 'sē itūrum esse.'

16. Hasdrubal cum novō exercitū Alpēs _____ [< trāns + scandit],
sed cum lvi milibus militum caesus est M. Livii cōs. _____
[< dūcere].
17. Multis rēbus aliis super aliās positīs magnus _____ fit.

Exersitium 14

1. Quis nūntius victōriae Cannēnsis Carthāginem vēnit? ...
2. Prō quibus rēbus diīs grātiās agendās esse dixit Māgō? ...
3. Quōmodo Māgō dēmōnstrāvit quot equitēs Rōmānī caesi essent? ...
4. Quae fuit summa orātiōnis eius? ...
5. Quid Himilcō Hannōnem interrogāvit? ...
6. Quid Hannō Himilcōnī respondit? ...
7. Quid senātus Carthāginiēnsis dēcrēvit? ...
8. Quī dux Rōmānus prīmus exercitum Hannibalis vicit? ...
9. Quōmodo exercitus Hannibalis in hibernīs ēnervātus est? ...
10. Quam urbem Siciliae M. Claudius Mārcellus obsēdit et expugnāvit? ...
11. In Hispāniā quem exitum tulērunt P. et Cn. Scipiōnēs? ...
12. Capuā captā quid Campānī prīncipēs fēcērunt? ...
13. Quid ēvenit M. Claudiō Mārcellō ē castrīs prōgressō? ...
14. Quārē Hasdrubal cum exercitū Alpēs trānsgressus est? ...
15. Num Hasdrubal sē Hannibalī iūnxit? ...

Lēctiō octāva: versūs 746–865

Exercitium 15

1. P. Scipiō in Hispāniā cum Poenīs _____ [= finem fēcit bellandī],
et in Āfricā nāve _____ foedus cum rēgibus Syphāce et
Masinissā iūnxit.
2. Syphāx, cum Sophonisbam, filiam Hasdrubalis Gisgōnis, uxōrem dūxisset,
foedus quod cum Scipiōne iūnxerat _____ [= revocāvit].
3. Scipiō Poenōs vicit et Syphācem cēpit, adiuvante Masinissā, quī
Sophonisbam, uxōrem Masinissae, _____ [= amāre coepit].
4. Quā dē causā cum ā Scipiōne _____ [= reprehenderētur],
Masinissa Sophonisbae venēnum mīsit, quod illa _____ [= bibit],
nē capta Rōmam dūceretur.
5. Annō bellī xvi Hannibal ex diūtina _____ [< possidēre] Italiae
revocātus est.
6. _____ [= irātus dentēs movēns] gemēnsque ac vix lacrimīs
_____ [= abstinēns] dīcitur lēgātōrum verba audīvisse.
7. Dixit ‘sē nōn ā populō Rōmānō victum esse, sed _____
[< obtrectāre] atque invidiā senātūs Carthāginiēnsis’.
8. “Neque hāc _____ [< dēfōrmis] _____ [< redīre] mei”
inquit “tam P. Scipiō _____ [= ovābit] quam Hannō...!”
9. In Āfricā Hannibal, cum nēquiquam pācem cum Scipiōne _____
temptāvisset, aciē victus est.
10. Carthāginem accītus in senātū fassus est ‘sē bellō victum esse, nec spem
salūtis _____ [= aliō locō] quam in pāce impetrandā esse’
11. Condiōnibus pācis ēditīs, senātus Carthāginiēnsis multis verbīs dē pāce
_____ [= variās sententiās dixit].
12. Antequam pāx facta est _____ Carthāginiēnsibus datae sunt in
trēs mēnsēs, quibus iis nōn licuit _____ [= in alium locum] quam
Rōmam lēgātōs mittere.

Lēctiō VIII

adamāre
alibī
aliō (*adv*)
castigāre
compōnere
dēbellāre
dēfōrmitās
disserere
exsultāre
frendere
haurire
indūtia
lūgubris
obses
obtrectātiō
pēnsiō
perfuga
possessiō
reditus
renūntiāre
temperāre
thema
trānsvehere
trirēmīs

13. Pāx Carthāginiēnsibus data est hīs condiciōnibus: _____
 [<perfulgere] et captivōs omnēs redderent Rōmānīs, nāvēs praeter x
 _____ [<III + rēmī] trāderent elephantōsque...; x milia talentum
 argentī discrīpta _____ aequīs in annōs I solverent;
 _____ c darent.
14. Nāvēs Poenōrum D in altum prōvectae incēnsae sunt, quārum incendium
 Poenīs tam _____ [= fūnestum] fuit quam sī ipsa Carthāgō ardēret.

Exercitium 16

1. Quis cum Poenīs dēbellāvit in Hispāniā? ...
2. Cum quibus rēgibus P. Scīpiō foedus fēcit? ...
3. Cūr rēx Syphāx amicitiam quam cum Scīpiōne fēcerat revocāvit? ...
4. Syphāce captō, quis uxōrem eius Sophonisbam adamāvit? ...
5. Cūr Masinissa Sophonisbae venēnum mīsīt? ...
6. Victōriis in Āfricā Scīpiōnis quid effectum est? ...
7. Quō animō Hannibal lēgātōs sē revocantēs audīvit? ...
8. Lēgātīs audītīs, ā quō sē victum esse dīxit Hannibal? ...
9. Num Hannibal Rōmānōs in Āfricā vīcit? ...
10. Quō Hannibal victus perfūgit? ...
11. Carthāgine quid fassus est in senātū? ...
12. Poenīs dēvictīs, cūr Rōmānī Carthāginem nōn dēlēverunt? ...
13. Quid Carthāginiēnsēs Rōmānīs trādidērunt? ...
14. Quid nāvibus Carthāginiēnsium factum est? ...
15. Quō cognōmine imperātor P. Cornēlius Scīpiō nōbilitātus est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 866–873

Exercitium 17

Dē verbī thematis et terminātiōnibus

terminātiō -ōnis f
 futūrum
 futūrum perfectum
 gerundium
 gerundivum
 imperfectum coniūctivī
 imperfectum indicatīvī
 imperatīvus praesentis
 imperatīvus futūrī
 infinitīvus perfectī
 infinitīvus praesentis
 participium futūrī
 participium perfectī
 participium praesentis
 perfectum coniūctivī
 perfectum indicatīvī
 plūsquamperfectum
 coniūctivī
 plūsquamperfectum
 indicatīvī
 praesēns coniūctivī
 praesēns indicatīvī
 supīnum I
 supīnum II

1. Terminātiōnēs sunt litterae vel syllabae, ut -re, -ō, -isse, -us, -a, -um, quae adduntur ad vocābulī partem priōrem quae dicitur _____
2. Verbīs Latīnīs sunt terna themata: (1) thema _____, ut ōrā-, dēbē-, leg-, pūnī-; (2) thema _____, ut ōrāv-, dēbu-, lēg-, pūnīv-; (3) thema _____, ut ōrāt-, dēbit-, lēct-, pūnīt-.
3. Ex themate praesentis [-] quae fōrmae fiunt addītīs terminātiōnibus?
 - (1) additō -(e)re: _____ praesentis;
 - (2) additō -(ē)ns -(e)ntis: _____ praesentis;
 - (3) additō -ō, -(i)s, -(i)t...: _____ indicatīvī;
 - (4) additō -(ē)bam, -(ē)bās, -(ē)bat...: _____ indicatīvī;
 - (5) additō -bō, -bis, -bit... aut -am, -ēs, -et...: _____;
 - (6) additō -em, -ēs, -et... aut -am, -ās, -at...: _____ coniūctivī;
 - (7) additō -(e)rem, -(e)rēs, -(e)ret...: _____ coniūctivī;
 - (8) additō -(e)nd|um -ī -ō: _____;
 - (9) additō -(e)nd|us -a -um: _____;
 - (10) additō - (nūllō), -te: _____ praesentis;
 - (11) additō -(i)tō, -(i)tōte: _____ futūrī.
4. Ex themate perfectī [-] quae fōrmae fiunt?
 - (1) additō ~isse: _____ perfectī;
 - (2) additō ~ī, ~istī, ~it...: _____ indicatīvī;
 - (3) additō ~eram, ~erās, ~erat...: _____ indicatīvī;
 - (4) additō ~erō, ~eris, ~erit...: _____;
 - (5) additō ~erim, ~eris, ~erit...: _____ coniūctivī;
 - (6) additō ~issem, ~issēs, ~isset...: _____ coniūctivī.

5. *Ex themate supīnī [≈] quae fōrmae fiunt?*

(1) *additō* ≈um: _____ I;

(2) *additō* ≈ū: _____ II;

(3) *additō* ≈us -a -um: _____ *perfectī (passivī)*;

(4) *additō* ≈ūr|us -a -um: _____ *futūrī*.

thema

thema praesentis [-]

thema perfectī [-]

thema supīnī [≈]

Exercitium 18

- adigere, ad _____ isse, ad _____ um esse
- currere, _____ isse
- dēficere, dē _____ isse, dē _____ um esse
- differre, dis _____ isse, dī _____ um esse
- diripere, dī _____ isse dī _____ um esse
- disserere, dis _____ isse, dis _____ um esse
- explēre, ex _____ isse, ex _____ um esse
- excindere, ex _____ isse, ex _____ um esse
- exuere, ex _____ isse, ex _____ um esse
- haurire, _____ isse, _____ um esse
- inquirere, in _____ isse, in _____ um esse
- nequire, ne _____ isse
- obicere, ob _____ isse, ob _____ um esse
- obruere, ob _____ isse, ob _____ um esse
- opplēre op _____ isse, op _____ um esse
- permiscere, per _____ isse, per _____ um esse
- prōcidere, prō _____ isse
- profitēri, pro _____ um esse
- trāicere, trā _____ isse, trā _____ um esse
- trāscendere, trān _____ isse

dē-ficiō -iunt

dī-ripiō -iunt

ne-queō -eunt

ob-iciō -iunt

trā-iciō -iunt

CAPITVLVM VNDEQVINQVAGESIMVM

Cap. XLIX

Lēctiō prīma: versūs 1–101

Lēctiō I

Exercitium 1

- Nēmō _____ [= negat] Hannibalem cēterōs imperātōrēs prūdentiā _____ [= praestāre].
- Etsī populus Rōmānus aliās _____ [= gentēs] virtūte _____ [= antecēdit], tamen Hannibal semper victor discessit _____ cumque cum Rōmānīs _____ est [= cōnflīxit] in Italiā.
- At ille invidiā et obrectātiōne cīvium _____ [< dēbilis] est.
- Odium Hannibalis ergā Rōmānōs velut _____ [< hērēs] eī relictum erat ā patre Hamilcare, quī eum _____ [= parvum puerum] iūrāre iussit 'numquam sē in amicitīā cum Rōmānīs fore!'
- Post _____ [< obīre] Hamilcaris, Hasdrubal, _____ [= scilicet] gener eius, imperātor _____ [= locō eius factus] est.
- Hasdrubale occīsō, exercitus Hannibalem imperātōrem nōmināvit, id quod ā senātū Carthāginiēnsī _____ [= probātum] est.
- Hannibal, _____ [= postquam] gentēs Hispāniae subēgit, Saguntum, cīvitatē _____ [< foedus], vī expugnāvit.
- Exercitum Pŷrēnaeum et Alpēs trādūxit, cum incolīs cōnflīxit eōsque _____ [= cecidit].
- Nēmō umquam _____ [= eā viā] Alpēs transierat cum exercitū.

antecēdere

comprobāre

concidere

congregari

(manum) cōnserere

dēbilitāre

dēligāre

dētrimentum

dispālārī

eā

expedire

foederātus

hērēditās

indigere

īnfiriārī

nātiō

obductā (nōcte)

obitus

operam dare
 posteāquam
 praestāre
 prōfligāre
 puerulus
 quotiēscumque
 rēpere
 sēiungere
 sufficere
 suspiciō
 utpote
 verba dare
 vīsus

10. Apud Padum Hannibal bis manum _____ [= proelium commisit] cum Rōmānīs eōsque _____ [= dēvicit].
11. In Etrūriae palūdibus, cum trēs noctēs somnī _____ [= eguisset], alterum oculum amisit.
12. Exercitū cōsulārī ad lacum Trasumennum victō, Hannibal dictātōrī Fabiō Māximō, quī eum intrā montēs cluserat, _____ dedit [= illūsit] et sine _____ [= damnō] sē _____ [= liberāvit]:
13. _____ [: obscurā] nocte bovēs cum sarmentīs ardentibus in cornibus _____ [= alligātis] _____ [= passim pālātōs] immisit, quō _____ [< vidēre] Rōmānōs terruit.
14. Lēgātī Rōmānī _____ dedērunt [= labōrāvērunt] ut Hannibalem in _____ [↔ fidem] rēgī Antiochō addūcerent.
15. Mōns Pŷrēnaeus Hispāniam ā Galliā _____ [= disiungit].
16. Īnfāns quī nōndum ambulāre potest, manibus et genibus _____.

Exercitium 2

1. Quid Cornēlius Nepōs dicit dē fortitudīne Rōmānōrum? ...
2. Quid cēnset dē prūdentiā Hannibalis imperātōris? ...
3. Quōmodo imperātōr ille fortissimus dēbilitātus est? ...
4. Quis animum Hannibalis odiō ergā Rōmānōs incendit? ...
5. Post obitum Hamilcaris et Hasdrubalis quis imperātōr factus est? ...
6. Quid Hannibal imperātōr ēgit in Hispāniā? ...
7. Saguntō captō quō exercitum sēcum dūxit? ...
8. Cum quō apud flūmen Rhodanum cōnflīxit? ...
9. Quī montēs Italiā ab Galliā sēiungunt? ...
10. Alpēs trānsgressus ubi Hannibal equestribus proeliis Rōmānōs fūdit? ...
11. Quō morbō Hannibal in Etrūriā affectus est? ...
12. Quid factum est apud lacum Trasumennum? ...
13. Quōmodo Hannibal Fabiō Māximō dictātōrī verba dedit? ...
14. Quis cōsul Rōmānus apud Cannās occisus est? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 102–178

Exercitium 3

adversārius
 aēneus
 avāritia
 bīduum
 compōnere (bellum)
 cōnsiderāre
 corōna
 dilēctus
 disicere
 ēnumerāre
 facultās
 grātiā
 impraesentiārum
 īnciēns
 palam (facere)
 pendere
 plumbum
 praebēre, sē

1. _____ [= tam diū quam] Hannibal in Italiā fuit, nēmō eum vicit.
2. Longum est omnia eius proelia _____.
3. Cum exhaustae essent Carthāginiēnsium _____ [= opēs], Hannibal revocātus est, ut _____ [= in praesens tempus] bellum _____ [= bellō finem pōneret] cum Rōmānīs.
4. Apud Zamam victus Hannibal _____ [= duōbus diēbus] Hadrūmētum pervēnit.
5. Tum pāx facta est, sed nihilō _____ [= nihilō minus, tamen] Hannibal exercitū praefuit.
6. Posterō annō Carthāginiēnsēs lēgātōs Rōmam misērunt, quī Rōmānīs grātiās agerent eōsque _____ aureā dōnārent.
7. Hannibal 'rēx' creātus effēcit ex novīs _____ ut pecūnia quae ex condiōnibus pācis Rōmānīs dēbēbatur _____ [= solvī] posset.
8. Ubi cognōvit lēgātōs Rōmā vēnisse suī exposcendī _____ [= causā], Hannibal in Syriam profūgit ad rēgem Antiochum, quī _____ [< adversus] Rōmānōrum fuit.
9. Fugā _____ factā [= patefactā], Poenī bona eius _____ [< pūbicus] et domum _____ [= diruērunt].

10. Antiochō victō Hannibal Crētā vēnit, ut ibi _____ [= reputāret] quō proficiscerētur.
11. Vir callidē _____ [= praeparāvit, cūrāvit] nē pecūniam suam āmitteret propter _____ [< avārus] Crētēnsium.
12. Amphorās _____ complēvit summīs aurō opertis eāsque palam in templō dēposuit.
13. Tum, _____ [= insciīs] Crētēnsibus, statuās _____ [= aereās] aurō et argentō complēvit, eāsque in _____ ante domum suam abiēcit.
14. Hannibal cum optimum imperātōrem tum bonum magistrātum sē _____ [= sē esse ostendit].
15. Novī milītēs _____ [< dīligere] cōnscribuntur.

prōpatulum
prōvidēre
pūblicāre
quamdiū
(nihilō) sētius
vectīgal

Exercitium 4

1. Cūr Hannibal ex Italiā revocātus est? ...
2. Quis fuit Hannibalis adversārius in Āfricā? ...
3. Num Hannibal Rōmānōs in Āfricā vicit? ...
4. Quārē bellum compōnere cōnātus est? ...
5. Ubi Hannibal cum P. Scīpiōne cōnflīxit? ...
6. Quō Hannibal victus profūgit? ...
7. Pāce cum Rōmānīs factā quid ēgit Hannibal? ...
8. Quārē Carthāginiēnsēs lēgātōs Rōmam mīsērunt? ...
9. Cūr Rōmānī captīvōs Carthāginiēnsēs remittere recūsāvērunt? ...
10. Quid Hannibal Karthāgine effēcit? ...
11. Cūr Hannibal in Syriam ad rēgem Antiochum fūgit? ...
12. Fugā eius patefactā quid Poenī fēcērunt? ...
13. Num Antiochus prosperē cum Rōmānīs pugnāvit? ...
14. Quō Hannibal ex Syriā sē contulit? ...
15. Quid Hannibal in Crētā cōnsiderābat? ...
16. Cūr amphorās plumbō complētās in templō dēposuit? ...
17. Quōmodo pecūniam suam abdidit? ...

Lēctiō tertiā: versūs 179–275

Lēctiō III

Exercitium 5

1. Ex Cretā Hannibal ad Prūsiam in Bithyniam vēnit; quem cum vidēret nōn satis _____ [= firmum, validum] esse, conciliābat eī aliōs rēgēs; sed Eumenēs, rēx Pergamēnus, ab eō _____ [= dissentiēbat].
2. Cum eō bellum erat et marī et terrā, sed _____ [= utrōque locō] Eumenēs superior erat.
3. Hannibal vērō classem Pergamēnam _____ [= prūdentīā] sīc vicit:
4. Plūrimās _____ [= anguēs] _____ [< venēnum] in vāsa _____ [= ē terrā coctā facta] coniēcit.
5. Ante proelium _____ [< cohortārī] _____ [= milītum nāvālium] fēcit iisque praecēpit ut omnēs nāvem rēgis peterent.
6. In proeliō, cum Bithyniī ex _____ [< praecipere] Hannibalis nāvem Eumenis pepulissent, vāsa fictilia in reliquās nāvēs coniēcērunt.
7. Pergamēnī, cum nāvēs suās serpentibus opplētās vidērent, ad castra sua _____ [< nauta] fūgērunt.
8. Nec tum modo, sed saepe _____ [= aliō tempore] Hannibal hostēs vicit.
9. Rōmae _____ vēnit [= accidit] ut ūnus ē lēgātīs Prūsiae inter cēnam dīceret ‘Hannibalem in rēgnō Prūsiae esse’.

acquiēscere
aliās (*adv*)
arbitrium
classiārius
cohortātiō
concupere
(patrēs) cōnscriptī
cōnsilium
cōnsuēscere
cōnsuētūdō
dissidēre
districtus
doctor
dūcere
ēlegāns
eximere
fictilis

fortuītō
 innumerābilis
 mētārī
 nauticus
 nōnnihil
 peragrāre
 praeceptum
 prīstinus
 rōbustus
 serpēns
 ūsū (venīre)
 utrobīque
 venēnātus

10. Quod cum patrēs _____ [: senātōrēs] comperissent, lēgātōs eō mīserunt, quī eum exposcerent.
11. Hannibal, cum plūrēs praeter _____ [< cōnsuēscere] armātī apparērent, intellēxit id nōn _____ [= forte] fierī, sed sē petī.
12. Ergō, nē vītā aliēnō _____ [< arbiter] āmitteret, venēnum sūmpsit, quod semper sēcum habēre _____ [= solēbat].
13. Sic vir fortissimus, memor _____ [= antiq̄arum] virtūtum, _____ [ad + quiēvit] annō LXX.
14. Vir tantīs bellīs _____ [= occupātus] etiam _____ [= haud paulum] temporis litterīs tribuit atque aliquot librōs Graecē cōscripsit, cum Sōsilō litterārum Graecārum _____ [= magistrō] ūtērētur.
15. Nēmō Hannibalī metum quem ex populō Rōmānō _____ [= in animum accēperat] _____ [= adimere] poterat.
16. Hannibal Alexandrum māximum imperātōrem fuisse _____ [= exīstimābat], quod parvā manū exercitūs _____ [< in- + numerāre] fūdisset atque ultimās ōrās _____ [= pererrāvisset].
17. Pyrrhus castra _____ [= rēctē locāre] prīmus docuit.
18. Dīdō rēgīna in epulārum apparātū _____ [= decēns] fuit.

Exercitium 6

1. Quō Hannibal ex Crētā vēnit? ...
2. Quid apud rēgem Prūsiam ēgit? ...
3. Quī rēx, Rōmānis amicus, bellum cum Prūsia gerēbat? ...
4. Ante proelium nāvāle quid classiāriis praecēpit? ...
5. Nāve rēgis pulsā, quōmodo Bīthyniī reliquās nāvēs adortī sunt? ...
6. Quō Pergamēni sē rettulērunt? ...
7. Quōmodo Rōmāni cognōverunt Hannibalem apud Prūsiam esse? ...
8. Cūr Prūsias Hannibalem Rōmānis dēdere recūsavit? ...
9. Ubi Hannibal latēbat? ...
10. Quid puer quī forēs castellī circumiisset Hannibalī nūntiavit? ...
11. Quid fēcit Hannibal nē ā Rōmānis vīvus caperētur? ...
12. Quā linguā Hannibal librōs cōscripsit? ...
13. Quō magistrō litterārum Graecārum ūsus est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 276–295

Exercitium 7

Dē contractiōne verbōrum

Exempla

Excidit -v-: rogāvisse > rogāsse; rogāverat > rogārat; rogāvērunt > rogārunt; cupīvisse > cupiisse/cupisse; cupīverat > cupierat; cupīvērunt > cupiērunt

1. vocāvisse > voc_____; vocāvistī > voc_____; vocāvisset > voc_____.
2. vocāverat > voc_____; vocāverit > voc_____; vocāvērunt > voc_____.
3. cōnsuēvisse > cōnsu_____; cōnsuēvistī > cōnsu_____;
- cōnsuēvisset > cōnsu_____.
4. cōnsuēverat > cōnsu_____; cōnsuēverit > cōnsu_____;
- cōnsuēvērunt > cōnsu_____.
5. nōvisse > nō_____; nōvistī > nō_____; nōvisset > nō_____.
6. nōverat > nō_____; nōverit > nō_____; nōvērunt > nō_____.
7. petīvisse > pet_____/pet_____; petīvistī > pet_____/pet_____;
- petīvisset > pet_____/pet_____.
8. petīverat > pet_____; petīverit > pet_____; petīvērunt > pet_____.

contractiō -ōnis f
 < contrahere

-āvis- > -ās
 -ēvis- > -ēs-
 -ōvis- > -ōs
 -īvis- > -iis- > -īs-
 -āver/-āvēr- > -ār-
 -ēver/-ēvēr- > -ēr-
 -ōver/-ōvēr- > -ōr-
 -īver- > -ier-
 -īvēr- > -iēr-

Exercitium 8

1. acquiēscere, ac _____ isse
2. concīdere, con _____ isse, con _____ um esse
3. congregari, con _____ um esse
4. cōserere, cōn _____ isse, cōn _____ um esse
5. cōsuēscere, cōn _____ isse
6. eximere, ex _____ isse, ex _____ um esse
7. rēpere, _____ isse
8. sufficere, suf _____ isse, suf _____ um esse

con-gredior -iuntur

suf-ficiō -iunt

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM

Lēctiō prīma: versūs 1–128

Exercitium 1

1. Bellum cum rēge Philippō _____ [= coeptum] est annō quīngentēsīmō _____ prīmō [DLI] ab urbe conditā.
2. T. Flāminīnus cōs. Philippum ex Ēpirō fugāvit et, postquam Thessaliam _____ [= vāstāvit], ibi signīs _____ cum rēge dēbellāvit.
3. Ob rēs prosperē gestās in v diēs _____ dēcrētae sunt.
4. Flāminīnus Elatēae _____ [= in hibernīs erat]; inde, pāce factā captīvisque et _____ [= perfugīs] redditīs Rōmānīs, Corinthum ad Isthmiōrum lūdicrum profectus est.
5. Is Graeciae _____ [< mercārī] erat, quō multī conveniēbant.
6. Praecō in mediā _____ prōcessit et magnā vōce _____ 'senātum Rōmānum, Philippo dēvictō, liberōs, _____ [= sine vectīgālibus], suīs lēgibus esse iubere omnēs gentēs Graeciae...'
7. Gentēs quae sub dīcōne rēgis fuerant _____ [= ēnumerāvit].
8. Hōc audītō Graecī, quī libertātem _____ [= valdē cupiēbant], prīmō _____ [= mīrantēs] siluērunt, sed cum praecō iterum prōnūntiāvisset eadem, clāmō et plausus ortus est
9. Lūdicrum _____ [= celeriter] perāctum est, cum nēmō spectāculō intentus esset: ūnum gaudium _____ spectātōrum animōs.
10. Magnō cum _____ [< sentire] _____ [↔ dolōris] Graecī comperērunt 'populum Rōmānum suā _____ [= pecūniā pēnsā], suō labōre ac periculō bella gerere prō libertāte aliōrum!'
11. Nec _____ [= tantum/modo] prō finitimīs et gentibus propinquae _____ [< vicīnus] pugnant Rōmānī, sed maria trāciunt, nē _____ [= ūllum] iniūstum imperium sit!
12. Catō bellō _____ [< citrā] Hispāniam _____ [< pāx].
13. Vere prīmō Corinthī _____ [< convenire] fuit, ubi Flāminīnus Graecīs suās rēs gestās _____ [= exposuit] et _____ [= adiēcit] 'sibi in animō esse exercitum ē Graeciā _____.'
14. Prōtinus agmen ab arce dēscendit, quod cūctī _____ [= secūtī] sunt, dum Flāminīnum ' _____ ' [< servāre] 'liberātōrem' que _____ [< ad + clāmant].
15. Flāminīnus omnēs cōpiās Brundisium _____ [= trāiēcit].
16. Rōmae _____ [= trēs diēs] triumphāvit: aurum argentumque factum et _____ [↔ factum] trānstulit ac multōs captīvōs obsidēsque.
17. Sicilia īnsula est, nōn terrā _____ iūncta cum Italiā.
18. _____ nostrī sunt patrēs, avī, cēt., posterī sunt filiī, nepōtēs, cēt.

Cap. L

Lēctiō I

acclāmāre

ārea

avēre

citerior

cōferre (signa)

continēns

conventus

dēportāre

ēdisserere

hibernāre

immūnis

impēnsa

infectus

inīre

māiōrēs

mercātus

mīrābundus

pācare

percēnsere

praeoccupāre

prōnūntiāre

prōsequi

(nē) quod

quīnquāgēsīmus

raptim

sēnsus

servātor

subicere

supplicatiō

tantummodo

trīdium

trānsfuga

trānsportāre

vexāre

vicīnitās

voluptās

Exercitium 2

1. Cui rēgi bellum illātum est post bellum Pūnicum secundum? ...
2. Quis cum rēge Philippō in Thessaliā dēbellāvit? ...
3. Hāc victoriā nūntiātā quid dēcrēvit senātus? ...
4. Ubi lēgātīs Philippī senātus datus est? ...
5. Quibus condiōnibus pāx Philippō data est? ...
6. Cūr magnus numerus Graecōrum Corinthum convēnerant? ...
7. Quid praecō spectātōribus lūdōrum prōnūntiāvit? ...
8. Quōmodo Graecī nūntium libertātis accēperunt? ...
9. Lūdīs dīmissis quō spectātōrēs ruērunt? ...
10. Cum quō tyrannō Flāminīnus posterō annō bellum gessit? ...
11. Exercitusne Rōmānus in Graeciā remānsit? ...
12. Quid senātus Flāminīnō dēcrēvit postquam rēs gestās ēdisseruit? ...
13. Quot diēs T. Quīnctius Flāminīnus triumphāvit? ...
14. Quās rēs in triumphō trānstulit? ...

*Lēctiō II**Lēctiō secunda: versūs 129–275***Exercitium 3**

artus
callis
circuīre
circumvehī
contemplārī
continuāre
dilucēscere
dirimere
diurnus
dūcere (uxōrem)
exaequāre
incautus
insidere
intercēdere
intermittere
iugum
nī
peculātus
permūnīre
porrō
rādix
scālae
sēmīermis
subsidiū
trāsmittēre
vertex

1. Dum rēx Antiochus Chalcide mōrātur, M. Acīlius cōs. exercitum Larisā Crannōnem et inde _____ [↔ retrō] ad faucēs Thermopylārum dūxit.
2. _____ [= mōns longus] Thermopylārum mediam Graeciam _____ [= disiungit].
3. Acīlius in faucibus Thermopylārum castra posuit adversus Antiochum, quī castra sua duplici vāllō _____ [= bene mūniverat].
4. Antiochus Aetōlis imperāvit ut _____ [= culmina] montium _____ [= occupārent], nē Rōmānī _____ [= parvīs viīs] trānsīrent et castra sua _____ [= circumīrent].
5. Acīlius, aciē _____ [= cōnfertā] fronte īnstrūctā, cōpiās rēgis intrā mūnimenta pepulit, sed recēdere coactus esset, _____ [= nisi] Catō _____ [= auxiliō] vēnisset.
6. Catō enim in iugō Callidromī Aetōlōs _____ [↔ cautōs] atque sōpītōs opprēsserat.
7. Macedonēs abiectīs armīs fūgērunt, et rēx cum paucīs _____ [= nec armātīs nec inermibus] militibus Chalcidem sē recēpit atque inde Ephesum _____ [= trāiēcit].
8. Acīlius, castrīs ad Hēraclēam mōtīs, equō urbem _____ [= circum urbem vectus] est, ut moenia _____ [= intuērētur].
9. Dum urbs quattuor ē partibus oppugnātur, xxiv diēs nocturnus labor _____ [↔ nocturnō] _____ [< continuus] est.
10. Mediā nocte oppugnātiōne _____ [↔ continuātā], iv vigiliā ā tribus partibus urbem aggressus est, ab ūnā militēs signum exspectābant.
11. Cum iam _____ [= illucēsceret], signō datō militēs ab eā parte quae dēfēsōribus carēbat mūrōs integrōs _____ trāscendērunt!
12. L. Cornēlius Scipiō, Antiochō in Asiā dēvictō, 'Asiāticus' appellātus frātrī cognōmine _____ [= aequātus] est.
13. Cum L. Scipiō Asiāticus _____ [= fūrtī pecūniae pūblicaē] damnātus esset, Tib. Semprōnius Gracchus tribūnus plēbis _____ [= vetuit].
14. Ob id beneficium ille Cornēliam, filiā P. Scipiōnis Āfricānī, _____.
15. _____ est pars arboris subterrānea sive pars infima montis.

Exercitium 4

1. Cum quibus Antiochus societatem iūnixit, ut bellum Graeciae Inferret? ...
2. Quōmodo rēx Antiochus Chalcide hiemem cōsūmpsit? ...
3. Quō M'. Acīlius cōsul primō vēre exercitum dūxit? ...
4. Quō Antiochus sē recēpit? ...
5. Quā pugnā memorābilis est locus quī appellātur Thermopylae? ...
6. Quōmodo Antiochus ad Thermopylās castra sua permūnīvit? ...
7. Quid fēcit Antiochus nē Rōmānī iuga imminētia trānsirent? ...
8. Quis in mediō proeliō suprā castra appāruit? ...
9. Quōmodo M. Porcius Catō Aetōlōs ab iugō Callidromī dēiēcerat? ...
10. Cūr Macedonēs repente armīs abiectīs fūgērunt? ...
11. Quō rēx Antiochus proeliō victus sē recēpit? ...
12. Num Acīlius Chalcidem veniēns rēgem invēnit? ...
13. Quem cōsul Rōmam mīsīt quī senātuī victōriam nūntiāret? ...
14. Quō Acīlius castra ab Thermopylīs mōvit? ...
15. Ubi sita est Hēraclēa et quōmodo mūnīta est? ...
16. Quot diēs oppugnatiō Hēraclēae continuāta est? ...
17. Aetōlīs fatigātīs, ab quot partibus Rōmānī urbem aggressī sunt? ...
18. Cūr ūna pars mūrōrum nōn dēfendebātur? ...
19. Quōmodo Rōmānī ibi mūrōs trāscendērunt? ...
20. Num Aetōlī arcem Hēraclēae dēfendere potuērunt? ...
21. Quis primus Rōmānōrum ducum in Asiam trāiēcīt? ...
22. Quā condiōne Antiochō in Asiā victō pāx data est? ...
23. Quō cognōmine L. Cornēlius Scīpiō appellātus est? ...

Lēctiō tertiā: versūs 276–383

Exercitium 5

1. In Thessaliā P. Licinius Crassus levibus _____ [*< expedire*] cum Perseō, rēge Macedoniae, haud prosperō _____ [*< evenire*] pugnāvit.
2. In Āfricā dē agrō _____ [= certāmen] fuit inter Poenōs et Masinissam.
3. Annō DLXXXVI a. u. c. Perseus ā L. Aemiliō Paulō dēvictus est, et _____ [= deinde] omnis Macedonia dēdita.
4. Illō proeliō magna hostium strāgēs facta est paucōrum Rōmānōrum _____ [= paucīs Rōmānīs āmissis].
5. Rōmae laetitia eius victōriae _____ [= ante capta] est, nam quārtō post diē _____ [= IV diē postquam] pugnātum est, in circō _____ [*↔ clamor*] spectācula pervāsīt 'in Macedonia dēvictum rēgem esse.'
6. _____ [= crēvit] _____ [*< fremere*] et populus spectāculī _____ [= oblītus] clāmāre et plaudere coepit propter nūntium illum _____ similem [= quī vērus esse vidēbātur].
7. Cum auctor nūntiī nūllus reperīrētur, laetitia _____ [= cessāvit] quidem, sed _____ [= signum rei fūtūrae] laetum animīs _____ [= in animīs sedēbat/remānēbat].
8. Hoc _____ [*< augur*] animōrum XIII diē firmātum est adventū tabellāriī quī litterās _____ [= laurō ōrnātās] cōsulī trādīdīt in circō.
9. Cōsul litterīs lēctīs populō _____ [= prōnūntiāvit] 'L. Aemilium cum Perseō pugnāsse; Macedonum exercitum caesum fūsumque...'
10. Postquam lēgātī ab Aemiliō Paulō advēnērunt, senātus supplicatiōnēs in quīnque diēs circā omnia _____ [= torōs deōrum] dēcrēvit.

Lēctiō III

augurium
coniurātus
deinceps
dēnūntiāre
evānescere
eventus
expeditiō
fremitus
iactūra
immemor
incrēscere
insidēre
invius
laureātus
līs
murmur
nāvālia
ōmen
praecipere
pulvīnar
(post...) quam
vērī similis

11. Placuit ut nāvēs in _____ collocārentur atque ut dīmitterentur sociī nāvālēs et militēs _____ [= quī in verba cōsulis iūrāverant].
12. Difficile est per saltūs _____ [= sine viā] penetrāre.

Exercitium 6

1. Quis rēgī Philippō V successit? ...
2. Cūr Rōmānī rēgī Perseō bellum indīxērunt? ...
3. Ubi P. Licinius Crassus cum Perseō pugnāvit et quō ēventū? ...
4. Ā quō dēvictus est rēx Perseus? ...
5. Quōs victōriae nūntiōs L. Aemilius Paulus Rōmam mīsit? ...
6. Quae oppida deinceps Rōmānīs sē dēdidērunt? ...
7. Quō rēx Perseus victus trāiēcit? ...
8. Quōmodo victōriae laetitia Rōmae praecepta est? ...
9. Quid factum est cum C. Licinius cōsul quadrīgās mitteret? ...
10. Cūr populus lūdōs circēnsēs reliquit? ...
11. Quid lēgātī Paulī in senātū et in cōntiōne exposuērunt? ...
12. Lēgātīs audītīs quid cōsul ēdīxit? ...
13. In quot diēs supplicatiōnēs dēcrētae sunt? ...
14. Quid ex Illyricō nūntiātum est? ...

*Lēctiō IV**Lēctiō quārta: versūs 384–506***Exercitium 7**

abaliēnāre
abscēdere
accessiō
clēmētia
cōsciūs
cōspectus
cōsurgere
contentus
dēlitēscere
dēvehere
effulgēre
extorris
fidūcia
flātus
ignōbilis
illacrimāre
incolumitās
introīre
lembus
mercātūra
ministerium
miseratiō
māceria
mūtatiō
percontatiō
porrigere
posticum
praetōrius
pullus
sors

1. Perseus, quī nōn _____ rēgnō Macedoniae fīnitimōs oppugnāverat, iam āmissō exercitū, _____ [= exsul] rēgnō, in parvam īnsulam compulsus est.
2. Etiam victor Paulus _____ [< miserārī] permōtus _____ [= fortūnae] hūmānāe _____ [< in + lacrimāvisse] dīcitur.
3. Perseus trēs _____ [↔ nōbilēs] ad Paulum mīsit cum litterīs quārum titulus erat: “Rēx Perseus cōsulī Paulō salutem.”
4. Perseō victō necesse fuit nōmen ‘rēgis’ oblivīscī et sē suaque omnia in fidem et _____ [< clēmēns] populī Rōmānī permittere.
5. Sōlus relictus, cum omnium animōs ā sē _____ [↔ sibi conciliāvisset], fugae cōsiliū cēpit.
6. Quendam Crētēnsē, quī _____ [< mercārī] in eā regiōne faciēbat, rogāvit ut _____ [= nāviculā] sē in Thrāciam _____.
7. Mediā nocte cum tribus _____ [↔ īnsciīs] cōsiliū per _____ [= ōstium posterius] in hortum exiit ac _____ aegrē trāscendit.
8. Cum vērō nāvis in portū nōn esset, in templō _____ [= latuit].
9. Nē tum quidem ‘puerī rēgī’, quī _____ [< minister] rēgis fungēbantur, ab eō _____ [= abībant].
10. At cum Cn. Octāvius rēgīis puerīs _____ [< incolumis] prōmīsisset, _____ [< trānsire] omnium facta est.
11. Tum Perseus sē Octāviō trādīdit, et in nāvem _____ [= praefectī] impositus ad cōsulem missus est.
12. Amictū _____ [= ātrō] praetōrium (_____ imperātōris) _____ [= intrāvit].
13. Cōsul _____ [= surrēxit] et rēgī dextram _____ [= extendit] nec eum sē ad pedēs _____ [= dēmittere] passus est.
14. “Quā _____ [= coactus] iniūriā” inquit “contrā populum Rōmānum tam _____ [= tantā vī] bellum suscēpisti...?” nec rēx ad hanc _____ [< percontārī] respondit.

15. Cōsul eum hortātus est ut _____ [= cōfidentiam] salūtis habēret, _____ [= quōcumque modō] haec incidissent.
 16. Perseum _____ [= cōspicuum] faciēbant nōn modo patris et avī fāma, sed _____ [*ex + fulgēbant*] Philippus et Alexander.
 17. Fortūna eius est exemplum _____ [*mutāre*] rērum hūmānarum.
 18. Animus virī sapientis _____ [*flāre*] prosperārum rērum nōn effertur.
 19. Bellum Illyricum tantum _____ [*accēdere*] bellī Macedonicī fuit.

subigere
 submittere
 tabernāculum
 trānsitiō
 utcumque
 violenter

Exercitium 8

1. Quī lēgātī Aemiliō Paulō cōsulī litterās Perseī attulērunt? ...
2. Quōmodo cōsul lēgātōs vidēns affectus est? ...
3. Cūr Paulus lēgātōs sine respōnsō ac sine litterīs dimisit? ...
4. Quid Perseus alterīs litterīs petiuit et impetrāvit? ...
5. Quid lēgātī Rōmānī ā Perseō postulāverunt? ...
6. Cūr Perseus fugae cōsilium capere coāctus est? ...
7. Perseus ubi erat et quō ire cupiēbat? ...
8. Cūr in Thrāciam ire nōn potuit? ...
9. Ubi rēx Samothrācae dēlituit? ...
10. Cui rēx sōlus cum filiō relictus sē trādīdit? ...
11. Quō Octāvius rēgem captum misit? ...
12. Quōmodo Paulus Perseum in praetōriō recēpit? ...
13. Quid cōsul Perseum percontātus est? ...
14. Cum rēx nihil respondēret, quid consul eum hortātus est? ...

Lēctiō quinta: 507–601

Lēctiī V

Exercitium 9

1. Rēgnum Macedoniae sub rēge Alexandrō in Asiam sē _____ [*super rīpās effūdīt*].
2. Euboea insula ponte (terrae) _____ iūncta est.
3. Minerva dea est _____ [= cūstōs] arcis Athēnarum.
4. In templō Aesculapiī, quod v milibus passuum ab Epidaurō _____, aegrī dōna deō sacrābant prō remediīs _____ [*salūs*].
5. Lacedaemoniī _____ [*discipulus*] sevērissimā ēducābantur.
6. Olympiae Paulus Iovī sacrificium māius _____ [= quam fierī solēbat] fēcit haud _____ [= aliter] quam sī Rōmae in Capitoliō immolāvisset.
7. Amphipolim reversus Paulus in _____ sedēns 'liberōs esse Macedonas' prōnūntiāvit, eōsque _____ pendere Rōmānīs iussit.
8. Paulus, accītīs _____ quī _____ artem faciēbant, magnificum lūdicum apparāvit, ubi _____ validissimī inter sē certāverunt.
9. Epulae quoque māximā _____ [*opulentus*] parātae sunt.
10. _____ [*vulgus*] opulentia epulārum laudābātur.
11. _____ est rēs quā aegrī sānantur.
12. Filius P. Scipiōnis Āfricānī filium L. Aemilii Pauli _____.

adoptāre
 āthlēta
 artifex
 continēns
 disciplīna
 distāre
 (ars) lūdica
 opulentia
 praeses
 remedium
 salūtāris
 secus
 solitō (māior)
 superfundere (se)
 tribūnāle
 tribūtum
 vulgō

Exercitium 10

1. Quis fuit prīmus nōbilis rēx Macedoniae? ...
2. Quot annōs rēgnāvit Alexander? ...
3. Num Alexander sē Eurōpae fīnibus continuit? ...
4. Quid morte Alexandrī rēgnō eius factum est? ...

5. Quot lēgātī Rōmānī in Macedoniam missī sunt? ...
6. Quid fēcit Aemilius Paulus prīmō autumnō? ...
7. Quem locum primum petīvit? ...
8. Quārē inclutus est portus Aulidis? ...
9. Cūr Agamemnōn filiam suam victimam ārīs admōvit? ...
10. Cui deae Paulus Athēnīs sacrificium fēcit? ...
11. In Peloponnēsō quās urbēs vīsit Paulus? ...
12. Olympiae quid animum Paulī mōvit? ...
13. Quid Paulus ex tribūnālī Macedonibus prōnūntiāvit? ...
14. Postquam Macedoniae lēgēs dedit, quid apparāvit?
15. Quid magnīs lūdīs in Graeciā fieri solet? ...

Lēctiō VI

Lēctiō sexta: versūs 602–680

adoptiō
cōfundere
dēflēre
dēstināre
documentum
gaza
impedimentum
inexpugnābilis
praeteatātus
prōgeniēs
prōventus
quaesō
successor
turmātim

Exercitium 11

1. Perseus _____ [< succēdere] Philippī V fuit.
2. Perseus in catēnīs in triumphō ductus _____ [< docēre] fuit sortis hūmānae.
3. Paulum triumphantem secūtī sunt duo filiī quōs in _____ [< adoptāre] dederat, deinde equitēs _____ [= in turmīs] et peditēs.
4. Cōsul vērō duōs filiōs minōrēs _____ [< praetextus] sēcum vehere nōn potuit, nam alter ante triumphum, alter paulō post dēcessit.
5. Ex tantā _____ [= stirpe] liberōrum nēmō domī Paulī supererat.
6. Paulus orātiōne quā prīvātā suā calamitātem cum secundā fortunā publicā comparāvit, audientium animōs magis _____ [= permōvit] quam sī sortem suā _____ [= sortī suae illacrimāvisset].
7. Paulus: “_____ [= orō] sinātis mē cum publicā fēlicitāte comparāre prīvātā meam fortunā.”
8. Cum castra hostium _____ essent [= expugnārī nōn possent], Paulus aciē Perseum dēvicit ad Pydnam.
9. Victōriam Paulī rēs secundae velut _____ [= magnae frūgēs] secūtae sunt: civitatēs sē dēdidērunt, _____ [= thēsaurus] rēgia in potestātem Rōmānōrum vēnit, ac rēx ipse cum liberīs captus est.
10. Nōnumquam tempestās _____ [< impedīre] victoriae fuit.
11. Filius imperātōris triumphantis sibi ipse similem triumphum _____.

Exercitium 12

1. Quōs Paulus in triumphō ante currum dūxit? ...
2. Cūr duo Paulī filiī māiōrēs patris nōmen nōn ferēbant? ...
3. Cūr duo filiī eius minōrēs in triumphō cum patre currū vectī nōn sunt? ...
4. Dē quibus rēbus Paulus post triumphum in cōtiōne ēdisseruit? ...
5. Quot diēbus Paulus sē bellum Macedonicum perfēcisse dīxit? ...
6. Quae rēs secundae victōriam Paulī secūtae sunt? ...
7. Quid Paulus in exercitū in Italiam trāciendō timēbat? ...
8. Num Paulus tantum dē publicā fēlicitāte locūtus est? ...
9. Quid populō nārrāvit dē prīvātā suā fortunā? ...
10. Num pater miserābiliter orbitātem suā dēflēvit? ...
11. Quōmodo sē cōsōlātus est in tantā clāde domūs suae? ...
12. Cūr Horātius Latium ‘agreste’ vocat? ...

Lectiō grammatica: versūs 681–694

Exercitium 13

Ōrātiō rēcta (“...”)

Exemplum

Sabīnī: “Quid ā nōbīs postulās?”

Tarpēia: “Postulō id quod in sinistrīs manibus habētis.”

1. Aemilia: “Cūr Iūlia plōrat?”
2. Quīntus: “Iūlia plōrat, quia Marcus eam pulsāvit.”
3. Iūlius: “Puer quī puellam pulsāt improbus est.”
4. Trōiānī: “Lāocoōn poenam meruit quod hastā scelerātā sacrum rōbur laesit.”
5. Poenī “Aenēās Trōiā vēnit” inquirunt, “cum quō virō pulchra Dīdō concubuit!”
6. Tullus: “Quid petentēs vēnistis?” Albānī “Invitī” inquirunt “aliquid quod tibi displicet dicēmus: rēs repetitum vēnimus.”
7. Horātius pater: “Filia mea iūre caesa est. Nē mē, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōspexistis, orbum liberis fēceritis!”
8. Cn. Octāvius: “Rēgī puerī Macedonēsque aliī quī Samothrācae sunt, sī trānsierint ad Rōmānōs, incolumitatem libertatemque et sua omnia servābunt quae aut sēcum habent aut in Macedoniā reliquēunt.”
9. Hannibal: “Omnēs in ūnam Eumenis rēgis concurrite nāvem! quem sī cēperitis aut interfēceritis, magnō vōbīs praemiō erit.”
10. Prūsias: “Nōlite id ā mē fieri postulāre quod adversus iūs hospitī est!”
11. Paulus: “Et convīvium instruere et lūdōs parāre eiusdem est quī vincere bellō scīt.”
12. Paulus: “Quod bellum per quadriennium quattuor ante mē cōsulēs gessērunt, id ego quindecim diēbus perfēcī!”

Ōrātiō obliqua (“...”)

Sabīnī ā Tarpēiā quaesivērunt ‘quid ā sē postulāret?’ Tarpēia respondit ‘sē postulāre id quod in sinistrīs manibus habērent.’

- Aemilia quaerit ‘cūr Iūlia plōr_____?’
 Quīntus respondet ‘Iūli_____ plōr_____ quia Mārcus eam pulsāv_____.’
 Iūlius dicit ‘puer_____ quī puellam puls_____ improb_____ es_____.’
 Trōiānī ‘Lāocoont_____ poenam meru_____’ dicēbant, ‘quod hastā scelerātā sacrum rōbur laes_____.’
 Fāma nārrābat ‘Aenē_____ Trōiā vēn_____, cum quō virō pulchra Dīdō concubu_____.’
 Tullus ab Albānīs quaerit ‘quid petentēs vēn_____?’ Ii dicunt ‘_____ invit_____ aliquid quod Tullō displice_____ dict_____ _____: rēs repetitum _____ vēn_____.’
 H. prōclāmāvit ‘fili_____ _____ iūre caes_____ _____!’ Ōrābat ‘nē _____, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōspex_____, orbum liberis fac_____!’
 Prōnūntiātum est ‘rēgi_____ puer_____ Macedonāsque ali_____ quī Samothrācae _____, sī trāns_____ ad Rōmānōs, incolumitatem libertatemque et sua omnia servāt_____ quae aut sēcum hab_____ aut in Macedoniā reliqu_____.’
 H. iis praecēpit ‘omnēs ut in Eumenis rēgis concurr_____ nāvem; quem sī cēp_____ aut interfēc_____, magnō _____ praemiō _____.’
 Prūsias recūsāvit ‘nē id ā _____ fieri postul_____ quod adversus iūs hospitī _____.’
 Vulgō dictum ipsīus ferēbant ‘et convīvium instruere et lūdōs parāre eiusdem _____ quī vincere bellō sc_____.’
 Paulus dixit ‘quod bellum per quadriennium quattuor ante _____ cōsulēs gess_____, id _____ quindecim diēbus perfēc_____!’

Lectiō grammatica

Ōrātiō rēcta (“...”)

nōm + ind
quī quae quod, quia, sī, etsī + ind

Ōrātiō obliqua (“...”)

acc + inf
quī quae quod, quia, sī, etsī + conī.

Exercitium 14

1. dēlitēscere, dē_____isse
2. dirimere, dir_____isse, dir_____um esse
3. insidere, in_____isse, in_____um esse
4. pendere, _____isse, _____um esse
5. pergere, _____isse
6. porrigere, por_____isse, por_____um esse
7. querī, _____um esse
8. subigere, sub_____isse, sub_____um esse
9. trānsferre, trāns_____isse, trāns_____/_____ esse
10. vīsere, _____isse

Cap. LI*Lectiō I*

aeditās
arbitr
circuitus
coīre
compellere
dēcrētum
dēprehendere
dētegere
dilēctus
ēruditus
ēvincere
explicāre
fingere
irritus
nervus
obstruere
paelex
perrogāre
perstāre
prōsequi
Pseudo-
remōtus
revincere
senecta
sors
struere
suffragārī
vigēre
vituperāre

CAPITVLVM VNVM ET QVINQVAGESIMVM*Lectiō prīma: versūs 1–118***Exercitium 1**

1. Rōmam nūntiātum est 'Carthāgine bellum _____ [= parārī], cum _____ agerentur [= mīlitēs cōscriberentur] et classis comparārētur.'
2. Lēgātī Carthāginem missī renūntiāvērunt 'sē exercitum et classem Carthāgine _____ [= invēnisse].'
3. In senātū cum sententiae _____, Catō Carthāginem dēlendā esse cēnsuit, Nāsica dissuāsit; tamen senātus dēcrēvit ut Carthāginiēnsibus bellum indīcerētur.
4. Etsī Carthāginiēnsēs lēgātōs mīsīt ut sē dēderent, Catōnis sententia _____ [= persuāsīt] ut senātus in _____ [^{erunt} < dēcerenere] _____ [= persevēraret].
5. Obsidibus et armīs acceptīs, cōsulēs imperāvērunt ut novum oppidum x milia passuum ā marī _____ [= distāns] conderent.
6. Ita Carthāginiēnsēs ad bellandum _____ [= coēgērunt].
7. Prīmō _____ [= vāna] fuit oppugnātiō Carthāginis, sed Rōmānī repulsī ac fugātī ā P. Scīpiōne Aemiliānō ē periculō _____ [= liberātī] sunt.
8. Catō, aliter prōmptus ad _____ [↔ laudandum], Scīpiōnem laudibus _____ est dīcēns 'reliquōs quī in Āfricā mīlitārent umbrās volitāre, Scīpiōnem _____ [= valēre].'
9. Andiscus sive _____-Philippus fābulam _____ 'sē rēge Perseō et _____ [= alterā uxōre] nātum esse.'
10. Multī ad eum _____ [= conveniēbant], sed fraus _____ [= patefacta] est et Macedonia _____ [= rūrsus victa].
11. Rēgnū Masinissae _____ Scīpiōne dīvisum est inter trēs filiōs, quōrum minimus Graecis litterīs _____ [= doctus] erat.
12. Plēbs Scīpiōnī ita _____ [= suffragiō favēbat] ut, cum _____ [^{erunt} < aedilis] peteret, ante annum suum cōsul creatus sit.
13. Scīpiō, cui extrā _____ Āfrica prōvincia data erat, portum Carthāginis _____ [= clausit], ac tandem Carthāginem expugnāvit dcc annō postquam condita est.
14. Carthāgō in _____ [^{erunt} < circuīre] xxiiii milia passuum patēbat.
15. _____ [= senectūs] est aetās infirma neque senī tam validī sunt _____ quam iuvenī.

Exercitium 2

1. Quid Gulussa Rōmam nūntiāvit? ...
2. Quid tum senātuī placuit? ...
3. Quid decem lēgātī ex Āfricā reversī renūntiāvērunt? ...
4. Catō quid senātuī suādēbat?
5. Quis in senātū bellum dissuādēbat? ...
6. Cūr senātuī placuit ut Carthāginiēnsibus bellum indīcerētur? ...
7. Quid Rōmānī Carthāginiēnsibus dēditīs imperāvērunt? ...
8. Num Carthāginiēsēs imperiō Rōmānōrum oboedīvērunt? ...
9. In obsidiōne Carthāginis quis praecipuam glōriam tulit? ...
10. In senātū Rōmānō quis virtūtem Scipiōnis laudāvit? ...
11. Quam fābulam fīxit Andriscus? ...
12. Quōmodo Andriscus originem suam sibi dētēctam esse dīxit? ...
13. Masinissā mortuō quī rēgnum Numidiae inter sē dīvisērunt? ...
14. Cūr necesse fuit Scipiōnem lēgibus solvere ut cōsul fieret? ...
15. Quis tandem Carthāginem expugnāvit? ...
16. Num uxor Hasdrubalis Scipiōnī sē dēdidit?...

Lēctiō secunda: versūs 119–215

Exercitium 3

1. Achaeīs victīs L. Mummius cōs. Corinthon, urbem _____ dīvitē, dīruit.
2. Ille _____ [↔ cupidum] virum ēgit, neque enim ūllum opus Corinthium sibi sūmpsit.
3. In Hispāniā Viriāthus, _____ [↔ vērārī] quīdam et latrō, dux exercitūs factus Lūsītāniā occupāvit.
4. Senātus pācem quam Q. Pompēius cum Numantīnīs fēcit _____ [= rem turpem] cēnsuit eamque _____ [↔ infirmus].
5. Viriāthus, cum ā _____ [↔ prōdere] perfidīs interfectus esset, ab exercitū suō multum _____ [= dēflētus] est.
6. Mīles quīdam quī exercitum in Hispāniā dēseruerat sub _____ virgīs caesus est, id quod tīrōnibus exemplum fuit _____ [= salūtāre].
7. C. Mancīnus contrā auspiciā ad bellum profectus est, nam cum sacrificāret, pullī ex _____ evolāvērunt, et cum nāvem cōscenderet, vōx _____ [= audīta est]: “Manē, Mancīne!”
8. Victus ā Numantīnīs pācem _____ [= turpissimam] cum iīs fēcit, quam senātus _____ [↔ irritam] esse vetuit.
9. Hōc ēventū illa auspiciā trīstia fuisse _____ est.
10. Scipiō, cui iterum cōsulātus _____ dēlātus est, exercitum _____ [= luxū] corruptum ad sevērissimam _____ revocāvit.
11. _____ [= fēminās impudicās] ā mīlitibus _____ [= sēiungī] iussit et omnia dēliciārū instrūmenta _____ [= remōvit caedendō].
12. Mīlītēs māxima onera, sicut _____ [VII...] _____ [= pālōs], ferre cōgēbat; mīlitī onere labōrāntī dīcēbat: “Cum gladiō tē _____ [↔ vāllus] scieris, vāllum ferre dēsinitō!”
13. Nē mīlītēs _____ [= onere liberārentur], iūmenta vēndidit.
14. Scipiō cum Numantiam obsidēret, saepe contrā _____ [↔ ērumpere] hostium fēliciter pugnavit.
15. Numantīnī, cum frūstrā _____ [= pābulum petītum] existiēnt, dēnique fame coactī ipsī sē per _____ [= invicem] gladiīs trāiēcērunt.
16. Scipiō prīmum Carthāginem, deinde, XIV annīs post, Numantiam cēpit et _____ [= funditus dīruit].

Lēctiō II

abstinēns
accidere
cavea
complōrāre
dēlere
disciplinam
ēruptiō
exonerāre
furca
ignōminiōsus
infirmāre
lābēs
luxuria
pābulārī
per vicem
prae(d)ives
probāre
prōditor
ratus
recidere
salūber
scortum
sēcernere
septēni
ultrō
vāllāre
vāllus
vērātōr

Exercitium 4

1. Cūr Rōmānī Achaeīs bellum intulērunt? ...
2. Quam urbem praeclāram L. Mummius cōsul dīruit? ...
3. Quis fuit Viriāthus et quid fēcit? ...
4. Num Viriāthus ā Rōmānīs interfectus est? ...
5. Quārē C. Matiēnius damnātus est et virgīs caesus? ...
6. Quae auspicia C. Mancīnus neglēxit? ...
7. Cūr Mancīnus pācem ignōminiōsam fēcit cum Numantīnīs? ...
8. Num senātus illam pācem ratam esse iussit? ...
9. Cūr bellum Numantīnum Scīpiōnī Aemiliānō dēlātum est?...
10. Quōmodo Scīpiō exercitum ad militiae disciplīnam revocāvit? ...
11. Quid Scīpiō quaestōrem dōnīs rēgis Antiochī facere iussit? ...
12. Cūr Scīpiō hostēs quī pābulātum exierant occīdī vetuit? ...
13. Quid ēgit Scīpiō XIV annō post Carthāginem dēlētam? ...

Lēctiō III

*Lēctiō tertia: versūs 216–279***Exercitium 5**

admiscēre
adversārī
agrārius
colōnia
ēloquēns
exārdēscere
fragmentū
frūmentārius
modus
offēnsa
optimātēs
ōrdō (equester)
pars
perniciōsus
prōmulgāre
quaestiō
rogātiō
sēditiōsus
sublegere
subsellium
tribūnātus
triēns
triumvirī
triumvirālis

1. Tib. Gracchus lēgēs _____ [*< ager*] tulit et _____ [III virōs] creāvit ad agrum pūblicum dīvidendum.
2. Hās lēgēs _____ [= tulit] adversus voluntātem senātūs et equestris _____ neque sine _____ [= indignātiōne] plēbis, quae amplum _____ agrī cupiēbat.
3. In tantum furōrem _____ ut collēgae M. Octāviō, quī causam dīversae _____ [= factiōnis] dēfenderet, potestātem abrogāret.
4. Tumultū in Capitōliō factō, Tib. Gracchus ab _____ [*< optimus*] occīsus est, ictus prīmum _____ [*< frangere*] _____ [= sellae humilis].
5. P. Scīpiō Āfricānus, cum novam _____ [= lēgem lātam] dissuādēret, dīxit ‘Tib. Gracchum iūre caesum esse sibi vidērī.’
6. Cum Scīpiō sēditiōnibus _____ [*< triumvirī*] _____ [*< adversus*] esset, māne mortuus in lectō inventus est.
7. Fāma erat Semprōniam uxōrem, sorōrem Gracchōrum, eī venēnum dedisse, nec verō ūlla _____ dē morte eius ācta est.
8. C. Gracchus, frāter Tiberiī, ōrātor _____ erat quam frāter.
9. Is lēgem _____ [*< frūmentum*] tulit ‘ut frūmentum plēbī darētur sēnīs assibus et _____ [= 1/3].’
10. Aliam lēgem tulit ‘ut DC equitēs CCC senātōribus _____ [= adderentur miscendō], cum tot equitēs in Cūriam _____ [= legerentur supplendī causā].
11. Senātōribus hae lēgēs _____ [*< perniciēs*] vidēbantur.
12. C. Gracchus _____ [*< tribūnus*] suum in alterum annum continuāvit et complūrēs _____ [*< colōnus*] dēdūxit.
13. Post tribūnātum _____ [*< sēditiō*] C. Gracchus cum Fulviō Flaccō ā L. Opimiō cōsule occīsus est.

Exercitium 6

1. Quās lēgēs Tib. Gracchus tribūnus plēbis prōmulgāvit? ...
2. Quid fēcit M. Octāviō collēgae cum lēgī adversārētur? ...
3. Quī triumvirī ad dīvidendum agrum pūblicum creātī sunt? ...
4. Quem rēx Attalus hērēdem reliquerat? ...
5. Quid factum est cum Ti. Gracchus iterum tribūnus creārī vellet? ...
6. Quid dīxit P. Scīpiō Āfricānus dē caede Ti. Gracchī? ...

7. Ā quibus novae sēditionēs excitātae sunt? ...
8. Quis triumvirīs sēditiōsīs adversātus est? ...
9. Quōmodo mortuus est P. Scīpiō Āfricānus? ...
10. Cūr suspecta fuit uxor eius Semprōnia? ...
11. Quās lēgēs tulit C. Gracchus? ...
12. Illō tempore quot senātōrēs erant? ...
13. Alterō tribūnātūs annō quid C. Gracchus effēcit? ...
14. Quid C. Gracchō factum est cum Aventīnum occupāset? ...
15. Quid Līvius cēnsēt dē cōnsiliīs Gracchōrum? ...

Lēctiō quārta: versūs 280–326

Exercitium 7

1. Ante Carthāginem dēlētā populus Rōmanus vītā placidā ac _____ [$<$ modus] _____ [= agēbat].
2. _____ [= terror] hostium cīvēs in bonis _____ [= mōribus] retinēbat.
3. Victīs hostibus, ob _____ [= nimiam cōpiam] omnium rērum _____ [= licentia] atque superbia incessērunt.
4. Glōriā et _____ [$<$ dominārī] certāmen inter cīvēs erat, omnia in duās partēs _____ [= distracta] sunt, rēs pūblica _____ [= lacerandō distracta].
5. _____ [= cīvēs nōbilēs] factiōne magis _____ [= valēbat], penes eōsdem magistrātūs, glōriā triumphīque erant.
6. Plēbs, quae in multitudine _____ [= passim sparsa] minus poterat, _____ [= molestā] militiā atque inopiā urgēbātur.
7. Praedās _____ [$<$ bellum] imperātōrēs cum paucīs _____ [= rapiēbant].
8. Parentēs et liberī militum, sī _____ [= finitimī] erant cīvī potentiōrī, sēdibus pellēbantur.
9. Avāritia sine _____ [$<$ modestus] omnia invādere et _____ [= sordida facere] coepit.
10. At paucī nōbilēs repertī sunt quī vēram glōriam iniūstae potentiae _____ [= praeferrent].
11. Postquam Ti. et C. Gracchus plēbem in libertātem _____ [= liberāre] et optimātium scelera patefacere coepērunt, nōbilitās _____ [\leftrightarrow insōns] ac pavidā eōrum _____ [$<$ agere] obviam iērunt.
12. Ita _____ [= discordia] cīvīlis quasi _____ [$<$ permiscēre] terrae orta est, et prīmum necātus est Tiberius, deinde Gāius cum M. Fulviō Flaccō.
13. Nōbilitās victōriā suā ūsa haud _____ [$<$ modus] fuit.
14. In bellō cīvīli alterī alterōs _____ [= quōlibet] modō vincere vult, id quod saepe magnās civitātēs _____ dedit [= perdidit].

Exercitium 8

1. Quamobrem mōs factiōnum ac dissēnsiō cīvīlis Rōmae orta est? ...
2. Quōmodo populus Rōmanus ante Carthāginem dēlētā vivēbat? ...
3. Cūr tunc dominātiōnis certāmen inter cīvēs nōn erat? ...
4. Hostibus victīs, quōmodo cīvēs sē gerēbant? ...
5. Utra pars civitātis magis pollēbat? ...
6. Quibus rēbus plēbs urgēbātur? ...
7. Cūr praedae bellicae populum nōn dītābant? ...
8. Quid factum est iīs quī potentiōribus cōnfinēs erant? ...

Lēctiō IV

abstrahere
abundantia
actiō
agitāre
antepōnere
artēs
asper
bellicus
cōnfinis
dīlacerāre
diripere
dispergere
dissēnsiō
dominatiō
formidō
lascivia
moderātus
modestia
modestus
nōbilitās
noxius
permixtiō
pessum (dare)
pollere
polluere
quīvis
vindicāre

9. Cum potentiā quid animōs nōbīlium invāsit? ...
10. Quī nōbīlēs plēbem in lībērtātem vindicāre cōnātī sunt? ...
11. Quī Gracchōrum āctiōnibus obviam iērunt? ...
12. Quid nōbilitās victōriā suā effēcit? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 327–383

Exercitium 9

Facienda sunt verba composita ex verbis simplicibus praepositis praeverbis ad-, con-, dē-, dis-, ex-, in-, ob-, per-, prō-, re-, sub-.

1. ad- + currere > _____	17. ex- + carpere > _____
2. ad- + iacere > _____	18. ex- + fundere > _____
3. ad- + ligāre > _____	19. in- + lūdere > _____
4. ad- + quaerere > _____	20. in- + pellere > _____
5. ad- + spargere > _____	21. in- + statuere > _____
6. ad- + tangere > _____	22. ob- + cadere > _____
7. con- + agere > _____	23. ob- + ferre > _____
8. con- + lābī > _____	24. ob- + premere > _____
9. con- + premere > _____	25. per- + facere > _____
10. con- + rapere > _____	26. per- + regere > _____
11. con- + regere > _____	27. prō- + salīre > _____
12. dē- + legere > _____	28. prō- + emere > _____
13. dē- + scandere > _____	29. re- + agere > _____
14. dis- + fidere > _____	30. sub- + capere > _____
15. dis- + gradī > _____	31. sub- + cēdere > _____
16. dis- + placēre > _____	32. trāns- + dare > _____

Exercitium 10

1. dispergere, di_____isse, di_____um esse
2. exārdēscere, ex_____isse
3. explicāre, ex_____isse, ex_____um esse
4. fingere, _____isse, _____um esse
5. obstruere, ob_____isse, ob_____um esse
6. polluere, _____isse, _____um esse
7. recīdere, re_____isse, re_____um esse

CAPITVÆVLVM ALTERVM ET QVINQVAGESIMVM

Lēctiō prīma: versūs 1–123

Exercitium 1

1. Sallustius bellum Iugurthinum _____ [= explānāre] voluit primum quia magnum fuit bellum, _____ [= deinde] quia tunc primum superbiae nobilitatis obviam itum est.
2. Bellō Pūnicō secundō Hannibal imperium Rōmānum māximē _____ [= dēbilitāverat].
3. In Āfricā Masinissa, rēx Numidārum, Rōmānōs adiūverat; itaque amīcitiā eī cum Rōmānis _____ [= diū mānsit].
4. Micipsa, filius Masinissae, duos filiōs genuit, et Iugurtham, frātris filium ex _____ [= paelice] nātum, domī habuit.
5. Iugurtha, quem avus prīvātum _____ [= reliquerat], adulēscēns _____ [= pulchrā] fōrmā atque ācrī ingeniō erat.
6. Ille, vīribus _____ [= potēns], _____ [= vītam ōtiōsam] spernēns plūrimum agēbat: currēbat, _____ [= eques], _____ [= iaculum], vēnābatur.
7. Propter rēs huius _____ [= generis] omnēs glōriā _____ [= antecēdēbat], sed tamen omnibus cārus erat.
8. Micipsa, _____ [= etsī] prīmō virtūte et glōriā Iugurthae laetus fuerat, tamen cum eum prae liberis suis crēscere vidēret, eō _____ [= eā rē] _____ [= ācriter] permōtus est.
9. Timēbat nātūram Iugurthae _____ [= cupidissimam] imperiī, sed difficile erat hominem tam acceptum populō dolō opprimere.
10. Ob hanc _____ [= difficilis] statuit eum māximis periculis _____ [= obicere].
11. Ergō, quoniam Iugurtha glōriam militārem _____ [= cupidē petēbat], Micipsa eum ad bellum Numantinum mīsīt.
12. Ibi Iugurtha ēgregiā virtūte in māximam _____ [= clārus] et _____ [= grātus] pervēnit.
13. In exercitū Rōmānō complūrēs nobilēs fuērunt, domī _____ [= factiō] atque clārī magis quam honestī.
14. Quī Iugurthae _____ [= pollicēbantur] ‘eum imperiō Numidiae potitūrum esse, quoniam Rōmae omnia _____ essent [= vēnīrent].’
15. Numantiā dēlētā, Scīpiō Iugurtham abdūxit ac _____ [= sine testibus] monuit ‘ut pūblicē amīcitiā populī Rōmānī coleret nēve quibus largīrī _____ [= aduēsceret].’
16. Litterīs ā Scīpiōne acceptīs, quibus virtūs Iugurthae laudābatur, rēx beneficiis eum sibi conciliāre _____ est [= coepit] eumque adoptāvit et _____ cum filiis hērēdem īstituit.
17. Rēx senex, _____ [= perāctā] suā aetate, Iugurtham, quī _____ [= nūper] Numantiā redierat, _____ est [= dīs testibus ōrāvit] ut frātrēs _____ haberet [= diligeret].
18. “_____ ego” inquit “vōbīs rēgnum trādō firmum, si bonī eritis, sīn malī, _____ [= infirmum]; nam concordiā parvae rēs crēscunt, discordiā māximae _____ [= in dīversās partēs lābuntur].”
19. Postrēmō filiōs monuit ‘ut Iugurtham colerent et _____, virtūtem imitārentur et _____ [= valdē nīterentur] nē pater suos meliōrēs liberōs adoptāvisse vidērētur quam genuisse!’

Cap. LII

Lēctiō I

aggredi
agitare (animō)
anteire
appetere
atterere
avidus
cārum (habēre)
clāritūdō
concupīna
decōrus
dehinc
dērelinquere
difficultās
dilābi
ēniti
equidem
equitare
exigere
expedire
factiōsus
ficta
grātia
iaculārī
imbēcillus
inertia
īnsuēscere
mediocris
(huius) modī
negōtium
novissimē
obiectāre
observāre
obtestārī
pariter
permanēre
pollēns
pollicitārī
-que ... -que
quīre
sapientia
sēcretō
tametsī
vehementer
vēnālis

in-cubāre lectō (*dat*)
= cubāre in lectō

20. Iugurtha, quī _____ [*< sapiēns*] superior erat, rēgem _____ [*< fingere*] locūtum esse intellegēbat, sed tum benignē respondit, tametsī longē aliter animō _____ [= *cōgitābat*].
21. Quī litterās nescit, legere nequit; quī litterās scit, legere _____ [= *potest*], sī haud _____ [= *modicō*] ingeniō est.
22. Didō sōla in domō vacuā maeret lectōque Aenēae relictō
incubat, illum absēns absentem audit _____ videt _____.

Exercitium 2

1. Cūr Masinissa in amīcitiā populī Rōmānī erat? ...
2. Quot filii Masinissae erant? ...
3. Cūr Micipsa sōlus ex tribus frātribus rēgnum accēpit? ...
4. Quōs filiōs Micipsa genuit? ...
5. Cuius filius erat Iugurtha? ...
6. Quōmodo Iugurtha adulēscēns vītam agēbat? ...
7. Quid Micipsa timēbat, cum Iugurtha omnēs glōriā anteiret? ...
8. Cūr rēx Iugurtham in Hispāniā ad bellum Numantīnum mīsīt? ...
9. Quid Iugurtha in Hispāniā effēcit? ...
10. Quid Rōmānī nōbilēs factiōsī Iugurthae pollicitābantur? ...
11. Quid P. Scīpiō Iugurtham monuit? ...
12. Quāles litterās Scīpiō Micipsae scrīpsit? ...
13. Litterīs dē virtūte Iugurthae lēctis, quid fēcit Micipsa? ...
14. Quid rēx moritūrus Iugurtham obtestātus est? ...
15. Quid Adherbalem et Hiempsalem admonuit? ...
16. Quōmodo Iugurtha ad haec respondit? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 124–241

Exercitium 3

abditus
accūrātē
acquīrere
adoptātiō
adulterīnus
anteferre
commodum
commūtātiō
contendere (*bis*)
dēprāvāre
disceptāre
distribuere
divulgāre
extollere
flāgitium
frētus
iūsta
largitiō
mōliri
occursāre
patrāre
quīnquennium
quīs (*dat pl*)

1. _____ [= *rēgis filiū*] rēgī mortuō _____ [= *fūnus*] magnificē fēcērunt.
2. Postea convēnērunt ut dē administrandō rēgnō _____ [= *dissererent*].
3. Ibi Iugurtha “Oportet” inquit “_____ [= *quīnque annōrum*] dēcrēta omnia _____ [= *irrita fieri*].”
4. Ad hoc Hiempsal “Idem” inquit “mihi vidētur, “nam tū ipse tribus proximīs annis _____ [*< adoptāre*] in rēgnum vēnistī!”
5. Ex eō tempore Iugurtha _____ [= *labōrābat*] ut Hiempsalem opprimeret.
6. Cum rēgulī ad pecūniā inter sē _____ [= *dividendam*] convēnissent, militēs Iugurthae, parātis clāvibus _____ [= *falsīs*], in Hiempsalis hospitium irrūpērunt.
7. Interfectis iis quī _____ [= *occurrunt*], loca _____ [= *occulta*] _____ [= *explōrant*], atque Hiempsalem in _____ [= *casā*] ancillae repertum occīdunt.
8. Fāma tantī sceleris lātē _____ [*dis- < vulgus*].
9. Adherbal, quī timēbat nē Iugurtha sē oppugnāret, _____ [= *fidēns*] cōpiīs suis parābat armīs _____ [= *certāre*].
10. Adherbal victus in Prōvinciā profūgit atque inde Rōmam _____ [= *properāvit*].
11. Iugurtha lēgātōs Rōmam mittit, _____ [= *quibus*] praecipit ut veteribus amīcīs mūnera largiantur et novōs amīcōs _____.

12. Hāc _____ [= largīri] Iugurtha tantam _____ [= mūtatiōnem] in senātū _____ [= perfēcit], ut ex māximā invidiā in grātiam nōbilitātis veniret.
13. Adherbal senātōrēs ōrāvit ut sibi _____ [= opem ferrent] neu paterentur rēgnū Numidiae _____ [↔ convalēscere]
14. Lēgātī Iugurthae paucīs respondent: 'Hiempsalem ob saevitiam et _____ [= facta indigna] sua interfectum, Iugurtham petere nē verba inimicī factis suis _____ [= praeferrēt].'
15. Hīs auditīs, senātūs magna pars, largitiōne _____ [= corrupta], Iugurtham laudibus _____ [= valdē laudābat].
16. Decem lēgātī in Āfricam missī sunt, quōrum princeps L. Opimius ā Iugurthā _____ [= māximā cum cūrā] receptus est.
17. Iugurtha dandō et pollicendō multa perfēcit, ut plērīque lēgātī _____ rēgis [= quod rēgī prōderat] sequerentur.

rēgulus
rescindere
scrūtārī
subvenire
tābēscere
tugurium

Exercitium 4

1. Postquam rēgī mortuō iūsta fēcērunt, quid rēgulī ēgērunt? ...
2. Dē quibus negōtiis disceptātum est in primō conventū? ...
3. Quid Iugurtha dixit dē quīnquenniī dēcrētīs? ...
4. Quārē Hiempsal dē hāc rē cum Iugurthā cōnsēnsit? ...
5. Quid secundō conventū cōstituendum erat? ...
6. In oppidō Thirmidā cuius domō ūtēbatur Hiempsal? ...
7. Quōmodo milītēs Iugurthae in eam domum penetrāre potuērunt? ...
8. Ubi Hiempsalem repperērunt et quid eī fēcērunt? ...
9. Num Adherbal mortem frātris ultus est? ...
10. Quō Adherbal proeliō victus profūgit? ...
11. Quōmodo Iugurtha iram senātūs Rōmānī in grātiam convertit? ...
12. Dē quibus rēbus Adherbal senātōrēs Rōmānōs admonuit? ...
13. Quid Adherbal Rōmānōs ōrāvit? ...
14. Quid lēgātī Iugurthae respondērunt? ...
15. Omnēsne senātōrēs Adherbali subveniendum esse cēnsēbant? ...
16. Quid tum senātus dēcrēvit? ...
17. Quōmodo Iugurtha lēgātōs recēpit? ...

Lēctiō tertia: versūs 242–354

Lēctiō III

Exercitium 5

1. _____ [< dividere] Numidiae ita facta est ut pars proxima Maurētāniae Iugurthae trāderētur, Adherbalī pars altera, quae _____ [= portibus magis ōrnāta] erat.
2. Rēgnō dīvīsō, Iugurtha incitātus _____ [< pollicitārī] Rōmānōrum quōs mūneribus explēverat, in rēgnū Adherbalis animum _____.
3. Ergō ex _____ [= subitō] finēs eius cum _____ [< praedārī] manū invāsīt, multōs cēpit, aedificia incendit...
4. Adherbal lēgātōs ad Iugurtham misīt, quī _____ [< contumēlia] dicta rettulērunt.
5. Iugurtha, _____ quī [= quoniam] rēgnū Adherbalis animō iam invāserat, magnō exercitū bellum intulit.
6. Adherbal _____ [adv < necessarius] Iugurthae obvius prōcessit, sed hostēs nocte sērā castra eius invāsērunt et milītēs _____ [= nec vigilantēs nec dormientēs] fugāvit.

adulēscētia
adulēscētia
cōnfirmāre
contumēliōsus
cōpia
dēfēnsāre
dīvīsīō
honōrēs
(ex) imprōvisō
inceptum
insequī
intendere
malitia
mātūrāre

necessariō
negotiātor
ocissimē
pacisci
pēnūria
pollicitatiō
portuōsus
praedātōrius
quippe (quī)
sēmisorpnus

7. Numidae Adherbalem cum paucis equitibus fugientem Cirtam _____ [= persecuti] sunt, sed Romani armati hostes a moenibus prohibuerunt.
8. Dum Cirta oppugnatur, legati Romae _____ [= properantes] venerunt qui de _____ [< malus] Iugurthae quererentur.
9. Iugurtha legatis superbē respondit 'ab _____ [< adulscens] ita se enisum esse ut ab optimo quoque probaretur...'
10. Legatis Adherbalem appellandi _____ [= occasio] non fuit.
11. Adherbal intellexit nullam esse spem auxilii neque bellum trahi posse ob _____ [= inopiam] rerum necessariarum.
12. Itaque duos fortissimos delegit eorumque animos _____ [= firmavit] ut per hostium munitiones cum litteris Romam irent.
13. Litteris Adherbalis in senatu recitatis, decretum est ut legatis nobiles summi _____ [= magistratibus] functi mitterentur, qui Iugurthae imperarent 'ut quam _____ [= celerrime] ad provinciam accederet.'
14. Ille vero, etsi senatus verbis graves minae ei nuntiabantur, tamen ab _____ [< incipere] suo non destitit.
15. Tum Italicis, qui moenia Cirtae _____ [= defendebant], Adherbali suaserunt 'ut se et oppidum Iugurthae dederet, tantum ab eo vitam _____ [= condicionem ferret].'
16. Deditione facta, in primis Adherbal, tum omnes puberes Numidae et _____ [= mercatores] Italicis armati interfecti sunt.

Exercitium 6

1. Quomodo Numidia inter Adherbalem et Iugurtham divisa est? ...
2. Diviso regno, quid Iugurtha parabat? ...
3. Statimne regnum Adherbalis magno exercitu invasit? ...
4. Cur Adherbal incursionem Iugurthae non vindicavit? ...
5. Quomodo Iugurtha Adherbalem ad bellum coegit? ...
6. Quid accidit cum castra Adherbalis ante lucem oppugnata sunt? ...
7. Quo Adherbal profugit? ...
8. Cur milites persequentis Cirtam intrare non potuerunt? ...
9. Quid Iugurtha legatis Romanis adolescentibus respondit? ...
10. Quid fecit cum Cirtam armis expugnare non posset? ...
11. Quibus Adherbal persuasit ut litteras Romam ferrent? ...
12. Litteris Adherbalis recitatis quid senatus decrevit? ...
13. Quid legatis maiores natu nobiles Iugurthae imperaverunt? ...
14. Legatis auditis num Iugurtha ab oppugnatione Cirtae destitit? ...
15. Quid Italicis qui moenia defendebant Adherbali suaserunt? ...
16. Quam ob rem se inviolatos fore confidebant? ...
17. Deditione facta, quid fecit Iugurtha? ...

Lectio quarta: versus 355–483

Exercitium 7

1. Numidia provincia futuro consuli L. Calpurnio Bestiae sortibus _____ [= evenit], qui exercitum in Africam ducturus erat.
2. Iugurtha filium et duos _____ [= amicos] Romam misit; qui cum Romam _____ [< advenire], a senatu ex Italia decedere iussi _____ [= non perfectis] rebus revertentur.
3. Calpurnius initio acriter bellum gessit, sed pecunia Iugurthae corruptus bellum trahere coepit et pacem cum eo fecit _____ [= turpem].

Lectio IV

administer
adventare
arrogare
artifex
asper
assumere
augescere

4. Pecūniā dandā Iugurtha Scaurum, quī antea eum _____
[= oppugnāverat], sibi _____ [= ministrum] _____
[= sūmpsit].
5. L. Cassius praetor Iugurtham, datā _____ publicā, Rōmam
dūxit, ut _____ faceret [= indicāret] dē Rōmānis noxiīs.
6. Sed Iugurtha C. Baebio tribūnō plēbis _____ [= māximā]
mercēde persuāsit, ut sē tacere iubēret, nē dēlicta Rōmānōrum nōbilitum
_____ [= aperirentur].
7. Ita ob _____ [< impudēs] Baebii populus _____
habitus est, Bēstiae et Scaurō animi _____ [= crēscēbant].
8. Cum Massiva rēgnum Numidiae peteret, Iugurtha per Bomilcarem
_____ [< insidiārī] parāvit, quī eum interficerent.
9. Iī, tālis negōtiī _____ [< ars], itinera et _____ [< ēgredi]
eius, loca ac tempora, explōrāvērunt, sed ūnus ex iis _____
[= temere] eum aggressus est.
10. Massivam necāvit, sed ipse dēprehēnsus cum indicium fēcisset, Bomilcar
_____ factus est [= accūsātus est].
11. Iugurtha vērō Bomilcarem clam in Numidiam dīmittit, ipse Rōmā ēgressus
“Ō, urbem vēnālem” inquit “et _____ [= mox] peritūram, sī
_____ [< emere] invēnerit!”
12. Q. Caecilius Metellus duobus proeliis Iugurtham fūdit; tum rēx dēditionem
_____ [= cōgītābat], sed animum mūtāvit.
13. Rūrsus ā Metellō fugātus, Iugurtha per loca _____ [= difficilia]
pervēnit ad Gaetūlōs, quōs contrā Rōmānōs armāvit.
14. Rōmae cōsul creātus est C. Marius, quī homō _____ erat, id est
homō quī primus ē gente ignōbili summum magistrātum obtinet.
15. Is orātionem ad populum habuit dē _____ [< fortitudīne]
et _____ [= inertia] eōrum quī fortia facta māiōrum memorandō
clāriōrēs sē putant.
16. “_____ [= mea ipsius] facta” inquit “mihi dīcere licet. Nunc
vidēte quam _____ [= iniūstī] sint: quod ex aliēnā virtūte sibi
_____ [= postulant], id mihi ex meā nōn concēdunt, scīlicet quia
_____ nōn habeō.”

ēgressus
ēmp̄tor
familiaris (bis)
fidēs (pūblica)
flāgitiōsus
ignāvia
imāginēs
impudentia
impugnāre
incōnsultus
indiciū
infectus
inīquus
insidiātor
lūdibriō (habēre)
meamet
mātūrē
meditari
novus (homō)
obvenire
patefierī
permagnus
reus
socordia

Exercitium 8

1. Quōs Iugurtha lēgātōs Rōmam mīsīt cum bellum parārī audiret? ...
2. Num ii legātī ā senātū receptī sunt? ...
3. Quis tum Numidiam cum exercitū ingressus est? ...
4. Cūr Calpurnius pācem flāgitiōsam fēcīt cum Iugurthā? ...
5. Quārē Cassius praetor Iugurtham Rōmam arcessīvit? ...
6. Quid C. Memmius, prōductō Iugurthā, in cōntiōne memorāvit? ...
7. Cūr Iugurtha ad haec nōn respondit? ...
8. Quis fuit Massiva et quid petivit? ...
9. Quōmodo Iugurtha Massivam occīdendum cūrāvit? ...
10. Quid Iugurtha dēcēdēs dīxisse fertur dē urbe Rōmā? ...
11. Quid Q. Caecilius Metellus in Numidiā ēgit? ...
12. Quem rēgem Iugurtha socium suum fēcīt? ...
13. Cūr nōbilitās agrē tulit C. Mariō bellum mandātum esse? ...
14. Cūr C. Marius ‘novus homō’ appellābātur? ...
15. Cōntiōne advocātā, quōs Marius obtrectāvit? ...
16. Quōmodo Marius sē bellī artem didicisse dīxit? ...

Lēctiō V

abundē
 ācta
 adnīti
 artificium
 asperitās
 capite cēnsi
 cicātrix
 compositus
 cōnsultor
 decima pars
 dōna (militāria)
 egēns
 (parvī) facere
 facilis (amīcitiā)
 fācundus
 gēns
 illicere
 imperitia
 imprōvīsus
 incultus
 iūxtā
 largitor
 latrōcinium
 phalerae
 praeceptum
 sarcina
 sciēns
 strepere
 sustentāre
 tumulōsus
 tūtārī
 vexillum

Lēctiō quīnta: versūs 484–617

Exercitium 9

- Marius nōn triumphōs māiōrum ostentāre poterat, at militāria _____, ut hastās, _____, _____ [= ōrnāmenta bellica], atque _____ [= vetera vulnera] adversō corpore.
- Ille _____ [= artem] et verba _____ parvī _____ [= aestimābat] nec _____ [< agere] māiōrum aut Graecōrum militaria _____ [< praecipere] legēbat.
- Marius: “Dē Numidiā bonum habēte animum, Quiritēs! Nam quae ad hoc tempus Iugurtham _____ sunt [< tuērī] omnia remōvistis: avāritiam, _____ [< im-peritus] atque superbiam.”
- “Deinde exercitus ibi est locōrum _____ [= quī loca scit]. Quam ob rem _____ [= ēnītiminī] mēcum! Egomet in proeliō _____ [< cōnsulere] idem et socius periculī vōbīscum aderō, mēque vōsque in omnibus rēbus _____ [= aequē] geram.”
- “Plūra dīcerem, Quiritēs, sī timidīs virtūtem verba adderent – nam strēnuīs _____ [= plūs quam satis] dictum putō.”
- Marius milītēs cōscripsit nōn ex classibus, sed _____ [= prōlētāriōs] plērōsque.
- Capsa oppidum et moenibus et locōrum _____ [< asper] mūnītum erat, nam circā erant loca vāsta, _____ [= quae nōn colēbantur] atque _____ aquae [= quae aquā egēbant].
- Marius tribus noctibus in locum _____ [< tumulus] prope Capsam clam pervēnit, unde repente equitātum ad portās oppidī obsidendās mīsīt; quod malum _____ [= inexpectātum] oppidānōs, quōrum pars extrā moenia ierat, ad dēditionem coēgit.
- Eō tempore Sulla quaestor in castra vēnit, vir _____ patriciae nōbilis, litteris ēruditus, _____ [= ēloquēns], amīcitiā _____ [= benignus], pecūniae _____ [< largīrī].
- Iugurtha vērō Bocchum, rēgem Maurētāniae, magnīs prōmissīs _____ [= allēxit] ut cum exercitū Iugurtham accēderet.
- Rēgēs exercitum Mariī, vix _____ [= 1/10] diēi reliquā, invāsērunt, priusquam milītēs _____ colligere quīvērunt, ita ut pugna _____ [< latrō] similis fieret.
- Dēnique Rōmānī, orbe factō, vim hostium _____ [= sustinēbant] ac Marius suōs subdūxit in collem, quī ā barbarīs exsultantibus et _____ [> strepitus] circumdatus est.

Exercitium 10

- Quid nōbilēs Rōmānī ostentāre solent? ...
- Quibus rēbus virtūs Mariī dēclārābatur? ...
- Cūr Marius litterās Graecās nōn didicerat? ...
- Quid adhūc Iugurtham tūtātum esse dīxit? ...
- Quid Marius milītibus suīs prōmīsīt? ...
- Quōs milītēs cōscripsit Marius? ...
- Post adventum Mariī quō Iugurtha et Bocchus abiērunt? ...
- Quōmodo Metellus Rōmam reversus acceptus est? ...
- Ubi Marius Iugurtham armīs exuit? ...
- Cūr Marius oppidum Capsam expugnāre cupiēbat? ...
- Quot noctēs adversus Capsam iter fēcīt? ...
- Num necesse fuit Capsam obsidēre? ...

13. Quālis homō fuit Sulla, Marii quaestor? ...
14. Quōmodo Iugurtha Bocchum persuāsit ut cōpiās addūceret? ...
15. Quōmodo Rōmānī circumfūsi vim hostium sustinuērunt? ...
16. Quō Marius cōpiās suās ex proeliō dūxit? ...

Lēctiō sexta: versūs: 618–724

Lēctiō VI

Exercitium 11

1. _____ [= fatigātis] hostibus, Rōmānī dē _____ tubis canere atque clāmāre coepērunt ac portis ērūpērunt.
2. Hostēs, repentinō _____ [= sonō] excitātī, fūsi et fugātī sunt.
3. Exercitū Marii in _____ [= hibernis] positō, Bocchus lēgātōs mīsit, quī ā Mariō indūtias impetrāvērunt, sed frūstrā ā senātū Rōmānō amīcitiā et foedus petīvērunt.
4. _____ [= quibus] rēbus cognitīs, Bocchus ā Mariō petīvit ut Sullam ad sē mitteret; quī cum _____ [↔ impeditis] equitibus et _____ [< funda] Baleāribus missus est.
5. Bocchus filiū suū cum equitātū Sullae _____ [= ad praesidiū] mīsit; is dixit 'sē ā _____ [< speculāri] cognōvisse Iugurtham prope esse.'
6. Sulla vērō negat 'sē Iugurtham _____ [= expavescere]' et cōpiās suās incolumēs trādūxit, cum Iugurtha _____ [= incertus cūctārētur].
7. Bocchus _____ [< in locō] Sullae prōmīsīt 'sē factūrum quae populus Rōmānus vellet, nec flūmen Muluccham ēgressūrum.'
8. Sulla respondit: "Faciendum tibi est aliquid quod Rōmānōrum magis quam tuā _____ vidētur: id in _____ [= facile] est, quia _____ Iugurthae [= Iugurtham in tuā potestāte] habēs; quem sī Rōmānīs trādideris, amīcitiā et foedus tibi dabitur."
9. Rēx primō _____ [= negābat], tum vērō 'omnia sē ex voluntāte Sullae factūrum' prōmīsīt.
10. Dum Bocchus Iugurthae sententiā dē pāce _____ [= quaerit], Iugurtha eum rogāvit ut sibi Sullam trāderet!
11. Bocchus diū haesitābat, sed postrēmō Sullam _____ [= arcessi] iussit et ex illius sententiā Iugurthae īnsidiās tendit.
12. Dum Iugurtha cum _____ [= propinquīs] suīs inermis Sullae obvius prōcēdit, ex īnsidiīs oppressus est ac Sullae trādītus.
13. Victō Iugurthā, spēs populī Rōmānī in Mariō _____ erat.

accersere
cōpiam (habēre)
dēfessus
expeditus
exquirere
funditor
haesitare
hibernacula
illicō
(dē) imprōvisō
necessārius
negitare
pertimescere
praesidiō (mittere)
(in) prōmptū
quīs (abl pl)
rēferre
situs
sonitus
speculātor

Exercitium 12

1. Quō sonitū Maurī et Gaetūli ante lūcem excitātī sunt? ...
2. Rōmānisne portis ērumpentibus restitērunt? ...
3. Ubi cōsul victor exercitum in hibernis composuit? ...
4. Quōs lēgātōs rēx Bocchus ad Mariū ac deinde Rōmam mīsit? ...
5. Quid lēgātī Bocchī ā Rōmānīs petīvērunt? ...
6. Quem Marius cum praesidiō equitum ad Bocchum mīsit? ...
7. Quis Sullae in itinere obviam vēnit?...
8. Quid Bocchus Sullae prōmīsīt? ...
9. Quid Sulla Bocchō faciendum esse respondit? ...
10. Quid Iugurtha ā Bocchō postulāvit? ...
11. Utrum Sullam Iugurthae an Sullae Iugurtham trādīdit Bocchus? ...
12. Cūr Iugurtha ab īnsidiantibus sē dēfendere nōn potuit? ...
13. Quō diē Marius dē Iugurthā triumphāvit? ...
14. Eō tempore quō metū omnis Italia contremuit? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 725–740

Exercitium 13

Addenda sunt verba ex nōminibus facta suffixis -āre, -ārī, -īre, -īrī.

1. eques > _____	13. hiberna > _____
2. iaculum > _____	14. laetus > _____
3. sitis > _____	15. pāx > _____
4. blandus > _____	16. fīnis > _____
5. īnsidiae > _____	17. iūdex > _____
6. cūstōs > _____	18. mollis > _____
7. ōrdō > _____	19. laus > _____
8. sors > _____	20. nōmen > _____
9. epulae > _____	21. ōsculum > _____
10. pars > _____	22. precēs > _____
11. sacer > _____	23. servus > _____
12. largus > _____	24. comes > _____

Exercitium 14

illiciō -iunt

pate-fit -fiunt

queō queunt

1. accersere, ac _____ isse, ac _____ um esse
2. adipīscī, ad _____ um esse
3. atterere, at _____ isse, at _____ um esse
4. cōnfidere, cōn _____ um esse
5. disserere, dis _____ isse
6. docēre, _____ isse, _____ um esse
7. illicere, il _____ isse, il _____ um esse
8. intendere, in _____ isse, in _____ um esse
9. occidere, oc _____ isse, oc _____ ūrum esse
10. pacīscī, _____ um esse
11. patefierī, pate _____ um esse
12. pertimēscere, per _____ isse
13. possidēre, _____ isse
14. praestāre, prae _____ isse
15. quīre, _____ isse
16. repellere, _____ isse, _____ um esse
17. strepere, _____ isse, _____ um

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM TERTIVM

Lēctiō prīma: versūs 1–152

Exercitium 1

1. Rōmānī ā Cimbrīs et Teutonibus ad flūmen Rhodanum victī sunt ingentī _____ [= perniciē].
2. Iugurthā victō, Marius _____ [= iterum] cōsul factus est.
3. Cum bellum Cimbricum _____ [= traherētur] tertio et *et* quārtō eī delātus est cōsulātus.
4. Cimbrī et Teutonēs, quōrum cōpia _____ [= sine fīne] erat, in Italiā victī sunt ā Q. Catulō et C. Mariō.
5. Catulī exercitus ūnum et trīgintā signa Cimbrōrum _____ [= rettulit], Mariī duo.
6. Annō _____ ūndēsexāgēsimo [DCLIX] ab urbe conditā bellum _____ [= socius] in Italiā coeptum est, quod sociī Rōmānōrum libertātem sibi aequam _____ [= arrogāre] coepērunt.
7. Mithridātēs, quī Asiā occupāverat, in Achāiā ā Sullā victus est, sed rēx LXX milia milītum _____ [*<* legere] auxiliō mīsīt, quī omnēs duōbus proeliīs exstinctī sunt.
8. Dum Sulla cum Mithridāte bellum gerit, Marius et Cinna Rōmam ingressī _____ [*<* numerus] Rōmānōs nōbilēs interfēcērunt, multōs _____ [= exsulēs nōmināverunt] atque ipsius Sullae domum _____ [= diruērunt].
9. Mox vērō Sulla urbem ingressus ducēs Mariānōs vicit ad portam _____ [*<* collis]; quī sē nōn dēdidērunt in aciē et in fugā occīsī sunt irā victōrum _____ [= quae satiārī nōn potuit].
10. Sulla dē Mithridāte triumphāvit atque Cn. Pompēius dē Āfricā quārtum et vicēsimum annum _____ [= XXIV annōs nātus].
11. In bellō cīvili _____ [= suprā] CL milia hominum periērunt, in iīs XXIV cōsulārēs, VII praetōriī, LX _____ [*<* aedilis], CC ferē senātōrēs.

Exercitium 2

1. Cimbrī et Teutonēs quī fuērunt? ...
2. Quid Rōmānī timuērunt cum cōsulēs ā Cimbrīs et Teutonibus victī essent? ...
3. Quī cōsulēs Cimbrōs et Teutonēs vicērunt? ...
4. Cūr Pīcentēs, Mārsī Paelignīque bellum in Italiā mōvērunt? ...
5. Quot annōs hoc bellum tractum est et quis eī finem fēcīt? ...
6. Quid fēcīt Sulla antequam adversus Mithridātem profectus est? ...
7. Quid Mithridātēs Ephesī litterārum nūntiō effēcīt? ...
8. Ubi Sulla Archelāum, ducem Mithridātis, vicit? ...
9. Cōpiīs Mithridātis in Achāiā exstinctīs, quid rēx fēcīt? ...
10. Cūr Sulla ex colloquiō in Italiā festināvit? ...
11. Quid Rōmae factum est, dum Sulla in Graeciā bellum gerit? ...
12. Contrā quōs Sulla in Italiā pugnāvit? ...
13. Quis Carbōnem cōsulem in Siciliā interfēcīt? ...
13. Carbōne cōsule interfecō, quō Pompēius trānsgressus est? ...
14. Sulla et Pompēius quōs triumphōs ēgērunt? ...

Cap. LIII

Lēctiō I

aedilicius
agere (annum)
asserere
collinus
ēvertere
infinitus
insatiabilis
interniciō
lētus
numerōsus
prōscribere
prōtrahere
reportāre
secundō (*adv*)
sescentēsimus
sociālis
ultrā

satiāre = satis dare;
pass satis habēre

Lēctiō II

abundāns
 causam (agere)
 celeritās
 commorārī
 compōnere
 congregāre
 disertus
 doctrīna
 ēloquentia
 excellere
 exercitāre
 fervēns
 infēstare
 instituere
 iuvenilis
 locuplēs
 lūdus (gladiātōrius)
 moderārī
 nervus
 patrōcinium
 patrōnus
 pīraticus
 praesertim
 remittere
 rhētor
 sagittārius
 successus
 toga virilis

Lēctiō secunda: versūs 153–303

Exercitium 3

1. Cum Sulla rem pūblicam _____ [= ordināvisset], Sertōrius in Hispāniā variō _____ [= fortunā] contrā Rōmānōs pugnāvit.
2. Interim in Asiā, dum Mithridātēs apud Cyzicum _____ [= morātur], Lūcullus eum vīcit et Bŷzantium fugāvit.
3. Eōdem tempore LXXIV gladiātōrēs ē Capuae _____ gladiātōriō effūgērunt ac magnō servōrum exercitū _____ [con- < grex] bellum servīle mōvērunt.
4. L. Lūcullus, fugātō Mithridātē, etiam Tigrānem, rēgem Armeniae, vīcit, quī cum septem milibus quīngentīs equitibus et centum milibus _____ [< sagitta] vēnerat.
5. Pīrātae, quī omnia maria _____ [< infēstus], ā Cn. Pompēiō māximā _____ [< celer] victī sunt.
6. Bellō _____ [< pīrāta] cōnfectō, lēx lāta est, ut eidem Pompēiō mandārētur bellum Mithridāticum, _____ [= praecipuē] cum is in Ciliciā adesset cum exercitū.
7. Cicerō, ōrātor _____ [= ēloquentissimus] quī hanc lēgem suāsīt, erat filiū equitis _____ [= dīvitis].
8. Postquam _____ [< vir] sūmpsit, Cicerō in forō ā Q. Mūciō Scaevolā _____ [= docēbātur] itemque ā Molōne, _____ [= magistrō dīcendī] Graecō.
9. Simul ōrātōrēs quī tum _____ [= praestābant] assiduē audiēbat.
10. His magistrīs in _____ [< ēloquēs] _____ [< exercēbātur], ut _____ agere [= reōs dēfendere] disceret.
11. Sex. Rōsciō, parricidīi reō, _____ [= dēfensor] fuit, eōque _____ [< patrōnus] māximam laudem meruit.
12. Sed ōrātor _____ [= ārdēs] ita in dīcendō omnēs _____ contendēbat ut vōx et vīrēs eum dēficerent.
13. Ergō in Graeciam et Asiam profectus est, ut vōcem _____ [↔ contenderet] et ōrātiōnī _____ [= superfundenti] _____ [= temperāret].
14. Cicerō ipse dē _____ [< doctor] suā _____ [< iuvenis] nārrat in librō cui titulus est 'Brūtus' sive 'Dē clārīs ōrātōribus'.

Exercitium 4

1. Bellō cīvili in Italiā compositō, quis bellum in Hispāniā mōvit? ...
2. Quō successū Metellus et Pompēius cum Sertōriō pugnāvērunt? ...
3. Num Sertōrius ā Rōmānīs occīsus est? ...
4. Dardanīs victis quō ūsque C. Scribōnius Curiō penetrāvit? ...
5. Cūr P. Serviliō cognōmen 'Isauricō' datum est? ...
6. Quī triumphī tum simul āctī sunt? ...
7. Quem Nicomēdēs, rēx Bithŷniae, hērēdem fēcīt? ...
8. Quī in Bithŷniam adversus Mithridātem missī sunt? ...
9. Quod bellum in Italiā ā Spartacō mōtum est? ...
10. Quid fēcīt L. Lūcullus postquam Mithridātem ad Cyzicum vīcit? ...
11. Ā quō receptus est Mithridātēs ē rēgnō suō fugātus? ...
12. Victis Mithridātē et Tigrāne, cūr bellum renovātum est? ...
13. Quod bellum Cn. Pompēius paucīs mēnsibus cōnfēcīt? ...
14. Quam lēgem tulit C. Mānilius et quis eam lēgem suāsīt? ...
15. Quārē pater Cicerōnis Rōmam migrāvit? ...

16. Quōs ōrātōrēs excellentēs Cicerō in forō audiēbat? ...
 17. Quem parricidii reum Cicerō dēfendit? ...
 18. Quārē Cicerō in Graeciam Asiamque profectus est? ...

Lēctiō tertiā: versūs 304–412

Exercitium 5

- Cicerō adulēscēns noctēs et diēs in omnium doctinārum _____ [*< meditārī*] versābātur, neque ūllus diēs ab _____ [*< exercitāre*] ōrātōriis vacuus erat.
- Ōrātiōnēs _____ [= mente praeparābat] atque _____ [= dēclāmābat] cum Latīnē tum Graecē, quia lingua Graeca plūra ōrnāmenta _____ [= offert].
- Post ōrātiōnem prō S. Rōsciō, quae māximam _____ [*< commendāre* (= laudāre)] habuit, aliās multās ōrātiōnēs diligenter _____ [= labōre perfectās] atque _____ [= nocte ēlabōrātās] habuit.
- Cum _____ [= duōs annōs] in causīs agēdis versātus esset, iam nōmen Cicerōnis in forō _____ [= celebrē] erat.
- Eō tempore Cicerōni erat summa _____ [*< gracilis*] et _____ [*< infirmus*] corporis atque collum _____ [= altum et longum] et tenue.
- Ea _____ [= fōrma] vitae periculum afferre putātur, nisi quiēs labōrum datur.
- Cicerō vērō omnia sine _____ [*< remittere*] et sine _____ [*< varius*] dicēbat vī summā vōcis et laterum magnā _____ [*< contendere*].
- Sed suādētibus amicis et medicis, cum intellegeret remissioe et _____ [*< moderārī*] vōcis opus esse, in Asiam profectus est, ut disceret _____ [= moderātus] dicere.
- Rhodī Cicerō sē _____ [= sē adiūxit] ad Molōnem, cum _____ [*< agere*] causārum, tum scrīptōrem _____ [= excellentem].
- Is Cicerōnem nimis _____ [= abundantem] iuvenīlī dicendī _____ [*< impūne*] _____ [*< re- + premere*] et quasi extrā ripās _____ [*< dis + fluere*] coercuit.
- Bienniō post Cicerō Rōmam revertit _____ [= mūtātus], cum nimia contentiō vōcis _____ [= sēdātus] esset] et ōrātiō quasi _____ [= fervēre dēsiisset].
- Ōrātōrēs duo tum excellēbant, alter _____ [*< remittere*] et _____ [*< ācer*], alter _____ [*< ōrnāre*] et ācer.
- Postquam Cicerō ūnum annum in Siciliā _____ [= officiō quaestōris] fūctus est, ēloquentia eius _____ [*< mātūrus*] quandam habēre vidēbātur.
- Cicerō, _____ [: futūrus] aedilis, in patrōciniō Siciliēnsī certāvit cum Hortēnsiō, dēsignātō cōnsule.
- Cicerō autem nōn dēsistēbat omnī genere exercitātiōnis ac māximē _____ [= arte scribendī] ingenium illud suum augēre, _____ [= quidquid] et _____ erat, ut ipse ait.
- Animōs hominum ad sē convertit propter _____ [*< assiduus*] et industriam in causīs agēdis et propter _____ [= accūrātum] et minimē _____ [*< vulgus*] ōrātiōnis genus.

Lēctiō III

āctor
 applicāre
 assiduitās
 biennium
 celebrātus
 commendātiō
 commentārī
 commūtāre
 contentiō
 dēclāmāre
 dēfervēscere
 dēsignātus
 diffluere
 ēlabōrāre
 ēlūcubrāre
 exercitātiō
 exquisitus
 fīgūra
 gracilitās
 impūnitās
 infirmitās
 lēnis
 mātūritās
 meditātiō
 moderātiō
 ōrnātus
 perspicere
 praestāns
 praetūra
 prōcērus
 prōpositum
 quaestūra
 quantuscumque
 quicquid
 redundāre
 remissio
 remissus
 reprimere
 residere
 stilus
 suppeditāre
 temperātus
 varietās
 vulgāris

17. Post aedilitatem Cicerō magnā populī voluntāte _____ [< praetor] atque cōsulātum adeptus est.
18. Huic sermōnī Cicerōnis _____ est [= cōsiliū est] ut labōrem et industriam eius _____ [= plānē videāmus].

Exercitium 6

1. Quibus doctōribus Cicerō adulēscēns sē dēdidit? ...
2. Cūr Cicerō nōn modo Latīnē, sed etiam Graecē declāmābat? ...
3. Quam causam pūblicam Cicerō prīmam ēgit? ...
4. Eō tempore quī habitus corporis et quae figūra Cicerōnī erat? ...
5. Cūr amīcī et medicī eum hortābantur ut causās agere dēsisteret? ...
6. Quid fēcit Cicerō ut cōnsuētūdinem dicendī mutāret? ...
7. Quod studium Cicerō Athēnīs renovāvit? ...
8. In Asiā quibus rhētoribus Cicerō studuit? ...
9. Quis Cicerōnem Rhodī artem orātōriam docuit? ...
10. Quālis Cicerō Rōmam sē recēpit? ...
11. Quī duo orātōrēs tum Rōmae excellēbant? ...
12. Quem honōrem Cicerō petīvit, cum ex Asiā rediisset? ...
13. Cūr Cicerō patrōnus Siculōrum factus est? ...
14. Cūr Cicerō tantā populī voluntāte cōsul creātus est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 413–435

Exercitium 7

Nōmina adiectīva faciēda sunt additis suffixis -ālis, -ānus, -āris, -ārius, -ātus, -(i)ēnsis, -eus, -icus, -īlis, -īnus, -ius, -ōsus.

1. aetās puer_____	22. mīles glōri_____
2. animus host_____	23. mōns Alb_____
3. ānulus aur_____	24. mōrēs urb_____
4. ars poēt_____	25. mūrus lapid_____
5. ars orātōr_____	26. nāvis mercātōr_____
6. bellum civ_____	27. nāvigātiō pericul_____
7. bellum pīrāt_____	28. ōstium Tiber_____
8. campus Mārt_____	29. patr_____ potestās
9. castra naut_____	30. praeda bell_____
10. cīvitatēs foeder_____	31. proelium nāv_____
11. columna marmor_____	32. pāx flāgiti_____
12. cubiculum hospit_____	33. sermō vulg_____
13. currus triumph_____	34. tempestās repent_____
14. dīi immort_____	35. toga vir_____
15. discipulus studi_____	36. vāsa argent_____
16. fēmina fōrm_____	37. verba contumēli_____
17. fōrma dīv_____	38. vestis preti_____
18. homō pecūni_____	39. vir tog_____
19. lēgēs agr_____	40. virginēs Vest_____
20. lūdī circ_____	41. vīta ōti_____
21. lūdī scaen_____	42. vocābulum fēmin_____

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM QVARTVM

Lēctiō prīma: versūs 1–93

Exercitium 1

1. Mithridātēs sociīs et _____ Rōmānōrum [= iīs quī vectīgālia pendent Rōmānīs] bellum intulit.
2. Tigrānēs ā Rōmānīs ad bellum _____ [= prōvocātus] est.
3. Ex Asiā afferuntur litterae ‘ūnum Pompēium ab omnibus cīvibus et sociīs ad id bellum imperātōrem dēposcī atque _____ [= petī]’.
4. In eō bellō _____ [= in periculō est] glōria populī Rōmānī.
5. Etenim rēx quī tōtā in Asiā omnēs cīvēs Rōmānōs necandōs cūrāvit ēmergere nōndum poenam tantī sceleris _____ [= accēpit]!
6. Illa _____ [= lābēs] iam _____ [= haerēs factus est] ac nimis _____ [in- < vetus] in populī Rōmānī nōmine.
7. Rēx ille scelerātus sē nōn Pontī _____ [< latēre] occultat, sed _____ [= exit] ē rēgnō suō et in sociīs Rōmānōrum versatur!
8. Lēgātīs Rōmānīs _____ [< iniūria] tractātīs, Corinthus dēlēta est – at Mithridātēs impūne tot cīvēs Rōmānōs necāvit!
9. Populus Rōmānus sociīs _____ [= dē sociīs cūram habēre] dēbet itemque cīvibus multīs quī bona sua āmīsērunt.
10. Vectīgālibus Asiae āmissīs, Rōmānī et pācis ōrnāmenta et subsidia belli _____ [= dēsiderābunt].
11. Mithridātēs, postquam ā Sullā victus est, omne reliquum tempus ad _____ [< comparāre] novī bellī cōtulit.
12. In Hispāniā lēgātōs mīsīt, ut duōbus locīs _____ [= dīversīs] ancipitī _____ [< contendere] bellum gererētur.
13. In Hispāniā exercitus Sertōriānus, quī māximum _____ [< firmāre] habēbat, Cn. Pompēiū _____ [< singulī] virtūte dēvictus est.
14. In Asiā L. Lūcullus initiō praeclārās rēs gessit, quās nūlla umquam _____ [< oblivīscī] dēlēbit, etsī adversa fortūna secūta est.
15. Militēs enim prōgredi recūsāvērunt, id quod Cicerō ‘nōn culpaē imperātōris, sed fortūnaē _____ esse’ dicit.
16. Ōrātiōne Cicerōnis neque vērā laus Lūcullō dētracta, neque falsa _____ [= fingendō adiecta] esse vidētur.
17. _____ [= exōrdium] ōrātiōnis est dē dignitatē atque glōriā imperiī Rōmānī.
18. _____ est vir quī nāvem mercātōriam possidet.

Exercitium 2

1. Ā quibus rēgibus bellum sociīs Rōmānōrum illātum est? ...
2. Quid litteris ex Asiā dē bellō nūtiābātur? ...
3. Quem sociī et cīvēs ad id bellum imperātōrem dēposcēbant? ...
4. Quae rēs agēbantur in bellō Mithridātīcō? ...
5. Quod scelus Mithridātīs atrōcissimum inultum relinquebātur? ...
6. Quī imperātōrēs dē Mithridatē triumphāvērunt? ...
7. Quid rēx fēcit ut in duōbus locīs dīversīs bellum gererētur? ...
8. Quis bellō Hispāniēnsī finem dedit? ...
9. Cūr L. Lūcullus Mithridatē nōn dēvicit? ...
10. Quae causa fuit bellī Achāicī et Corinthī dēlendae? ...

Cap. LIV

Lēctiō I

affingere
agī
comparātiō
cōsulere (+dat)
contentiō
disiūctus
ēmergere
exōrsus
expetere
firmāmentum
iniūriōsus
īnsidere
inveterāscere
laccessere
latebra
macula
nāviculārius
oblivio
requirere
singulāris
suscipere (poenam)
tribuere
vectīgālis

Lēctiō II

antecellere
 commendāre
 cultūra
 cūstōdia
 decuma
 differre
 diūtissimē
 excursiō
 exercēre
 exigere
 exportāre
 frūctus
 gnāvus
 hūmānitās
 irruptiō
 mānsuetūdō
 negōtiārī
 opīmus
 pāstiō
 pecua
 pēnsitāre
 perbrevis
 propter (*adv*)
 pūblicānus
 ratiōnem habēre
 retardāre
 scrīptūra
 sēiungere
 temperantia
 ūbertās
 ūtilitās

Lēctiō secunda: versūs 94–178

Exercitium 3

- Socii Rōmānōrum Pompēium, quī _____ [= prope] erat, imperātōrem contrā Mithridātēn dēposcēbant, cuius adventū in Asiam impetūs hostium _____ [re- < tardus] esse intellegēbant.
- Quoniam iīs nōn licēbat liberē loquī, tacitī Rōmānōs rogābant ut salūtem suam Cn. Pompēiō _____ [= committerent].
- Hoc eō magis cupiēbant quod sciēbant Pompēium esse māximā _____ [*< temperāns*], _____ [= clēmētiā], _____ [*< hūmānus*].
- Ita ille ā cēterīs imperātōribus _____ [= dissimilis erat].
- Asia tam _____ [*< opēs*] ac fertilis est ut omnibus terrīs _____ [= praestet] _____ [*< ūber*] agrōrum et varietāte _____ [= frūgum] et magnitūdine _____ [*< pāscere*].
- Multae mercēs ex Asiā _____.
- Sed cum hostēs appropinquant, etiam sī nōndum _____ [*< irrumpere*] facta est, _____ [= pecudēs] relinquuntur, agrī _____ [*< colere*] dēseritur, nāvigātiō cessat.
- Ergō vectīgālia ex _____ [*1/10 frūgum*] et ex _____ [*< scribere: mercēde prō pāstiōne*] āmittuntur.
- Necesse est vectīgālēs, quī vectīgālia _____ [= pendent], et _____ [*< pūblicus*], quī vectīgālia _____ [= administrant] atque _____ [= exposcunt], nōn modo calamitāte, sed etiam formidine calamitātis liberāre.
- Ūnā _____ [*< excurrere*] equitātūs hostium _____ [= brevissimō] tempore tōtīus annī vectīgāl auferrī potest.
- Pūblicānī, quī magnās familiās habent in agrīs et in portibus et in _____ [*< cūstōs*], Rōmānīs frūctuī et _____ [*< ūtilis*] sunt.
- Multī civēs Rōmānī _____ [= impigrī] et industriī in Asiā _____ [*< negōtium*] aut illīc pecūniās magnās collocātās habent, quōrum _____ habenda est [= quibus cōsulendum est].
- Nōn semper beātissimus est quī _____ [*sup < diū*] vivit.

Exercitium 4

- Quis fuit Ariobarzānēs et quid eī accidit? ...
- Quī duo rēgēs tōtī Asiae imminēbant? ...
- Cūr socii certum imperātōrem dēposcere nōn audēbant? ...
- Quā dē causā Pompēius in Asiam advēnerat? ...
- Quālem imperātōrem socii Pompēium esse audiverant? ...
- Quae bella Rōmānī propter sociōs suōs gessērunt? ...
- Cūr hōc bellō salūs sociōrum studiōsius dēfendenda erat? ...
- Cūr vectīgālia Asiae māiōra sunt quam cēterārum prōvinciārum? ...
- Quid fierī solet cum hostēs appropinquant? ...
- Quid est negōtium pūblicānōrum? ...
- Quī civēs Rōmānī timēbant nē rem ac fortūnās āmitterentur? ...
- In bellō Mithridātīcō quae rēs dēfendēbantur? ...

*Lectiō tertiā: versūs 179–272***Exercitium 5**

1. Cicerō dicit 'ā L. Lūcullō urbem Cyzicum obsidiōne liberātam esse, classem hostium _____ [= dēmersam], magnās hostium cōpiās delētās, urbēs in quibus erant _____ [= domūs] rēgis et _____ [= plūrimās] aliās urbēs captās, atque ipsum rēgem spoliātum ē rēgnō patriō expulsū esse.'
2. His verbīs Cicerō _____ [= arbitrātur] sē L. Lūcullō satis laudis _____ [= tribuisse].
3. Rēx fugiēns aurum et argentum ac rēs pretiōsissimās, quās in rēgnū suū _____ [= contulerat], reliquit.
4. _____ [< colligere] hārum rērum militēs Rōmānōs in persequendī studiō _____ [< tardus].
5. Tigrānēs, _____ [< miser + cor] commōtus, Mithridātē fugientem excēpit eumque _____ [= perculsum] ērexit perditumque _____ [= rūsus vigentem fēcit].
6. _____ [< opinārī] erat Armeniōrum 'exercitū vēnisse fānī dīvitissimī et _____ [= sacerrimī] dīripiendī causā.'
7. Militēs Rōmānī, commōtī nimiā _____ [< longinquus] locōrum ac _____ [< dēsiderāre] suōrum, reditū magis quam _____ [< prōgredi] quaerēbant!
8. Mithridātēs autem, quī magnīs _____ [< adventus] auxiliīs iuvābātur, rūsus in exercitū Rōmānū impetū fēcit.
9. Hīc Cicerō gravissimam bellī _____ [= calamitātem] _____ [= praetermittit].
10. Fortasse Lūcullus iis _____ [↔ commodis] aliquā ex parte _____ [= remedium dare] potuisset, sed tum eī successor missus est M'. Glabriō.
11. Certē Rōmānī ea quae Cicerō _____ [= cōsiliō] praeterit _____ perspicere [: intellegere] poterant.
12. Medēam _____ [= nārrant] in fugā frātrē suū necāvisse et membra eius _____ [= dispersisse], ut patrem persequentem retardāret.

Exercitium 6

1. Postquam dē genere bellī dixit, dē quā rē dicit Cicerō? ...
2. Cui imperātōrī Cicerō magnam laudem dēbērī dicit? ...
3. Quam urbem ā Mithridāte obsessam L. Lūcullus liberāvit? ...
4. Quid Lūcullus in Pontō effēcit? ...
5. Ex rēgnō suō expulsus quō Mithridātēs profūgit? ...
6. Quid Rōmānōs in rēge persequendō tardāvit? ...
7. Quōmodo Mithridātēs ā rēge Tigrāne receptus est? ...
8. Quid effēcit exercitus Rōmānus in Armeniā? ...
9. Quae opīniō per animōs gentium barbarārum pervāserat? ...
10. Cūr militēs Rōmānī ē Pontō prōgredi nōluerunt?
11. Quid tum fēcit Mithridātēs? ...
12. Cūr Lūcullus huic calamitātī medērī nōn potuit? ...
13. Cui imperātōrī exercitus Rōmānus trādītus est? ...
14. Cūr Cicerō hōc locō multa praeterit? ...

Lectiō III

adventīcius
affligere
collectiō
congerere
coniectūra
cōsultō
dēprimere
dēsideriū
dissipāre
domiciliū
impertire
incommodū
longinquitās
medērī
misericordia
offēnsiō
opinārī
opīniō
permultī
praedicāre
praeterire
prōgressiō
recreāre
religiōsus
tardāre

Lectiō IV

adornāre
antiquitās
attenuāre
concertāre
concupiscere
dēliberātiō
extrēmus
imperātōrius
inauditus
ineunte
pār
prō!
prōsternere
quaestus
restat
scientia
taeter
tempestivus
ūndēquinquāgēsimus

Lectiō quārta: versūs 273–373

Exercitium 7

1. Postquam Cicerō dē magnitudīne bellī dixit, _____ [= reliquum est] ut dicat dē imperātōre ad bellum dēligendō.
2. Cicerō dicit 'nōn difficilem esse hanc _____ [< dēliberāre], quia ūnus sit Cn. Pompēius quī omnēs hominēs cum nostrae aetātis tum _____ [< antiquus] virtūte superet.'
3. Quattuor hās rēs in summō imperātōre inesse oportet: _____ reī militāris, virtūtem, auctōritatem, felicitatem.
4. Pompēius iam puer militiam discere _____ [= cupivit], adulēscens imperātor fuit, saepius cum hoste cōfligit quam quisquam cum inimicō _____ [= certavit].
5. Pompēiī virtūs _____ [< imperātor] tanta est ut nūlla orātiō eī _____ esse [= eam aequare] possit; dē quā nihil cuiquam novum aut _____ [= nōn iam auditum] afferrī potest.
6. Plūrimī hostēs ab hōc superātī ac _____ [= dēlētī] sunt.
7. Bellum servile _____ [= horribile] et periculōsum iam exspectātiōne eius _____ [ad- < tenuis] est, adventū sublātum.
8. Bellō pīraticō, nōndum _____ [= opportunō] ad nāvigandum marī, Pompēius Siciliam adiit, Āfricam explōravit, inde in Sardiniam et in Italiam vēnit: nēmō cōsequendī _____ [= lucrī] causā tam brevī tempore tot loca adiit.
9. Postquam Italiae duo maria firmissimīs praesidiīs _____ [= ornāvit], Brundisiō profectus _____ [XLIX] diē Ciliciam ad imperium Rōmānum adiūxit.
10. "_____ [= Ō], dī immortalēs!" exclāmat Cicerō, "Tantum bellum, tam longē lātēque dispersum, Cn. Pompēius _____ hieme apparavit, _____ [= prīmō] vēre suscēpit, mediā aestāte cōnfecit!"

Exercitium 8

1. Dē quā rē est orātiōnis pars quae sequitur? ...
2. Cūr haud difficilis est dēliberātiō dē imperātōre dēligendō? ...
3. Quās rēs Cicerō existimat in summō imperātōre inesse oportere? ...
4. Quōmodo Pompēius ad scientiam reī militāris eruditus est? ...
5. Quā aetate Pompēius primus imperātor factus est? ...
6. Quae bella ā Pompēiō gesta sunt? ...
7. Quae vulgō virtūtēs imperātōriae existimantur? ...
8. Quōs testēs virtūtis Pompēiī affert Cicerō? ...
9. Cūr ante bellum pīraticum periculōsa erat nāvigātiō? ...
10. Cūr multae insulae tum dēsertae erant? ...
11. Omnēsne praedōnēs procul ā Rōmā nāvigābant? ...
12. Quid Pompēius bellō pīraticō effecit? ...
13. In hōc bellō quid māximē Cicerō admirātur? ...
14. Quō annī tempore Pompēius bellum pīraticum suscēpit et quō tempore cōnfecit? ...

Lectiō quinta: versūs 374–492

Exercitium 9

1. Nōn solum bellandī virtūs in summō imperātore quaerenda est, sed aliae multae artēs _____ [= ministrae] sunt huius virtūtis, ut _____ [< innocēns], temperantia, fidēs, _____ [< facilis], hūmānitās.
2. Quīdam imperātōrēs _____ [= dignitatēs centuriōnum] vēdunt aut pecūniam ex aerariō _____ [= prōptam] propter avāritiam Rōmae in _____ relinquunt.
3. Ex _____ [= murmur^fassentium] cīvium Cicerō intellegit eōs agnōscere quī haec fēcerint, etsī nēminem nōminat; quārē sī quis eī _____ [= irātus fit], ipse dē sē cōnfītetur!
4. Propter avāritiam imperātōrum exercitūs Rōmānī, _____ [= in quemcumque locum] vēnērunt, magnās calamitatēs afferunt, id quod etiam cīvēs Rōmānī _____ [= reminiscuntur].
5. Neque enim exercitum _____ [= coercere] potest imperātor quī ipse sē nōn continet.
6. Pompēius vērō tantā _____ [< continēns] est ut nēminī pācātō noceat neque cuiquam vim afferat ut _____ [= impēnsam] faciat in militēs.
7. Hiberna sunt hiemis, nōn avāritiae _____ [< perfugere]!
8. Pompēium ad ultimās terrās properantem nihil _____ est [= retardāvit]: nōn avāritia eum ad praedam _____, nōn _____ [< amoenus] ad _____ [< dēlectāre], nōn nōbilitās urbis ad _____ [< cognōscere].
9. Ita facilēs aditūs ad eum privātōrum, ita liberae _____ [= querēllae] dē iniūriīs sunt, ut facilitāte infimīs pār esse videātur.
10. Pompēius, quī etiam dīcendī _____ [< gravis] et cōpiā valet, auctōritāte plūrimum potest.
11. Nam quō diē pirāticō bellō praefectus est, nōmine Pompēii māxima _____ [< vilis] ex summā _____ [< cārus] cōnsecuta est.
12. Huius adventus in Asiam Mithridātem _____ [↔ solitā] victōriā _____ [= superbum factum] continuit et Tigrānem Asiae magnīs cōpiīs _____ [= minantem] retardāvit.
13. Cicerō dicit ‘imperii Rōmānī _____ [< splendēre] lūcem afferre nātiōnibus exteris.’
14. _____ dīcuntur quī rēmigant.

Exercitium 10

1. Quae virtūtēs praeter bellandī in imperātore quaerenda sunt? ...
2. Num innocentēs et temperantēs fuērunt imperātōrēs Rōmānī? ...
3. Cūr nēmō Cicerōnī imperātōrum vitia memorantī irāscitur? ...
4. Num exercitūs Rōmānī hostium tantum urbēs delēvērunt? ...
5. Quem ad modum Pompēii militēs in Asiā hibernant? ...
6. Quae rēs cēterōs imperātōrēs remorārī solent? ...
7. Cūr Pompēius celerius quam cēteri imperātōrēs prōgredi potuit? ...
8. Privātisne dē iniūriīs querentibus difficile est Pompēium adire? ...
9. Pompēiō bellō pirāticō praepositō, quid Rōmae effectum est? ...
10. Quid in Asiā effectum est adventū Pompēii? ...
11. Quid Cicerō Pompēium auctōritāte suā perfectūrum esse spērat? ...

Lectiō V

administra
admurmuratiō
amoenitās
centuriātus
cognitiō
continentia
continēre
cāritās
dēlectatiō
dēprōmere
dēvocāre
facilitās
gravitās
inflāre
innocentia
insolitus
irāsci
minitārī
perfugium
(in) quaestū
querimōnia
quōcumque
recordārī
rēmex
remorārī
splendor
sūmptus
vilitās

Lectiō VI

amplitūdō
coniūrāre
coniūrātī
coniūrātiō
cōnsulātāre
cōspirātiō
dēferre (ad)
ēruere
impudēns
ingrātus
lacrimābilis
moderātiō
obsecundāre
obtemperāre
opportunitās
petitiō
prōficere
repulsa
succēdere

Lectiō sexta: versūs 493–617

Exercitium 11

1. Dē fēlicitāte Pompēiī Cicerō _____ [< moderārī] dīcendī ūtitur, nē dīs _____ [< grātus] esse videātur.
2. Nōn dicit 'fortūnā dīvinā eum tantās rēs gessisse ut eius voluntātī nōn modo socii et hostēs _____ [= oboediverint], sed etiam ventī tempestātēsque _____ [= obsecūtae sint]!'
3. Hoc tantum dicit: 'nēminem umquam tam _____ [= sine pudōre] fuisse quī tantās rēs tacitus auderet optāre quantās dī ad Pompēium _____ [= Pompēiō dedērunt].'
4. Ad cēterās ūtilitātēs haec quoque _____ [< opportūnus] accēdēbat ut Pompēius in Ciliciā esset cum exercitū.
5. Mithridātēs victus, cum venēnō sūmptō parum _____ ad mortem, ā milite petivit ut sē interficeret.
6. L. Catilīna in _____ [< petere] cōsulātūs bis _____ [< repellere] passus est.
7. Tum cum Lentulō, Cethēgō aliisque _____ [= iūre iūrāndō sē cōsociāvīt] dē caede cōsulum et senātūs et incendiō urbis.
8. Ea _____ [< coniūrāre] ā M. Tullio Cicerōne cōsule _____ [= dētēcta] est.
9. Catilīnā ex urbe pulsō, reliquī _____ [= quī coniūrāvērunt] capitis damnātī sunt.
10. Pompēius, Crassus, Caesar inter sē _____ [= societātem] fēcērunt.
11. Pompēius dē Mithridāte triumphāns ab omnibus cīvibus 'Magnus' _____ [= simul salūtātus] est propter _____ [< amplus] rērū gestārū.
12. Postquam Caesar Galliam subēgit, bellum cīvile _____ [= secūtum est] exsecrandum et _____ [< lacrimāre].

Exercitium 12

1. Cūr Cicerō timidē et pauca dicit dē fēlicitāte? ...
2. Sōlāne virtūte summī imperātōrēs rēs magnās gessērunt? ...
3. Quid dicit Cicerō dē fēlicitāte Pompēiī? ...
4. Cūr dubitandum nōn erat, quīn id bellum Pompēiō mandārētur? ...
5. Quid Pompēius in Oriente ēgit? ...
6. Quās terrās rēgī Tigrānī adēmit? ...
7. Mithridātem persecūtus quō ūsque Pompēius penetrāvit? ...
8. Quam prōvinciam Pompēius imperiō Rōmānō addidit? ...
9. Quid fēcit Mithridātēs ā Pharnāce filiō obsessus? ...
10. Quae cōnsilia nēfāria cēpit Catilīna? ...
11. Quis coniūrātiōnem Catilīnae dētēxit atque ēruit? ...
12. Quī fuērunt prīncipēs cīvitātis trēs quī cōspirātiōnem fēcērunt? ...
13. Quod cognōmen Pompēiō triumphantī datum est? ...
14. Quid ēgit C. Iūlius Caesar in Galliā Trānsalpīnā? ...
15. Num M. Licinius Crassus Parthōs vīcit? ...
16. Cūr Caesar victor bellum cīvile mōvit? ...
17. Ubi Pompēius victus est ā Caesare? ...
18. Quō Pompēius fūgit et quid eī accidit? ...

Lēctiō grammatica: versūs 618–642

Lēctiō grammatica

Exercitium 13*Ex hīs verbīs faciēda sunt nōmina āctiōnis:*

1. adīre > _____	29. flēre > _____
2. admīrārī > _____	30. furere > _____
3. aedificāre > _____	31. gemere > _____
4. arguere > _____	32. horrēre > _____
5. ārdēre > _____	33. impedīre > _____
6. cadere > _____	34. imperāre > _____
7. calēre > _____	35. largīrī > _____
8. clāmāre > _____	36. lūgēre > _____
9. cognōscere > _____	37. maerēre > _____
10. colligere > _____	38. meditārī > _____
11. colloquī > _____	39. movēre > _____
12. convenīre > _____	40. nāvīgāre > _____
13. cōgitāre > _____	41. oppugnāre > _____
14. cōfitērī > _____	42. parere > _____
15. cōspicere > _____	43. pavēre > _____
16. decēre > _____	44. plaudere > _____
17. dēdere > _____	45. pudēre > _____
18. dēsiderāre > _____	46. rīdēre > _____
19. discēdere > _____	47. sacrificāre > _____
20. dīvidere > _____	48. sentīre > _____
21. docēre > _____	49. splendēre > _____
22. dolēre > _____	50. studēre > _____
23. dūcere > _____	51. supplēre > _____
24. errāre > _____	52. terrēre > _____
25. exīre > _____	53. ūtī > _____
26. exspectāre > _____	54. vestīre > _____
27. favēre > _____	55. vigēre > _____
28. fīrmāre > _____	56. vāgīre > _____

Exercitium 14

1. affingere, af_____isse, af_____um esse
2. affligere, af_____isse, af_____um esse
3. concupiscere, con_____isse
4. defervescere, dē_____isse.
5. deprimere, dē_____isse, dē_____um esse
6. deprōmere, dē_____isse, dē_____um esse
7. ēruere, ē_____isse, ē_____um esse
8. inveterāscere, in_____isse
9. lacescere, _____isse, _____um esse
10. residere, re_____isse

Cap. LV

Lectiō I

abūti
apricus
assidere
atquī
attinere
commodum
conquirere
cōsiderātiō
disputare
fēriae
fēriātī
interventus
investigāre
nanciscī
pariēs
paululum
pergrātus
prātulum
propter
puer
relaxāre
sērō
sīquidem
vel (+ sup)
ventitāre
vicissim

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM QVINTVM

Lectiō prīma: versūs 1–106

Exercitium 1

- _____ Latīnīs P. Scīpiō Aemiliānus in hortīs esse cōstituit ut corpus et animum _____ [= ōtiō remitteret].
- Familiārēs eius 'sē ad eum frequenter _____ [= saepe ventūrōs] esse' dīxerant.
- Prīmus vēnit Q. Tūberō. "Permagnum est" inquit, "tē _____ [= invenire, adipiscī] ōtiōsum. Sumus multī parātī, sī tuō _____ fierī potest, _____ [= plānē ūtī] tēcum hōc ōtiō."
- Scīpiō et Tūberō _____ [= disserere] coepērunt dē duōbus sōlibus quōs multī sē vīdisse dīcēbant, nam Tūberō eius modī rēs caelestēs _____ [in- < vestīgium] studēbat.
- Scīpiō dīxit 'sē nōn nimīs assentīrī Panaetiō, quī haec caelestia _____ studiōsissimē _____ [= quaerere] solēret, sed potius Sōcratī, quī eius modī rēs nihil omnīnō ad vītā hominū _____ [= pertinere] cēnsēret.'
- Hunc sermōnem dirēmit _____ [< intervenire] L. Philī et P. Rutiliī, quōrum alterum Scīpiō in lectō suō collocāvit, alterum _____ [= prope] Tūberōnem iussit _____ [= cōsiderare].
- Vix repetitus erat sermō, cum _____ [= servus] nūntiāvit 'venire Laelium'; cuius adventus Scīpiōnī _____ [= valdē grātus] fuit.
- Cum _____ [= paulum] collocūtī essent in porticū, amīcī _____ [< fēriae] in _____ [= āreā herbā opertā] cōnsēderunt in locō _____ [↔ opācō], ibique dē istō alterō sōle disputāre perrēxerunt.
- Laelius ā Philō quaesivī 'num satis explōrāta essent quae in rē publicā agerentur, _____ [= quoniam] quaerent quid agerēt in caelō?'
- _____ [= at tamen] Laelium ipsum, ut omnēs avidōs sapientiae, ipsa rērum cognitiō et _____ [< cōsiderāre] dēlectābat.
- Militiae Scīpiōnem ut deum colēbat Laelius, domī _____ [= contrā] Laelium observābat in parentis locō Scīpiō.
- Domus nostra est quam _____ nostrī cingunt.
- Potius _____ [↔ mātūrē] quam numquam auxilium ferendum est.

Exercitium 2

- Ubi P. Scīpiō Aemiliānus fuit fēriīs Latīnīs annō DCXXV a. u. c.? ...
- Sōlusne Scīpiō tunc in hortīs fuit? ...
- Quārē familiārēs eius iīs diēbus ad eum ventitāvērunt? ...
- Dē quā rē Tūberō prīmum cum Scīpiōne disserere voluit? ...
- Quī sermōnī eōrum intervērunt? ...
- Quem deinde puer venire nūntiāvit? ...
- Quālis amīcītia fuit inter Scīpiōnem et Laelium? ...
- Cūr in apricō locō cōnsēderunt disputantēs? ...
- Quid Laelius cēterōs interrogāvit? ...
- Dē quibus rēbus Laelius disputāre māluit?
- Laeliusne sermōnem cēterōrum impedīvit? ...

Lectiō secunda: versūs 107–214

Exercitium 3

1. Archimēdēs in _____ sive _____ aēneā certōs et _____ [= ratiōne cōstitūtōs] astrōrum mōtūs dēclārāvit.
2. Laelius _____ [< disputāre] dē rēbus caelestibus inūtilēs esse cēnsēbat nec Tūberō _____ [↔ cōsentiēbat].
3. Laelius dixit ‘id esse praeclārissimum sapientiae _____ [= officium] ut discāmus eās artēs quae efficiant ut _____ [dat < ūsus] cīvitātī sīmus.’
4. Ergō Scīpiōnem rogāvit ut _____ [= explānāret] quem existimāret esse optimum _____ [< stāre] cīvitātis.
5. Cēteri id admodum _____ [= probāvērunt].
6. Scīpiō _____ [= saepissimē] dixerat ‘optimum statum cīvitātis esse quem māiōrēs nostrī nōbīs reliquissent.’
7. Antequam _____ est in disputātiōnem [= coepit disputāre] dē rē pūblicā, Scīpiō explicāvit quid esset ‘rēs pūblica’.
8. “Rēs pūblica” inquit “est rēs populī”, populus autem _____ [< coīre] multitudinis iūris cōsēnsū et ūtilitātis _____ [< commūnis] sociātus.”
9. _____ [< coniungere] tēctōrum domiciliōrum causā cōstitūta ‘oppidum’ vel ‘urbs’ appellātur dēlūbrīs _____ [: insignis] spatiisque commūnibus.
10. Cīvitās, quae est ‘_____ [< cōstituere] populī’, regenda est aut ab ūnō, qui ‘rēx’ vocātur, aut ā dēlētīs, qui ‘optimātēs’ dicuntur, aut ā populō, quae cīvitās appellātur ‘_____’.
11. Ex hīs tribus generibus Scīpiō nūllum perfectum esse cēnsēt, sed tolerābile esse _____ [= quodlibet], si teneat illud vinculum quod hominēs rei pūblicae societāte _____ [= vincit].
12. In rēgnō nimis expers est populus commūnis iūris et cōsiliī, et in optimātium _____ [< dominārī] vix _____ [↔ expers] libertātis est multitudō.
13. Cum omnia geruntur per populum, _____ iūstum [= etiam sī iūstissimus est], tamen ipsa _____ [< aequābilis] affert _____ [< inīquus], cum nullōs gradūs dignitātis habeat.
14. Ex librō antiqūo aliquot pāginae _____ [< ex + cadere].
15. Sī valēs, gaudeō, sīn _____ [= aliter], ad tē properābō.

Exercitium 4

1. Dē quibus rēbus amīcī disputāre coepērunt? ...
2. Quōmodo Archimēdēs mōtūs astrōrum dēclārāvit?
3. Quid Laelius dē eius modī disputātiōnibus cēnsēbat? ...
4. Quae Laelius māiōra esse intellegēbat? ...
5. In quās partēs populus Rōmānus eō tempore dīvisus erat? ...
6. Quid efficiendum erat ut Rōmānī melius et beātius vīverent? ...
7. Quid Laelius Scīpiōnem rogārī voluit? ...
8. Quid Scīpiōnem dē rē pūblicā Rōmānā dixisse meminerat? ...
9. Quid fēcit Scīpiō antequam dē rē pūblicā disputāre coepit? ...
10. Quae sunt tria genera cīvitātis? ...
11. Quārum rērum expers est populus in rēgnō et in optimātium dominātū? ...

Lectiō II

aequābilītās
 approbāre
 coetus
 commūniō
 coniūctiō
 cōstitutiō
 dēvincire
 disputātiō
 dissentire
 distinguere
 dominātus
 excidere
 explicāre
 globus
 ingredi (in)
 inīquitās
 mūnus
 particeps
 persaepe
 populāris
 quamvis
 quī- quae- quodvis
 ratus
 secus
 sphaera
 status
 ūsui esse

Lectiō III

accommodāre
 adultus
 asciscere
 assequi
 bēlua
 commūnicāre
 compārere
 cōfusiō
 cooptāre
 cūnābula
 discriptiō
 existere
 ferōcitas
 fertur
 firmitūdō
 fulcīre
 impulsus
 interitus
 labefactāre
 locuplētāre
 nūncupāre
 obscurāre
 orātrix
 perceleriter
 perhibere
 recidere
 silvestris
 subagrestis
 temperāre

Lectiō tertia: versūs 215–344

Exercitium 5

1. Scipiōnis sententiā praestat genus rei pūblicae quod est aequātum et _____ [= ratiōne mixtum] ex tribus primis generibus.
2. Haec rēs pūblica cum aequabilitātem, tum _____ [< firmus] habet, nam ē rēge tyrannus _____ [= oriri] potest, ex optimātibz factiō, ē populō turba et _____ [= tumultus].
3. Scipiō rem pūblicam Rōmānam cōstitūtiōne et _____ [< describere] potestātis ceteris omnibus praestāre cēset.
4. Ergō ad exemplum rem pūblicam Rōmānam expōnet, atque ad eam _____ [< ad + commodus] omnem suam orātiōnem dē optimō statū cīvitātis.
5. Rōmulus et Remus _____ [< silva] _____ [= ferae] ūberibus sustentāti esse _____ [= existimantur].
6. Novā urbe conditā, Rōmulus _____ [= celerrimē] rem pūblicam firmāvit, nam, raptis virginibus Sabīnis, cum rēge T. Tatiō foedus icit, quō Sabīnōs in cīvitātem _____ [= assūpsit] sacris _____ [< commūnis].
7. Ipsae Sabīnae fuerant _____ [< orāre] pācis.
8. Post _____ [< interire] Tatiī dominātus ad Rōmulum _____ [< re- + cadere].
9. Is in rēgium cōsiliū dēlēgit prīncipēs, quō cōsiliō _____ [= sustentātus] bella prospera gessit atque ex praedā civēs suōs _____ [< locuplēs].
10. Rōmulus, quī ipse auspiciis ūsus est, trēs augurēs sibi _____ [= sociōs ascīvit].
11. Rōmulus rēx tantum _____ [= cōsecūtus] est ut, cum subitō sōle _____ [< obscurus] nōn _____ [= appāruisset], deus factus esse putārētur.
12. Proculus Iūlius, vir _____ [= satis agrestis], _____ patrum [= ā patribz impulsus] dixisse _____ [= nārrātur] 'sibi in colle Quirīnālī obvium fuisse Rōmulum deum.'
13. Rōmulus deus 'Quirīnus' _____ [= nōminātus] est.
14. Rōmulus novum populū nōn ut in _____ [= cūnīs] vāgientem, sed iam _____ [< adolēscere] reliquit.
15. Scipiō ob Gracchōrum _____ [< ferōx] rem pūblicam _____ [= quassātam] esse cēnsēbat.

Exercitium 6

1. Quod rei pūblicae genus Scipiō ceteris praestāre dicit? ...
2. Quid rei pūblicae firmitūdine prohibendum est? ...
3. Quis rem pūblicam Lacedaemoniōrum cōstituit? ...
4. Num rēs pūblica Rōmāna ūnius ingeniō cōstitūta est? ...
5. Unde incipit orātiō Scipiōnis dē rē pūblicā Rōmānā? ...
6. Cūr Rōmulus et Remus ā rēge Amūliō expōnī iussī sunt? ...
7. Amūliō occisō, quid fēcit Rōmulus? ...
8. Virginibus raptis, quōmodo pāx cum Sabīnis facta est? ...
9. Quōmodo Rōmulus civēs locuplētāvit? ...
10. Quae duo firmāmenta rei pūblicae Rōmulus peperit? ...
11. Cūr Rōmulus mortuus in deōrum numerō collocātus putābātur? ...

Lectiō quārta: versūs 345–471

Exercitium 7

1. Platō _____ [= spatium] sibi sūmptis in quā cīvitātem exstrueret _____ [= arbitriō] suō.
2. Scīpiō disserit nōn vagantī orātiōne, sed dēfixā in certō _____ [= exemplō] rei pūblicaē.
3. Post _____ [*excēdere*] Rōmulī, cum populus novum rēgem _____ [= valdē posceret], senātus 'interrēgnum' īnstituit, quoad certus rēx dēclārātus esset.
4. Lycūrgus rēgem habendum _____ [= putāvit] quī esset nōbilissimā stirpe _____ [= genitus], _____ [: seu bonus seu malus] vir esset.
5. Sed populus Rōmānus intellēxit nōn _____ [= orīginem], sed virtūtem et sapientiam rēgālem quaerendam esse.
6. Itaque Numam Pompiliūm rēgem sibi ascīvit, etsī _____ [= peregrīnus] erat.
7. Ille agrōs bellō captōs cīvibus _____ [= singulis virīs] dīvisit, ut in pāce sine _____ [*dēpopulārī*] colendīs agrīs omnibus commodīs _____ [*abundē*], nam bellō impeditur cultus agrōrum et _____ [= collēctiō] frūgum.
8. Īdem Numa cīvēs studiō bellandī _____ [= saevōs] ac ferōs religiōnis _____ [= rītibus] mītigāvit.
9. Simul omnēs conveniendī causās et _____ [*celeber*], ut mercātūs et lūdōs, invēnit.
10. Scīpiō rēgēs quattuor quī Numam secūtī sunt haud iniūstōs fuisse putat, _____ [= quamquam] tum populus libertāte carēret.
11. At Tarquīnius Superbus, rēgis Serviī caede _____ [*macula*], exsultābat crudelitāte atque īsolentiā.
12. Itaque cum Lucrētia, mulier _____ [= pudīca], ā filiō rēgis stuprāta esset, L. Brūtus rēgem et liberōs eius exsulēs esse iussit, cum populus et hōc scelere concitātus esset et _____ [*recordārī*] iniūriarum Tarquīniī.
13. Hōc exemplō vidētur ut ūnius vitiō rēs pūblica ex bonā in _____ [= pessimam] convertī possit.
14. Rēgnum sānē bonum est rei pūblicaē genus, sed tamen _____ [= inclinātum] ad perniciōsissimum statum.
15. Sī rēx sē _____ [= flectendō vertit] in dominātum iniūstum, fit tyrannus, quō nec taetrius nec dīs hominibusque _____ [*invidēre*] animal ūllum est.
16. Nēmō hunc 'hominem' _____ [= iūre] dīcet quī _____ [*immānis*] vāstissimās vincit bēluās.
17. Huic oppōnitur bonus et sapiēns tūtōr et _____ [*prō-cūrāre*] rei pūblicaē, quī cōnsiliō et operā cīvitātem tuētur.
18. _____ [= posterō diē] Scīpiō dē iūstitiā disseruit.
19. Tertiō diē disputātum est dē bonis _____ [*regere*] rērum pūblicarum et dē praemiīs quae iīs dēbentur, ut statuae et triumphī.
20. Scīpiō dīxit 'alia _____ [*stāre*] genera praemiōrum in caelō iīs servāta esse in vitā animōrum _____ [= aeternā], dē quibus rēbus avus suus sibi in somniō locūtus esset.'

Lectiō IV

ārea
 abundāre
 aliēnigena
 arbitratūs
 caerimōnia
 celebritās
 dēpopulātiō
 dēterrimus
 dūcere
 excessus
 exemplar
 flāgitāre
 generāre
 immānis
 immānitās
 īnfectere
 invisus
 maculātus
 perceptiō
 postrīdiē
 prōcūrātor
 prōgeniēs
 prōnus
 pudēs
 quālisicumque
 quamvis
 recordātiō
 rēctor
 rīte
 sempiternus
 stabilis
 viritum

Exercitium 8

1. Quis est "princeps ille quō nēmō in scribendō praestantior fuit"? ...
2. Quālis est rēs pūblica quam Platō dēscripsit? ...
3. Quam rem pūblicam dēscribit Scīpiō? ...
4. Num Lycūrgus rēgem dēligendum esse dūxit? ...
5. Post interrēgnum unde Rōmānī novum rēgem accīvērunt? ...
6. Quid rēx Numa Rōmānōs docuit? ...
7. Quōmodo Numa animōs cīvium bellicōsōs mītigāvit? ...
8. Quālis fuit ultimus rēx Rōmānōrum? ...
9. Quid fēcit filius rēgis cum suam libīdinem regere nōn posset? ...
10. Quōmodo L. Brūtus mortem Lucretīae ultus est? ...
11. Quid Scīpiō dīcit dē tyrannō iniūstō? ...
12. Dē quibus rēbus tertiō diē disputātum est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 472–481

Exercitium 9*Ex hīs adiectīvīs faciendā sunt nōmina fēminīna quālitātis additīs suffixīs*

-ia, -itia, -itās, -itūdō:

1. altus > alt_____	21. laetus > laet_____
2. amīcus > amīc_____	22. longus > long_____
3. amplus > ampl_____	23. maestus > maest_____
4. audāx > audāc_____	24. magnus > magn_____
5. avārus > avār_____	25. malus > mal_____
6. ceber > ceber_____	26. miser > miser_____
7. concors > concord_____	27. multī > mult_____
8. cōstāns > cōstant_____	28. nōbilis > nōbil_____
9. crūdēlis > crūdēl_____	29. patiēns > patient_____
10. dignus > dign_____	30. paucī > pauc_____
11. dīligēns > dīligent_____	31. perfidus > perfid_____
12. fēlix > fēlic_____	32. potēns > potent_____
13. fīrmus > fīrm_____/fīrm_____	33. pudīcus > pudic_____
14. foedus > foed_____	34. pulcher > pulchr_____
15. fortis > fort_____	35. saevus > saev_____
16. grātus > grāt_____	36. sōlus > sōl_____
17. gravis > grav_____	37. stultus > stult_____
18. hūmānus > hūmān_____	38. trīstis > trīst_____
19. īnsānus > īnsān_____	39. superbus > superb_____
20. iūstus > iūst_____	40. ūtilis > ūtil_____

Exercitium 10

1. asciscere, a_____isse
2. distinguere, di_____isse, di_____um esse
3. excidere, ex_____isse
4. exsistere, ex_____isse
5. fulcīre, _____isse, _____um esse
6. nancīscī, _____um esse
7. placēre, _____isse / _____um esse
8. recidere, _____isse
9. solēre, _____um esse

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM SEXTVM

Lēctiō prīma: versūs 1–60

Exercitium 1

1. Bellō Pūnicō tertiō Masinissa senex Scīpiōnem iuvenem complexus _____ [= lacrimāvit] ac suspiciēns ad caelum grātiās ēgit Sōlī et reliquīs _____ [= caelestibus] ‘quod in suō rēgnō cōspiceret P. Cornēlium Scīpiōnem...’
2. Deinde multis verbīs ultrō _____ que habitis sermōnem dē Scīpiōne Āfricānō in _____ [: sēram] noctem prōdūxērunt.
3. Ut _____ [< cubāre] discessit, Scīpiō in somnīs vīdit avum suum Scīpiōnem Āfricānum stantem inter stēllās in _____ [= celsissimō] et _____ [= clārissimō] locō.
4. Avum agnōscēns _____ [= co- < horrēre] Scīpiō; ille vērō Karthāginem ostendēns “Hanc urbem” inquit “hōc bienniō cōsul _____ [= excindēs], eritque cognōmen id tibi per tē partum quod habēs adhūc _____ [< hērēs] ā nōbīs.”
5. Postrēmō praedixit ‘cum _____ [8×] septēnōs aetātis annōs cōnfēcisset, quae esset summa _____ [< fātum], Scīpiōnem dictātōrem fore, sī impiās propinquōrum manūs effūgisset.’
6. Haec Scīpiōnem nārrantem audiēns _____ [= gemere coepit] Laelius, sed Scīpiō _____ [= ad eum rīdēns] eum rogāvit ‘nē sē ē somnō excitāret!’ et somnium nārrāre perrēxit.
7. Nihil exsulī _____ est [= nihil exsul māvult] quam ut patriam suam videat.
8. Numantiā reversus Scīpiō rem pūblicam cōsiliīs Gracchōrum perturbātam _____ [= invēnit].
9. Sōlis _____ [= cursū annuō] cōnficitur annus.
10. In discrimine salūs cīvitātis _____ [= sita est] in dictātōre.

Exercitium 2

1. Cūr P. Scīpiō Aemiliānus rēgem Masinissam convenīre cupīvit? ...
2. Quōmodo Masinissa senex Scīpiōnem iuvenem accēpit? ...
3. Dē quō Masinissa in multam noctem locūtus est? ...
4. Cum cubitum discessit, quid Scīpiō in somnīs vīdit? ...
5. Quōmodo Scīpiō avum suum agnōvit? ...
6. Quam urbem Scīpiō Āfricānus nepōtī suō ostendit? ...
7. Quās rēs eum in Āfricā et in Hispāniā gestūrum esse praedixit? ...
8. Quid dīxit de fortūnā nepōtis cum dē Numantiā triumphāvisset? ...
9. Num Scīpiō Aemiliānus dictātō creātus est? ...
10. Quibus Scīpiō somnium suum nārrāvit? ...

Lēctiō secunda: versūs 61–139

Exercitium 3

1. In somnīs Scīpiō avum dīcere audivit ‘bonīs _____ [< cōservāre] cīvitātum certum esse in caelō _____ [dē- < finis] locum, ubi beātī _____ [= aetāte] sempiternō fruuntur.’
2. Interrogātus ‘viveretne ipse et aliī quōs nōs _____ [: mortuōs] arbitrārēmur’ respondit ‘hōs vīvere quī ē corporum _____ [= vinculis] tamquam ē carcere ēvolāvissent.’
3. Hīc Paulus pater appāruit et filium, quī _____ [= prōptus] erat ad migrandum in caelum, monuit ‘nē iniussū deī ex hominum vītā migrāret, nē mūnus hūmānum assignātum ā deō _____.’

Cap. LVI

Lēctiō I

ānfractus
 arridēre
 caelitēs
 citrō
 cohorrēscere
 collacrimāre
 cubitum (supīnum)
 ēvertēre
 excelsus
 fātālis
 hērēditārius
 illūstris
 ingemēscere
 (in) multam (noctem)
 nīttī (in)
 octiēs
 offendere -disse
 potius (est)

Lēctiō II

aevum
 alacer
 animāre
 cadūcus
 candor
 circus
 citimus
 cōnectere
 cōservātor

dēfinīre
 dēfugere
 ēlūcēre
 exstinctus
 extimus
 fulgor
 globōsus
 īnfigere
 lacteus
 laxāre
 lūstrāre
 moderātor
 nūtus
 pietās
 pūnctum
 quī (+ conī)
 quoūsq̄ue
 radius
 rutilus
 subicere
 subter
 tellūs
 temperātiō
 templum
 vinclum
 volvi

4. "Hominēs enim" inquit "sunt hāc lēge generātī, _____ [: ut] tuērentur illum globum quem in hōc _____ [= spatiō sacrō] vidēs, quae 'terra' dīcitur, iisque animus datus est ex illīs sempiternīs stēllīs quae _____ [< globus] et rotundae, dīvīnīs _____ [< anima] mentibus, _____ [= orbēs] suōs cōficiunt celeritāte mirābilī."
5. Ergō Paulus filium suum hortātus est ut iūstitiam et _____ [< pius] coleret, eam enim vītā viam esse in caelum et in coetum eōrum quī corpore _____ [= solūtī] illum incolerent locum quī 'orbis _____ [< lac]' nūcupātur.'
6. Orbis lacteus est circus splendidissimō _____ [= colōre candidō] inter stēllās _____.
7. Ūniversus mundus cōstat ex novem orbibus vel globīs, quī _____ [= circum aguntur] cursū sempiternō, quōrum _____ [= extrēmō] est 'caelestis', in quō plūrimae stēllae _____ [= fīxae] sunt.
8. Eī _____ sunt [= sub eō positī sunt] septem, ex quibus medium Sōl obtinet, dux et _____ [< moderārī] lūminum reliquōrum, mēns mundi et _____ [= vīs temperāns], quī cūcta _____ suīs _____ [= illūstrat].
9. In īnfirmō orbe vertitur lūna, ultima ā caelō, _____ [↔ ultima] ā terrā, quae sōlis _____ [< fulgēre] illūstrātur.
10. Suprā lūnam sunt aeterna omnia, _____ [= īnfrā] nihil est nisi mortāle et _____ [< cadere].
11. _____ [= terra], quae in mediō mundō posita est, nōn movētur et in eam feruntur omnia pondera _____ suō.
12. Ita philosophī affirmant novem orbibus _____ [= coniūcta] esse omnia.
13. Scīpiō: " _____ [= quamdiū] in duās partēs dīvīsus populus Rōmānus erit?"
14. Color sōlis occidentis _____ [= ruber] est.
15. _____ [.] est nota minima.

Exercitium 4

1. Quid Scīpiō Āfricānus māior nārrāvit dē fortūnā mortuōrum? ...
2. Quem tum Scīpiō Aemiliānus vīdit ad sē venientem? ...
3. Num Paulus pater Scīpiōnī permīsit ut ē vītā hominum migrāret?...
4. Quid filiō colendum esse dīxit? ...
5. Quem locum eōs quī iam vīxissent incolere dīxit? ...
6. Quae stēlla minima est et terrae proxima? ...
7. Ex orbe lacteō quantum vidētur imperium Rōmānum? ...
8. Ex quot orbibus ūniversum mundum cōstāre dīxit Scīpiō? ...
9. Quī orbis extrēmus esse dīcitur reliquōs omnēs complectēns? ...
10. Quae stēlla omnium māxima esse vidētur? ...
11. Quōmodo lūna et stēllae errantēs illūstrantur? ...
12. Quem globum Scīpiō dīxit medium esse? ...

Lectiō tertiā: versūs 140–231

Exercitium 5

1. Mōtū orbium efficitur _____ [*< con- + cantus*], cum sonōs acūtōs cum _____ temperantur _____ [*< aequē*].
2. Orbēs caelī enim coniunguntur intervāllis imparibus, sed tamen prō _____ parte ratiōne _____ [= *dīvisis inter sē*].
3. Ita summus orbis _____ [= *stēllās ferēns*], cuius _____ [*< convertere*] est _____ [= *citior*], _____ movētur sonō, gravissimō autem orbis _____ [*< lūna*] atque infimus.
4. Terra autem silentiō _____ [= *quae nōn movētur*] ūnō locō manet in mediō mundō.
5. Illi octō orbēs sive _____ [= *globī*] septem sonōs distinctōs efficiunt, quia eadem vīs est duōrum, primī et octāvī; septem enim quasi _____ est omnium numerōrum.
6. Itaque fidēs quoque septem _____ habent.
7. Sonitū caelestī oplētae aurēs hominum _____ [= *surdae factae sunt*], sicut surdī sunt ii quī Catadūpa _____ [= *ad C. incolunt*] ubi Nīlus māximō sonitū ex altissimis montibus _____ [= *praecipitātur*].
8. Nam nōbīs _____ [*< sentire*] audiendī _____ [= *obtūsus*] est, ut tantum sonitum capere nōn possimus; sicut sōlem adversum intuērī nequīmus eiusque radiīs _____ [= *vīs videndī*] nostra sēnsusque videndī vincitur.
9. Ipsa terra quasi quibusdam _____ sive zōnīs _____ [= *circumdata vinculis*] esse vidētur, ē quibus duae extrēmae caelī verticibus _____ [*< sub + nīti*] frīgore _____ [= *rigidī factae sunt*], media autem sōlis ārdōre torrētur.
10. Duae zōnae temperātae _____ [*< habitāre*] sunt, sed quī zōnam _____ [*<↔ septentriōnālem*] incolunt nōn tantum _____ [*trāns + < vertere*], sed etiam _____ [= *stant*] nōbīs.
11. Ita hominēs quī terram incolunt _____ [= *inter sē abruptī*] sunt, neque cuiusquam nōmen atque glōria in omnibus terrīs _____ [= *lātē extendī*] potest.
12. Quid autem meā _____ [= *rēfert*] ā posteris sermōnem fore dē mē?
13. Necessē est tempore certō _____ et _____ [*< exūrere*] terrārum accidere.
14. Hominēs _____ [= *vulgō*] annum ūnō sōlis ānfrāctū _____, sed tum dēmum cum cūncta astra eōdem reversī eandem tōtius caelī _____ [*< describere*] rettulerint, ‘magnus annus’ explētus est; cuius adhūc vix _____ pars [*1/20*] conversa est.
15. Interdum necesse est membrum vulnerātum ā medicō _____ [= *secandō removērī*].
16. Hieme noctibus frīgīdīs terra _____ quasi nive operitur.
17. Horātius Cocles ponte ruptō Tiberim _____ [= *trāns Tiberim nāvit*].

Exercitium 6

1. Quem sonum Scīpiō in somnīs audiēbat? ...
2. Quōmodo cantus sphaerārum efficitur? ...
3. Omnēsne orbēs eundem sonum ēdunt? ...
4. Cūr aurēs hūmānae hunc sonitum nōn audiunt? ...
5. Quot sunt nervī fidium? ...
6. Cūr sōlem adversum intuērī nequīmus? ...

Lectiō III

accollere
 aciēs
 acūtus (sonus)
 adversus
 aequabilis
 amputāre
 austrālis
 cingulus
 concentus
 concitātus
 conversiō
 dilātāre
 discriptiō
 distinguere
 eluviō
 exustiō
 gravis (sonus)
 habitābilis
 hebes
 immōbilis
 insistere
 interest
 interrumpere
 lūnāris
 mētiri
 nervus
 nodus
 obrigēscere
 obsurdēscere
 populārīter
 praecipitāre
 pruīna
 ratus (prō ratā parte)
 redimire
 sēnsus
 sphaera
 stēllifer
 subnīxus
 trānatāre
 trānsversus
 vīcēsima (pars)

7. Cūr hominēs quī terram incolunt interruptī sunt? ...
8. Quibus quasi cingulis vel zōnis circumdatur terra? ...
9. Quae zōnae habitābilēs sunt? ...
10. Cūr nec zōna media nec zōnae extrēmae habitārī possunt? ...
11. Quō marī terra habitābilis circumfunditur? ...
12. Ubi situm est flūmen Gangēs et mōns Caucasus? ...
13. Cūr hominēs nōn modo nōn aeternam, sed nē diūturnam quidem glōriam assequi possunt? ...

Lectiō IV

Lectiō quārta: versūs 232–325

Exercitium 7

aestivus
aestuōsus
aliunde
āridus
ciēre
contuēri
exagitāre
fābulōsus
fragilis
illecebra
inanimus
inhospitālis
integer
obruere
ōcius
perennis
pervolāre
pharetra
posteritās
pulsus
quōcircā
renāscī
torridus
volūtāre

1. In somnīs Scīpiō Āfricānus māior nepōtem suum monuit ‘ut aeternam domum caelestem _____ [= intuērētur] nēve in glōriā aut praemiīs hūmānis spem pōneret, sed ipsius virtūtis _____ [< illicere] ad vērum decus traherētur.’
2. “Neque” inquit “tē sermōnibus vulgī dederis! Sermō omnis ille et angustiīs cingitur nec umquam dē ūllō _____ [= perpetuus] fuit et _____ hominum interitū et obliviōne _____ [< posteri] exstinguitur.”
3. Aeternum est quod ā sē ipsō _____ [= movētur], nec quisquam negābit hanc esse nātūram animī; _____ [= sine animā] est enim omne quod agitātur _____ [= ex aliā rē] vel _____ [< pellere, = impulsū] externō.
4. Ut mundum mortālem ipse deus aeternus, sic _____ [< frangere] corpus animus sempiternus movet.
5. Animus _____ [= innocēns] quī, dum inclūsus est in corpore, optimis in rēbus sē exercuit, _____ [= celerius] in domum suam caelestem _____ [= perveniet volandō].
6. “Namque” inquit Āfricānus “eōrum animī quī sē voluptātibus dēdidērunt, corporibus elāpsī circum terram ipsam _____ [= volvuntur] nec hunc in locum, nisi multīs _____ [= vexātī] saeculīs, revertuntur.”
7. Corpus mortuum _____ [= rūsus nāscī] nōn potest.
8. Periculōsum est iter facere per Syrtēs _____ [= turbidās] aut per _____ [↔ hospitālem] Caucasum aut per ea loca quae Hydaspeš, flūmen _____ [< fābula], lambit.
9. In zōnā frigidā nūlla arbor aurā _____ [< aestās] recreātur.
10. In zōnā _____ [< torrēre] terra est _____ [= sicca] et nūda; _____ [= itaque] ea terra ab Horātiō dicitur ‘domibus negāta.’
11. Ut gladius vāginā, ita sagittae _____ continentur.

Exercitium 8

1. Cūr Āfricānus nepōtem suāsit nē hominum glōriam quaereret? ...
2. Quid Scīpiō avō suō prōmīsīt? ...
3. Quid Āfricānus eī dixit dē nātūrā animī? ...
4. In quibus rēbus animum exercendum esse dixit? ...
5. Quem dicit Horātius armīs nōn egere in locīs periculōsīs? ...
6. Quōmodo poēta id ita esse probat? ...
7. Ubi Horātius lupō occurrit et quid ibi faciēbat? ...
8. Quae est Lalagē? ...
9. Quae terra ab Horātiō ‘Iubae tellūs’ dicitur? ...
10. Quae est regiō ubi ‘nūlla arbor aestivā recreātur aurā’? ...
11. Quae est ‘terra domibus negāta’ sub sōle nimium propinquō? ...
12. Quid poēta pollicētur sē factūrum ubicumque positum erit? ...

Lēctiō grammatica: versūs 326–359

Lēctiō grammatica

Exercitium 9

Ex hīs verbīs *incohātiva* faciēda sunt additō suffixō *-(ē)scere* ad thema praesentis:

1. ārdere > ex _____, ex _____isse
2. fervere > dē _____, dē _____isse
3. gemere > in _____, in _____isse
4. horrere > co _____, co _____isse
5. latere > dē _____, dē _____isse
6. lūcere > il _____, il _____isse
7. pallere > _____, _____isse
8. pavere > ex _____, ex _____isse
9. rigere > ob _____, ob _____isse
10. rubere > ē _____, ē _____isse
11. stupere > ob _____, ob _____isse
12. tacere > con _____, con _____isse
13. timere > per _____, per _____isse
14. tremere > con _____, con _____isse
15. valere > con _____, con _____isse

Exercitium 10

Ecce *strophē Sapphica* cuius singulī versūs notīs in pedēs (trochaeōs, spondēōs, dactylōs) dīvisī sunt:

Pōne | mē pig|rīs ubi | nūlla | campīs
 arbō|r^aestī|vā rēcre|ātū|r^aurā,
 quod la|tus mun|dī nebu|lae ma|lusque
 Iuppjē|r^urget;

Eōdem modō notandī sunt hī versūs:

1. pōne sub currū nimi um propinquī
2. sōlis^in terā domibus negātā:
3. dulce ridentem Lala gēn^amābō,
4. dulce loquentem!

Index Grammaticus

A

ablātīvus instrumenti 36.1
 - limitātiōnis 39.6; 44.16
 - qualitātis 45.7
 - sēparātīvus 37.10
 - temporis 36.13
 - /acc. post *in, sub, super* 42.15
 -, praepositio + abl. 42.17
 -, verba + abl. 37.10; dēp. 44.6
ablātīvus absolutus + nōmen 45.10
 - + part. perf. 37.6
 - + part. praes. 37.5
 -*abus* dat./abl. pl. f. 36.8
accūsātīvus temporis 36.13
 - /gen. 39.2
 - + gerundivum + *cūrāre* 36.10
 -, praepositio + acc. 42.17
 -, *puDET, taedet, paenitet* + acc. 40.12
accūsātīvus + inf. 38.5; 41.11; 43.7
 -/nōm. + inf. 36.3; 39.12
 -, acc.+ inf. pass. + *iubēre* 37.2
 a. C. n. (*ante Christum nātum*) 46.6
acūtae, syllabae, 36.16
adverbium 45.18
 - loci 42.4
alter, pl. *alteri* 43.4
annō... 46.6
antepaenultima, syllaba, 36.16
antequam/priusquam + ind./coni. 42.7
 -at ind./coni. praes. 39.14
 a. u. c. (*ab urbe condita*) 46.6

C

cāsus 37.12; 41.13; 44.19
composita, verba 51.9
coniūctīvus hortātīvus 41.2
 - irrealis, *sī, nisi* + coni. 43.10
 -, *antequam/priusquam* + coni. 42.7
 -, ōrātiō obliqua 44.4
 -, *quī quae quod*+ coni. 42.1
 -, *ut/nē* + coni. 39.8; 46.2
contractiō verbōrum 49.7
contrāria 39.4
cum inversum + ind. 38.8
-cumque 41.8

D

datīvus commodi 45.1
 -finalis 45.1
 - possessivus: *esse* 40.4
 -, *gī nōmen est Titō*, 44.14
dea, deabus 36.8
 dēclinātiō 41.13; 44.19
 - III acc. -*im*, abl. -*i* 44.9
 deōrum nōmina 36.8
 dēpōnentia, verba, 47.6
 - + abl. 44.6
 -, perf. 38.3
dubitāre num/quīn + coni. 40.2
dum + praes. ind. 37.5

E

-*er -r|a -r|um, -er -r|is -r|e* 36.4
 ~*ēre* (~*erunt*) ind. perf. 3 pl. 42.18
 -*errimus* sup. 36.4
 -*et fut./praes. ind./praes. coni.* 38.12
eō adv. 42.4

F

febris -is, acc. -*im*, abl. -*i* 44.9
finalis, coni., 42.1, 9
 -, dativus, 45.1
fungi + abl. 44.6

G

genetivus 46.12
 - qualitātis 45.4
 -*mei, tui, sui, nostri, vestri* 40.10
 -, adi.+ gen. 39.2
 -, *misereri* + gen. 40.10
genus nōminis 37.12; 41.13; 44.19
 -verbī 40.15
gerundium + acc. 42.11
gerundivum 37.2
 - + acc./gen./abl. 42.11
 - + acc. + *cūrāre* 36.10
 -, *ad*+ ger. 42.9
 -, gen. + *causa* 42.9

H

hic haec hoc 38.11
hic, hinc, huc 42.4
hortātīvus, coni., 41.2

I

-*i* abl. dēcl. III 44.9
ibi 42.4
illuc, illinc, illuc 42.4
 -*im* acc. dēcl. III 44.9
impersōnāle, passivura, 45.13
 -, verbum, + acc. + inf./gen. 40.12
imperātīvus 40.14
in+ abl./acc 42.15
incohātiva, verba, 56.9
inde 42.4
infimus -a -um 36.6
infinitivus praes. 43.15
 - praes. pass. + *iubēre* 37.2
 - praes. prō ind. 44.13
 -*it -iunt -ire/it -unt -ere/it -iunt -ere/it -eunt -ire* 39.15
iubēre + acc.+ inf. pass. 37.2; 39.12

M

medius -a -um 36.6
mei gen. < *ego* 40.10
misereri + gen. 40.10
modus verbī 40.15
modus, eius/huius modi 45.4
N
nē (= *ut nē*) + coni. 46.2
neuter, pl. *neutri* 43.4
nōminātīvus 37.13
 - + inf., *dicitur/narratur/putatur* 36.3;
iubetur 39.12
nostrī gen. < *nōs* 40.10
 numerus nōminis 37.12, 41.13, 44.19
 -verbī 40.15

O

oblivisci + gen. 40.10
ōrātiō obliqua 43.7
 -, acc. + inf. / coni. 44.4
 -, *sē, sibi, suus* 38.5
ōrātiō rēcta et obliqua 43.7, 50.13

P

paenitet + acc. + inf./gen. 40.12

paenultima, syllaba, 36.16
 participium perf. 41.5
 - praesentis 37.8
 passivum, impersōnāle, 45.13
 p. C. n. (*post Christum nātum*) 46.6
pedēs, dactyli, spondēi 36.14
persōna verbī 40.15
potiri+ abl. 44.6
praenōmina 46.9
 praepositio + acc./abl. 42.17
praeverbia 51.9
priusquam/antequam + ind./coni. 42.7
prōnōmen dēmōnstrātivum *hic* 38.11
 - persōnāle, gen. *mei, tui, sui...* 40.10
 - reflexivum *sē, sibi, suus* 38.5; 43.7
 - relātivum + coni. 42.1; post [;] 38.1
puDET + acc. + inf./gen. 40.12
puppis -is, acc. -*im*, abl. -*i* 44.9

Q

quam, quantus, quālis, quot... 40.7
quī quae quod+ coni. finalis 42.1
 - post [;] 38.1
quī-cumque quae- quod- 41.8
quīn/num + coni. 40.2
quō 42.4

S

sē, sibi, suus in acc.+ inf. 38.5; 43.7
securis -is, acc. -*im*, abl. -*i* 44.9
 sēparātīvus, abl., 37.10
sī, nisi + ind./coni. (irrealis) 43.10
sitis -is, acc. -*im*, abl. -*i* 44.9
sub+ abl./acc. 42.15
sui gen. < *sē* 40.10
summus -a -um 36.6
super + abl./acc. 42.15
suffixa 52.13; 53.7; 55.9; 56.9
superlātīvus -errimus 36.4
supinum I 42.9
 syllabae acūtae 36.16

T

taedet + acc. + inf./gen. 40.12
tempus verbī 38.12; 40.15
 terminātiōnēs 48.17
thema et terminatiō
tui gen. < *tū* 40.10
turris -is, acc. -*im*, abl. -*i* 44.9

U

-*um* = -*ōrum* gen. pl. 47.3
unde 42.4
ut cōnsecūtivum 43.2
ut fināle 42.9
ut/nē+ coni. 39.8; 46.2
uter, pl. *utri* 43.4
uterque, pl. *utrique* 43.4
utrimque 43.4

V

verba composita 51.9
 verba dēpōnentia 47.6
 - + abl. 44.6
 -, perf. 38.3
versus 36.14
vesci+ abl. 44.6
vestri gen. < *vōs* 40.10
vocātīvus 40.14

This is the Focus edition of *Exercitia Latina II*, designed to accompany *Lingua Latina II Roma Aeterna*, the outstanding international book by Hans Ørberg which uses the Natural Method to provide an introduction to the Latin language. This edition is identical to the most correct edition published in Denmark and is the version available for sale in North America, South America, Australia and New Zealand and other English speaking countries throughout the world.

Further information on the complete series can be found at www.pullins.com.

Focus Publishing
R. Pullins Company
PO Box 369
Newburyport, MA 01950
www.pullins.com

ISBN 978-1-58510-067-5

9 781585 100675